

**FOJBA
LAŽI**

Miloš Ivančić

Miloš Ivančič

Fojba laži

Druga, dopolnjena izdaja

Koper, 2020

Združenje protifašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Koper

Associazione antifascisti, combattenti per i valori della LLN e veterani di Capodistria

Posvečeno vsem vojnim in poveljskim žrtvam,
ki jih politika celo v miru
zlorablja za svoje podle namene.

Kazalo vsebine

Uvodna beseda avtorja	5
Fojbe laži	12
Laži	12
Fojbe	17
Kako je to mogoče?	32
Žalostna Istra.....	34
Nacionalizem	39
Iredentizem	49
Fašizem	51
Posebnosti italijanskega fašizma.....	55
Fašizem v Julijski krajini	60
Genocid in etnocid	71
Eksodus Slovencev in Hrvatov	81
TIGR	85
Vojna in njene grozote.	89
Padec fašistične Kraljevine Italije.....	104
Trst gnojna jama fašizma	113
Bazovski Šoht	117
Nova, hladna vojna	122
Politični boj za Trst.....	137
Eksodus Italijanov.....	142
Fojba propagande	146
Trupla, kadavri, vozovi	150
Čiščenje krških jam.....	161
Bršljanovca	163
Fojba odpadkov	167
Revizija zgodovine in obnavljanje fašizma	172
Povojni poboji.....	173
Dogovor Fini Violante	180
Priprave na dan spomina	187
Dan spomina	192
Slovenski odgovor.....	196
Predsedniške manipulacije	197
Fojba laži	206
Propagandna industrija.....	221
Slovenska država je hlapčevska	245
Za zaključek	254

UVODNA BESEDA AVTORJA

Nisem zgodovinar, pa čeprav me razkrivanje preteklosti zelo pritegne, tudi ne politik, kljub temu da o njej veliko pišem, ampak sem novinar, že zrel, prezrel, upokojen. Čeprav sem že zelo mlad prevzel odgovorna uredniška dela, sem obenem z največjim veseljem hodil med naše ljudi, ki jih je razdelila meja, snemal njihove življenjske pripovedi ter jih objavljaj v oddajah, ki so pripovedovale o naših ljudeh in naših krajih. Tudi ponos na naše prednike, da so *Istrijani*, Primorci, Slovenci, sem jim vlival.

Ob pogovorih z neštetimi ljudmi sem dobil informacije, ki jih v knjigah in arhivih ne najdeš, ob stikih z dnevno politiko pa spoznanje, da če hočeš razumeti kaj navidezno preveč zapletenega, se moraš nekoliko odmakniti: če hočeš videti celo drevo, moraš zapustiti senco njegove krošnje in stopiti še kak korak stran. Če hočeš vedeti, kakšen je njegov sad, pa ni dovolj, da ga gledaš, saj ni namenjen temu, ampak ga moraš okusiti. Jaz sem ga že v otroštvu. Podobno je tudi z dolino, goro ali deželo - od daleč ali z najvišjega vrha jo res v celoti vidiš, vendar če jo hočeš dobro spoznati, moraš živeti v njej in z njo. Za človeka pa so te doline in dežele njegov dom, maternica, življenjski prostor in večni grob. Zato v tej knjigi mestoma pišem tudi o svojih osebnih izkušnjah in lastnem razumevanju resnic, s ciljem boljšega življenja novih rodov.

To je tudi moja dolžnost kot novinarja. Če je vloga znanstvenikov, da z zdravim dvomom razkrivajo vse skrivnosti tega sveta do najglobljih in najširših meja, potem je moja novinarska, da to prenesem tem, ki jim je to namenjeno, združim in obrazložim, povežem z vsakodnevnim življenjem, dosežem konsenz vseh drobnih in velikih resnic.

Čeprav so me številni hoteli prepričati, da je resnica samo ena, to je njihova ali njihovega boga, politika, razumnika ... sem kot novinar spoznal, da je lahko resnic veliko več, še največ pa je laži. Še več: tudi »resnice« so lahko lažne. Laganje se stopnjuje v manipuliranje, lažno propagando, hujskanje, zastraševanje, sovraštvo, fanatizem,

terorizem, vojno. Z množičnimi medijskimi manipulacijami smo že razvili pravo kulturo laži. V tej se utapljamo, v to fojbo laži padamo – tudi z lažmi o fojbah.

Ta knjiga je moj članek s komentarjem. Prav to, kar so naši učitelji nove demokracije rekli, da je prepovedana novinarska zvrst, saj so si pravico razčlenjevanja in osebne razlage hoteli prisvojiti oni sami kot politiki, žal bolj politikanti. Mogoče bo kdo, ki je že prebral kakšno mojo knjigo rekel, da nekatera dejstva in celo svoja menja ponavljam, a tega ne počnem zato, da bi »beseda meso postala«, ampak iz enostavnega razloga, da bi v tem današnjem hitrem, površnem in z informacijami prenasičenem svetu z eno ali drugo knjigo prišel do njega ali da bi to, kaj hočem povedati vendarle bilo slišano. Kdo bo tudi rekel, da sem pri tem pisanju preveč grob, direkten, obtožujoč. Če sem, se opravičujem, saj to počnem samo z namenom osveščanja, da je treba končati s to politiko sovraštva in celo skrunitve spomina na mrtve.

Prva knjiga s tem naslovom je izšla skoraj nedokončana v nuji in strahu, da se ne bi kdo od predstavnikov našega naroda šel ob stoletnici požiga Narodnega doma klanjat na fojbo laži v Bazovici, ki je tudi novi oltar protislovenskega fašizma. Pa se je prav to zgodilo. Drugo smo ob razmerah v kakršnih lahko ob vladi skrajne desnice lahko delujejo svobodna združenja, ki častijo vrednote domoljubja in odpora, še očistili napak zaradi nuje, dopolnili, uredili in izdali, da lahko nadaljujemo naš boj proti lažem, manipulacijam, spreminjanju zgodovinske resnice in razdvajanju naroda ali preprosto rečeno proti oživljanju izvirnega italijanskega fašizma in tudi slovenskega hlapčevskega ali kolaboracionističnega klerofašizma.

Sicer pa sem kot Primorec, doma iz Osapske doline s predmestja Trsta, kjer smo rasli v slogi bratov Malalan, dekana in monsinjorja Franca in Rika, sekretarja tržaške organizacije komunistične stranke, ob vsem tem tudi sam razočaran in prizadet. Pa najbrž nisem samo jaz kot Primorec in Slovenec, ampak podobno tudi številni sosledje Italijani, vsaj tisti, ki so iz njihovega zgodovinskega humanizma zrasli v protifašiste in oni, ki se s politiko niso ubadali, ampak so hoteli le živeti v skladu s starimi moralnimi vrednotami. A žal imajo politični oblastniki drugačne interese od naroda dobrih

Ljudi. Pravim »politični oblastniki«, saj ločim politike, ki delajo za svoje ljudi in tiste, ki za svoje in gospodarjeve koristi.

Tudi moj narod je prav tako dober in kar je najpomembnejše, predvsem žrtev drugih (pa tudi svojih, ki so se prodali drugim).

Kako podla je tista politika, ki za te lasne interese izkorišča celo manjšine, ne samo sosedove, ampak tudi lastne pri sosedih, njihovo zgodovinsko, gospodarsko in kulturno povezanost, ljudi, ki so plod ljubezni mešanih zakonov in kultur ...

Veliko hudega sem slišal od ljudi, besede in vzdihne, ki so se utapljali v solzah, a tudi marsikaj ponosnega, veselega, ljubečega, ko sem kot novinar obmejnega radia snemal naše ljudi. Po upokojitvi sem veliko teh pripovedi in svojih spoznanj objavil v knjigah, tudi to, kar jih je bolelo, žgalo, peklo – to pač človek mora vreči iz sebe. A tudi to je treba postaviti v prostor in čas.

Kot domačina me je namreč, že zaradi tega, kar so doživeli moji starši in stari starši, pa celo osebnih izkušenj, hudo prizadel odnos naših sosedov do našega naroda. Pa ne samo to, kar so z nami počeli nekoč, ampak tudi to, kar sedaj, ko naj bi bili le dobri sosedje ali celo novi bratje evropske svobode in demokracije, ko spreobračajo zgodovino, nas spreminjajo iz žrtev v rablje, načrtno razvijajo nov in prilagojeni fašizem, ki izhaja iz istega njihovega prafašizma, ki je svet pripeljal v drugo svetovno vojno.

Ob tem sem izredno razočaran nad velikim delom slovenske politike, ki kljub polnim ustom besed o svobodi in enakopravnosti, odseva hlapčevski odnos oziroma celo novo kolaborantsko politiko, nekateri celo spodbujajo fašistični revanšizem. Težke besede, vendar ustrežnejših ne najdem, saj sem ob tem, ko sem samo nadaljeval delo mojih prednikov, zavednih in borbenih primorskih domoljubov, doživel toliko krivic, pritiskov, šikan in tudi groženj, ki jih z drugim kot s fašizmom ne morem primerjati.

Gre za načrtno in dolgo časa načrtovano usmerjanje celega sveta, v desno. Padec vzhodnega političnega bloka in tudi valovi migrantov, ki prihajajo s sredozemskega morja, očitno niso dovolj. Na to, kar so sedaj sprožili, so se v Italiji nekateri pripravljali že dolgo. To dokazujejo manipulacije njihovih medijev in še bolj državna radio-

televizija RAI, ki je po »uspehu« s filmom Srce v breznu posnel novi celovečerni film Red Land ali Rosso Istria (Rdeča zemlja ali Rdeča Istra), pripravlja ali pa snema že naslednjega. Dokaz, da je to načrtovano, je tudi prenašanje teh laži na evropski nivo, pa ne samo s posebno razstavo o fojbah v prostorih EU v Bruslju, ampak predvsem z nastopom Antonia Tajanija kot predsednika evropskega parlamenta, ki je bil še več kot samo obujanje italijanskih ozemeljskih zahtev do svojih sosed.

Odziv uradne Slovenije na vse to, kar se dogaja v povezavi s fojbami, ali točneje za kar se izkorišča propagando s fojbami, je prav žalostno hlapčevski, od nekaterih pa še vedno kolaborantski. Krona temu je bilo klanjanje predsednika naše države na bazovskem Šohtu, pravi fojbi laži.

---

*Z vso pieteto do mrtvih, vendar najprej s spoštovanjem žrtev
in junakov boja za svobodo*

Ko boste brali to knjigo, se spomnite, da fašizem, ta najhujši rak človeštva, ne izhaja iz Nemčije, tam je dosegel le svoj višek, ampak iz Italije, njegove najbolj pokvarjene mutacije pa so v kolaboracionizmih. Po vojni so tisti zavezniki, ki so se bali vzpona komunistov v Italiji in po ostalem svetu, obračunali samo z Nemci in Japonci, z zadnjimi z atomskima bombama. Nuremberškega procesa za Italijo, atomske bombe za njene zločince ni bilo, fašističnemu kolaboracionizmu pa so v času hladne vojne dodali avreolo borcev proti komunizmu. Tako so pustili seme, namerno, za vsak slučaj in to prav tu ob meji z nami Slovenci, malim slovanskim narodom, ki poje Žive naj vsi narodi...

Pri italijanskem dnevu spomina na eksodus in fojbe pa sploh ne gre samo za ohranjanje spomina, ampak za spreminjanje zgodovine, celo za revizijo temeljev italijanske države kot povojne republike, ki je zrasla iz protifašizma. Še več, gre za načrtno ohranjanje njihovega prafašizma starih sanj o imperijih iz časov starega Rima, pa tudi za stalno ohranjanje tako imenovanega obmejnega fašizma in ideologije Mussolinijevega fašizma, ... Kot da se zavedajo, da je naš slovenski ali splošno slovanski prafašizem v hlapčevskem kolaboracionizmu.

Res je treba pokopati vse mrtve, jim izraziti pieteto, vendar najprej vse spoštovanje žrtvam in junakom, ki so padli za svobodo, ne pa njihovim rabljem. Izkoriščanje mrtvih za politiko ali celo sovraštvo ni odraz kulture, ampak fašizma.

To, kar se je dogajalo po propadu italijanske fašistične kraljevine in po koncu vojne, se ni zaradi slovanskega etničnega sovraštva do Italijanov, kot govori njihov predsednik države, torej slovanskega fašizma, ampak zaradi stoletnega vzvišenega sovraštva italijanskih nacionalistov do našega naroda in četrt stoletnega terorja italijanskega fašizma, zato v knjigi najprej o tem.

Skriovanje in opravičevanje odpadništva in izdaje naroda

V najhujšem primežu italijanskega in slovenskega novega fašističnega revanšizma so prav naši zamejski rojaki, ta najbolj prekaljeni in tudi žlahtni del našega naroda, ki je uspel ohraniti svojo narodno zavest in ponos na svojo zgodovino ter kulturo. Najhujši neofašisti, ne ideologi, ampak novi škvadrasti in njihovi vodje, pa so prav odpadniki slovenskega in hrvaškega naroda, ki so zaradi svojih osebnih koristi postali Italijani. To so torej tisti, ki so zaradi politične propagande hladne vojne, ki je tudi glavni vzrok za eksodus, izdali svoje prednike in narod. Te svoje izdaje se nezavestno ali pa podzavestno zagotovo zavedajo, kar tako ali drugače vpliva na njihovo obnašanje. To se pogosto razvije v nek kompleks, ki pa ga zato, da bi se mu ubranili, izpostavljajo novim lažem, manipulacijam, propagandi in tako razvijajo protiutežnostni kompenzacijski kompleks. Zato tako poudarjajo svoje dvomljive romanske korenine, italijansko kulturo, večvrednost, militantnost ... prav to, česar v njih ni. Ne gre samo za zamolčanje ali odpadništvo, ampak za izdajo naroda, celo zločine, ki so jih počeli iz tega izdajstva. To je njihov največji greh ali zločin do naroda.

Kri ni voda, pravi stari rek, in ti slovanski spreobrnjenci to zagotovo čutijo, na to zatajitev matere jih v vsakdanjem življenju marsikaj spomni. Zato se morajo stalno prepričevati v laž, da niso izdajalci slovanskega rodu, ampak so potomci romanskega, pravi Italijani. Tega se ne da kar tako skriti, tudi ne opravičevati, niti z bojem za pravo vero ali proti komunizmu. Zato potrebujejo tudi svoje

mučence in heroje, svoje nove cerkve in oltarje, vedno več laži, glasnejša trobila. Če temu dodamo današnjo kulturo populizma in neofašističnega manipuliranja z množicami, potem lahko rečemo, da gre za ohranjanje ali razvoj tistega starega človeškega fašizma, v katerem hočejo slabici in izrodki človeštva s svojim povezovanjem v butaro prevladati nad dobrim, tudi sedaj v neoliberalizmu.

Fašizem je renesansa rimske kulture

Tudi to je rimska kultura. Že antična je bila, tako vera kot umetnost, v marsičem le plagiat stare grške, nato judovske, zatem nemške, ameriške ... in vsako so pokvarili, spremenili na slabšo od izvirne: olimpijske igre miru v gladiatorsko klanje zaradi zabave, ljubezen krščanske vere in združitev njihovega boga s človekom so spremenili v mučenje, zažiganje na grmadah, sovraštvo in množično pobijanje drugače verujočih. Še izvirno ameriško svobodo so spremenili v svobodo mafijskega sveta, svobodo močnejšega, bolj predrznega in krvoločnega, v kapitalistični liberalizem. Nekdanja rimska armada je bila res najboljša za tiste čase, vendar v novejši zgodovini so se italijanski vojaki vključno z najbolj militantnimi fašisti izkazali za strahopetce, šleve in celo iztirjence. Še huje, celo svoj humanizem, to, kar je najsvetlejšega v njihovi in svetovni zgodovini, so prekrili s fašizmom.

Ti ki se sklicujejo, da so potomci Rimljanov, nosilci dvatisočetne kulture, pozabljajo, da so bili Rimljani premagani. Pozabljajo, da so takrat zmagovalci poražence pobili ali pa zaslužnjili, njihove ženske posilili in ustvarili svoj rod. To so bili barbari – tako jim oni sami pravijo. Vendar kam so potem šli ti barbari? So se po zmagi umaknili iz zasedenega ozemlja, iz Firenc in Rima. Ne ostali so tam in sedanji Italijani so predvsem ali najprej potomci teh zmagovitih množic barbarov ... pa seveda tudi preživelih Rimljanov. Ti zmagoviti barbari so seveda marsikaj prevzeli iz rimljanske kulture, tako kot so Rimljani grške in nato judovske bogove, vendar ali na srečo ne kulture suženjstva, gladiatorskih iger in imperializma. Je pa ta nekdanja rimska kultura doživela svojo renesanso s fašizmom.

Ne obtožujem Italijanov, ampak njihov fašizem

Italijani pravijo za sebe, da so »brava gente«, torej dobri ljudje. Moj oče in številni intervjuvanci so mi res potrdili, da ko so bili v Italiji v konfinaciji, posebnih bataljonih ali tudi zaporih, so jim tamkajšnji ljudje veliko pomagali, da so bili tamkajšnji preprosti domačini res dobri ljudje. Vendar, kdo pa jih je nasilno preselil od doma v konfinacijo, zapiral, mučil, ubijal, a to niso bili Italijani?

Kritična protifašistična javnost v Italiji se te lažne propagande zaveda, vendar ostaja odrinjena od vedno bolj populistične politike in medijev. Na marsikaj, kar je zapisano v tej knjigi, so namreč prvi oni opozorili. Ni mogoče vseh ljudi spremeniti v sovražne nacionaliste ali celo fašiste, sploh če se ti zavedajo, kaj je to fašizem in kaj se je pod njegovimi idejami dogajalo v zgodovini, pa tudi sedanjosti.

Tudi ta knjiga je nadaljevanje mojih prejšnjih: Peruti tržaškega aborigina, Lebič – zgodbe pozabljenega eksodusa, Roža osapska, Primorska dežela in Fašizem za Butalce, pa prav tako tistih, ki jih najdete na svetovnem spletu, zato poiščite in odprite tudi Okno Miloša Ivančiča.

Foiba pri Pazinu (Vir: it.wikipedia.org).

FOJBE LAŽI

Začnimo pri drugi besedi tega naslova.

Laži

Sveto pismo pravi »ne laži«, naši mediji pa laži pravijo »fake news«. Da, tudi Bog se je iz Rima preselil v Ameriko. Pa ne šele sedaj, ampak že prej, ko so priseljenci s križem na jadrih in mečih pobili domorodce in pokradli njihovo zemljo.

Ker se je pravi odselil, so si našli drugega, Mussolinija. Nemški pravoverniki, tako katoliške kot luteranske cerkve in celo neverniki, pa so imeli za svojega boga laži Hitlerja, ki je svojim učencem razodel, da od vseh laži še najbolj učinkujejo tiste velike, zelo velike, v katere si ljudje še podvomiti ne upajo. Njegov apostol za propagando Goebbeles je nato izdelal pravo znanost o uporabi laži v propagandne namene. Poudarjal je, da je treba laž na veliko ponavljati, saj ji bodo vsi ljudje sčasoma začeli verjeti. Če te muči vest, ali če obstaja nevarnost, da te bodo odkrili, lahko potem, ko si laž že velikokrat povedal, tudi enkrat priznaš. Priznaš, da si se zmotil, lahko se tudi opravičiš. Vendar tega ne smeš ponavljati, tako da v spomenu vendarle na veliko prevlada prejšnja laž.

Svetopisemsko bi temu rekli »in beseda je meso postala«.

Tudi pravljice so laži

Sicer pa, ljudje imamo radi laži, zelo radi. Pravljice, bogove, nekatere celo politike, ampak samo svoje! Sami se jim izpostavljamo, saj nam lepšajo vsak dan in to celo življenje – vsaj dokler se tega ne zavemo, pa še takrat tako kot vrhunski znanstveniki podvomimo v vsako resnico. Veliko ljudi se je rodilo zaradi izrečene laži »ljubim te«, saj je že po naravi najpomembnejši nagon za ohranitev vrste, to pa je seks, katerega cilj je, da se razmnožujemo, ne pa ljubimo. Saj vemo, da se zaradi teh stvari dogajajo tudi uboji.

Da, tudi ljubezen obstaja in tudi jaz verjamem vanjo, a za sedaj pustimo to čudovito besedo pri miru. Drugi dokaz, da imamo radi laži, je, da si pred neželjeno resnico radi zatiskamo oči, recimo, da me nima rada, kaj šele, da me je prevarala.

Še huje je. Ljudje smo z ljubeznijo, a tudi lažmi in strahom vzgojeni v to, kar smo, v humana bitja ali najvišjo obliko zveri, ki uživa ob mučenju in ubijanju. Pa da mi kdo ne bi kaj očital, ne bom omenjal vere v boga, ampak raje verovanja v pravljlična bitja, v Božička in njegova darila ali pa v Sneguljčico. To so praviloma samo lepe izmišljotine ali laži, vendar tudi zelo okrutne (preberite še enkrat kako staro verzijo Sneguljčice).

Zaradi prepričanja v »edino resnico« je umrlo na milijone ljudi. Kateri bog je pravi, katera njegova resnica? Vsi in vse ne morejo biti. Če to drži, potem je vse drugo laž. Kaj pa je laž: da je bog ustvaril ljudi ali da smo ljudje ustvarili boga?

Če preskočim v sedANJI čas, pod pojmom laž razumemo namerno izkrivljanje resnice, torej so laži tudi razne oblike olupševanja, zamolčanja resnic, zavajanja z drugimi resnicami, nakladanja raznih informacij, da se v njih resnica ali pa laž izgubi, celo znanstveno dokazovanje svojega prav in tako naprej. Laž je tudi zamolčanje resnice in poudarjanje druge. Laž so tudi prej omenjene fake news, saj je pogosto govorjenje o njih ali sklicevanje nanje le umetna laž, s katero se hoče preusmeriti pozornost s pravih. Vsemu temu skupaj lahko rečemo tudi manipuliranje, še zlasti, če je njihov cilj politični.

Še več laganja je v političnem svetu: poslušajte in zapomnite si obljube politikov pred volitvami, nato kaj govorijo in sprejemajo v parlamentu, zatem njihove komentarje v medijih ... Ampak to še ni najhuje, še hujši od njih so nekateri novinarji, moji kolegi, strokovnjaki za vsestransko manipuliranje (a o tem pišem drugje). Tudi vojne so zaradi laži, ne samo napad na Irak, ker naj bi Sadam imel tovarne za bojne strupe. Hladne, trgovinske, medijske vojne so sama laž in propaganda, podkrepljene s sovražnimi ukrepi. Ne vem, kaj pišejo Rusi ali Kitajci o nas, vendar zagotovo ne nalagajo toliko laži kot mi o njih – kot tudi mi nismo nekoč o Ameriki ali Italiji, ki jo še bolj poznam, kot pa oni o nas. Take psihološke vojne brez orožja so se v zgodovini pogosto spremenile v najhujše človeške

morije. Spomnite se tudi na laži o edino pravi božji resnici, božjem mestu, božjem ljudstvu ali o več vrednih in manjvrednih rasah.

Pa še na tiste laži, ki so vezane na fojbe, s katerimi se danes spreobrača zgodovino, ohranja gradnike fašizma, ne smemo pozabiti.

Italijani trdijo, da sta bili Istra in Dalmacija (po potrebi tudi druge dežele) vedno njihove, od Rima ali Benetk. Pa ni res, saj Rim in Benetke nista večna. Ti kraji so bili tisoče ali milijone let prej svobodni, vmes pod Bizantinci, Franki in Francozi, Avstrijci in Nemci ... Vsi veliki so si jih hoteli prilastiti. Res je, da so jih dobili Italijani od Britancev oz. antante pred prvo svetovno vojno s tajnim sporazumom v Londonu, in sicer kot nagrado za izdajstvo svojih starih zaveznikov. Vendar ti kraji niso bili od tistih, ki so jih podarili, ampak naši, od ljudi, ki tu živimo.

Eksodusi in fojbe se pri nas niso začeli dogajati po drugi svetovni vojni, ampak že po prvi.

Danes Italijani govorijo, da so bili v drugi svetovni vojni tudi oni žrtve nemškega nacizma, celo del zmagovitega zavezništva. Še več, da so bili celo žrtve Titovega komunizma.

Na koncu so bili res žrtve, vendar žrtve svojega najboljšega zaveznika. Pri tem so jim vsaj nekaj časti rešili njihovi partizani, ki so se ob pomoči Titovih skupaj borili proti njihovi najhujši fašistični soldateski salojske republike. Res da so na koncu njihov škorenj osvobodili Američani in Angleži, vendar največji zmagovalci druge svetovne vojne so bili prav Slovani ali *Ščavi*, tisti za njih najbolj manjvredni ljudje. Še danes si ne morejo priznati, da so zmagali prav tisti, nad katerimi so sami izvajali vse svoje najhujše barbarstvo. Kaj drugega pa so ljudje, ki požigajo kulturne domove drugih.

Pozabljajo na svoj prafašizem, o katerem je veliko pisal Umberto Eco, ki je še starejši od nacionalizma in ima korenine v starem rimljanskem imperializmu, njihovi vzvišenosti nad barbari in odnosu do sužnje, ki jih niso smatrali niti za ljudi. Te gene imajo celo v svojem humanizmu in komunizmu. Ni namreč zgolj slučaj, da je bil Mussolini najprej socialist in celo urednik njihovega glasila *Avanti*.

Pozabljajo, da so prav oni »izumili« fašizem, ki je glavni krivec za drugo svetovno vojno in grozote, ki so se dogajale že prej, med vojno in tudi po njej kot posledica. Da je bil nacizem le nemška varianta njihovega fašizma. Da niso bili le zavezniki Nemcev in Japoncev, ampak so prav oni tudi začeli s fašističnimi osvajalnimi vojnami, mučenjem in pobijanjem civilnega prebivalstva.

V sedanjem času vse skupaj še posebej zamegli pozaba, pa ne samo njihova, da se je fašizem razvil ob veliki pomoči tako angleškega, ameriškega in francoskega kapitala in politike ter vatikanskega klera. Razvijali so ga skupaj, pa ne samo kot obrambno ideologijo pred komunizmom ali boljševizmom, ampak tudi humanizmom in liberalizmom, predvsem pa kot sistem obvladovanja upornih množic izkoriščenega delavskega razreda in narodov, ki so si želeli svobodo, enakopravnost ...

Pozabljajo, da njihovi zahodni prijatelji, ki so jim pomagali razvijati fašizem, s koncem druge svetovne vojne niso dosegli vseh svojih ciljev in so jih izkoristili za novo vojno, to je hladno vojno, ki ni bila samo proti komunizmu, ampak tudi proti Slovanom. Sedaj Rusija namreč ni komunistična, je kapitalistična, pa se še vedno grejo z njo in celo nami, Slovenci, neke vrste novo hladno vojno. Tudi manipulacija z eksodusom in fojbami je ena od teh novih hladnih front. Še vedno gre za skupne interese velikega kapitala, ki si želi totalno podrediti svet, in za stare interese italijanskega prafašizma.

Pozabljajo, da so klerofašizem, nacizem, japonski cesarski imperia- lizem, kvizlinštvo, ustaštvo, četništvo, razni skrajni nacionalizmi, kot npr. Banderov OUN v Ukrajini, pa tudi Polpotov komunizem in ISIS, gibanja kot so CasaPound ipd., le razvojne oblike ali prostori in času prilagojene mutacije fašizma. (Preberite si mojo knjigo *Fašizem za Butalce*)

Pozabljajo, da je bilo zaradi druge svetovne vojne oziroma zaradi fašizma v vseh njegovih oblikah po vsem svetu več kot 60 milijonov mrtvih, od tega velika večina prav Slovanov, da je bilo največ žrtev med civilnim prebivalstvom držav, pa ne poraženih držav, ampak zmagovalnih. Po taki vojni je popolnoma razumljivo, da je prišlo do pobojev in maščevanj, v katerih je bilo po celem svetu še

6 milijonov mrtvih. Tudi teh ne bi bilo, če ne bilo vojne in če razno-razni fašisti ne bi počeli takih grozot.

Pozabljajo, da je Italija za to, kar je sama počela, plačala neprimer-
no manjši davek kot pa Nemčija in Japonska, da je imela neprimer-
no manj mrtvih kot pa države, ki jih je ona napadla. Sploh pa, da se
je njena soldateska neprimerno bolj barbarsko obnašala do okupira-
nega civilnega prebivalstva, kot pa zmagovite vojske do njenega.

Pozabljajo, da njihovi vojni zločinci niso bili obsojeni za svoje zlo-
čine (tudi po zaslugi zahodnih zaveznikov in njihovega strahu pred
komunizmom), ampak so tudi po t. i. padcu fašizma zasedali tudi
najvišje položaje v državi, po koncu vojne pa še medalje. Najbolj
izrazita primera sta fašistični maršal Pietro Badoglio, ki je po pri-
hodu zaveznikov postal predsednik vlade, in tržaški krvnik Gaetano
Collotti, ki je bil celo posthumno odlikovan (pa ga niso skupaj s
priležnico ubili Titovi, ampak italijanski partizani).

Pozabljajo na svoje povojne poboje. Ker se jih ne da skriti pa sedaj
govorijo, da so jih opravili Titovi komunistični partizani, da smo jih
mi manjvredni barbarski Slovani pobijali samo zato, ker so Italijani,
italijanski domoljubi ... Pozabljajo, da so ti naši partizani pri osvo-
bajanju od nemških in njihovih fašističnih enot prišli le do Tržiča
ali do meje s furlanskim življenjem. Kdo pa je pobil deset in deset
tisoče Italijanov po vsem njihovem škornju?

To, seveda, niso le spozabe, to so laži, ki so se ob stalnem ponav-
ljanju in izredno razširjenem manipuliranju z zgodovino že spreme-
nile v resnico. Mediji so v rokah tistih, ki imajo kapital, interese po
prevladi oziroma nadvladi sveta, ne pa tistih, ki imajo v sebi največ
ljubezni, poštenja, znanja, sposobnosti za razvoj vrste in sveta.

Pa tega niso pozabili samo Italijani, ampak tudi številni drugi po
svetu, prav tako pri nas – pa ne zgolj slučajno.

Ne gre torej samo za laži ali fake news, kot jim novinarji pravijo
danes, ampak za celovito manipuliranje z zgodovino ali resnico,
njeno načrtno spreminjanje, celo ustvarjanje sovraštva, v Italiji tudi
za zastraševanje z barbarskimi Slovani, s fojbami, z ustvarjenjem
ali ohranjanjem pravadnega sovraštva do Slovanov, za ohranjanje
njihovega starega prafašizma vzvišenega naroda in še novega ob-

mejnega fašizma. Nikar ne recite, da pretiravam, da jim podtikam razizem ali celo nacizem, saj ta pomeni tudi holokavst. Da holokavst, saj se ta ne nanaša samo na iztrebljanje judov, ampak tudi nas Slovanov, ne s krematoriji, ampak umiranjem v njihovih številnih koncentracijskih taboriščih, kot sta bila Rab in Gonars, ki jih poskušajo prikazati kot letovišča ali celo kampe, v katere so ti taborišniki prostovoljno hodili, da bi ubežali pred Nemci in komunisti.

Gre za načrtno spreobračanje zgodovine, resnic, vrednot, za ogabno fašistično manipulacijo, kjer prav svoje najhujše zločine pripisujejo svojim žrtvam, zlasti tiste, ki najbolj delujejo na čustva, kot so pobijanje otrok, posiljevanje. Kmalu bodo komunistom pripisali celo iztikanje oči in krematorije ... Pri tem celo tekmujejo s skrunjenjem fotografij svojih žrtev.

Ne verjamete? Preberite to knjigo do konca

Fojbe

Sedaj pa o fojbah. To naj bi bila brezna, jame, vendar polne kosti – človeških ali po italijansko – italijanskih.

Na kraškem svetu je ogromno jam. Skorajda ni vasi, ki ne bi imela kakšne večje luknje, nekatere imajo tudi kapnike, ljudje pa so prav srečni, če je v teh jamah tudi voda. Ta jih je tudi ustvarila, deroča je naredila rove, tista počasi kapljajoča pa kapnike. Nekoč so sicer trdili, da jih je bog, drugi vrag, saj naj bi vodile do pekla, vendar danes vemo, da je bila njihov stvarnik voda. Med temi, kjer voda še vedno teče, sta pri nas najbolj znani Postojnska in Škocjanska jama. Vendar ta, o kateri se največ govori in piše v vseh medijih po vsem svetu, ni nobena izmed teh dveh ali njima podobnih podzemnih lepotic, ampak Fojba. Foiba po italijansko. Slovani smo to ime samo malo omehčali.

Fojba je bila rimska svečenica

Fojba ni ime samo ene jame, ampak vrste ponorov Pazinske rečice, ki je že zdavnaj in nato skozi vso dobo človeške civilizacije glodala

in izpirala svojo jamo, ki je njena pot. Ime najbrž nosi po latinskem imenu za jamo »fovea« ali italijanski »fossa«, kar trdijo Italijani, mogoče po Fobosu Marsovemu oz. Aresovemu sinu božanstvu strahu, vendar še bolj verjetno je, da je ime dobila po krščanski duhovnici Foibi, ki je v času življenja sv. Petra vodila verske obrede v skitem podzemlju Rima.

Ta brezna torej ne nosijo imena po neki slovanski boginji, sploh ne Morani, ampak po romanski in krščanski svečenici Foibi. Pa menda je niso tako poimenovali *Ščavi*. Ta brezna so obstajala že pred Slovani in Rimljani, veliko prej kot sta potomca beguncev z Bližnjega vzhoda, ki jih je s svojim mlekom dojila volkulja, ustvarila rimski imperij.

Tu so živeli Histri, po vsej verjetnosti staro ilirsko pleme, ki so jih Rimljani v skladu s svojo kulturo po večini pobili, po vsej verjetnosti pa v skladu s starimi verovanji o podzemnih božanstvih nekatere tudi darovali svoji novi svečenici Foibi. Njihovi takratni zgodovinpisci so zapisali, da so jih poklali na deset tisoče. Zadnji kralj Histrov Epulon se je s svojimi preživeli vojščaki boril dobesedno do zadnjega diha. Preden so se vrgli v zadnji boj, so pobili svoje otroke in žene, da ne bi padli krvoločnim in pokvarjenim Rimljanom v roke, ki bi jih posiljevali, mučili in prodajali kot sužnje.

Za tem so v to propadajočo rimsko kulturo prišli Slovani, ki so bili predvsem pastirji in poljedelci, ne vojščaki. Ti so se tudi združili s preživeli Histri, ki so se zadrževali v svojih kaštelirjih na vrhu težko osvojljivih hribih imenovanih Tinjan ali Atinium.

Slovani, kot ogromna večina, pa čeprav so jim vladali drugi, so sem prinesli mir, sožitje z novimi priseljenci z vseh koncev, od Romunije (Istroromuni) do Sicilije (Bumbari), dokler si teh krajev niso zaželeli novi vladarji, najprej Napoleon, nato še severnejši Germani. Rusi in Srbi pa svojih vojsk niso pošiljali. Srbi so se sicer množično naselili kot Uskoki, to so na pol kmetje in na pol vojaki, vendar ne kot napadalci, ampak kot branilci beneških in avstrijskih mest ter gradov. To našo mešanico pretežno slovanskega prebivalstva so dolga stoletja imenovali tudi Iliri.

Tu, na tej zadnji obrambni črti pred roparskimi pirati, Huni pa zlasti Turki, je bilo veliko spopadov in bojov. Branitelji svojih domačij in mehkega evropskega trebuha pobitih napadalcev niso vedno pokopavali, ampak so jih enostavno zmetali v kraška brezna.

Pripovedi o tem so se ohranile do današnjih dni. Ko sem v nekem kraju med Trstom in Kozino delal oddajo o njihovi vasi, sem v neki kleti opazil star turški meč, pa sem gostitelja vprašal, kje ga je dobil, in odgovoril mi je, da ga je že kot mulc privlekel iz neke jame pri njihovi vasi. Notri v jami je namreč še vedno veliko ostankov od Turkov, ki so jih tu v neki bitki premagali, nato pa trupla z vso opremo vred zmetali v jamo.

Mitterburg: Mitterburg.

Fortlaufende Nr.	Politischer Bezirk, Gerichtsbezirk, Ortsgemeinde, Ortschaft	Fläche in Hektaren	Häuser	Anwesende Bevölkerung								
				im Ganzen	männ- lich	weib- lich	Staatsangehörige nach der Umgangssprache				andere	Staatslose
							ätnisch	itali- enisch	slow- enisch	serbisch- kroatisch		
3	Gimino, Žminj	8454	1068	5713	2953	2760	.	150	34	5498	1	2
1	Gimino, Žminj ○ □		965	5169	2660	2509	.	150	34	4954	1	2
2	Krenzerberg, Krajebergrg ○ □		19	98	47	51	.	.	.	98	.	.
3	Sankt Ivanaz, Sveti Ivanac □		74	446	246	200	.	.	.	446	.	.
4	Mitterburg, Pisino, Pazin ..	28712	2777	17627	9297	8330	44	1378	38	15966	7	17
1	Bottonega, Butonega □		21	203	115	88	.	.	.	203	.	.
2	Caseliorga, Kašćerga □		82	565	312	253	.	.	.	565	.	.
3	Cerovglie, Cerovlje □		40	216	124	92	14	.	.	197	.	.
4	Cherbune, Krbune □		60	344	176	168	.	.	.	325	.	.
5	Chersicla, Kršikla □		37	260	136	124	.	.	.	260	.	.
6	Galignana, Gračiče ○ □ ..		372	2011	1046	965	.	30	1	1974	.	.
7	Gherdasella, Grdo Selo (Brdo Selo) □		67	452	259	193	.	.	.	452	.	.
8	Gollogorizza, Gologorica □ ..		91	551	297	254	.	8	.	543	.	.
9	Grobunico, Grobnik □		27	160	98	62	.	.	.	160	.	.

Prilagojeni izsek kopije iz popisne mape avstroogrškega popisa prebivalstva v Pazinu in okolici leta 1910 (Vir: <http://www.kozina.com/premik/1910.htm>).

Splošno je tudi znano, da so biriči tujih gospodarjev, ki so domovali v gradovih v naših krajih, uporne ljudi metalni čez obzidje ali pa v kraška brezna. Eno takih brezen je tudi tisto na socerbskem gradu, beneški grofi so ga ob gradnji zidu namerno pustili sredi grajskega dvorišča. Tudi drugi italijanski lastniki ga pri obnovi gradu niso zaprli ali zasuli, ampak so ga pustili za zastraševanje podložnikov.

Strah pred fojbami ni ostal samo v spominu, ampak zapisan celo v ljudskih pesmih italijanske manjšine v Pazinu, ki pa tudi zelo jasno odseva čas iredentizma in napoveduje fašizem. Da pa so bili Italijani v Pazinu le manjšina, dokazujejo podatki iz ljudskega štetja leta 1910, iz katerega lahko razberemo, da je uporabljalo srbohrvaščino kot svoj jezik 15.966 ljudi, italijanščino pa le 1.378. So pa bili to stari in novi gospodarji, njihovi biriči, birokrati in predhlapci.

Odprto jamsko brezno, fojba, na dvorišču socerbskega gradu v opomin upornim kmetom (Foto: M. Ivančič).

Preprosto povedano je fojba zlasti pri Italijanah postala obče ime za brezno groze. Jame z vodo so bile že v grški mitologiji »predsoba«

Hada. Tam bi po mnenju njihovih nacionalistov sodili tudi uporni *schiavi*, to je sužnji. To smo za njih bili tudi vsi Slovani, v narečju so pa nam rekli »*S'ciavi*« ali »*Ščavi*«. Imeli so se tudi za kulturno več vredne. Ko so avstrijske oblasti leta 1898 v Pazinu ustanovile šolo s hrvaškim učnim jezikom, so Italijani ob tej novici šli pokonci in organizirali številne proteste. V propagandnem materialu, ki je vabil na proteste proti tej šoli tudi v drugih istrskih mestih, je italijanski organizator pozival celo k požigom in metanju ljudi v Fojbo.

*Fioi mii, chi che ofende
Pisin, la pagherà:
In fondo alla Foiba
Finir el dovarà.*

Tako je v beneško-tržaškem narečju šla zadnja kitica italijanske patriotske pesmi iz Pazina Na dnu Fojbe, da kdor užali (italijanski) mora končati v Fojbi (Vir: Collzione di almacchi regionali, Achille Gorlato, La Venezia Giulia Trieste e Istria, Milano, 1925).

Fojba za etnično čiščenje Slovanov v Istri

Danes manj znani, ampak v času fašistične Italije zelo cenjen pesnik Giuseppe Cobolli – Gigli alias Giulio Italico, je tej Fojbi, dal s svojo »poezijo« pravi zgodovinski pomen. Potem ko je za svoje zasluge postal celo Mussolinijev minister za javna dela, so se to njegovo pesem Fojbi morali otroci v šoli učiti na pamet. Celu uglasbili so jo in pri pouku so jo morali tudi peti.

»A Pola xe l'Arena/ la Foiba xe a Pisin:/ che i buta zo in quel fondo/ chi ga zerto morbin ...« V slovenščini pa: »V Pulju je arena, v Pazinu je Fojba, v to brezno naj se vrže tistega, ki nekaj ga srbi.« Po vsebini pa nam pravi, da je za tiste, ki nočejo postati Italijani, v Pulju še vedo arena, v katerih so zveri v živo pred publiko trgale barbare, torej naše prednike, v Pazinu pa tudi fojba, iz katere se nihče ne reši. Pesem je Cobolli prvič objavil že leta 1919.

A Pola xe l'Arena,
 La "Foiba" ze a Pisin
 che i buta zo in quel fondo
 chi ga zerto morbin.
 E a chi con zerte storie
 Fra i piè ne vegnerà,
 Diseghe ciaro e tondo :
 Fève più in là, più in là.

A Pisino non giunse mai la Repubblica marinara, ma la città mantenne ciononostante vive le sue tradizioni legate alle origini latine. La lingua di Pisino fu sempre italiana e si mantenne italiana anche con i conti e signori tedeschi, feudatari legati per affinità e per interessi all'Austria.

Il torrente "Foiba" dà il suo nome alla stretta vallata rocciosa con le pareti a picco, che al termine del corso superficiale del torrente si allarga a forma d'imbuto. La "Foiba" è circondata dalle case della città vecchia che hanno per fondazione la viva roccia calcarea. La musa istriana ha chiamato la "Foiba" degno posto di sepoltura per chi, nella provincia, minaccia con audaci pretese la caratteristica nazionale dell'Istria.

Naslovnica knjige Giuseppe Cobola alias Giulio Italico Trieste la fedele di Roma iz leta 1919 in dva izseka zgoraj kitice ter spodaj teksta, ki to še bolje razlaga, kot je opisano v zgornjem tekstu.

Da bi jo bolje razumeli, je v uvod zelo jasno napisal, da Pazin sicer ni nikoli spadal pod Beneško republiko, a je vseeno ohranil žive korenine v latinskem svetu, saj so kljub nemškim gospodarjem govorili italijansko. Nato opisuje mesto na skali, pod katero teče potok

»Fojba«. Prav ta istrska muza »Foiba« je ta prostor izbrala za pravičen grob za vse tiste, ki predrzno odklanjajo italijanstvo Istre. Pe-sem in te njegove misli dobite še v drugih knjigah, tudi v reviji Gerachia, katere urednik je bil sam Benito Mussolini.

Infojbiranje ni kultura Slovanov, ampak Italijanov

To so s tistimi, ki niso hoteli postati Italijani, tudi počeli. To naj bi po več trditvah internetnih virov priznal celo desničarski in Sloven-cem nenaklonjeni tržaški dnevnik Il Piccolo. Po navedbah Claudie Cernigoi, Foibe fra storia e mito, je 22. oktobra 2001 objavil pričevanje juda Raffaella Camerinia, ki je leta 1940 uspel zbežati fašistom, preden so ga vrgli v neko jamo rudnika boksita pri Labinu. Ta pismo dobite tudi na spletu.

»La crudeltà dei fascisti italiani contro chi parlava il croato, invece che l'italiano, o chi si opponeva a cambiare il proprio cognome croato o sloveno, era tale che di notte prendevano di forza dalle loro abitazioni gli uomini, giovani e vecchi, e, con sistemi incredibili, li trascinarono sino a Vignes, Chersano e altre località limitrofe, ove c'erano delle foibe, e lì, dopo un colpo di pistola alla nuca, li gettavano nel baratro. Quando queste cavità erano riempite, ho veduto diversi camion, di giorno e di sera, con del calcestruzzo prelevato da un deposito di materiali da costruzione sito alla base di Albona, che si dirigevano verso quei siti e dopo poco tempo ritornavano vuoti. Allora io abitavo in una casa sita nella piazza di Santa Domenica d'Albona, adiacente alla chiesa, e attraverso le tapparelle della finestra della stanza ho veduto più volte, di notte, quelle scene che non dimenticherò finché vivrò...«

(Italijanski fašisti so bili tako kruti do teh, ki so govorili hrvaško namesto italijansko, se upirali spremembi hrvaških in slovenskih imen, da so jih ponoči na silo pobirali z njihovih domov moške, mlade in stare ter na nemogoče načine odveleli vse do krajev Podvinje, Kršan, kjer so bile jame, in tam so jih po strelu s pištolo v tilnik porinili v prepad. Ko so bile te jame polne, sem videl več kamionov, ki so podnevi in ponoči vozili mleti kamen iz deponije gradbenega materiala proti tem jamam in se nato po krajšem času vračali prazni. Takrat sem stanoval v neki hiši ob cerkvi na trgu Svete nedelje v Labinu in skozi žaluzije na oknih večkrat gledal te prizore, ki jih ne bom pozabil, dokler bom živ).«

File:Foiba di Vines - recupero cadaveri.jpg

Ekranski izsek fotografije objavljen v italijanski Wikipediji (Vir: <https://it.wikipedia.org/>)

V muzeju Jugoslovanske armade v Beogradu najdete tudi fotografije čiščenja omenjene fojbe pri Podvinju ali fojbe Vignes, v katero so po pripovedi Camerinija italijanski fašisti vozili tiste, ki so se

upirali spremembi svojega slovenskega ali italijanskega priimka. To so konec leta 1943, očistili Nemci, ko so okupirali Istro in iz nje izvlekli več trupel infojbiranih ljudi ter pri tem posneli več fotografij pa celo krajši filmski posnetek, s katerim so takrat širili propagando, da je bilo to delo partizanov. Ta film so pogosto predvajali tudi v Trstu. To je pa ena izmed omenjenih nemških fotografij. A očitno ta trupla niso od nedolžnih Italijanov, ki bi končali v jami samo zato ker bi bili Italijani, ampak so Istrani, ki niso hoteli postati Italijani, pa so jih fašisti vrgli v to jamo, kar je zapisal Raffaell Camerini.

Sin slovenskega učitelja

Kdo pa je bil ta Giuseppe Cobol, nato Cobolli, Giulio Italico alias Gigli, ideolog fašizma in fojba?

Bil je Koprčan, rojen v Trstu. Njegov oče je bil slovenski učitelj Nikolaus Kobolj ali Kobol, domnevno po rodu z Vipavskega, eden izmed tistih, ki so po avstro-ogrski šolski reformi naučili pisati in brati v svojem jeziku tudi slovenske otroke. Ta njegov sin, ki je v Trstu vpisan v rojstni list kot Josip Kobolj, je očitno že zelo mlad tako kot številni Slovenci ugotovil, da bo v Koprju bolje uspel kot Italijan, zato se je sam preimenoval, še preden so ga Italijani s kraljevim odlokom. Že takoj po prvi svetovni vojni ga lahko zasledite v takratnem tisku z že delno spremenjenim priimkom Cobol ali pa še bolj poitalijančenim Cobolli. Kot pesnik si je nadel še bolj italijanske nazive, plemiški Gigli in Giulio Italico. Da bi bil res pravi Italijan, je postal tudi pravi fašist. Pa se mu je splačalo: postal je Mussolinijev minister za javna dela, Koprčani pa so mu iz občudovanja, koristi ali hvaležnosti zgradili za njegovo jadnico Menefrego celo pravo malo pristanišče imenovano Molet. Več o njem in njegovi barki Menefrego, ki je po vojni postala prva šolska ladja slovenske pomorske akademije, lahko najdete v moji knjigi *Peruti tržaškega aborigina*.

Giuseppe Cobolli (z oficirsko kapo na sredini fotografije) med obiskom na Siciliji (Vir: Wikipedia).

Ta Giulio Italico je bil še bolj uspešen od prav tako v Trstu rojenega rojaka SS-Gruppenführerja Odila Globočnika, to je sina avstro-ogrskega oficirja Franca Globočnika, saj je postal celo Mussolinijev minister za javna dela. Več o njem in njegovi barki Menefrego, ki je po vojni postala prva šolska ladja slovenske pomorske akademije, lahko najdete v moji knjigi *Peruti tržaškega aborigina*. Giglija so njegovi Italijani obsodili na 19 let zapora, pa ne zaradi izuma fojb in fašističnih zločinov, ampak ker je po padcu fašistične Italije postal kolaborant nemških okupatorjev. Ker pa vrana vrani ne izkljuje oči, so ga kmalu pomilostili.

Tako kot večina fašistov se je v državi, kjer je fašizem preživel, dobro znašel in poskrbel zase in za družino. Bogat in čaščen je dočkal kar 95 let, njegov nečak Giovanni, ki je ohranil nadimek Gigli, pa je tudi po njegovi zaslugi postal predsednik znanega italijanskega nacionalistično usmerjenega nogometnega kluba Juventus. Znan je tudi po javnemu zmerjanju nogometaša Ibrahimoviča s ciganom.

Iz Kopra je bil še en znan fašist (s priimkom, ki kaže na slovanski izvor) in velik sovražnik Slovanov. To je Italo Sauro, sin znanega italijanskega »narodnega heroja« Nazaria Saura, ki so ga njihovi germanski kameradi obesili zaradi izdaje. Mussolini je Itala postavil celo za svojega svetovalca za slovanska vprašanja. Kot je na spletu razkril Danijel Grmek, je ta v posebnem memorandumu Mussoliniju z dne 9. decembra 1939 predlagal vrsto ukrepov, ki naj jih Italija izvaja zoper "slovansko" prebivalstvo. Najprej da ga razlasti, saj ima v svoji lasti skorajda vse ozemlje Istre in Dalmacije. Celo nakupovanje zemlje jim je treba prepovedati. Razlastitev je treba izvesti tako, da se jih izseli, zapodi čez mejo v Jugoslavijo ali čez oceane, te ki ostanejo pa streti z davčnim sistemom, bančnimi krediti ali administrativnimi ukrepi. Nato je treba te izseljene kraje kolonizirati z Italijani iz Istre in Furlanije (ki so vajeni odpora Slovanom), vzpostaviti vohunske mreže proti "slovanskim" voditeljem in agitatorjem itd. Kot obliko italijanizacije je predlagal tudi postavitev novih italijanskih vrtcev in šol. Ti ukrepi so zajemali 16 točk in teh 16 točk je postalo stalnica Mussolinijeve politike do Slovanov.

Iz Saurovega dopisovanja z Giannijem Apollonijem, prefektom Istre, pa se lahko zelo dobro razbere, kako so že leta 40 pripravljali načrte za koncentracijska taborišča za Slovane. Prav tako je predlagal premestitev "slovanskih" duhovnikov v notranjost Italije, italijanskim učiteljem pa naj se naloži, da ostanejo v svojih vaseh tudi med počitnicam, saj se sicer v tem času rezultati njihovega dela izničijo.

Da je imel Italo Sauro Slovence za manjvredne, dokazuje tudi njegov odnos do Slovencev v okupirani Ljubljani in na Dolenjskem, saj je bil odločno proti temu, da se jim po priključitvi podeli tudi vse pravice italijanskih državljanov. Najbrž je prav on s svojim pisanjem Mussoliniju dosegel, da prebivalci teh krajev niso dobili polnih državljanskih pravic.

Po kapitulaciji Italije je skušal Sauro svojo politiko sovraštva do Slovanov izvajati tudi pri Nemcih. Tako je leta 1944 predlagal SS

brigadnemu poveljniku Güntherju, da se celotno neitalijansko prebivalstvo v starosti med 15 in 45 let v Jadranskem primorju (operativni coni) izseli kot ukrep protipartizanske represije. Nemci tega niso sprejeli, saj so smatrali, da je takšen ukrep nepraktičen.

Čeprav je jasno, da je Italo Sauro kot visok fašistični funkcionar s svojim delom v veliki meri vplival na zločinsko politiko fašistične Italije nad Slovenci in Hrvati, za svoje zločine nikoli ni odgovarjal. Mirno je umrl leta 1995, star 85 let.

Niti ti junaki fašizma niso končali v fojbah.

O teh pazinskih fojbah pa mi je pripovedovala neka tamkajšnja domačinka, in sicer da je to »infojbiranje« počel tudi nek njen sorodnik, sicer hrvaški Istran s poitalijančenim slovenskim priimkom. Za časa fašizma je bil zelo zagrizen škvadrist in se je pred svojimi *compagni d'arme* hotel še posebej dokazati kot pravi Italijan. Po padcu fašizma je ugotovil, da je sedaj čas, da se izkaže pred partizani, zato je začel govoriti hrvaško, v jamo pa metati kar svoje bivše cammerate. Po koncu vojne, ko so si ljudje vendarle upali povedati, kdo v resnici je, je zbežal v Trst in tam postal zelo glasen *ezul*.

Metanje ljudi v jame kot obliko množičnega pobijanja so uporabljali tudi ustaši v Bosni in Hercegovini. Samo v prvih dneh avgusta leta 1941 so ustaši zmetali v 13 jam po Hercegovini več kot 4.000 civilistov srbske narodnosti ne glede na spol ali starost. Te jame so jugoslovanske oblasti na začetku 60. let zabetonirale in o teh zločinih se ni govorilo samo zaradi »bratstva in enotnosti«. Kaj pa imajo opravka ustaši ob pisanju o italijanskih zločinih?

Ustaši so bili tako kot bela garda ali MVAC, črnogorsko četništvo in albanski balizem v veliki meri tudi plod italijanske imperialistične in fašistične politike razdvajanja narodov z ustvarjanjem hlapčevskih in izdajalskih škvader in vojsk, ki so kot biriči imeli določene privilegije. Kot pohlevni služabniki bi tudi preživeli genocid lastnega naroda pa še v cerkvah bi jih slavili, saj so pri tem sodelovali s »kristusovo vojsko«. Hrvaško ustaško državo je namreč najprej pomagala ustanavljati Italija z željo, da bi bila tako kot Abesinija, Libija, Albanija, Grčija ... del velike italijanske kraljevine,

novega rimskega imperija pod blagoslovom ali razpelom božjega odposlanca v Rimu.

Barbari in Ščavi

Mussoliniju pa ni šlo samo za meje rimskega imperija, ampak za ustvarjanje večvrednega naroda, ki bi si podredil cel svet. To je jasno povedal že leta 1920 v svojem govoru v Pulju, v katerem je zahteval širitev italijanskega ozemlja ne glede na žrtve. To je njegov znameniti stavek: *“Di fronte ad una razza inferiore e barbara come la slava, non si deve seguire la politica che dà lo zucchero, ma quella del bastone. I confini dell'Italia devono essere il Brennero, il Nevoso e le Dinariche: io credo che si possano sacrificare 500.000 slavi barbari a 50.000 italiani”*. (»Do manj vredne in barbarske rase Slovanov ne smemo izvajati politike ponujanja sladkorčkov, temveč palice. Meje Italije morajo potekati po Brennerju, Snežniku in Dinarskem gorstvu... Mislim, da se za to sme žrtvovati 500.000 barbarskih Slovanov za 50.000 Italijanov.«) Z drugimi besedami, za nove meje velike fašistične Italije se lahko nad manjvredno barbarsko raso Slovanov izvede tudi genocid.

Italijanski nacionalisti, iredentisti in fašisti so nas dolga stoletja bolj kot za barbare imeli za sužnje (s'ciave), za manjvredne ali podljudi. Ne samo poimenovaje vseh nas Slovanov za *Ščave*, ampak še bolj dejanski odnos do nas je bil popolnoma rasističen. Po tistem Mussolinijevem govoru so začeli fašisti streljati na naše ljudi, celo na otroke. V Trstu in drugih mestih in vaseh so požigali ali drugače uničili naše narodne in kulturne domove, uredništva in tiskarne, delavske domove, hranilnice in tako naprej.

Za barbare nas niso imeli samo Mussolini in njegovi fašisti, ampak Italijani nasploh, že iz časov Starega Rima. To, da smo barbari, mi je še pred kratkim nekdo zabrusil na facebooku, v italijanščini seveda, in se še pohvalil, da imajo oni dvatisočletno kulturo, mi pa smo še donedavnega pasli ovce po stepah. Odgovoril sem mu, da je njegova dvatisočletna kultura tudi kultura križanja, gladiatorjev, suženjstva, zažiganja čarovnic in znanstvenikov, imperializma, kolonializma, posiljevanja, požiganja, taborišč in konfinacij, mučenja in pobijanja, kultura fašizma. Škoda, da sem pozabil na fojbe,

tudi te so njihova kultura, a tega najbrž ne bi dojel, saj so jim njihovi politiki in mediji že oprali možgane.

Ne gre samo za italijanski fašizem in fašiste

Da tega preprost narod ne ve, mi je razumljivo, ampak da si celo intelektualna levica zakriva oči pred resnico, še več, da pridiga laži in celo sovraštvo, pa ne. Kako je lahko ali zakaj je celo njihov predsednik države Giorgio Napolitano, bivši partizan, ob prvem praznovanju dneva spomina leta 2007 razglasil nas za genocidni narod: *»Un moto di odio e di furia sanguinaria, e un disegno annessionistico slavo, che prevalse innanzitutto nel Trattato di pace del 1947, e che assunse i sinistri contorni di una pulizia etnica?»* (Vzgib sovraštva in krvavega besa, ki se je posebej izkazal na mirovni konferenci v Parizu leta 1947, ki je prevzel zlovešče obrise etničnega čiščenja.) Tudi za barbare, ki ne sodijo v Evropo, nas je označil: *»La disumana ferocia delle foibe fu una delle barbarie del secolo scorso, in cui si intrecciarono in Europa cultura e barbarie.»* »Nehumana surovost fojb je bila eden od barbarizmov prejšnjega stoletja, v katerem sta se kultura in barbarstvo v Evropi prepletali.«

Vsaj Napolitano bi se od svojih učiteljev marksizma lahko naučil, da kultura ni samo v fontanah in kamnitih kipih, ampak predvsem v odnosih med ljudmi, saj je kot partizan videl, kdo je nad kom izvajal genocid! Očitno je v skladu s svojo italijansko politično tradicijo in kulturo želel izpod svoje preproge vse to pomesti kar na sosedovo. Zagotovo je tudi vedel, da je to pravi čas.

Tisti, ki so še vedno rušili vse, kar je bilo narejeno v času socializma, so se ob tem zagotovo na tiho hihitali. Vodstvo naše Republike Slovenije, ki je zelo ponosno na našo osamosvojitveno vojno, je ob tem pragmatično modro ali morda tudi strahopetno molčalo. Prišli pa so v Trst na spravni koncert in na polaganje cvetja na spominske plošče, vendar se italijanski predsednik, še nihče doslej, ni poklonil žrtvam Gramozne jame ali katerekoli požgani primorski vasi in tudi opravičil se še ni.

Saj mi nismo judje. Judom se je opravičil celo Fini predsednik skrajne desničarske stranke, ki je trdil, da ne on ne njegova stranka nista fašistična, pa je prav s tem dejanjem to priznal. Kaj pa menite,

zakaj se njim je opravičil, Slovanom pa ne, pa čeprav so pobili ali pa bili krivi smrti tisočkrat več naših ljudi kot pa judov?

Ob praznovanjih v naslednjih letih nas njihovi predsedniki niso več primerjali z barbari, ampak so nas oklicali za fašiste, svoj narod pa za žrtev našega sovraštva. Kaj drugega pomenijo besede predsednika Sergia Mattarelle, da ni šlo za maščevanje zaradi predhodnih fašističnih zločinov, ampak da je šlo za nedopustno ideološko etnično in družbeno sovraštvo naših narodov do *Italijanov* (... *di un odio, comunque intollerabile, che era insieme ideologico, etnico e sociale*). Pri tem je popolnoma pozabil, kaj so oni prej počeli z nami in to 25 let pa tudi, kaj se je dogajalo po propadu fašizma in koncu vojne pri njih. Kot predsednik države bi res lahko vedel, da je bilo po Italiji tako po številu kot v odstotkih pobitih več fašistov in nemških kolaboracionistov kot v Istri.

Še huje, obtoževal nas je barbarstva, saj je dejal, da se je to dogajalo v krajih pod jugoslovansko okupacijo in to prav takrat, ko sta se ji po zmagi nad fašizmom začeli vračati svoboda in demokracija. (*Mentre, infatti, sul territorio italiano, in larga parte, la conclusione del conflitto contro i nazifascisti sanciva la fine dell'oppressione e il graduale ritorno alla libertà e alla democrazia, un destino di ulteriore sofferenza attendeva gli Italiani nelle zone occupate dalle truppe jugoslave.*)

KAKO JE TO MOGOČE?

Mogoče bo kdo rekel, vsi ljudje smo pod kožo krvavi, torej enaki. Da res je, vendar ne po znanju, vzgoji, izkušnjah, kulturi, vrednotah, političnem prepričanju ... celo naša človeška kri ni enaka in jo delimo v krvne skupine, sedaj pa ugotavljajo vedno večje skrivnosti v našem genetskem razvoju. A prav ta pestrost je lahko bogastvo uma in razuma. Neki znanstveniki, ki raziskujejo veselje naših genov, razrivajo, da smo si kodrasti rdečelasi arijci še najbližje s tistimi najbolj črnimi zamorci v Afriki, prav s tistimi, ki jih ne samo Hitlerjevi, ampak tudi Mussolinijevi znanstveniki še za ljudi niso hoteli priznati. Nas pa so že imeli za podljudi, barbare in sužnje.

Pa še nekaj bi povedal, preden grem naprej. Ob številnih intervjujih so mi ljudje, ki so bili kot manjvredni v konfinaciji ali v posebnih bataljonih na jugu Italije, povedali, da so tam srečevali same dobre ljudi, da so lahko tam ob vseh fašističnih zakonih v gostilnah govorili in peli po slovensko. Pa še pijačo so jim plačali. To je zapisano tudi v knjigi *Lebič*, v poglavju o naši pevcih prekomorcih. Na Siciliji so jih na primer, čeprav vse v enakih uniformah, kot Slovence, prepoznali že takoj po prihodu v vas. Kako? Tako so povedali: Italijani so takoj po prihodu šli najprej v javno hišo, Slovenci pa najprej v gostilno, tam kaj spili in skupaj v zboru zapeli.

Slovenci smo bili pogani

Slovani izhajamo kot tudi vsi narodi iz preproste kulturne dediščine. Ta je bila v veliki meri pogojena s svobodnimi prostranstvi step, a tudi z neprijaznimi podnebnimi pogoji, v katerih so se morali ljudje združevati, vendar ne zato, da bi napadali druge in osvajali, ampak preživeli, sploh pa v hudih zimah, ki jih tu na jugu niso poznali. Slovani se nekoč nismo delili na sužnje, plebejce in patricije, bili smo vsi enakopravni, naši veljaki svojih nazivov niso pridobivali na osnovi dedovanja, ampak z volitvami. Te so bile veliko bolj demokratične kot tiste v antični Grčiji, saj so popolnoma vsi sodelovali pri izbiri svojih delegatov, ki so nato izvolili svoje kneze. Celo ameriško ustavo, ki je zasidrala enakost in demokracijo v sve-

tu, je Thomas Jefferson pisal po izročilu naše slovenske ureditve dežele Karantanije. To nam je javno priznal tudi Bill Clinton ob obisku v Ljubljani. Žal pa so to naši politiki in novinarji, ki iščejo korenine demokracije v Italiji ali pa Nemčiji, namerno preslišali.

Slovani smo na sedanjo mejo z Italijani ali točneje ljudstvi, ki so se v »drugem polčasu« izoblikovala v Italijane, med temi tudi Furlani, prišli najbrž že v času razpadanja rimskega imperija. Ta prihod je dokumentiran v *Zgodovini Langobardov (Historia Longobardorum)* langobardskega zgodovinopisca Pavla Diakona (Paul Warnefried). V tej knjigi je opisan spopad iz leta 670 med Langobardi in Slovani pri reki Nadiži. Spopadi pa so se prenehali s sporazumi o pravici Slovanom do naselitve teh krajev okrog furlanske nižine. Tudi s spodnjega dela Primorske imamo podoben dokument. To je rižanski placit (Placito del Risano), ki je bil ob prisotnosti cesarjevih odposlancev leta 804 sklenjen v slovenski vasi Rižana, in tako uredil odnose med vedno številčnejšim slovanskim prebivalstvom na podeželju in latinskim v obalnih mestih.

Slovani smo takrat še imeli svojo mitologijo, in sicer mnogoboštvo, zelo podobno kot stari Grki in Rimljani. Naš najvišji bog ali oče bogov je bil Svarog, na zahodu so ga imenovali tudi Svarun ali Triglav. Za vsako področje nevednosti ali življenjske pomembnosti pa smo imeli svoje bogove, od boginje ljubezni Vesne do boginje smrti Morane. Bili smo pogani, torej mi nismo umirali, ampak poginili. Osvajalci so nato tistim Slovencem, ki so v teh bojih ostali živi, najprej odprli vrata v nebesa in nato jim te bogove zbrisali iz spomina ... podobno kot se je to dogajalo s komunističnimi bogovi in ideologijami po padcu »vzhodnega imperija zla«.

Slovani smo fevdalizem in plemstvo dobili šele z rušenjem naše kulture in pokristjanjevanjem. To novo plemstvo pa je bilo tuje, postavljali so nam ga tuji vladarji in verski voditelji, deloma pa se je širilo tudi z novim sorodstvom. Svoje plemstvo smo imeli le izjemoma v velikih odročnih prostranstvih in še to se je zaščitilo s svojo pravoslavno vero. Kultura je temeljila na pisavi, zato so kot svojo sprejeli in uveljavili cirilico, ki je sicer prilagojena grška pisava, tu v naših krajih, zlasti Istri in Dalmaciji, pa glagolico. Opi-

smenjeni so bili le duhovščina in bogataši, ki so si lahko privoščili šolanje svojih otrok.

Slovenci smo bili v zvezi s tem razklani že od časov, ki jih opeva Prešeren v *Krstu pri Savici*. V času osveščanja evropskih narodov smo malo z zamudo prišli spet skupaj, a nas je fašizem ponovno razklal. Res smo se med drugo svetovno vojno zelo hrabro in uspešno uprli zavojevalnim fašističnim armadam in si sami izborili svobodo, vendar nismo ne z bojem ne s povojnimi poboji naroda očistili hlapčevstva in lastnega klerofašizma. Mogoče smo ga nekoliko bolje na Primorskem in v Istri, kjer je narod res spoznal, kaj je fašizem, vendar kaj, ko nas je kmalu po osamosvojitvi preplaval domači kolonializem.

Žalostna Istra

Zaradi razumevanja sedanjega dogajanja in predvsem italijanskih željah po Istri je treba povedati nekaj več vsaj o Istri, če že ne o vsej Primorski in tudi Dalmaciji. Istra je srce tega prostora, Soča pa glavna žila, ki prinaša toploto Sredozemlja do pobočij Triglava.

Istra ni italijanska. Res so jo nekoč osvojili Rimljani in pobili ter razselili kot sužnje vse avtohtono prebivalstvo, vendar tudi stari Rim je propadel in njihova osvojena ozemlja so preplavila nova ljudstva. Je pa tu latinščina še dolgo ostala kot *Lingua franca*, to je tisti jezik, ki ga govorniki različnih jezikov uporabljajo za medsebojno sporazumevanje (kot danes angleščino) in seveda kot jezik katoliške cerkve. Z vzponom Beneške republike je to vlogo prevzela beneška italijanščina, ki je tudi fašizem ni mogel zamenjati z uradno italijanščino.

Istra je vsaj tisoč petsto let skrajni zahodni slovanski polotok z večinskim slovanskim prebivalstvom, vendar z obmorskimi mesti, ki imajo korenine v italijanski kulturi. Glede na njen geostrateški položaj v tem stiku vzhoda in zahoda, severa in toplega Sredozemskega morja, sta zgodovina in kultura v najširšem pomenu besede izredno kompleksni. To širše opisujem v knjigah Primorska dežela

in Abitanti so v Istri, tu pa dodajam za boljše razumevanje le nekaj odstavkov.

Ob propadu rimskega imperija so se pod pritiskom vzhodnih in severnih ljudstev, ki so jim rekli barbari, številni Rimljani, ki so kolonizirali vzhod in notranjost Evrope, zatekli na otoke, kot so bili Beneški, Aegida (Capris, Koper) in Insula (Izola), ali pa se na polotokih z obzidji utrdili v manjših mestecih, kot so npr. Piran, Umag, Poreč in tako naprej. Večina od teh so bila že prej neka romanska naselja, po legendah in imenih sodeč pa so tu bile že starogrške postojanke. Vso notranjost polotoka pa so preplavila slovanska ljudstva.

Zgodovina nam pove, da so bila nekatera mesteca tudi samostojne državnice, vendar takratno samostojnost lahko primerjamo tudi s sedanjo. Pogojno, seveda. Veliki zavojevalci od Karla Velikega do beneških dožev, Napoleona in Habsburžanov so ta mesta obvladovali na razne načine, predvsem pa so od njih pobirali davke. Beneška republika, četudi ni bila kraljevina, ni imela na vrhu diktatorja, njeno geslo Libertas pa je bilo omejeno predvsem na svobodo trgovanja in svobodno uporabo svoje gospodarske ali siceršnje oblasti. Njihovega »libertas« takrat še v sanjah ne bi mogli povezati s kasnejšim francoskim »Liberté, égalité, fraternité«, sploh pa ne s slovansko enakopravnostjo brez slojev ali razredov.

Obalna mesteca so sicer z barkami komunicirala tudi s preostankom romanskega sveta onstran morja, vendar je bilo naravno, da bolj s svojim slovanskim zaledjem. Če so ta mesta hotela živeti, so se morala odpreti podeželju, vendar le toliko, kolikor so potrebovala čim bolj poceni hrano, kamen, les, seno in delovno silo, bogaboječ, seveda brez znanja ali izobrazbe, dovolj za delo z motiko, veslom ali sulico. Tako so ustvarila neko razredno ali politično, gospodarsko in kulturno razlikovanje. V mestih so bili gospodarji mestne in primestne zemlje, največji lastnik pa je bila cerkev, njen kler pa glavni nosilec vsestranske oblasti nad ljudmi. To je izvajal v jeziku boga, to je latinščini ali pa vsaj italijanščini. Znani Pirančan Diego de Castro je zapisal, da njegov oče, ki je bil veleposestnik, s svojimi koloni ni nikoli spregovoril besede v njihovem jeziku. »Ker

ga ni znal,« pravi de Castro, »pa tudi, če bi ga znal, bi tega ne storil«.

Tudi ta obalna mesta so bila bolj kmečka kot pa ribiška, saj so imele svoje kmete, ki so imeli v svojih mestnih hišah tako kleti kot tudi hleve. Rekli so jim *paolani*, vendar se ti niso smeli ženiti s finimi meščankami, ampak samo s svojimi paolankami ali hčerami ribičev, še najraje pa z dekleti s podeželja, to je Slovankami. Te so bile navajene težkega in umazanega kmečkega dela in tudi bolj zdrave. To se je najbolj pokazalo ob izbruhih kuge, ki so mestno prebivalstvo prav zdesetkale, vaško prebivalstvo pa je pokazalo veliko večjo odpornost in se je po kugah priseljevalo med paolane in ribiče. So pa seveda v mestu sprejeli italijanščino in meščansko ali malomeščansko kulturo.

Italijane smo obvarovali Slovani

V tistem času so beneški gospodarji v te okoliške vasi prav načrtno naseljevali Uskoke, to so Srbi, ki so na robu Bosne branili Zahod pred Turki. Bili so dvakratno uporabni, kot kmetje in vojščaki, saj so na ramenu nosili motiko, za pasom pa sabljo. Tudi naborniške vojske takrat še niso poznali, ampak so imeli predvsem plačance, te pa so najlažje dobili med begunci in raznimi priseljenci. Ti vojaki so imeli s sabo tudi svoje žene in otroke, ki pa so morali živeti v naseljih pred obzidji.

Večina prebivalstva v vaseh ob mestih so bili koloni ali neke vrste svobodni tlačani, v notranjosti pa veliko bolj svobodni pastirji. Vendar že imena njihovih naselij, nekatera že čisto blizu morja, kot so Dvori ali Tar, pričajo, da so ti pastirji imeli svoje stalne črede in naselja prav na obalah.

Srednji vek je bil znan po kugah, ki so mestna prebivalstva zdesetkale. Še leta 1553, ko je na primer v Kopru živelo približno deset tisoč prebivalcev, je epidemija kuge zahtevala več kot šest tisoč smrtnih žrtev. Mesta pa so potrebovala vojake, sluge, veslače in razne druge močne delavce, to pa so bili ljudje z druge strani obzidja. Če so prišli v mesta, so se morali naučiti njihovega jezika, vsako je imelo svojo verzijo beneškega narečja, in prevzeti njihove kulturne navade. Tako so postali meščani in lahko hodili po sredini

ulice. Celo ulice in trgi so imeli črte iz belih kamnov, ki so slovan-skemu podeželskemu prebivalstvu omejevale gibanje ali zadrževanje znotraj črt, tako da so lahko hodili le ob robu trgov in ulic, ki je bil sicer namenjen tudi zlivanju vsebin iz nočnih posod.

V Kopru so morali govoriti italijansko tudi tisti, ki so prihajali v mesto, kamor so svojim gospodarjem pripeljali pridelke, prinesli davke, šli na sodišče ali samo čez mesto na barko za Trst. Če nisi si kot Ščavo lahko dobil klofuto ali pa pljunek – tako kot jaz kot otrok še leta 1954.

Slovani na vaseh so si sicer izborili pravico do slovanskih maš, vendar svoje pisave glagolice niso mogli ohraniti, prevladala je latinščina.

Takrat še ni bilo narodov, ti so produkt liberalizma in kapitalizma, sem pa jih je prinesel Napoleon. Marija Terezija pa, če se je hotela izogniti revolucijam, je morala začeti uvajati reforme tako pri vladanju kot tudi svoboščinah. Ob teh smo dobili Slovenci in Hrvati tudi šole v svojem jeziku. Istra, Trst in Reka so bili zanjo preveč pomemben izhod na morje, okno za njene imperialistične cilje, zato je tu zelo pazila, da se ne bi z razvojem kapitalizma razvijali tudi nacionalizmi. Delno je sicer uspevala tako, da je v Istri ostalo veliko ljudi, ki se nacionalno ni opredelilo in se je imelo za Istrane, po drugi strani pa je ravno s tem pospešila italijanski nacionalizem in tudi iredentizem. Tako so Italijani po okupaciji tega območja dobili v Istri nov poligon za razvoj nacionalizmov, fašisti pa so to nacionalno napetost izkoristili za svoje nizkotne politične cilje. Ob tem so se, seveda, še sklicevali na svojo dvatisočletno kulturo, a ne na prosvetljenstvo in humanizem, ampak na kulturo Romula, ki je ubil svojega brata Rema, da je lahko postal diktator, ali Nerona, ki je požgal svoj Rim.

(PROCESSI PENALI)

1602-1639

1. "In casu mortis Matthiae Sadran de Sirian contra Primossium Dugan de Povirio". 1602.
2. "Contra Urbanum Praemarinum furem de Sancto Vito Vipaci, qui suspensus fuit". 1604.
Fasc., cc. 9 num.
3. "Contra Michaellem Pachorig de Brestovizza pro percussionibus illatis filio Andreae Seppan". 1604-1607.
Fasc., cc. 5 num.
4. "Processus Jurij Vran de Sales, retenti". Per lesioni e rapina a danno di un galeotto veneziano. 1605-1606.
Fasc., cc. 27, 70 num.
5. "Processus inter Primosium Primosich de Sella, ex una, et Josephum Perdez, ex altera, de dicto loco". Per ingiurie verbali e furto. 1606.
Fasc., cc. 59 num.
6. "Contra Joannem Milcho de Gropada incendiarium". 1606.
7. "Contra Adam Stariz de Contoel et complices". Per rapina a danno dei galeotti veneziani. 1606.
8. "Contra D. Petrum Grabitium per exfortium commissum". 1606-1607.
9. "Processus contra Lucam Sillig de Racogliano". Per lesioni personali. 1607.
10. "Processus criminalis formatus contra Leonardum Pastrovicchium et filios piscatores degentes in vico Sancti Joannis". Per lesioni personali. 1607.

Seznam kazenskih procesov iz začetka 17. stoletja z grofije Turn und Taxis iz Devina, ki jih hrani tržaški državni arhiv, iz katerega je iz zmalčenih priimkov zelo jasno razvidno, da so bili med obtoženci skorajda samo Slovenci, med toževalci je že nekaj več Italijanov, sodniki pa so bili Nemci oz. Avstrijci (Vir: <http://www.astrieste.beniculturali.it>).

Ob ustvarjanju italijanske nacionalne države, ki je združila vse male državnice Apeninskega polotoka pod eno krono, so Garibaldijevi ideologi in bojovníki razvili skrajni nacionalizem, ki je šel še korak dlje v iredentizem. To je bil pohlep predvsem po bližnjih ozemljih, kjer se je vsaj v mestih ohranilo ali na novo razvilo nekaj italijanske kulture. Zaželeli so si tudi celo Sredozemlje, ali kot so rekli mare nostrum, najbolj drzni pa bi kar vse ozemlje nekdanjega rimskega cesarstva. Ta njihov iredentizem se je zelo lepo zlil s fašizmom.

Nacionalizem

Nacionalizem je povezan z razvojem meščanstva ali še bolj točno povedano, kapitalizma. Bil je namreč orodje kapitala mlade buržoazije, da je branila svoje bogastvo pred domačimi in sosednjimi monarhi in njihovimi fevdalnimi aparati. Ti pa seveda niso bili nacionalno opredeljeni, ampak lastniško in kvečjemu še versko, saj so bili vsi s katoliškega dela sveta podrejeni papeškemu svetemu sedežu. Ta je edini po bogu imel pravico deliti božjo oblast in seveda tudi posvetno. S cerkvenimi razdori pa so se pojavljali novi predstavniki boga ali bogov. Po odkritju novega sveta in sprostivah, ki jih je prinesel protestantizem, je njihova vloga začela prehajati na vernike ali volivce. Vendar nekdanje križarske vojne, ki so bile predvsem roparske, so se tako razširile tudi znotraj Evrope in dosegle svoj vrhunec v prvi in drugi svetovni vojni. Stari oblastniki so hoteli vladati v imenu boga, novi pa so ustvarili narod in poskušali to doseči z njegovo pomočjo.

V nacionalnih državah so lahko neprimerno bolje organizirali vojsko, predvsem pa povečali njene bojne sposobnosti na osnovi nacionalizma, tako da vojakov ni bilo več treba plačevati. Ta in te vojske so branile meje novih držav, njihov notranji trg in svobodo ali točneje nadvlado novega vladajočega razreda – v imenu naroda. Nacionalizem in tudi nekatere nove svoboščine meščanske revolucije so kmalu postale tudi boljše orožje za osvajanje sosednjih in čezmorskih ozemelj, kot je bila prej vera. Tako je francoska revolucija dala krila Napoleonu, a jih nato tudi porezala. Giljotina je pela prej in potem, še najbolj pa v času, ko so pokončali več deset komunardov pariške komune, ki so kot prvi odkrili to kapitalistično prevaro.

Fašizem je zrasel iz želje po totalni oblasti

Državljan je postal nov suveren, narod pa nov bog ... Tako so takrat govorili in pisali ter v to prepričevali ljudi tudi s številnimi drobnimi svoboščinami in tudi bolj humanim odnosom do ljudi. Vendar pravi suvereni so bili tisti, ki so imeli kapital, s katerim so si pridobili oblast nad izvoljenimi predstavniki ljudstva. Bogata in pravi kapitalist (celo največji) je bila tudi cerkev, ki pa narodom

njihovega »božanstva« ni hotela priznati, saj bi tako izgubila številne privilegije in oblast, ki bi v celoti prešla na laike. Zato je kler skupaj s kapitalom, ki se je ustrašil novega razreda delavcev, še bolj socialistov, komunistov in na koncu najbolj nevarnih boljševikov, pomagal razvijati fašizem kot novo stopnjo kapitalizma in obenem skrajne ideologije ter fanatizma. Prvi vojni napad z groznimi pokoli ljudi so namreč izvedli prav klerofašisti v Španiji. Več o tem pa v knjigi *Fašizem za Butalce*.

Italijani, ki so imeli za sabo izredno bogato in pomembno zgodovino (zame bolj pomembno renesanso kot pa rimski imperij), so se za svojo nacionalno samostojnost ali državo morali boriti in v tem so načrtno krepili tudi svoj nacionalizem, sicer bi jih Francozi »priključili« Korziki, Nemci pa Tirolski. Primorska, sploh pa Istra in naprej Dalmacija so bili že zaradi prej omenjene strateške lege izredno zanimivi za vse velike, ne samo sosednje, ampak tudi bolj oddaljene narode, kot so bili Francozi, Nemci, Angleži, Rusi pa celo za ZDA. Z razvojem železniškega in ladijskega prometa, ko je postal svet manjši, pa v ozadju teh želja niso bile več začimbe in zlato, ampak naravna bogastva, z razvojem cestnega in letalskega prometa pa vedno bolj nafta.

Tudi Italija je osvajala kolonije, a bolj s sramoto kot v slavo svoje vojske, vendar njen nacionalizem, kapital in oblastniki so bolj hlepeli po najbližjih ozemljih. Pri tem je bilo svoje nacionaliste možno zelo enostavno prepričati v to z manipulacijami o nekdanji slavi in mejah rimskega imperija. A to je bilo premalo, da bi prepričalo Slované, da se vdajo, zato so svoj narod začeli motivirati z iredentizmom in fašizmom. Fašizem sicer ni nastal, niso ga razvijali posebej zaradi sovraštva in rasizma do Slovanov in tudi do Judov ne, ampak zaradi strahu pred vedno večjim osveščanjem delavskega razreda, vedno večjimi zahtevami po svobodi in novih pravicah, v strahu pred komunizmom in še najbolj pred uspehi boljševikov. Lahko bi tudi rekli, da je bil načrtno mutiran iz nacionalizma tako, da so mu dodali rasizem, fanatizem in oblastniški pohlep ter manipulativni populizem.

V posmeh svojemu rasizmu in vzvišenemu odnosu do Slovanov so svojega malega in nesposobnega prestolonaslednika Vittoria Ema-

nuela III. leta 1896 oženili z za glavo višjo črnogorsko »princeso« Jeleno (Eleno). Govorili so, da zaradi krepitve vpliva Italije na drugi strani Jadrana, dejansko pa zato, da bi rešili kraljevo dinastijo pred degeneracijo. Ta savojski kralj je bil med drugo svetovno vojno tudi kralj črnogorskim četnikom in ustaški NDH, svoj odnos do Slovanov pa je zelo jasno kazal v odobravanju zločinskega obnašanja fašistov ne samo pri nas, ampak zlasti v Črni gori.

La salma della Regina Elena torna in Italia, polemica tr...
tuffingtorpost.it

Savoia, Vittorio Emanuele III e la re...
fainpage.it

Vittorio Emanuele III Savoia, le spog...
corriere.it

Album Fotografico di ...
agenziabozzo.it

König Vittorio Emanue...
flickr.com

Nekaj fotografij malega kralja Vittoria Emanuela III. z veliko ženo Eleno, ki jih najdete na internetu. (Vir: spletni iskalnik Google).

V tem odnosu Italije do Slovanov je bila zelo pomembna tudi njihova izkušnja iz prve svetovne vojne, najprej poraz pri Kobaridu, ki je ostal v narodu kot večna sramota, nato pa strah pred Slovani, zlasti Bošnjaki in njihovimi noži, ki so jih dobro izkusili, ne samo ob preboju pri Kobaridu, ampak vzdolž vse soške fronte. Vendar da ne bo pomote, njihovo sovraštvo do Slovanov in tudi drugih t. i.

manjvrednih barbarov izvira iz stare romanske imperialistične kulture.

Ustvarjanje sovraštva do nas Slovanov je bilo za italijanske fašiste najprej nujnost, če so hoteli spraviti svojo vojsko nad nas, potem pa najboljše orožje, motiv ali metoda, da so svoje nacionaliste spremenjali v fašiste in iz strahopetcev ustvarjali napihnjene junake. Ker pa se vseh ljudi ne da pobiti, so se od cerkve naučili, da se jih da spreobrniti. Velik del te spremembe je bil pripravljen že prej pri pokristjanjevanju, ki ni bilo približevanje izvorni kristusovi kulturi, ampak romanski. Za tiste, ki tega ne bodo sprejemali, so pa konfinacije, taborišča, zapori in fojbe. Z drugimi besedami, to se da doseči tudi z etnocidom in genocidom, zlasti tu ob meji, kjer se je tudi italijanski narod lahko raztegoval in širil čez svoje možnosti. Italija se je namreč srečevala tudi z izredno veliko nataliteto in posledično revščino, zato je tudi zelo načrtno pospeševala izseljevanje svojega naroda tako v severno kot južno Ameriko in Avstralijo. Sedaj so to rešitev videli v naših deželah.

Primorci smo koža celotnega slovanskega sveta

Tu v Istri so imeli bogate izkušnje s poitalijančevanjem že pred fašizmom. Za večino teh, ki so sprejemali poitalijančevanje, je bil to izhod v sili v tem stalnem boju za preživetje, možnost boljše prodaje na mestnih trgih, zaposlitev, priložnost za vzpon na družbeni lestvici vrednotenja narodov. Sploh je slednje veljalo za številne priseljence. Zakaj bi postali manjvredni Slovenci ali Italijani, če pa so imeli odlično priložnost, da postanejo Italijani, torej da se iz Ščavov spremenijo v večvredne Italijane. Da postanejo enaki gospodarjem ali točneje vsem bojevnikom za gospodarja. To je zaradi nove doktrine vladanja gospodar celo zahteval od njih in jih za preobrnjenost nagrajeval.

V velikih mestih, kot na primer Trstu, pa so bili glavni gospodarji avstrijskega ali nemškega rodu. Ti so jih seveda vabili v svoj mlin.

Po drugi strani je to pri večini prebivalstva še krepilo njihov ponos, da so Slovani ali celo potomci starih Histrov. Zgodovina tudi zane-marja psihološke, antropološke, sociološke, ekonomske politološke vidike teh procesov, ki so se ob represiji ali zgodovinskih dogodkih

prizadeli prebivalstvo. Zlasti primorski Slovenci smo kot zadnje obrobno slovansko že fino presejano ljudstvo, njegova koža, ki ščiti organizem ali sistem, a je istočasno tudi sredstvo dotikov, izmenjave občutkov ... komunikacijsko sredstvo. Pa ne samo to, njeni poroženeli deli, kot so nohti, parklji ali rogovi, so tudi njihovo orožje.

Slovenci smo zelo staro slovansko ljudstvo, ki že tisočletja živi na tem stičišču vzhodne in zahodne pa tudi severne in južne Evrope. V naših žilah teče kri staroselcev in velikega slovanskega vala. Bili smo mirno, delovno, pastirsko in podeželsko ljudstvo brez svojih velikih osvajalskih vladarjev in vojska. Da nismo iste narodnosti kot naši gospodarji in da sodimo skupaj kot en poseben narod, smo se začeli zelo počasi zavedati zaradi idej francoske revolucije, ki jih je k nam prinesel Napoleon, in nato v času prosvetljenstva Marije Terezije ter Franca Jožefa. Slovane pa niso delile samo vojske kraljevskih pohlepnikov, ampak tudi verskih. Njihovi ostri noži so se sicer čutili v krajih, ki so jih osvajali Turki in jih danes poznamo kot Bosno, Hercegovino in Kosovo, ki so razdelili še najbolj bližnji ljudstvi nekdanjih Hrvatov in Srbov v dva najhujša sovražnika.

Zaradi turških vpadov in gosposkih interesov naših gospodarjev se je v naše kraje naselilo ogromno beguncev in najbrž še več načrtno priseljenih ljudi z Balkana. Iz teh stoletnih vojn niso bili samo izurjeni branilci, ampak tudi imuni na zelo razširjene nalezljive bolezni takratnih pomehkuženih mest.

Ko je Trst postal največje slovensko mesto

To sovпада z razpadom fevdalizma kot sistema, razvojem kapitalizma ali drugače rečeno razvojem industrije, trgovine in prometa. Prav slednji pa je Slovincem prinesel ob poteh proti morju, pa tudi med vzhodom in zahodom, spoznanje, da smo si zelo podobni, da smo narod, pa čeprav nimamo svojega kralja ali knezov, ampak samo svoje pridigarje in pesnike.

Takrat je bil naše največje mesto Trst, tu je živelo na kupu največ Slovencev, največ tistih, ki se je tega, da so Slovenci, zavedalo, največ tistih, ki so si ustvarili nekaj kapitala ali znanja, in največ teh, ki so se organizirali kot delavci.

TRIST ^{*)}.

Vorführende Nr.	Stadt mit eigenem Statut, Ortschaften, Stadtbezirke	Fläche in Hektaren	Häuser	Anwesende					
				im ganzen	Staatsangehörige nach der Umgangssprache				
					deutsch	itali- enisch	slow- enisch	serbisch- kroatisch	andere
1	Triest, Trieste, Trst ^{*)} ..... <i>darunter Militär</i> ..... 1 GB., 1 ⊕, 25 ⊙, dar. 1 ⊙.	9589	11958	7229510	11856	118659	56916	9403	5) 779
				3052	450	604	855	227	6) 252
1	Triest Stadt, Trieste Città, Trst Mesto ⊙ ⊓ I. San Vito, Sveti Vid ⊕. II. Città Vecchia, Staro Mesto ⊕..... III. Città Nuova, Novo Mesto ⊕..... IV. Barriera Nuova, Nova Mitnica ⊕..... V. Barriera Vecchia, Stara Mitnica ⊕..... VI. San Giacomo, Sveti Jakob ⊕.....		4005	160993	9580	95780	20358	2171	11) 641
			628	21523	2773	12542	3044	477	82
			632	19488	658	11797	795	582	10
			599	23798	2720	11815	4501	276	267
			583	25818	1734	15352	2100	220	90
			918	42867	1052	28589	9495	216	34
			630	25107	222	15230	4749	101	18

Prilagojen izsek popisne pole popisa prebivalcev v mestu Trst leta 1910 (Vir: <http://www.kozina.com/premik/1910.htm>).

Trst je bil pred velikimi odkritji sveta, razvojem prometa le malo mestece, manjše od sosednjega Kopra. Ko pa je stara Avstrija in z njo cela srednja Evropa odkrila svoje okno v svet in mu dodelila status svobodnega pristanišča, nato pa do njega zgradila še eno prvih pomembnejših železniških prog, je to mestece preraslo v srednjeevropski New York. Da, tudi Trst je postal talilni lonec vseh narodov, ki so se sem priseljevali. Bogatejši so se naučili nemško ali italijansko, vsi ostali pa jezik naroda, ki je obkrožal to mesto, to je slovensko.

Stadt mit eigenem Statut: Triest.

Fortlaufende Nr.	Stadt mit eigenem Statut, Ortschaften	Fläche in Hektaren	Häuser	Anwesende Bevölkerung							
				im ganzen	Staatsangehörige nach der Umgangssprache					Städter	Staatslose
					italisch	slowenisch	slowenisch	serbisch-kroatisch	sonstige		
13	Scorcola, Škorklja □ ..... darunter Militär	✓	507	6491	580	2652	2502	27	50	680	
14	Servola, Škeđenj □ ..... Triest Gebiet, Trieste Altipiano, Tržaška Okolica	✗	710	5372	260	1431	3211	42	8	420	
			1721	8970	114	538	8199	12	12	95	
15	Banne, Bane ○ □	✗	53	285	.	25	210	.	.	.	
16	Basovizza, Bazovica ○ □ (16, 19)	✗	170	872	3	16	851	1	.	1	
17	Contovello, Kontovelj □	✗	204	1003	4	44	954	.	.	1	
18	Gropada ○ □	✗	82	422	.	4	418	.	.	.	
19	Lipizza, Lipica ::	✗	10	93	7	.	83	.	3	.	
20	Miramar ::	✗	15	71	30	9	22	.	7	3	
21	Opcina, Općine □	✗	427	2167	51	150	1029	9	1	18	
22	Padrič, Padrič ○ □	✗	57	301	3	.	293	.	.	5	
23	Prosecco, Prosek □ (20, 23)	✗	242	1236	8	84	1129	.	1	4	
24	Santa Croce, Sveti Križ □	✗	296	1778	8	180	1526	1	.	63	
25	Trebich, Trebče ○ □	✗	158	792	.	17	774	1	.	.	

Prilagojen izsek popisne pole popisa prebivalcev v okolici Trsta leta 1910 (Vir: <http://www.kozina.com/premik/1910.htm>).

Trst in to, kar je iz primestja hodilo vsak dan v njega delat, je kmalu zrasel v veliko mesto z več kot dvesto tisoč prebivalci, kar je bilo za takratne razmere zelo veliko. Ob popisu prebivalstva leta 1910 je imelo mesto 160.000 prebivalcev, s svojim agrarnim in delavskim zaledjem pa 230.000. Treba je vedeti, da takrat ni bilo takih hitrih in učinkovitih prevoznih sredstev, kot so danes, da je bila vsa hrana v to mesto in na ladje prinesena peš na glavi ali tovorjena na vozu, da ni bilo hladilnikov in hladilnic, zato jo je bilo treba prinesiti s kmetij tako rekoč vsak dan za sproti in da so elektriko, bencin in nafto devetnajstega stoletja prodajali na dveh trgih, ki sta se imenovala

Plac od sena (pod današnjim hipodromom) in Plac od drv (pri Madonini). Otroci kmetov so ostajal v mestu v boljših službah, če drugega ne, zato da so to blago raznašali po domovih. Ob tem so se morali, če so hoteli kaj več zaslužiti, od bogatih naučiti ali celo govoriti italijansko ali se celo prodajati za Italijana, sicer ti od Ščavov ne bi kupovali. Ni pa se jim bilo treba učiti italijanščine kot pristaniškim fakinom.

Ob popisu prebivalstva leta 1910 kar 57.000 prebivalcev tega mesta priznalo, da je njihov pogovorni jezik slovenščina. V Ljubljani je takrat živelo le dobrih 30.000 prebivalcev in še se niso vsi imeli za Slovence, nekateri raje za nemško govoreče Avstrijce.

S Trstom je živela vsa Primorska, ne samo sedanja, ampak tudi širše avstrijsko Primorje, ki je s to množico Slovencev in tudi drugih Slovanov v Trstu dihala zelo slovensko. Ne smemo pozabiti na dejstva, da je bilo več taborov za Zedinjeno Slovenijo ter kulturnih in prosvetnih društev kot v ostali Sloveniji. V Trstu in Gorici je tudi izhajalo neprimerno več slovenskih časopisov kot v vsej ostali Sloveniji, pa da ne omenjam njihovih naslovov in vsebine, kar sem podrobneje opisal že v *Primorski deželi*.

Še več nam pove primer Kopra, kjer je ob popisu leta 1910 živelo le 2.278 Slovencev, ki si je upalo to priznati, dejansko pa jih je bilo več. Za Italijane se je opredelilo 9.340, Srbe ali Hrvate (tako je formulirano v popisnem listu) pa 154, za Nemce le 122. Podeželje pa je bilo popolnoma slovensko.

V pismu, ki ga je občinski uslužbenec Josip Ahtik tri leta pred tem zazidal v zid svojega stanovanja, je napisal, da živi v Kopru okrog 1.200 zavednih Slovencev in okrog 3.000, ki tega ne kaže ali se izdaja za Italijane.

V mestu Pulj so popisali 3.666 Slovencev, 30.520 Srbov in Hrvatov, 40.861 Italijanov in 9.607 Nemcev. Na podeželju je bilo razmerje več kot obratno, tam po večini ni bilo nobenega Italijana, celo v vaseh, za katere so Italijani dosegli dvojezično administrativno poimenovanje. Navajati kasnejše popise ali podatke iz časa fašizma, ko so izgnali, preselili ali prepodili s svojih domov več kot sto tisoč Slovencev in Hrvatov ter priselili več deset tisoč Italijanov, ko ljud-

je niso smeli več govoriti v svojem jeziku in si tega tudi niso upali, pa bi bil pravi absurd.

Capodistria: Capodistria.

Fortlaufende Nr.	Politischer Bezirk, Gerichtsbezirk, Ortsgemeinde, Ortschaft	Fläche in Hektaren	Häuser	Anwesende Bevölkerung								
				im ganzen	Staatsangehörige nach der Umgangssprache					andere	Staatslose	
					slow.	itali- sisch	slowe- nisch	serbisch- kroatisch	andere			
8	Lonche, Loka (Predloka) ○ ▢											
	(2, 8)		56	319	.	.		319	.	.	.	.
9	Popecchio, Podpeč ▢ (9, 10) ..		46	248	.	.		248	.	.	.	.
10	Praproce, Praproče ○		28	172	.	.		172	.	.	.	.
11	Rosariol, Rožar ▢		124	545	.	.		545	.	.	.	.
12	Santa Domenica, Sveta Nedelja △		6	36	.	.		36	.	.	.	.
13	Sant' Antonio, Sveti Anton ▢		229	1294	.	.		1294	.	.	.	.
14	Villadol, Dol ○		48	265	.	.		265	.	.	.	.
15	Zanigrad ○		16	55	.	.		55	.	.	.	.
16	Zazid ○ ▢ (15, 16)		46	265	.	.		265	.	.	.	5
3	Dolina	3483	1122	5261	4	1		5196	1	5	52	
1	Bollunz, Boljune ▢		190	871	2			835		2	31	
2	Borst, Boršt ▢ (2, 6, 14)		110	526	1	2		519	1	3	1	
3	Caresana, Mačkolje ▢		72	326	.	.		326	.	.	.	.
4	Dolina ▢ (4, 8)		200	950	.	.		949	.	.	.	1
5	Gabrovica ○ ▢		60	275	.	.		275	.	.	.	.
6	Jezero △		9	52	.	.		52	.	.	.	.
7	Kastelec ○		21	134	.	.		134	.	.	.	.
8	Kroglje ○		34	140	.	.		140	.	.	.	.
9	Log		53	248	.	.		222	.	.	.	16
10	Ospo, Osp ▢		94	425	.	.		425	.	.	.	.
11	Prebeneg ▢		61	305	.	.		305	.	.	.	.
12	San Giuseppe, Ricmanje ▢ (9, 12) *		144	657	.	.		654	.	.	.	3
13	San Servolo, Sočerb ○ ▢ (7, 13)		28	128	.	.		128	.	.	.	.
14	Zabrežec		45	224	.	.		224	.	.	.	.
4	Maresgo, Marezige	3700	517	3128	.	.		3126	.	.	.	2
1	Boste, Bošte ▢		137	715	.	.		715	.	.	.	.
2	Maresgo, Marezige ▢		202	1860	.	.		1333	.	.	.	2
3	Troške ▢		178	1053	.	.		1053	.	.	.	.

Prilagojen izsek popisne pole popisa prebivalcev okolice Kopra leta 1910 (Vir: <http://www.kozina.com/premik/1910.htm>).

Ob pojavu kapitalizma in idej francoske revolucije, med katerimi je poleg svoboščin tudi nacionalizem, s katerim novi gospodarji in

bogataši ščitijo ali širijo svoj trd, se je večina teh ljudi v mestih oblikovala v italijanski narod, pa čeprav so bili bolj ali manj slovanske krvi. Biti Italijan je pomenilo pripadati narodu gospodarjev in celo osvajalcev. Biti Italijan je pomenilo, da se lahko pohvališ z dvatisočletno kulturo in nekdanjo slavo rimskega imperija.

Podeželje je kljub asimilaciji ostalo zelo slovansko, ne samo v jeziku, ampak nasploh v svojem načinu življenja in običajih. Duhovniki so sicer opravili svoje, vendar ljudje slovanskega rodu niso bili bojevniki, ampak pastirji in poljedelci. V bojevnike so jih tu spremenili šele Turki, končno v prave pa italijanski fašisti in nemški nacisti. Prej so bili pohlevno, zdravo in trpežno delovno ljudstvo, ki je še vedno spoštovalo stari patriarhat. Ta je sicer mejni s suženjstvom, vendar tudi tu pravega suženjskega sistema že dolgo ni bilo, vendar ti v teh obmorskih mestecih s kulturo nekdanjega Rima, kjer so vedeli, da se v *Novem svetu* s sužnji ponovno zelo dobro trguje, so si sužnje še vedno želeli. Za to gospodo so bili najbolj primerni pohlevni Slovani, ki so se svojega izvora sramovali in so bili pripravljeni, da bi vse naredili, da bi pridobili status glavnega hlapca ali celo rablja. Tako kot Josip Kobilj.

Že iz izkušenj Rima so dobro vedeli, da ta odnos do sužnjev lahko ohranjaš le do malih razdrobljenih ali razdvojenih ljudstev, ne pa do velikih ali povezanih, sploh pa ne takih, ki bi bili povezani s svojim ogromnim slovanskim zaledjem.

Fašizem alla italiana

Ob ustvarjanju italijanske nacionalne države, ki je združila vse male državnice Apeninskega polotoka pod eno krono, so Garibaldijevi ideologi in bojevniki razvili prav skrajni nacionalizem, ki se je tu razvil v iredentizem. To je bil predvsem pohlep po bližnjih ozemljih, kjer se je vsaj v mestih ohranilo ali na novo razvilo nekaj italijanske kulture. Zaželeli so si tudi celo Sredozemlje ali kot so rekli *Mare nostrum*, najbolj drzni pa bi kar vse ozemlje nekdanjega rimskega cesarstva. Ta italijanska kultura, ki so jo takrat širili, pa ni bila tista renesančna iz Firenc, tudi ne svetovljanska iz Benetk, ampak tista Romulova, kot si jo je predstavljala stara savojska oligarhija in nova nacionalistična italijanska buržoazija.

Iredentizem

Iredentizem je gibanje nove italijanske buržoazije za veliko Italijo, ki se je zelo grobo borilo za priključitev narodnostno mešanega avstro-ogrskega primorja k Italiji. V Trstu se je sprožil potem, ko je leta 1865 predsednik italijanske vlade La Marmora uradno izjavil, da se Italija odreka zahtevam za Trst. Takarat mu je tako imenovani »tržaško-istrski komite« naslovil ogorčen protest, od katerega pa se je tržaški občinski svet distanciral. Ti so nato začeli sejati sovraštvo do sosedov, ki se je počasi sprevrglo v prepričanje, da so Slovani le manjvredno kmečko ljudstvo, nesposobno oblikovati se v narod in zato obsojeno na asimilacijo.

Fotografija plakata italijanskih nacionalistov iz Pazina iz leta 1898, ki pravi, da je »ustanovitev hrvaške gimnazije v Pazinu huda grožnja za mesto, italijansko kulturo in zgodovino. Zato poseben odbor vabi na javni protest, ki bo 26. decembra 1898 ob 16. uri v gledališču. Temu se pridružujejo tudi prebivalci Kopra in Trsta, ki

skupaj s sestrskimi mesti Istre in Furlanije zahtevajo spoštovanje naših najdražjih pravic.» (Vir: FB).

Iredentizem se je zelo čutil tudi v istrskem deželnem zboru, ki je bil regionalni samoupravni organ *Avstrijskega Primorja*. Italijani so kljub temu, da so kot manjšina po posebnem ključu, ki je upošteval predvsem mestno prebivalstvo dobili prevlado, so to grobo izkorisčali za pravo raznarodovalno politiko do Slovanov. Na razne načine so omejevali slovensko in hrvaško šolstvo in tudi v popolnoma slovanskih krajih zahtevali uporabo italijanščine. Začeli so spreminjati tudi imena, tako so tistim, ki so poitalijančili svoje ime in priimek, ponujali oprostitev plačevanja davkov. Pri tem so bili zlasti uspešni na hrvaškem, od Trsta bolj oddaljenem delu Istre, kjer je bila največja revščina, zaostalost pa tudi zelo nizka nacionalna osveščenost ali točneje neopredeljenost.

Gulielmo Oberdan je bil Slovenec

Iredentizem se je iz političnega gibanja kmalu spremenil v oboroženo gibanje. Leta 1882 je Tržačan Gulielmo Oberdan načrtoval atentat na cesarja Franca Jožefa. A rodil se je kot Wilhem Oberdank ... On pa je v tej gonji iredentistov hotel biti nekaj drugega ali več in zato sprejel ponujano italijanstvo. A to je bilo očitno še premalo, moral ga je potrditi z »velikim« dejanjem. Policija je njegove namene pravočasno odkrila in atentat preprečila. Po usmrtitvi je postal "mučenec za svobodo neodrešenega Trsta".

Avstro-Ogrska je poizkušala na našem ozemlju uveljavljati dvojezičnost, a temu so italijanski iredentisti nasprotovali celo deželnem istrskem zboru. Najbolj odmeven je bil dogodek v Piranu, ko je 17. oktobra 1894 vodstvo tamkajšnjega sodišča ukazalo odstraniti italijanski napis na sodišču in namestiti dvojezičnega. Niti eden od sodnih uslužbencev tega ni hotel storiti, prav tako nihče od mestnih obrtnikov. Na koncu je tablo snel sodni sluga Russier. Ko je odstranjeval tablo, se je zbrala množica ljudi, ga zmerjala in vanj metala kamenje. Izgredi so se pomirili šele podnevi, ko so iz Trsta prispele orožniške okrepitve in 160 vojakov 87. pešpolka.

Ta njihov nacionalizem in iredentizem se je nato zelo lepo zvil s fašizmom. Ob vseh dobrih ljudeh, ki so jih naši konfinirani, in-

M. Ivančič: Fojba laži, 50

ternirani ali zaprti Slovenci in Hrvati spoznali po Italiji, ljudi, ki so jim celo pomagali, pa tu pri opisovanju napadov, sovraštva, pobojev, vendarle ne morem uporabljati samo besedo fašisti, ampak Italijani. Zakaj italijanski narod tega ni samo mirno gledal, ampak je sodeloval in celo zahteval kri, prav tako kot nekoč v areni. Tiste množice, ki so se zbirale ob govorih Dučēja, ko je pozival k vojni, niso bili samo fašisti. Kaj pa milijoni žena, ki so darovale svoje zlate poročne prstane za vojsko, ki je šla z bojnimi plini pobijati v Afriko?

Postavitev dvojezičnega napisa na piranskem sodišču (Vir: Facebook, Zločini Italijanov nad Slovenci).

Fašizem

Fašizem je razvojna oblika imperialističnega kapitalizma, ki se je razvil v strahu pred novimi svoboščinami. Njegov cilj je totalna oblast, največji sovražnik pa humane ideje liberalizma in marksizma. Množice pridobiva s populizmom in lažmi, jih motivira s

skrajnim nacionalizmom in rasizmom ter grobimi oblikami ustraševanja. Fašizem zna nagraditi in kaznovati, njegova kultura povečuje predrznost, moč in vojno, vojna strategija pa temelji na genocidu prebivalstva.

S kulturnega vidika je antipod humanizmu, iz političnega pa najbolj učinkovita oblika boja proti idejam socializma ali komunizma. Z ekonomskega zornega kota je to korporativni kapitalizem, torej povezuje političnega, državnega in zasebnega kapitala, ki se mu zaradi določenih privilegijev podreja tudi del delavskega razreda.

Letak, ki je kazal, kako je treba komunista, ki maha z rdečo zastavo, spremeniti v fašista: tako da se ga pretepe in napije z ricinusovim oljem (Vir: Neka italijanska firma, ki še prodaja ricinusovo olje in ga še vedno oglašuje s tem letakom iz časa fašizma).

Vojne pohlepa

Razvoj sodobnega fašizma je povezan tudi s prvo svetovno vojno in njenimi posledicami. Ta se je začela zaradi pohlepa Italije, Avstro-Ogrske in Nemčije po novih kolonijah, da bi postali enaki ali močnejši od Francije, Velike Britanije, Španije in drugih kolonialnih držav. Ob začetku vojne pa je Italija s tajnim Londonskim paktom

(sporazumom, memorandumom) izdala svoje zaveznike in prestopila k nasprotnikom, to je nasprotni zvezi imenovani Antanta, ki ji je po vojni obljubila Južno Tirolsko, Istro in Dalmacijo. Tako je Italija dobila 550.000 do 600.000 Slovencev in Hrvatov, od tega 350.000 Slovencev, kar je bilo takrat skoraj tretjina slovenskega naroda. Po popisu prebivalstva leta 1910 je v Julijski krajini imelo slovenščino ali hrvaščino za svoj občevelni jezik 466.730 ljudi, za italijanščino pa 354.908, ob tem pa ne smemo pozabiti na iredentizem in nasilno asimilacijo slovanskega prebivalstva zlasti v Slovenski Benečiji in Istri. Izdaja zaveznikov se jim je torej izplačala, tako da Italijani upravičeno pravijo prvi svetovni vojni Velika vojna, saj jim je uspelo s prevaro svojih zaveznikov dobiti posebne privilegije in ozemlja, ki si jih je že dolgo želela za svoje nove širitve. Vendar to ozemlje ni bilo od tistih, ki so ji ga dali, tudi italijansko ne, celo ta vojna jim ni bila v ponos, pa ne samo zaradi izdajstva, ampak poraza na soški fronti in množičnega pobijanja lastnih vojakov, ki jih je avstro-ogrska armada, sestavljena v veliki meri iz Slovanov pod poveljstvom Srba Svetozarja Borojevića, pregnala do Piave.

Vojne grozote so pospešile tudi upor vedno bolj trpečega pa tudi osveščenega prebivalstva, ne samo osveščenih delavcev, ampak tudi osiromašenih kmetov. Po uspešni boljševistični revoluciji v Rusiji so se ideje o prevzemu oblasti razširile tudi v Evropi, zlasti tam, kjer so bile zaradi vojne in drugih razlogov najslabše razmere, to je Italiji, Nemčiji in Španiji. V Nemčiji so komunisti in socialisti celo zmagali na volitvah in ustanovili Weimarsko republiko, v Španiji pa je zmagal t. i. levi republikanski blok strank. V Italiji so skorajda zmagali na volitvah, vendar tu je desnica imela zelo pomembno protiutež – Vatikan, ki si je takrat lastil kar cel Rim in še veliko več ...

Izvorni fašizem se je razvil v Italiji in nato iz njega v Španiji klerofašizem, na Daljnem vzhodu se je po tem vzoru razvijal japonski imperializem, v Nemčiji pa nacizem in nato z njihovimi osvajanji razna domobranstva, ustaštvo, četništvo, balizem ipd. Tudi pozdrav z iztegnjeno roko ni izvorno nacistični ali Hitlerjev izum, ampak le plagiat italijanskega ali Mussolinijevega t. i. romanskega pozdrava (saluto romano).

V novih razmerah sveta in po uspehu fašizma so se Italijani zaradi istih interesov kmalu ponovno spoprijateljili z Nemci in začeli drugo svetovno vojno, ki je zahtevala še trikrat več mrtvih. Ta pa ni bila več samo spopad armad, ampak vojna vojakov in črnosrajčnikov proti neoboroženemu civilnemu prebivalstvu, najnižja oblika človeške kulture, ki se je pokazala v koncentracijskih taboriščih in pobijanju žensk in otrok. Danes se govori le o nemških nacističnih koncentracijskih taboriščih. Pozablja se, da so jih pred tem že po prvi svetovni zelo uspešno uporabili Italijani za iztrebljanje zajetih slovenskih primorskih vojakov, še bolj pa v afriških kolonijah, med fašizmom za internacije, nato med drugo svetovno vojno za skriti genocid.

Tudi druga svetovna vojna se ni začela leta 1939 z nemškim napadom na Poljsko, ampak veliko prej že z italijanskim na Abesinijo, italijanskim in nemškim posredovanjem v Španiji, italijanskim napadom na Albanijo in Grčijo, nemško priključitvijo Čeških Sudetov itd. Vse to se je dogajalo ob velikem soglasju tako Angležev in Francozov, kot tudi konkretni pomoči ameriškega kapitala. Njihovi politiki so stalno obiskovali Italijo in Nemčijo, zlasti Chamberlain, ponujali pomoč svojih bank in podpisovali sporazume. Ob silovitem napadu na Poljsko so Angleži vendarle ugotovili, da bodo prej ali slej tudi oni tarča nemških imperialističnih sil, te pa so bile bližje in močnejše od italijanskih.

Druga svetovna vojna je bila prav tako imperialistična, saj novim kapitalističnim velesilam s prvo ni uspelo izpeljati nove delitve sveta. Prav podpora ameriškega kapitala in Vatikana fašizmu je omogočila, da so se fašistične države tako okrepile, da so si upale sprožiti nove lokalne in nato še svetovno vojno. Iz vseh teh vojn so največ odnesle ZDA, ki imajo največjo kapitalsko moč, od Nemcev pa so dobile še atomsko bombo. Z njeno uporabo se je končno druga svetovna vojna tudi končala, a prav z njo se je tudi začel nova zastraševalna hladna vojna, ki se še vedno nadaljuje v obliki raznih lokalnih vojn, gospodarskih, informacijskih, propagandnih... Cilj teh vojn pa je enak kot pri fašizmu, totalna prevlada celemu svetu.

Fašizem ni enkratni družbeni pojav, ki se je začel s prihodom na oblast Mussolinija in končal s smrtjo Hitlerja, ampak je prilagodlji-

va razvojna ali mutirajoča oblika skrajnega oblastništva, ki je v določeni razvojni stopnji kapitalističnega sistema izbruhnil v najbolj grobi obliki podivjanih človeških strasti po pobijanju, mučenju in iztrebljanju narodov. Sedaj se pojavlja v novih preoblekah, a o tem v zadnjem delu.

Posebnosti italijanskega fašizma

Italijanski fašizem izhaja iz italijanskega prafašizma nekdanjega rimskega imperija, ki si ga je edino pravi bog izbral, da bi s pomočjo njega in njegovih vojščakov širil pravo vero po vsem svetu. Ta prafašizem je vklesan v njihovo kulturo, pa ne samo v spomenike, ampak tudi v vzvišeno pesništvo takih »umetnikov«, kot sta bila Gabriele D'Annunzio ali Giuseppe Cobolli, o katerih bomo še kaj povedali, in »znanost« Guglielma Marconija, ki ga še danes kujejo v zvezde, ob tem pa zamolčijo, da je bil predsednik Velikega sveta fašistov in prisvajal izume svojega »manjvrednega« genialnega tekmeča Nikole Tesle. Zato so toliko poudarjali svojo »dvatisočletno« kulturo, a ta se je končala prav s pesniki kot je D'Annunzio, če ne že prej z inkvizicijo, ki je obračunala tudi z njihovo znanostjo.

Prva fašistična skupina je bila ustanovljena v Milanu, in sicer 23. marca 1919 na trgu S. Sepolcro. Ti so kot svojo prvo akcijo izvedli napad na glasilo socialistov L' Avanti. Pri tem velja omeniti, da je prav to uredništvo pred tem vodil Benito Mussolini. Ustanovitvi te škvadre so hitro sledile nove tudi v drugih mestih po vsej Italiji, le dober teden kasneje, že 3. aprila 1919, tudi v Trstu. Ti so s svojim pretepaškim in razbijalskim nasiljem začeli že istega dne in na ulici Madonnina izzivali celo otroke, ki so se vračali z izleta delavskih zadrug. Ob prisotnosti karabinjerjev so pretepli čakajoče starše, nato pa napadli in razdejali bližnji delavski dom. Naslednji dan so med splošno protestno stavko skušali napasti tiskarno časopisa II Lavoratore.

Novi italijanski fašizem, takratna razvojna stopnja kapitalizma, je v strahu pred komunizmom svoje fašistične ambicije združil z novimi osvajanji kolonij in s starimi željami po slovanskem prostoru. Mussolini je sanjal celo o Panonski nižini in ukrajinski zemlji, kjer raste

najboljša pšenica za njihovo »pašto«. Seveda je kmalu dobil zelo hudega konkurenta in italijanski pohlepneži so svoje sanje usmerili na bližnji sosednji prostor, najprej na Primorsko, Istro in Dalmacijo, ki so jim jih pred prvo svetovno vojno obljubile sile antante za izdajo prijateljskih držav Osi.

Naši populistični zgodovinarji ali kvazi zgodovinarji, ki so radi po televiziji, začenjajo razlagati zgodovino šele od 9. maja 1945 dalje, italijanski po 8. septembru 1943. To, kar je bilo prej, kar je bilo vzrok vsemu dogajanju, ideologija in vojna, ki sta zahtevali več kot šestdeset milijonov mrtvih, to pa očitno za take »raziskovalce« ni pomembno ...

Za razumevanje dogajanja na Primorskem in v Istri moramo poznati njeno zgodovino. V srednjem veku še ni bilo narodov, ti so produkt liberalizma in kapitalizma, sem pa jih je prinesel Napoleon. Benetk govorica njihovih podložnikov ni zanimala, dovolj je bilo, da so bili dovolj neumni za kmete in galjote. Habsburžani so v našem prostori videli predvsem morje. Še bolj kot njegova toplota jim je ustrezala njegova odprtost v svet, zato so ta naš svet poimenovali kot svoje avstrijsko Primorje ali točneje Österreichisches Küstenland, ki pa so jim ga Francozi »okužili« s svoboščinami Ilirskih provinc.

Marija Terezija pa, če se je hotela izogniti revolucijam, je morala začeti uvajati reforme tako pri vladanju kot tudi svoboščinah. Istra, Trst in Reka so bili zanjo preveč pomemben izhod na morje, okno za njene imperialistične cilje, zato je tu zelo pazila, da se ne bi z razvojem kapitalizma razvijali tudi nacionalizmi. Delno je sicer uspevala, tako da je v Istri ostalo veliko ljudi, ki se nacionalno niso opredeljevali, imeli so se za Istrane, ki govorijo v svojih narečjih, ki so mešanica slovenščine in hrvaščine pa tudi beneške italijanščine. Avstroogrška oblast pa je ravno s tem pospešila italijanski nacionalizem in tudi iredentizem. Tako so Italijani po okupaciji tega območja dobili prav tu v Istri in tudi širši Primorski nov poligon za razvoj nacionalizmov, fašisti pa so to nacionalno napetost izkoristili za svoje nizkotne politične cilje.

Manjšine so lahek plen, a velike trofeje

Za razumevanje fašizma pa ne smemo pozabiti njegovega bistva, ki se ga še najbolj razbere iz časovnega redosleda razvoja dogodkov. Italijanski fašisti so najprej začeli napadati delavce in njihove sindikate, domove in druge organizacije, šele dve leti kasneje so si tu na vzhodu svojega imperija izbrali slovensko in hrvaško manjšino, to pa je bila že zelo jasna politična, geostrateška in predvsem propagandna priprava na osvajalne vojne. Fašisti so svojo kristalno noč nad Slovenci izvedli skoraj dve desetletji prej kot Nemci nad Judi, vendar Slovenci nismo imeli tako močne diaspore po vsem svetu, da bi na to opozorili, pa itak so nas prodali Italijanom prav ti veliki Angleži, Američani, Francozi in Rusi. Je pa tu treba poudariti, da je nova Sovjetska zveza po oktobrski revoluciji odstopila od tega tajnega sporazuma in ga tudi po ukazu Lenina objavila v Izvestjih kot primer sramotnega trgovanja z ljudmi in ozemlji. Žal jim zaradi propagande proti komunizmu tudi velik del Slovencev ni verjel in so še vedno upali, da bodo dosegli priključitev k Jugoslaviji prav s pomočjo tistih, ki so jih podarili Italiji.

Za manjvredna ljudstva so nas Slovane imeli tudi vzvišeni in militantni Germani. Na nek način so se do nas obnašali še bolj vzvišeno kot Italijani, tudi zato so se ob oblikovanju združene italijanske države edino beneški Slovenci zavestno odločili za priključitev k Italiji. Verjeli so novi napredni italijanski politiki in upali na ponovni razcvet italijanskega humanizma, a ta se je v tem času spremenil v skrajni nacionalizem. Prišli pa so iz dežja pod kap.

Zaradi političnih in gospodarskih interesov zahodnega sveta se je danes izvorni italijanski fašizem skrtil za svojim mlajšim, a veliko večjim bratom nacizmom in njegovim holokavstom. Le malo ljudi danes ve, da je imela Italija na tej in oni strani Mediterana okrog 500 taborišč in raznih uničevalnih zaporov za ljudi, ki niso hoteli sprejeti ideologije fašizma in nadvlade. Tu pri nas, kjer je določen odstotek ljudi znal tudi italijansko, so izredno novačili nove janičarje, kdor ni hotel, je pil olje, bil pregan na jug Italije, šel v taborišče ali pa zapor. Več sto tisoč Slovencev in Hrvatov je moralo od doma, večina je zbežala v Jugoslavijo. Nekoč razmeroma bogata Istra, ki je živela od rastočega svobodnega pristaniškega, trgovskega in industrijskega Trsta, je sedaj po njegovi stagnaciji in navezavi na Italijo, postajala vse bolj revno in staro podeželje. V notranjosti

Istre je bila še večja revščina kot v Sardiniji. Prav Pazin je bil najbolj oddaljen od Trsta, Pulja in Reke, kjer se je dalo še kaj zaslužiti.

Nova italijanska buržoazija, ki je bila še vedno zelo povezana tudi s fevdalno kraljevo in cerkveno oligarhijo je za svojo ekspanzijo gospodarstva in vere potrebovala veliko in močno Italijo, ogromno ljudi za pridelovanje hrane in proizvodnjo orožja ter seveda za vojake. Zelo pomembne so bile tudi strateške točke na naših tleh. Prva je bila Trst kot svobodno obmorsko pristanišče, v popolnoma slovenskem okolju, vendar z močnim italijanskim mestnim jedrom. Koliko lepše bi bilo za njih, če bi v Idriji, Postojni, Pivki živeli prepričani Italijani, a kaj, ko med domačini ni bilo niti enega.

Otroke so vzgajali v fašiste tudi s pobijanjem drugih otrok

V času fašizma je bil najpomembnejši pogoj za kakršnokoli delovanje, da si član fašistične organizacije, njihovega sindikata, mladi pa v organizacijah l'Opera Nazionale Balilla ali Fasci Giovanili di Combattimento. Še največ pa je veljalo delovanje v škvadrah. To so bile izkaznice za vpis v šole, službo, napredovanja, rzsodbe na sodiščih in celo pravico do uporabe palic, ricinusovega olja, bencina in orožja.

Fašistična ideologija z Mussolinijem na čelu se je zavzemala za vojsko po zgledu starega Rima (dell' Antica Roma), fašistična Italija naj bi postala mednarodna vojaška velesila. Že otroke v šoli so oblačili v črne srajce in jih vsako soboto učili korakati in rokovati z nožem ter puško. Otroke od 4. do 8. let so vzgajali v neukrotljive otroke volkulje, imenovane Figli della Lupa, otroke od 8. do 14 let dečke v Balilla, deklice pa Piccole italiane, mlade od 14. do 17. let v Avanguardiste, mladino od 18. do 21. let v Giovani Fascisti. Študenti v starosti od 18. do 28. let so bili včlanjeni v Gruppi universitari fascisti.

Mladoletnike so pošiljali v bataljone vojaškega drila, kot so Battaglione della GIL, poslali so jih v Formio, Gaeto in Scauri kot legije črnih srajc (legione Camicie Nere). Trume so odhajale v Libijo (Tripoli in Misurato) in se pripravljale za bojevanje na drugih vojaških žariščih v drugi svetovni vojni.

Če si postal Italijan, si postal nadčlovek, če pa si se včlanil v fašiste, si s črno srajco dobil licenco za nošenje orožja in celo za njegovo uporabo. Takrat se je reklo, da imajo *Carto bianco*. Zato so lahko pijani fašisti iz Poreča med vožnjo z vlakom skozi Strunjan streljali celo na otroke in za to sploh niso bili kaznovani. Tudi v slovenski Istri in vsem okupiranem Primorju so bili prav fašisti iz Istre tisti najhujši biriči. To so bili tisti učitelji, ki so pretepali otroke, jih zapirali in jim pljuvali v usta, če so govorili slovensko. Najhujši so bili policisti posebnega inšpektorata v Trstu in Collottijevi zločinci. Lahko bi celo rekel, da se jim je poznalo skupno nacionalno poreklo z ustaši. To je poseben zgodovinski fenomen, ki se pojavi na stičiščih katoliške kulture z drugimi veroizpovedmi, kjer se je skozi stoletja načrtno razvijala skrajna sovražnost.

Temu poitalijančevanju in fašizaciji so se pri nas na razne načine najprej spontano uprli starši, tako da imamo tudi primere požiga šol, pa tudi sami otroci, zlasti nekoliko starejši kot na primer Črni bratje. Fašistični režim si je izmislil posebne bataljone, da bi tisočem za vojno sposobnim slovenskim mladeničem onemogočil odhod v partizane. Večina je vzdržala, saj se je v prekomorske brigade vključilo več kot 20.000 v italijansko vojsko vpoklicanih Slovencev in Hrvatov.

V Italiji se niso bali ruskih, ampak svojih komunistov

Italija je iz prve svetovne vojna odšla kot zmagovalka. Dobila je sicer podarjena tuja ozemlja, vendar v resnici kot huda poraženka, saj bi brez odločilne pomoči zaveznikov, po avstro-ogrskem preboju soške fronte, zagotovo izgubila vojno. Tudi moralno se je izkazala kot velik slabič, saj so celo sami streljali na svoje vojake, general Cadorna pa je umikajoče vojsko ukazal zdesetkati.

Po vojni je bila revščina. Kapital, ki se je z vojnimi dobički še okrepil, pa je pritiskal na delavce, da bi še več profitiral. Vendar se je med vojno v Sovjetski zvezi zgodila revolucija, v kateri je delavska večina, torej boljševiki, pod vodstvom Lenina in njegovih komunistov prevzela oblast in ustanovila za delavce ter kmete novo, pravičnejšo Sovjetsko zvezo in sovjetski komunistični sistem. V Italiji so bili komunisti, socialisti in drugi levo usmerjeni delavci ter

kmetje vedno bolj organizirani in so resno opozarjali, da na naslednjih volitvah tudi zmagajo ter po zgledu iz Rusije in na osnovi teorije njihovega marksista Gramscija prevzamejo oblasti kar z volitvami, kot se je to zgodilo tudi v nemški Weimarski republiki in kot je tudi uspelo britanskim laburistom. Tega se je bal tako kapital kot tudi Vatikan. Takratna italijanska vlada je celo poizkušala razlastiti tiste kapitaliste, ki so na hitro obogateli med vojno. Kmalu so se začele širiti ideje o veliki Italiji, ki bo nov rimski imperij, obenem pa so se začele pojavljati dobro izurjene skupine arditov, to je vojnih jurišnikov, in raznih organiziranih skupin pretepačev, ki so se, zato da bi bili močnejši, povezovali v fašje ali »snope palic s sekiro«, ki so jih imenovali kar škvadre. Ti so začeli napadati posamezne delavske voditelje ali pa kar cele skupine.

Pa da ne bo pomote, bom še enkrat poudaril, kar sem obširno opisal v knjigi *Fašizem za Butalce*. Fašizem se ni začel zaradi sovraštva do Slovanov, v Nemčiji pa judov, ampak v prvi vrsti zaradi strahu pred osveščanjem delavskega razreda, delavskih gibanj, socializma, komunizma, zlasti pa zmage boljševikov in začetka širjenja uporov ter ustanavljanja sovjetskih republik tudi v razvitem delu Evrope. Sovraštvo do Slovanov ali *Ščavov* je starejšega izvora, pa ne samo kot do množice migrantov, ki so prihajale s severovzhoda, ampak kot vzvod rimskega in germanskega imperializma. Fašizem, ki temelji na poudarjanju večvrednosti rase, kar naj bi bilo po bogu dano, je seveda najprej izkoristil šibkost manjšin. Te so bile idealne za krepitev nacionalizma in njegovo spreminjanje v šovinizem, rasizem in fašizem.

Ta strah do boljševikov, rasizem do *Ščavov* in pohlep po ozemlju je znal Mussolini zelo dobro izkoristiti.

Fašizem v Julijski krajini

V Italiji sploh ne vedo, kaj so oni počeli nam Primorcev in Istranom, to ni v njihovem interesu. Tudi v Ljubljani, Mariboru in vseh krajih notranje Slovenije ne vedo ali pa pozabljajo, pozabljajo pa zaradi istega razloga kot tudi Italijani, saj bi radi pozabili grehe

fašizma, predvsem vsak svojega, nekateri pa bi ga še raje obudili. Ne samo prej navedenega, tudi naslednjega ne bi smeli pozabiti.

Prvo streljanje nedolžnega civilnega slovenskega prebivalstva se je začelo že z italijansko okupacijo našega etničnega ozemlja med prvo svetovno vojno, ko so Italijani nepričakovano napadli svoje bivše zaveznike v hrbet. Takrat so prodrli celo v Zgornje Posočje ter se začeli znašati nad civilnim prebivalstvom. Tako so iz vasi pod Krnom samo zato, da pokažejo kdo in kaj so, nasilno odvlekli z domov 61 domačinov in nato v Idrijskem pri Kobaridu vsakega desetega ustrelili. Nato so ubili še štiri iz sosednjih vasi. Več tisoč ljudi so zaradi fronte prisilili k izselitvi v notranjost Italije. Marsikdo se ni vrnil, saj zaradi porušenih vasi in kontaminiranih polj, pašnikov ter gozdov ni imel več kam.

Ob razpadu avstro-ogrske vojske so Italijani iz vseh ujetnikov izločili vse slovenske in hrvaške vojake iz Primorja in Istre ter jih odpeljali v razna taborišča v notranjost polotoka. Po prevzemu oblasti so vpoklicali tudi tiste, ki so bili že doma, in tudi te zaprli v taborišča. Tu so jih nato po izkušnjah iz Libije sistematično sestradali do smrti ali pa pustili, da jih pobereta takratna španska gripa, tifus in druge bolezni. Po neraziskanih podatkih je tako v teh taboriških smrti umrlo 10 do 12 tisoč slovenskih in hrvaških fantov in mož. Med temi interniranci je bil tudi moj stari oče Štefan, ki se je rešil zgolj zato, ker so ga rabili kot prevajalca iz nemščine, madžarščine, francoščine in ruščine, pa tudi zato, ker je govoril in predvsem pisal italijansko bolje kot večina Italijanov.

Italijanska vojska se je izkrcala v Trstu 3. 11. 1918. To je bil za italijanske iredentiste velik dogodek, praznik, za ostale pa začetek tragedije, ki se imenuje fašizem, pa čeprav je bila uradna aneksija Julijske krajine k Italiji šele 5. 1. 1920.

Slovence so začeli razseljevati iz okupiranega ozemlja že novembra 1918. Tako so še pod vojaško upravo internirali na Sardinijo okrog tisoč oseb iz Julijske krajine, predvsem voditelje strank, učitelje, odvetnike in duhovnike.

Nato se je ob prevzemanju oblasti moralo iz Trsta izseliti okrog 20.000 avstro-ogrskih državljanov, ki so jih nadomestili priseljenci

z juga Italije. V dveh desetletjih se je iz Julijske krajine izselilo ali zbežalo, da se je rešilo škvadrističnih preteпов, internacij, zaporov in streljanja, več kot sto tisoč Slovencev in Hrvatov. V času fašizma je bilo še pred vojno zaprtih več deset tisoč Slovencev, še več pa konfiniranih na jug Italije. Ker je bil tržaški zapor Coroneo premajhen, so jih vozili tudi v koprskie zapore, med njimi tudi bazoviške junake. So pa tudi tega morali kmalu razširiti in urediti novo mučilnico v Semedeli. V Trstu so nato uredili še mučilnice in zapore v Vili Triste, pri jezuitih, v ulici Cologna in v podzemlju trga Oberdan.

V Trstu so se bali tudi slovenskih duhovnikov

Slovensko in hrvaško gospodarstvo je bilo spravljeno na kolena že leta 1919 z zamenjavo avstrijskih kron z novo valuto. Pa še to je bilo možno samo 15 dni, nato so vse vrednotnice ostale samo navađen papir.

Tržaški iredentisti so se kot drugi v Italiji preoblikovali v fašiste, ki so se bodrili s kričanjem in razbijanjem po ulicah. Da ni šlo samo za strahopetce, ampak zraven še za bolne nacionaliste, pa dokazuje že omenjeni napad na otroke, nato pa še napadi na duhovnike. Tako je bilo že leta 1919 med žrtvami škvadristov kar 6 primorskih duhovnikov. Tisto leto so v škofijskem ordinariatu fizično obračunali tudi s tržaškim škofom Andrejem Karlinom in ga izgnali.

Bolj malo je znan tudi zelo hud incident, ki se je zgodil 4. avgusta 1919 v Trstu; o njem poroča britanski kontraadmiral sir Edwyn Sinclair Alexander-Sinclair, v katerem naj bi italijanski vojaki streljali na množico ljudi, pretežno Slovencev, ter ubili devet in ranili 15 do 20 ljudi. Incident je zavil v plašč skrivnosti. Tega dne so Italijani v Trstu zažgali tudi slovenski Delavski dom.

V Julijski krajini, zlasti Trstu, je bilo takrat veliko zelo osveščenega delavstva, vendar to se je začelo odločneje organizirati šele po prvih napadih škvadristov. Tako so se 21. 9. 1919 slovenski socialni demokrati priključili italijanski socialistični stranki, iz katere se je 21. 1. 1921 izluščila Komunistična stranka Italija, ki je vključevala slovenske in hrvaške komuniste iz Julijske krajine.

Da ne gre samo za fašizem do svobodomiselnega delavstva, ampak tudi za etnocid nad Slovenci, pa pisno priča dekret tržaškega župana, ki je 20. februarja leta 1920 izdal odlok o prepovedi slovenskih napisov na grobovih in pokopaliških objektih.

Sam začetek fašističnega nasilja na Tržaškem in v Istri je najbolje jedrnato opisan v knjigi *Od političnega škvadrizma do pokolov v Rižarni*.

»Fašistična kolovodja Piero Pisenti v Furlaniji in Francesco Giunta v t. i. Julijski krajini sta netila sovraštvo in organizirala škvadre proti delavskemu razredu. Obenem sta delovala proti slovenski in hrvaški manjšini. Ekonomska desnica ju je spodbujala. Dnevnik *Il Piccolo*, ki ga je kupil in vodil Alessi, jih je ščuval z nenehnim izzivanjem in podpihovanjem šovinizma. Njihov cilj je bil uničiti socialistično opozicijo in prikazati nasilje v luči "nacionalne obrambe". Januarja 1920 so fašisti napadli delavsko zbornico v Vodnjanu (Pulj). Maja 1920 so v Trstu ustanovili prve oborožene fašistične škvadre. 13. julija 1920 so fašisti ob podpori policije in karabinerjev napadli in zažgali Narodni dom v Trstu.«

Italijansko nacionalistično in fašistično barbarstvo v Trstu se da lepo razbrati tudi iz članka v Slovenskem narodu z dne, 15. julija 1920: »Včeraj zvečer (13. julija) je okoli 6. ure pridrvela pred hotel *Balkan* (Narodni dom) naročena množica okoli 500 fakinov, ki je začela demonstrirati proti Slovincem v Jugoslaviji. Čuli so se klici: *Morte ai Ščavi! Abbasso Jugoslavia! Naenkrate so padli iz množice revolverski strelji, nakar je podivjana tolpa naskočila Balkan. Medtem ko so eni demolirali prostore v pritličju, je odšla ostala tolpa v hotel, polila z velikimi množinami petroleja vse notranje prostore, pohištvo in druge stvari ter zažgala poslopje*«. Tu so imele sedež vse najvažnejše slovenske organizacije: gledališče, kreditna banka in hotel *Balkan*.

Številni viri navajajo, da so italijanski fašisti, nacionalisti in šoviniisti istega dne, kot so požgali Narodni dom, uničevali tudi druge slovenske in slovanske institucije v Trstu. Razbite in opustošene so bile:

- Odvetniška pisarna in stanovanje dr. Kimovca na Trgu Oberdan 5.

- Gostilna Lenček “Al Gallo” na Trgu Oberdan 6.
- Kavarna “Al Commercio” v Ulici XXX Ottobre 18.
- Podružnica Ljubljanske kreditne banke v Ulici XXX Ottobre 11.
- Odvetniška pisarna dr. Josipa Vilfana v Ulici XXX Ottobre 13.
- Splošna hranilnica v Ulici Torre Bianca 39.
- Ljudska šola srbske cerkvene skupnosti v Ulici Bellini.
- Odvetniška pisarna dr. Mateja Pretnerja in dr. Henrika Okretiča v Ulici Machiavelli 15.
- Odvetniška pisarna dr. Josipa Abrama in dr. Josipa Agneletta v Ulici Genova 11.
- Jadranska banka na vogalu ulic Cassa di Risparmio in S. Niccolò.
- Hrvatska štedionica na Borznem trgu 3.
- Špedicijska družb Balkan na Nabrežju Nazario Sauro 14.
- Urad in stanovanje delegata Kraljestva SHS na Trgu Venezia 1.
- Knjigarna in papirnica Jaka Štoka v Ulici Milano 37.
- Podjetje Franz&Kranz v Ulici Machiavelli 32 (solastnik podjetja je bil Čeh).
- Skladišče trgovca Andreja Perka v Ulici S. Niccolò 3.
- Gostilna Makarska v Ulici San Lorenzo 5.
- Trgovina čevljev Josipa Stančiča na Piazza Vecchia 5.
- Trgovina pijač Drage Štoka v Ulici C. Battisti 29.
- Tiskarna Edinost v Ulici sv. Frančiška 20.

13. julija 1920 so požgali tudi narodni dom v Pulju. Tudi tu jim je bil povod ali izgovor uboj oficirja italijanske mornarice v Splitu, dejansko pa Mussolinijev poziv v Pulju.

Naslednje dni so fašistične tolpe napadle slovenske sedeže na Krasu in hrvaške v Istri, kar ni povzročilo sam poslabšanja odnosov med Italijani in manjšinami, ampak tudi krepitev skupnega protifašizma.

Tako piše v že omenjeni knjigi *Od političnega škvadrizma do pokolov v Rižarni*:

»Socialisti so ta "grozotna dejanja, ki so se odvijala pred očmi nesramno pasivne in odobravajoče oblasti", silovito obsodili. 27. avgusta 1920 so fašisti napadli več socialističnih sedežev v Tržiču in Trstu, nato pa so se na izzivajoč način zbrali v delavski četrti pri Sv. Jakobu v Trstu. Ljudstvo se je uprlo in v spopadu je bilo več ranjenih. Posredovala je policija in aretirala kakih sto antifašistov. Naslednji dan so sindikati organizirali protestno stavko. Konec avgusta je pred vojaškim sodiščem potekal proces proti "upornikom v Vodnjanu". Vseh 47 obtožencev so obsodili, ker so se skupno uprli fašističnemu nasilju (ki so ga podpirali vojaki in karabinjerji) in nagnali napadalce. /.../

Proti politični stavki so nastopili fašisti in fizično obračunali s predstavniki proletariata. Nad delavci so se znesli tudi karabinjerji in policija. Da bi preprečili napad fašistov pri Sv. Jakobu, so delavci 8. septembra 1920 postavili simbolično barikado. Spopadi so se še poostrili. V treh dneh neredov v mestu so bili ubiti komunist Bruno Taboga, socialist Forgioni, republikanec Stefano De Radio, poleg njih pa je bilo veliko ranjenih. Pri Sv. Jakobu je bil ubit kraljevi stražnik Giuffrida. Medtem so fašisti razdejali sedež delavske zbornice in mladinskega kulturnega krožka v Ulici Pondares.«

Tako bi lahko tisto leto našeli vsaj 120 raznih napadov na delavske domove in institucije, zlasti in vedno bolj pa na slovenske in hrvaške kulturne domove. Toda sovraštvo in agresivnost se nista ustavila, ampak se vsako leto hujše nadaljevala.

Uporna Istra

Ljudje so se temu fašističnemu terorju začeli upirati, najprej delavci, ki so bili najbolj organizirani. Najbrž največji upor proti italijanski oblasti in njenemu kapitalu, ki se je že spajal s fašizmom, se je zgodil že v začetku leta 1921 v Labinu, leto po znanem govoru Mussolinija v Pulju. Tam so delavci, ki so bili vsi hrvaške narodnosti, prvi občutili dvojno italijansko nacionalistično ali že fašistično sovraštvo do socialističnega delavskega gibanja in do Slovanov. Organizirani oddelki fašistov so najprej napadli sindikalne voditelje

v rudniku Raša, zato je 2. marca v Labinu približno 2000 rudarjev ustavilo delo in protestiralo proti napadom in skoraj suženjskim odnosom uprave rudnika. Med stavko so rudarji zasedli rudnik, organizirali so organe oblasti, postavili protifašistične straže in razglasili republiko. Pri tem je sodelovalo vse prebivalstvo. Italijanske oblasti so z vojsko upor zadušile 8. aprila 1921, pri tem je sodelovalo okrog tisoč vojakov in dve bojni ladji. Temu je sledil strašen teror nad prebivalstvom, dva rudarja sta bila ubita in veliko jih je bilo ranjenih, še več zaprtih. V Rovinju so zaprli 40 oseb, med mučenjem pa sta umrla dva rudarja, v Pulju pa so sodili 52 udeležencem upora.

V letu 1921 so fašisti iz Trsta požgali še ostale tri tamkajšnje slovenske domove, in sicer pri Sv. Ivanu, v Rojanu in Barkovljah.

Naslednji hujši val fašističnega nasilja se je dvignil ob parlamentarnih volitvah leta 1921, ko so fašisti organizirano in očitno zelo načrtno po številnih krajih že pred volitvami napadli poverjenike posameznih levih strank in stranke jugoslovanske enotnosti, da bi jim zasegli volilno gradivo. Ob tem so požgali več slovenskih kulturnih ustanov, ubili 12 Slovencev in mnoge ranili. Na sam dan volitev 15. maja so koprski fašisti v Marezigah ubili Jožeta Sabadina, v Čezarjih pa Josipa Bonina. Ker so se domačini v Marezigah uprli, so sledile krvave represalije. Šest mesecev kasneje so ujeli in ubili tudi organizatorja upora Ivana Babiča – Jagra, imenovanega Amerikaneec. Ob teh volitvah so na barikadi pred Ospom ubili Andreja Žerjula, nato v vasi na volišču v Ospu prestrelili nogo dekanu Francu Malalanu, ker jim ni dovolil zapleniti volilne skrinjice, ob nadaljnjih izzivanjih, aretacijah in pretepih pa so tako hudo pretepli Andreja Vodopivca, da je čez nekaj tednov umrl v bolnišnici.

Fašisti so postajali vse bolj militantni. 28. 10. 1922 so organizirali »pohod na Rim«, zatem začeli s pritiskom na Reko. To so anektirali 16. 3. 1924. Pri tem se je posebej izkazal Gabriele D'Annunzio, ki ga v Italiji častijo kot velikega pesnika, čeprav je bil najprej fašist ali pravi nacist, eden izmed glavnih nosilcev te nove ideologije, saj je nas Slované ali konkretno Hrvate, še preden so prišli fašisti na oblast, označeval kot gnusne opice. Že 4. maja 1919 nas je v javnem nastopu v Rimu označil za izrodke sužnjev, pastirje umazanih

čred prašičev (»... *la schiaveria bastarda e le sue lordure e le sue mandre di porci!*«).

24. oktobra 1923 je bil objavljen zakon no. 2185 (*Gazzetta ufficiale* no. 250) ali t. i. Gentilejeva šolska reforma, s katero je Italija ukini-la slovensko šolstvo na Primorskem. Gentilejeva reforma je močno prizadela slovenske primorske učitelje; skoraj 1200 jih je moralo opustiti poučevanje na nekaj več kot tristo šolah. Deloma so bili premeščeni v notranjost Italije, večinoma pa so emigrirali v Jugoslavijo, kakih dvesto je bilo še posebej preganjanih.

24. decembra 1925 so v Italiji sprejeli zakon no. 2300, na podlagi katerega je bilo mogoče deportirati ali odpustiti vse »sumljive« državnne uradnike in uslužbence ter ga takoj na veliko začeli uporabljati proti vsem Slovencem v državni službi (uradniki, učitelji, cestarji, železničarji, poštarji ...).

Leta 1926 je izšlo več zakonov, ki so še bolj omejili ali dokončno odpravili možnosti delovanja slovenskih društev. V Čezsoči so na primer zaradi petja slovenskih pesmi tega leta zaprli triindvajset slovenskih fantov. Društva so dokončno bila ukinjena z okrožnico ministrstva za notranje zadeve št. 383 z dne 19. julija leta 1927, ki je naročala, da se ukinejo še preostala slovenska društva najpozneje do 1. oktobra 1928.

Podobno se je dogajalo s slovenskimi časopisi. Delo, ki je bilo glasilo komunistov, je šlo v ilegalo že leta 1920, leta 1926 pa dokončno prenehalo izhajati. Revija *Mladika* že leta 1922, *Mali list* in tudi humoristični *Čuk na palici* pa sta vzdržala še do leta 1926, časopis *Edinost*, ki je v Trstu izhajal od leta 1876, pa je zdržal do leta 1928.

Leta 1926 je bila ustanovljena posebna tajna fašistična policija za budnost in zatiranje protifašizma OVRA ali *Opera vigilanza repressione antifascista*. Ta je bila prvenstveno namenjena zaščiti fašističnega režima ali nevtralizaciji levičarjev, tu na Primorskem in Istri pa enako tudi slovenskim narodnjakom, zlasti Tigrovcev.

Dne 2. novembra 1926 je bil črn dan za Gorico. Tega dne so Italijani uničili slovenski kulturni dom, kjer je bil sedež številnih slovenskih društev in zvez, uničili so katoliško tiskarno in uredništvo Goriške straže, vrh vsega pa še Trgovski dom, najlepšo stavbo v Gori-

ci. Fašisti so iz zgradbe zmetali vse stole, knjige, note, glasbene instrumente ter vse skupaj zažgali na cesti, ob tem pa divje plesali. Pozneje so italijanske oblasti dom zaplenile in ga nikoli niso vrnile Slovencem.

Slovenci seveda niso zgubljali samo svojih kulturnih domov. Zaradi šikan, posebne politike dolgov, pravnih, škod, ki so jim jo povzročale razbijaške bande škvadristov in sploh načrtna politika rušenja vsega, kar ni bilo italijansko, smo morali svoja podjetja zapirati. Potem pa še dela niso dobili, če se niso vpisal v fašistični sindikat, sploh po sprejemu zakona št. 563 leta 1926. Takrat so sprejeli tudi poseben zakon, na osnovi katerega so na italijanskih ladjah morali odpustiti vse pomorščake slovenske in hrvaške narodnosti. Tega so dosledno izvajali tudi za pristaniške delavce in idrijske rudarje, seveda tiste, ki se niso opredelili za Italijane. Večina je seveda zaradi preživetja to sprejela in marsikdo izmed njih se je tudi poitalijančil.

10. januarja 1926 je izšel kraljevi dekret o italijanizaciji rodbinskih imen, to je priimkov, 7. aprila 1927 je izšel zakon o prisilnem poitalijančevanju slovenskih priimkov. To je v praksi potekalo že od leta 1918 s t. i. uvajanjem italijanske transkripcije, ki ni priznala našega zapisa šumnikov. Z letom 1928 je bilo prepovedano v matične knjige vpisovati slovenska imena in priimke. Ta prepoved je veljala do leta 1967, še danes pa ne podpirajo v celoti uporabe šumnikov.

Od 1. do 5. septembra 1930 je bil v Trstu zloglasni sodni proces posebnega sodišča za zaščito države, na katerem so zaradi napada na italijanski hujškaški časopis *Il Popolo di Trieste* obsodili na smrt štiri člane slovenske revolucionarne organizacije *Borba*, ki je bila del *Tigra*. To so bili Ferdo Bidovec, Fran Marušič, Zvonimir Miloš in Alojz Valenčič, ki so bili ustreljeni na Gmajni pri Bazovici že naslednji dan, 6. septembra 1930, njihova trupla so odpeljali daleč stran. Ostalim dvanajstim obtožencem so dosodili zaporne kazni.

Naslednje leto zaradi fašističnega mučenja med zaslišanjem na goriški kvesturi umre duhovnik Bohumil Nemeč, na Češkem rojeni komenski dekan, ki je vztrajno širil slovenski jezik v cerkvi. Njega naj bi odpeljala škvadra, katere poveljnik je bil fašist in podestat

Massimo Fabiani, ki je prej kot prepričan Avstrijec naredil načrte za slovenski narodni dom v Trstu.

23. februarja 1933 je posebno sodišče v Rimu na montiranem procesu obsodilo 13 Slovencev na skupaj 320 let zapor. To so izpeljali na podlagi lažnih obtožb, da so sodelovali pri umoru finančnega stražnika Cesara Rastrellija, ki pa ga je najverjetneje zagrešil njegov sodelavec finančni stražnik.

16. februarja 1937 je po skoraj dvomesečnih hudih mukah umrl skladatelj in generalni intendant goriške nadškofije za cerkveno glasbo Lojze Bratuž, ki so ga fašisti zgrabili po polnočnici v goriški stolnici in mu dali piti bencin in motorno olje. Zdravnik je zapisal, da je umrl zaradi pljučnice.

Malo je znano, da je mladi komunistični vodja Pinko Tomažič na miljskih hribih že leta 1940 začel zbirati prostovoljce za prvi oboženi upor proti fašizmu. Pri tem so sodelovali tudi Tigrovci, ki so že priskrbeli veliko orožja, a jih je OVRA izsledila in zaprla. Po dolgih mesecih zasliševanj in preiskav je bila oblikovana obtožnica, ki je navajala 60 imen. 14. decembra 1941 je sodišče izreklo 9 smrtnih obsodb (4 obsojence so pomilostili) na skupno 960 let in 6 mesecev zapornih kazni. 15. decembra 1941 so bili na openskem strelišču ustreljeni: Viktor Bobek, Simon Kos, Ivan Ivančič, Pinko Tomažič in Ivan Vadnal.

Povsod po šolah, javnih ustanovah in gostilnah ter celo advokaturah so bili napisi: »Tu govorimo samo italijansko.« ponekod so bili celo pripisi fašističnih groženj.

P.N.F. - Comando Squadristi - Dignano

Attenzione!

Si proibisce nel modo più assoluto che nei ritrovi pubblici e per le strade di Dignano si canti o si parli in lingua slava.

Anche nei negozi di qualsiasi genere deve essere una buona volta adoperata

SOLO LA LINGUA ITALIANA

Noi Squadristi, con metodi persuasivi, faremo rispettare il presente ordine.

GLI SQUADRISTI

**QUI SI PARLA
SOLTANTO
ITALIANO**

**QUI SI PARLA SOLAMENTE
LA LINGUA ITALIANA**

Primeri treh letakov s fašističnimi grožnjami in prepovedmi (Vir: Pokrajinski arhiv Koper in drugi).

To je samo nekaj drobcev predvojnega fašističnega zla, ki ga je bilo za debele knjige. Najhujše je sledilo med vojno, pa celo po tako imenovanem padcu fašistične Italije leta 1943, ko so v Trstu postavili celo posebni policijski inšpektorat z več sto najbolj zagrizenimi fašisti v civilu in posebnimi mučilnimi napravami in za plačo in v lastno veselje pomagali nacistom pri obratovanju Rižarne, Koroneja, koprskih in drugih zaporov ter mučilnic.

S pompoznim fašističnim pritiskom na Slovence in Hrvate v Julijski krajini so fašisti prikrivali teror, ki so ga izvajali nad svobodomiselnimi levo usmerjenimi Italijani, vendar premalo, da bi tudi pri njih sprožali protifašizem. Ta je zlasti pod vplivom komunističnega internacionalizma, ki poudarja razredno izkoriščanje in razslojevanje, povezoval v boju proti fašizmu vse prizadete, ne glede na narodno pripadnost. Tako imamo prav tu v tej nekdanji deželi nekdanjega avstrijskega primorja ali italijanske Julijske krajine več skupnih protifašističnih uporov in partizanskih enot. Te enote so bile glede na stopnjo narodne pripadnosti bolj ali manj povezane s svojimi nacionalnimi politiki, kar pojasnjuje nekatera njihova dejanja, tudi tista povezana s fojbami.

Genocid in etnocid

Temu kar se je s slovenskima narodom dogajalo v kraljevini Italiji, ne moremo reči drugače kot etnocid in genocid.

Beseda genocid je bolj znana zgodovinska realnost, ko je neka vojska, država, narod pobila vse pripadnike nekega rodu, ljudstva ali naroda, etnocid pa je za zahodno evropsko kulturo nekoliko bolj kulturna oblika, saj se ljudi ne pobija, ampak samo njihovo kulturo, zlasti pripadnost narodu ali tudi veri. Po potrebi se seveda ti dve metodi združuje in po potrebi uporablja bolj eno ali drugo. Spomnite se kavbojskih filmov, slavnega ameriškega generala Custerja, na rezervate za Indijance in opite Indijance. To sicer ni italijanska oblika genocida in etnocida, ampak ameriška, ki temelji na angleški. Ta se je še boljše obnesla v Avstraliji na aboriginih.

Italijani so genocid izvajali z načrtnim iztrebljanjem, zlasti tistim skritim in počasnim v taboriščih, etnocid pa z zakoni in terorjem od klofut do fojb.

Italijanski izkušnje z etnocidom in genocidom imajo neprimerno starejše korenine pa ne samo nad Etruščani in Histri, ampak tudi drugod po Evropi in Afriki. Preden so to po prvi svetovni vojni začeli izvajati nad nami, so oboje znova posebej uspešno preizkusili v svojih kolonijah v Afriki. V Libiji ali Tripolitaniiji, ki so si jo v spomin na rimski imperij hoteli priključiti k Italiji, so s stradanjem in boleznimi uničili polovico avtohtonega beduinskega prebivalstva. Ker se takrat za tamkajšnje zaloge nafte še ni vedelo, je takratni demokratični svet ob tem molčal. (Razen nekaj Angležev, ki so mislili, da bi ta svet moral biti njihov.)

Začetek italijanskega genocida in etnocida nad Slovenci je bil že omenjen pod prejšnjim naslovom. Začel se je ob okupaciji tega našega skupnega ozemlja treh narodov, ki so jim ga za izdajstvo svojih zaveznikov podarili novi zavezniki s tajnim londonskim sporazumom. Etnocid so začeli izvajati z izgoni in preseljevanjem. Še huje je sledilo po Mussolinijevem govoru v Pulju. Duce je rekel, da je treba pobijati, vendar je tudi dobro vedel, da rabi vojake, take ki bodo jurišali, in tudi take, ki bodo samo za topovsko hrano. V Rimu so pripravili celo posvetovanja ali simpozije, kaj narediti s tako

množico Slovanov na ozemljih, ki jih bodo osvojili, koliko jih poitalijančiti in koliko pobiti, koliko pa spremeniti v manjvredne hlapce ali novodobne sužnje.

Vojaki brez pušk

Slovani, ki smo se dobro soočili s Turki, vemo, da se iz naših otrok z nekajletno vzgojo ustvari tudi janičarje, to je prave stroje za pobijanje. Fašistom pa se je mudilo, saj so hoteli postati gospodarji sveta še za časa svojega življenja, zato so fanatizem svoj vojske razvijali z nacionalizmom, rasizmom, sadizmom pa celo mačizmom, predvsem pa božansko pravico do življenja in smrti. Seveda vsi Slovenci in Hrvati, ki so sprejeli italijanstvo in fašizem, niso tako kot Coboli postali ministri, so pa dobili črno srajco, bele rokavice, nož in puško ter seveda službo ali delo, denar, dekleta, oblast... Tisti, ki so to odklonili, so prišli v posebne bataljone, kjer so se učili marširati z lesenimi puškami ali kar brez. Nekaj so jih kot fizične delavce vzeli s sabo v Afriko, nekaj pa nastavili sovražniku za topovsko hrano. Po napadu na Jugoslavijo, ko so nekateri začeli odhajati v partizane, pa so rekrutirali ali kar ponoči polovili vse fante starejše od 14 let in jih razvozili po raznih krajih Italije, nato pa še vse ostale moške. Mojega nonota Marjota so odpeljali v posebni bataljon, čeprav je imel že 54 let.

Po nepopolnih podatkih je bilo v teh posebnih bataljonih okrog 12.000 mladoletnih fantov. Vseh Slovencev in Hrvatov, ki so jih odpeljali v kvazi vojaška taborišča in zasilne kasarne na jug in razne kraje Italije, tudi teh starejših, pa je bilo več kot 30.000. Ti »vojaki« brez pušk pa so lahko prav sredi Italije prvič ponovno peli slovenske pesmi, tam sovraštva do Slovencev niso poznali. Tudi niso vedeli, da doma v Julijski krajini ne smejo samo peti, ampak tudi govoriti po slovensko.

Italijani so rabo slovenskega jezika najprej ukinili na sodiščih in to že leta 1922, ko fašisti še niso prišli na oblast. Naslednje leto so preuredili deželo v pokrajine in tudi to izkoristili za ukinitve rabe avtohtonih jezikov. Zatem je bil sprejet kraljevi odlok o toponomastiki, ki je odpravil vsa slovenska in hrvaška imena krajev in ostalih toponimov ter namesto njih uvedel italijanska, po večini izmišljena.

Kaj drugega je rušenje in požiganje slovenskih kulturnih domov kot pa etnocid. V letih 1919-1921 so Italijani porušili 134 slovenskih društvenih stavb. Med njimi je bilo 100 slovenskih prosvetnih društev, 21 delavskih zbornic in 3 zadruge. Dne 10. februarja 1921 so v Trstu uničili tiskarno 'Dela'. Tiskarno Edinost so v teh letih sedemkrat razdejali, razbili njene stroje, prostore in opremo. Od decembra do junija 1921 so jo sedemkrat pustošili.

Sledili so zakoni o korporacijah ali gospodarskih družbah, društvihi, časopisih in občinah. S tem so zatrli vso slovensko in hrvaško društveno dejavnost, manjša podjetja, ukinjene so bile posojilnice, občine so dobile fašistične podestate, torej imenovane župane itd.

Leta 1925 so z novim zakonom predpisali visoke kazni in razpust društva, če niso imela urejenih vseh formalnosti (prevod društvenega pravilnika, predložen podrobni seznam članov), in odpoved iz javnih služb za vse tiste, ki so včlanjeni v nepriznana oziroma že razpuščena društva. Leto kasneje je tržaški prefekt predlaga višjim oblastem ukinitve vseh slovenskih društev zaradi njihovega protidržavnega delovanja. Leta 1927 so pa prefekti Trsta, Pulja, Gorice, Reke in Vidma prejeli okrožnico notranjega ministrstva, ki odreja ukaz o dokončni ukinitvi slovenskega društvenega delovanja. Poleti 1927 so bili sprejeti še dodatni ukrepi, ki so zelo prizadeli avtohtono prebivalstvo. Prišlo je do dokončnega razpusta vseh slovenskih kulturnih društev, slovenskim in hrvaškim časopisom so prenehali dajati soglasja za izhajanje in knjig. Škvadristi so to tako resno vzeli, da so celo vdirali v domove in iskali slovensko literatur, tiste, pri katerih so jo dobili, pa so pretepali.

Kot zelo izrazito in učinkovito sredstvo etnocida moramo dodatno še pojasniti poitalijančevanje vseh imen in priimkov, celo tistih na pokopaliških kamnih.

Temu seveda niso rekli poitalijančevanje, ampak vračanje v izvorno italijansko obliko. Za primer naš priimek Ivančič, ki je sestavljen iz imena Ivan in pripone občega imena za prebivalce Čičarije, to je Čič, so poitalijančili v Giovannini, za mamin priimek Slavec pa niso niti vedeli, da se temu ptiču po italijansko reče *usignolo*, zato so našli nek podobno zveneči italijanski priimek Salvi. Tej uredbi je sledilo pravo nasilno ali prisilno poitalijančenje osebnih imen in

priimkov. Sledila so še nova bolj podobna, ki je prepovedovala uporabo neitalijanskih imen pri krstu. Tako so na zasedenem ozemlju spremenili priimke 70.000 slovenskim družinam. Po grobih ocenah je bilo v tistem obdobju poitalijančeno okrog 500.000 imen ljudi krajev, voda ... vseh toponimov, celo tistih na pokopaliških križih. Izginili naj bi vsi slovenski spomeniki in nagrobniki, preimenovane vse slovenske reke in gore. Poštni uradi niso dostavljali pisem, označenih s slovenskimi naslovi.

Ena izmed dolgoročno najbolj učinkovitih metod etnocida, ki je imela posledice še desetletja po osvoboditvi, je bila tako imenovana Gentilejeva reforma šolstva, ki je po predlogu ministra za šolstvo Givannija Gentileja prepovedala slovenščino v šolah in vpeljala samo italijanščino. Pred prvo svetovno vojno je bilo v Julijski krajini 321 slovenskih in 167 hrvaških osnovnih šol ter nekatere srednje šole v Gorici, Idriji in Pazinu. Ob sprejemu reforme je bilo v Julijski krajini še vedno okoli 400 slovenskih in hrvaških šol s približno 840 razredi in 52.000 učenci.

Ta na videz nedolžen zakon z naslovom "Ordinamento dei gradi scolastici e dei programmi didattici dell'Istruzione popolare" (Odredba šolskih stopenj in didaktičnih programov za ljudsko-šolski pouk) je bil objavljen 1. novembra 1923. Poitalijančevanje je uvedel že s 1. razredom osnovnih šol s šolskim letom 1923/ 1924. Dokončno tudi v srednjih šolah z letom 1928. Vsako leto je bil ukinjen po en razred, začevši s prvim razredom. Tako so vsi slovenski prvošolci, v šolskem letu 1923/24 že sedeli v italijanskih klopeh in poslušali italijanskega učitelja. Novim fašističnim učiteljem, ki to po stroki sploh niso bili, pa ni šlo samo za učenje italijanščine, ampak tudi maltretiranje otrok, pretepanje, poniževanje, zapiranje ...

COMUNE DI SESANA

PROVINCIA DI TRIESTE

N. 0663/203/32

Racc. con Ricev. Ritor.

Sesana, li

5-6-1939

OGGETTO: Restituzione cognomi in forma italiana.

Al Signor

Antonio Krainig
Mariano Hi

Ai sensi e per gli effetti del punto II del Decreto Ministeriale 5 agosto 1926 rimetto allegato alla presente il Decreto Prefettizio che ordina la restituzione del cognome suo e dei membri della sua famiglia, anche se maggiorenni, in forma italiana.

Rammento che dal giorno della ricezione della presente in un col relativo Decreto Prefettizio la S. V. e i membri della sua famiglia devono far uso del cognome restituito in forma italiana a scampo delle pene pecuniarie stabilite dall'ultimo comma dell'art. 1 del R. D. L. 10 gennaio 1926 N. 17 che commina una multa da L. 500 a L. 5000 contro coloro che, dopo la restituzione del cognome in forma italiana, fanno uso del cognome in forma straniera.

IL R. PODESTA

Mariano

TIP. G. FULVIO - CIVITAVECCHIA

Primer odločbe o poitalijančenju imen po dekretu iz leta 1926 z zagroženo kaznijo, ki je bila primerljiva mesečni plači (Vir: <http://tirolese.com.br/>).

Otroci tistih staršev, ki niso hoteli sprejeti italijanstva, to pa je bilo povezano z vstopom v fašistično stranko ali vsaj fašistični sindikat, se v nadaljnje šolanje niso mogli vključiti. Premožnejši in bolj iznajdljivi so svoje otroke pošiljali v Jugoslavijo ali pa v notranjost Italije, kjer pa to ni bilo tako pomembno.

Slovenske učiteljice, tiste, ki niso zbežali v Jugoslavijo, so tako kot druge intelektualce in duhovnike množično premeščali (konfinirali) na jug Italije. Pred tem so že takoj po zasedbi preselili vse železnice, državne uslužbenke in policaje, ki niso prej zbežali v Jugoslavijo.

K odstopu so prisilili tudi goriškega škofa Frančiška Borgia Sedeja, ki je vztrajal pri slovenskem verouku v svoji škofiji. Leta 1928 je bil šolsko okrožnico ukinjen verouk v slovenskem jeziku. Nekaj let je tudi kongregacija v Rimu z odlokom določala izključno rabo latinščine pri cerkvenih obredih.

Leta 1928 sta bila razpuščena upravna in nadzorna odbora slovenske Zadrúžne zveze v Gorici in Trstu, leta 1941 pa je bila likvidirana še zadnja slovenska posojilnica oz. denarni zavod Tržaška hranilnica in posojilnica.

Slovenska beseda se je na skrivaj ohranjala le doma, na tajnih sestankih po gozdovih ali v cerkvi. Tu so tudi na skrivaj še peli slovenske nabožne pesmi. A kmalu so fašisti začeli pošiljati svoje črnosrajčnike tudi v slovenske cerkve, po maši pa so pevovodje prepričevali s palicami in pitjem ricinusovega olja. To olje ima zelo močen odvajalni učinek, nato so te uboge ljudi zvezane in vse podelane vozili na vrveh, tako kot medvede, po vaseh in jih ob norčevanju razkazovali ljudem – v poduk seveda. Znanemu pevovodji Lojzetu Bratužu iz Goriških Brd so leta 1937 nasilno dali piti celo motorno olje, zaradi česar je po groznih in dolgih mukah umrl.

Številni seveda niso hoteli sprejeti poitalijančenih imen in priimkov ali pa prenehati peti v maternem jeziku. Tiste, ki jim pri tem niso pomagali niti palica niti ricinusovo olje, pa tudi ne vedno bolj številni zapori in mučilnice, so tako, kot je predlagal Coboli, vrgli tudi v fojbo. Prav v teh krajih v notranjosti Istre, kjer je bila največja

beda, so se našli najhujši krvniki, ki so bili pripravljeni za Mussolinija narediti prav vse.

Najhitrejši učinek pri poitalijančevanju ali etnocidu je imelo zastraševanje, pa ne samo s pretepi in ricinusovim oljem, ampak s posebnimi sodišči in usmrtitvami.

Prvi od tigrovcev, ki je bil usmrčen, je bil Hrvat Vladimir Gortan iz Berama pri Pulju. On je ob fašističnem plebiscitu 24. marca na cesti Brestovica - Pazin s strelji v zrak razgal prisilno peljane volivce na volišče v Pazin. Dne 28. marca 1929 so ga ujeli na begu v Jugoslavijo. Fašistično sodišče ga je obsodilo na smrt, njegove štiri tovarišče pa na dolge zaporne kazni. Ustreljen je bil v jutranjih urah 17. oktobra 1929 pri Pulju.

Še bolj kot usmrtitev Gortana je znana ustrelitev štirih slovenskih narodnih junakov, članov Borbe, Ferda Bidovca, Franja Marušiča, Zvonimirja Miloša in Alojza Valenčiča. Obtoženi so bili požiga italijanskih vrtcev, ki so jih fašisti odpirali potem, ko so zaprli slovenske, in podtaknitve bombe v tiskarni Il Popolo di Trieste in pri Svetilniku zmage v Trstu. Zaradi njih so v Trstu ustanovili posebno sodišče, kakršno je bilo prej le v Rimu, in jih obsodili na smrt s streljanjem v hrbet. To so tudi izvedli. Štiri na smrt obsojene so privedli strogo zastražene 6. septembra 1930 ob zori na kraško gmajno pri vasi Bazovica. Spremljalo jih je 600 črnosrajčnikov 58. bataljona pod poveljstvom fašističnega konzula Filippa Diamantija. Pred obsojenci so razporedili eksekucijski oddelek 56 fašistov. Ob petih in triinštirideset minut so odjeknili smrtonosni strelji, pod katerimi so omahnili v smrt bazoviški junaki. Pokopali so jih na pokopališču pri Sv. Ani v Trstu.

Drugi obsojenci so dobili naslednje zaporne kazni: Slavko Bevk, študent, 5 let; Vekoslav Španger, mizar, smrtna obsodba, spremenjena v 30 let zapor; Ciril Kosmač, študent, oproščen; Andrej Manfreda, študent, 10 let; Zofija Korze, gospodinja, 2 leti in 6 mesecev; Vladimir Štoka, trgovski pomočnik, 20 let; Drago Rupel, cvetličar, 15 let; Ivan Obad, kmet, 10 let; Miroslav Pertot, trgovski pomočnik, 5 let; Leopold Širca, kmet, oproščen; Mario Zahar, mizar, 5 let; Lovrenc Čač, delavec, 15 let; Josip Kosmač, kmet, 5 let; Nikolaj Kosmač, delavec, 25 let.

IN NOME DI SUA MAESTÀ
VITTORIO EMANUELE III
PER GRAZIA DI DIO E PER VOLONTÀ DELLA NAZIONE
RE D'ITALIA

IL TRIBUNALE SPECIALE PER LA DIFESA DELLO STATO

istituito ai sensi dell'art. 7 della legge 25 Novembre 1926 N. 3005 composto dagli Ill. Sigg.

S. E. CRISTINI On. Avv. Guido - Luogotenente Generale della M. V. S. N. - PRESIDENTE

BUCCAFURRI Avv. Cav. Giacomo - GIUDICE RELATORE

MUCCI Comm. Avv. Giulio - Consigliere M. V. S. N. - GIUDICE

CAU Comm. Lussorio - id. id. - id.

RANBALDI Comm. Giuseppe - id. id. - id.

PIROLI Cav. Alberto - id. id. - id.

PASQUALEUCCI Comm. Renato - id. id. - id.

ha pronunciato la seguente

SENTENZA

nel procedimento penale a carico di

- 1.) **GORTAN Vladimiro** di Francesco e di Milohanic Caterina, nato nel comune di Pisino (Istria) fraz. di Vermo, il 7 giugno 1904, celibe, agricoltore, domiciliato in Vermo N. 23 - detenuto dal 28 marzo 1929-VII;
- 2.) **BACCHIAZ Vittorio** di Giuseppe e di Monas Caterina, nato nel comune di Pisino (Istria) fraz. di Vermo il 30 settembre 1907, coniugato, agricoltore, domiciliato a Vermo al N. 17 - detenuto dal 25 maggio 1929-VII;
- 3.) **LADAVAZ Dussan** fu Matteo e di Siproca Antonia, nato nel comune di Pisino (Istria) fraz. di Vermo il 10 maggio 1910, celibe, agricoltore, domiciliato a Vermo al N. 40 - detenuto dal 25 maggio 1929-VII;
- 4.) **LADAVAZ Luigi** fu Giuseppe e di Gortan Caterina, nato nel comune di Pisino (Istria) frazione di Vermo, il 24 aprile 1912, celibe, agricoltore, domiciliato a Vermo frazione grande al N. 79 - detenuto dal 25 maggio 1929-VII;
- 5.) **GORTAN Vitale** di Simone e di Dobeilla Barbara, nato nel comune di Pisino (Istria) frazione di Vermo il 4 luglio 1904, coniugato, agricoltore, domiciliato a Vermo N. 29 - detenuto dal 25 maggio 1929-VII.

IMPUTATI TUTTI

Kraljevi odlok o posebnemu sodišču, ki bo sodilo Vladimirju Gortanu in drugim hrvaškim domoljubom. Vir: Italijanski zločini v Jugoslaviji

Če hočemo razumeti, zakaj ta Foiba di Basovizza, moramo spoznati pomen Bazovice v slovenski zavesti. Sama usmrtevec je zelo odmevala tudi v Jugoslaviji in svetovnem tisku.

Glasilo istrskih emigrantov v Jugoslaviji "Istra" je med drugim zapisalo v članku "Še o tržaškem procesu":

"Danes vemo, pod kašnimi okoliščinami so iztisnili priznanja. Neki očividec s procesa nam je pretresen pripovedoval, kako so obtoženci kazali svoje krvave prste skozi rešetke. Bidovec, tisti veseli in

vedno nasmejani Bidovec, je odpiral usta in kazal gole okrvavljene dlesni brez enega zoba. Izbili so mu jih vse ob zasliševanju. Na takšen način so nastala vsa tista prostovoljna priznanja. Anton Gro-pajc je skočil iz tretjega nadstropja v ječi in se ubil. Zakaj? Noben fašistični časopis ni hotel o tem nič poročati. Poznamo vsebino pisemca, ki ga je sam napisal. Skočil je skozi okno v trenutku, ko so ga pripeljali na zaslišanje. Tisto je bilo dejansko strahovito zaslišanje, saj je v pismu povedal, da ne bo mogel prenesti več novega zaslišanja. Pa mladi Miloš, tisti živahni Miloš, zakaj ni mogel stati na nogah? Kako to, da je vstal s težko muko? Z rokami se je moral držati za železno ograjo, da ne pade. Njegove noge so bile ena sama krvava rana, sam strašen mehur... Da bi slišali njegova prostovoljna priznanja, ko so ga potisnili na zaslišanju do reber v kotel vrele vode! Strašne so te stvari, grozne! Človek je brez uma, kadar pomisli, da se to dogaja danes, v srcu Evrope, v donedavnega svobodoljubni Italiji ... Ko se spomnimo čustev naših mučnikov s polnim smislom te besede, ne moremo mimo tega, da ne bi občudovali duševne moči, s katero so bili prežeti. To že presega meje človeškega junaštva."

Prvi spomenik bazoviškim junakom so postavili v Kranju

Mednarodna demokratična javnost je odločno obsojala fašistično početje. Zagrebški časopis Novosti je poročal o spontanah protifašističnih demonstracijah v Pragi, v Ameriki in drugje. Preštevilne politične primorske in istrske emigrante v Jugoslaviji kot tudi domače pripadnike ilegalnega delavskega gibanja je ta dogodek ogorčil in razgibal. To so pokazal v raznih manifestacijah tako med potekom procesa kot tudi po smrti bazoviških žrtev, vendar desničarska jugoslovanska politika je te proteste pa celo komentiranje fašističnih dogodkov v Italiji prepovedala. Ob tem pa je Centralni komite Komunistične stranke Italije izdal v Parizu borben proglas, v katerem je začel slaviti bazoviške junake, ki niso del neke teroristične epizode, ampak že prave državljanske vojne v Julijski krajini.

Posebni sodni pregoni proti Slovincem in Hrvatom pa se s tem niso končali: 5. decembra 1931 so sodili pred Posebnim sodiščem v Rimu še večji skupini slovenskih domoljubov, vendar najbrž zaradi odmevov na prejšnje usmrtnice so tokrat dodelili le daljše zaporne

kazni. Najbolj žalostno za naš narod pa je, da so na tem sojenju v Rimu bili obsojeni tudi mladi slovenski begunci, ki jih je fašistoidna oblast Dravske banovine vrnila Italiji.

Pritisk mednarodne demokratične javnosti zoper obsodbe na prvem tržaškem procesu je prav gotovo zalegel. Temu je treba verjetno pripisati precejšnje število oprostilnih sodb. Na območje dolinske občine je od skupnega števila obtoženih odpadlo 19 obtožencev.

Pozneje so v Kranju na pobudo člana tržaške Borbe Draga Žerjala iz Boršta pri Trstu, ki se je pred aretacijo rešil z begom v Jugoslavijo ali drugam, postavili prvi spomenik fašističnim žrtvam v Evropi sploh. V Ljubljani pa jim je uspelo postaviti spominsko ploščo.

Pa ni šlo samo za etnocid in genocid, ampak tudi ali najprej tudi za gospodarsko izčrpavanje Slovencev in Hrvatov. Njihova gospodarstva so propadala drug za drugim, pa ne samo zaradi razbijaških in požigalskih napadov fašistov in tudi ne samo zaradi splošne gospodarske krize, ampak predvsem načrtne gospodarske politike, pri kateri so odigrale posebno vlogo italijanske banke in zavarovalnice. V časopisih lahko najdemo članke, ki govorijo o stotinah propadlih kmetijah. To, da v gospodarski krizi propade kmetija, ki proizvaja nujno hrano, pa je že druga zgodba, kot pa neka odvetniška pisarna ali mehanična delavnica.

Po fašističnem zažiganju kulturnih domov so številni kmetje ugotovili, da je za njihovo zadolženo kmetijo edina rešitev požig stanovalske hiše ali gospodarskega poslopja.

400 KMETSKIH POSESTEV NA DRAŽBI
Katastrofalne gospodarske
razmere v Goriških Brdih

KOLIKO JE SELJAČKIH IMANJA U JULIJSKOJ KRAJINI
PRODANO LANI NA DRAŽBAMA
Fašistički oficieljni podatci, koji ilustriraju strašno gospodarsko stanje
Julijske Krajine

Dva izseka iz časopisov o propadu kmetijskih posestev: v prvem 400 samo v Goriških Brdih, v drugem pa 690 v vsej Julijski krajini v letu 1934 (Vir: Pokrajinski muzej Koper).

Eksodus Slovencev in Hrvatov

Ves ta teror je Slovence in Hrvate iz okupirane Istre in slovenskega primorja pognal po svetu. Iz naše družine sta morala prva dva Gabrovčana, že kot učenca osnovne šole iz Ospa, zbežati v Jugoslavijo skupaj s svojim učiteljem, ker so ju iskali kot osumljene, da so ob prihodu italijanskih oblasti v to njihovo vas sneli italijansko zastavo in jo vrgli po tleh.

Vedeli so, kaj jih čaka, saj ne bi bili prvi.

Lebič: zgodbe pozabljenega eksodusa

Eksodus Slovencev in Hrvatov iz julijske krajine je potekal v več fazah. Prva je bila izseljevanje civilnega prebivalstva s soške fronte, ko so tako Italijani kot tudi Avstrijci izseljevali civilno prebivalstvo. Od skoraj 30 tisoč se jih kar nekaj tisoč ni nikoli vrnilo. Ob italijanski okupaciji Trsta oz. ozemlja, ki so ji ga podelile zaveznice antante, so samo iz Trsta izgnali okrog 20 tisoč tako imenovanih avstrijskih državljanov, med katerimi niso bili samo lokalni uradniki prejšnje oblasti, oficirske družine, kot na primer Globočnikova,

M. Ivančič: Fojba laži, 81

in policija, ampak tudi učitelji, železničarji, poštarji ... Naslednji val so bili uporni delavci, socialisti in komunisti, ki so raje zbežali, kot da bi šli v zapore ali konfinacijo. Tem je sledil val domačih slovenskih policajev, železničarjev, ki so raje bežali, kot da bi bili premeščeni na jug Italije. Zatem so začeli bežati vsi narodnjaki, ki so se čutili ogrožene, kot na primer Tigrovci, za njimi pa še vsi najbolj preprosti ljudje, ki niso zdržali fašističnega terorja, ki ni bilo samo pitje ricinusovega olja, ampak načrtno uničevanje slovenskega gospodarstva in kmetijstva z davčno in bančno politiko.

Ob tem je treba opozoriti tudi na Mussolinijev načrt za načrtno naseljevanje Italijanov na slovenskih ozemljih. Temu so rekli »bonifikacija«. Samo v Trst so priselili več deset tisoč. Na tisoče so jih preseljevali tudi v Istro, kjer so hoteli pridelati več pšenice za njihovo vojsko. Tako je pri Kopru nastalo naselje Vanganel, saj so Slovenci iz okoliških vasi potem rekli, da tam »vanga dela«. Vanga je v furlanščini lopata. Med temi je bilo tudi veliko prisilno preseljenih socialistov in komunistov, ki so jih umaknili iz nekaterih tovarn ali krajev v notranjosti Italije.

Večina priseljencev je bila vključena v začasna dela, kot so bila gradnja cest, zlasti proti Jugoslaviji, in celo sajenje dreves ob teh cestah, ki so bila bolj kot za senco namenjena zakrivanju vojske, ki naj bi se pomikala po teh cestah proti vzhodu. Gradili so napajalne postaje in vodovode, izsuševali močvirja in na njih sejali pšenico. V Istri so ukazali celo trte sekati in namesto njih sejati pšenico. Tudi to ni raziskano, vendar je znano, da se je prav veliko naših kmetov izselilo in da smo imeli velike kolonije primorskih kmetov v Prekmurju in celo v dolini Strumice v Makedoniji.

Že leta 1936 je Lavo Čermelj, fizik in publicist, rojen v Trstu, zapisal, da je iz Julijske krajine prebegnilo v Jugoslavijo 70.000 Slovencev. Ta številka je dolga leta veljala za uradno oceno, vendar se je po letu 1936 zaradi vedno hujšega fašističnega terorja v Jugoslavijo preselilo še več deset tisoč ljudi. V to številko niso zajeti tisti, ki so se umaknili v Francijo, Belgijo, Argentino, Avstralijo in druge čezmejne dežele. Nekaj več zbirnih podatkov je v italijanščini objavil Aleksej Kalc v Annalesu 8/96. Po skupnih ocenah slovenskih in italijanskih zgodovinarjev, ali uradnih ocenah, je v času fašizma

pribežalo v Jugoslavijo 70.000, v Latinsko Ameriko 30.000, 5.000 pa v druge dežele.

Številke so najbrž še veliko višje. Številni politični begunci so namreč bežali na skrivaj in se v novih državah niso prijavljali, saj zlasti socialisti in komunisti niso bili zaželeni nikjer, ne v Jugoslaviji in tudi ne Ameriki. Beguncem bi morali dodati tisoče pregnancev, ki so jih prisilno preseljevali in konfinirali v južno Italijo, nadalje 30 ali celo 40 tisoč fantov in mož, ki so jih vpoklicali v posebne bataljone, deset tisoče, ki so jih zapirali v zapore in koncentracijska taborišča, neznano število ljudi, ki so bežali pred vojnimi grozotami, za katere je bil kriv prav fašizem, in končno tudi vse, ki so zapustili svoj dom in morali v partizane. Če ne bi bilo fašizma, jim tega ne bi bilo treba. Številkam primorskih beguncev, pregnancev in raznih izseljencev je treba dodati tudi tiste, ki so po Pariški mirovni pogodbi (v času italijanskega eksodusa) optirali za Jugoslavijo ali pa se selili v Avstralijo in druge čezmorske dežele.

Ali lahko vsem tem Primorcem dodamo še druge Slovence: Notranjce, Ljubljance in Dolenjce, ki so končali v italijanskih taboriščih in konfinacijah? Kaj pa vse Slovence, ki so jih pobili italijanski okupatorji in seveda tudi njihovi kolaboracionisti? Koliko ljudi je trpelo, moralo zapusti svoj dom, kolikim so dom požgali, koliko jih je pokrila ruša? Kakšno številko potem dobimo? 300.000, 400.000 ali 500.000 prizadetih Slovencev? Zagotovo višjo od tiste, ki jo Italijani navajajo za svoje ezule, ki so v resnici optanti. Ali ni bil s tem fašizmom in vojno prizadet ves slovenski narod? Verjetno brez sodelovanja Italije tudi Nemci ne bi napadli Jugoslavije in bi se prej usmerili na Moskvo. Mogoče pa za nekatere prav zato ni pomembno, kaj se je zgodilo prej in kaj kasneje, kaj je bil vzrok in kaj posledica?

Primorci so bili pregnanci in begunci ne optanti

Ti primorski begunci niso bili optanti. Optanti so bili tisti, ki so se po drugi svetovni vojni na osnovi mirovne pogodbe z Italijo in ustanovitvijo Svobodnega tržaškega ozemlja odločili, ali bodo ostali na svojem domu in živeli v Italiji oziroma Jugoslaviji, ali pa se bodo preselili v drugo državo. Oni torej niso bežali zaradi zaporov,

deportacij, pretepanj, ricinusovega olja, mučenja, pobijanja ... tudi ne zaradi prepovedi italijanske besede, poslovenjenja priimkov in da ne naštevam naprej. Tisti, ki so se bali fojb, pa so dobro vedeli, kaj so med fašizmom in vojno sami grdega naredili svojim sosedom. Optiranje je bilo torej zakonsko urejeno med obema državama in mednarodno potrjeno. Dogajalo pa se je v času hladne vojne, ko je bilo zaradi interesov kapitala vendarle treba zaustaviti razmah svobodomiselnih političnih idej in predvsem povečano moč dejanskega zmagovalca druge svetovne vojne, to je Sovjetske zveze pa tudi novih komunističnih poizkusov, kot je bilo v Jugoslaviji. Beg Italijanov iz Jugoslavije v Italijo je bil najprej in predvsem politični interes zahoda in tudi Italije. Zahod je dobil alibi za svojo hladno vojno do Vzhoda, pa tudi za vojaške posege ali vojne, kot npr. v Koreji, Italija pa alibi za spremembo statusa iz vojnega zločinca in prekvalifikacijo v žrtev vojne. Seveda je bila zelo mamljiva tudi finančna pomoč za vsakega »ezula posebej«, zlasti pa denar iz Marshallovega plana.

Italijanski begunci, po večini optanti ne pa ezuli, kot jih imenujejo, so se ob podpori italijanske desnice pa tudi levice in še koga drugega prerinili v vse odločilne pore italijanske družbe in države, v Trstu pa postavili monolitni zid. Ne gre pa samo za italijanski nacionalizem in pozabljen zgodovinski spomin, ki ga zaradi visokih interesov zahodnega bloka niso oprali s povojno katarzo, ampak še za kaj drugega - tudi za stalno potrebo po iskanju zunanjega sovražnika.

Slovenci ostajamo zapriseženi Zdravljici našega največjega pesnika Franceta Prešerna, iz katere smo za svojo himno vzeli prav tisto kitico v kateri poje »Žive naj vsi narodi ...« Naša primorska himna pa je že v času fašizma kar sama postala Bazoviška, ki jo je po besedilu Alberta Sirka uglasbil Fran Venturini delno po nabožni pesmi *Ti o Marija*, da so jo ob nevednih italijanskih karabinjerjih lahko peli po slovensko tudi v zastraženih cerkvah. Po končani vojni so naši kulturni in politični možje rekli, da je sedaj mir in mi ne bomo več zahtevali maščevanja Bazovice, kot simbola terorja, ki so ga nad nami počeli Italijani, ampak bomo samo opevali naš slavni enotni upor. Zato je Lev Svetek Zorin napisal nov tekst, ki pa ga

je uglasbil Rado Simoniti, tako da je ohranil najpomembnejšo melodijo iz Bazoviške.

BAZOVIŠKA

Mi smo ubežniki, mi smo izgnanci,
cesta nam sestra je, brat nam je glad.
Matere v sužnosti, v ječah pa znanci,
mi pa verujemo v našo pomlad.
Čuje se krik gorja po Primorju,
Istra nas čaka, Goriška in Kras.
Bratje, svetlika se na obzorju,
strnite vrste, bliža se čas.
Kmalu pokliče nas Trst in Gorica,
divje odmeval bo krik sred noči
in maščevana bo Bazovica,
ob zori krvavi nebo zažari.

TIGR

Ob vsem tem, kar so italijanski nacionalizem, fašizem in tudi njihova država počeli, da bi si ta uporni narod podredili ali pa ga izbrisali, je popolnoma razumljivo, da je prišlo do spontanega in nato organiziranega upora. Potrebo organiziranem odporu so začutili zlasti mladi ljudje, potem ko so jim prepovedali delovanje v mladinskih organizacijah, njihovih kulturnih in prosvetnih društev. Med temi je treba še posebej izpostaviti sokolsko, ki je bilo več kot športno, ampak pravo slovensko domoljubno gibanje.

Iz tega organiziranega upora je najbolj znan TIGR, o kateremu je bilo v tudi v tem tekstu že nekaj povedanega, vendar zaradi njegovega pomena velja dodati še nekaj odstavkov.

Ta tajna organizacija je bila logično nadaljevanje vseh nekdanjih slovenskih društev, ki so zaradi fašizma morala prenehati z delovanjem, v veliki meri pa izhaja iz delovanja mladinskih društev. TIGR je bil tudi simbol vseh upornih protifašističnih organizacij, ki je bil vsaj v notranjosti Slovenije dolga leta odrinjen v pozabo, v hrvaški Istri pa sploh. Njeno ime je bilo sestavljeno iz kratic za Trst, Istra, Gorica in Reka, in ni vključevala samo Slovence.

Organizacija se je sicer imenovala revolucionarna, vendar ni bila ideološko ali politično nazorsko opredeljena, bila je predvsem narodnoobrambno in protifašistično gibanje, sicer tajno, vendar med ljudmi zelo znano. Tigr tudi ni imel nekega enotnega organiziranega vrhovnega vodstva, saj je na primer na Tržaškem in v Istri deloval pod imenom Borba.

Ljudje, ki so postali Tigri

Spontani upor se je sčasoma vedno bolj organiziral. Tako je sredi septembra 1927 prišlo na Nanosu do pomembnega sestanka, na katerem so Zorko Jelinčič, Dorče Sardoč, Jože Dekleva, Albert Rejec, Andrej Šavli in Jože Vadnjal postavili temelje organizacije TIGR.

Ta je še vedno ostala zelo heterogena ali prilagojena okolju. Tržaška Borba je dajala večji poudarek na borbene akcije, po katerih so znani bazoviški junaki. Goriška veja organizacije TIGR se je v začetku posvečala predvsem ohranjanju slovenske besede med ljudstvom. Tako so kljub uradni ukinitvi prosvetnih društev na goriškem tigrovci pod vodstvom Zorka Jelinčiča organizirali mladinske shode, na katerih so ohranjali slovensko besedo in se seznanjali z delom organizacije. Tigrovci so poskrbeli, da so se otroci doma lahko učili pisati in brati v slovenščini. V ta namen je bila sestavljena čitanka z naslovom *Pod domačim krovom*, ki jo je napisal Ciril Drekonja.

Skrbeli so tudi za tiskanje in razmnoževanje ilegalne literature, ki so jo večinoma tiskali v Ljubljani, financirali pa so jo primorski emigranti v Jugoslaviji. Odmevna je bila tudi dejavnost tržaške uporne mladine, ki je izdajala ilegalno glasilo Plamen. Z ilegalno literaturo so poskrbeli za množičen bojkot plebiscita za formalno priključitev Julijske krajine Italiji marca 1929. Zalomilo se je le v Istri, kjer se je material izgubil.

Člani organizacije so se začeli povezovati z italijanskimi antifašisti, to je s Komunistično partijo Italije. Pod vplivom slovenskih komunistov je bil med KPI in Tigrom julija 1936 v Parizu podpisan pakt, ki je zagotavljal, da bi italijanski komunisti v primeru prevzema oblasti v Italiji slovenski in hrvaški narodni manjšini zagotovili vse narodnostne pravice, torej uporabo jezika, ustanavljanje lastnih društev in organizacij ter osnovanje lastnega gospodarstva.

Ko je leta 1938 Benito Mussolini, italijanski fašistični voditelj, obiskal Kobarid, so nekateri člani načrtovali atentat nanj, vendar ga niso izpeljali, saj bi povzročili tudi civilne žrtve med Slovenci.

TIGR je med letoma 1938 in 1939 začel tihotapiti orožje iz jugoslovanskih vojaških skladišč prek ilirskobistriškega in pivškega območja, da bi v primeru italijanskega napada na Jugoslavijo morda uspeli za nekaj časa ustaviti prodor italijanske vojske. Orožje so zbirali za takrat še ne partizansko, ampak gverilsko skupino, ki jo je na miljskih hribih zbiral vodja mladih tržaških komunistov Pinko Tomažič. Do njihovih napadov pa ni prišlo, saj jih je OVRA odkrila in so jih na drugem tržaškem procesu obsodili na smrt.

Revolucionarni Tigrovci, ki so preživeli pregone v Italiji, so se po kapitulaciji Kraljevine Jugoslavije pridružili partizanskim vrstam, mnogi drugi, ki so se rešili smrti ali zaporov z begom v Jugoslavijo, kot npr. Albert Rejc, neformalni vodja organizacije, pa so zavrnili sodelovanje v odporniškem gibanju pod vodstvom komunistov. Tudi begunci so se med prvimi priključili partizanom in se včlanili v partijo, le redki so še naprej sodelovali z obveščevalnimi službami zahodnih zaveznikov.

Glava glasila revolucionarne organizacije Julijske krajine TIGR, kjer že takrat ugotavljajo, da je bila Italija leta 1930 prva država v Evropi, ki je začela s fašističnim etničnim zatiranjem (Vir: tigr-drustvo.si).

Sam osebno gledam na TIGR tudi skozi pripovedi mojih staršev in dedov, zlasti none Emilija, ki je bila predsednica mladinske organizacije v Ospu in so se pri njej zbirali vsi vodilni iz Borbe in tržaške komunistične stranke. To ni bila neka revolucionarna še manj pa vojaško organizacija, ampak bolj gibanje ali duša upornega naroda. Tudi koliko je bilo v resnici Tigrovcev, je težko reči. Teh »pravih« organiziranih v trojke je bilo le kakšen tisoč, vendar Tigrovec je bil tudi sleherni domoljubni Primorec, vsak ki je delal ali se v tem boju s fašizmom boril za ohranitev slovenstva, od častitljivega Zbora svečnikov svetega Pavla do komunistov članov italijanske partije, nato pa slovenske.

Treba pa je priznati, da so bili komunisti skupaj z Osvobodilno fronto in udarnimi skojevci najpomembnejši in odločilni dejavnik v narodnoosvobodilni vojni. Na Primorskem so prvi terenski odbori OF začeli delovati že nekaj mesecev po ustanovnem sestanku v Ljubljani, v Trstu že 10. avgusta 1941, in nato naprej po vaseh, temu pa je sledilo množično vključevanje mladih med aktiviste OF in v Skoj, nato pa partizanske enote.

VOJNA IN NJENE GROZOTE.

Če ne upoštevamo italijanskih kolonialnih vojn, sodelovanja v španski državljanski vojni in napada na Albanijo, je Italija uradno stopila v drugo svetovno vojno 10. junija 1940, 27. septembra 1940 pa uradno z Nemčijo in Japonsk stopila v Trojni pakt. To je kar 60.000 slovenskih in hrvaških fantov in mož spravilo od doma, nekatere kot vojake osvajalnih armad v Albanijo, Grčijo, Afriko, Sovjetsko zvezo, več deset tisoč pa brez pušk v posebne bataljone. Civilno prebivalstvo se je znašlo v vojnem gospodarstvu ali konkretno vedno večjem pomanjkanju in policijskem ter fašističnem terorju, zlasti tu ob meji z Jugoslavijo.

Ni Jugoslavija napadla Italijo, ampak Italija Jugoslavijo in to ne kot častni vitezi kristusove vojske, ampak kot mrhovinarji brez vojne napovedi, šele po napadu Nemcev.

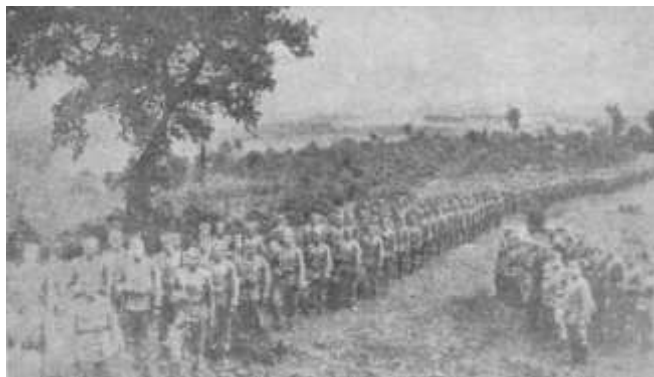
6. aprila leta 1941 je Nemčija nepričakovano napadla Jugoslavijo in s tem tudi preložila napad na Sovjetsko zvezo. Temu se je nenapovedano čez nekaj dni priključila tudi Italija. Ta je s svojo vojsko prestopila mejo 11. aprila in se skupaj z madžarsko spustila v osvajanje najprej slovenskega ozemlja. V. armadni korpus italijanske vojske je napadel iz notranjskega dela Primorske in že 11. aprila vkorakal v Ljubljano, XI. armadni korpus pa je vdrl z Goriške. Italijani so prodrli do Kočevja in nato nadaljevali prek Hrvaške proti Bosni.

Tega napada niso opravili zato, ker bi se zgolj pridružili Nemcem, ampak so ga že dolgo časa načrtovali in se predvsem povezovali s hrvaškimi fašisti, to je ustaši. V pripravah na napad in ustanovitev vazalske države so v Italiji celo urili ustaške paravojaške enote v najbolj krvoločne klavce.

S tem se začinja novo obdobje italijanskega preganjanja, pobijanja, zapiranja, mučenja Slovencev, Hrvatov, sedaj dodatno pa še Bosancev in zlasti brezobzirno Črnogorcev.

To vojno obdobje so še najbolj zaznamovali razni večji poboji ljudi, ki so jih opravili ne samo italijanski fašisti, ampak tudi njihovi navadni vojaki, ki so sami sebe imenovali *Italiani brava gente*.

Ne samo hrvaške ustaške oblasti, tudi slovenske iz Dravske banovine so italijansko vojsko sprejele kot odrešilno »kristusovo vojsko«. To žalostno priča sprejem te vojske v Ljubljani, pisanje ljubljanskega časopisja, pridige cerkvenih oblasti in pozdravne maše ter zahvalno pismo bana Marka Natlačena in njegovih »voditeljev naroda«, ki so ga poslali Mussoliniju. Še bolj tragične posledice je imela ustanovitev ProstoVOLjne protikomunistične milice MVAC (*Milizia volontaria anticomunista*), znane kot bela garda.

Italija je urila ustaše še preden jo je napadla (Vir: "Italijanski zločini v Jugoslaviji", ki ga je objavili: Jugoslovanski informacijski urad London, 1945).

Večina naroda je kljub vplivni cerkvi to razumela kot kolaboracijo in izdajo, kar dokazujejo številni odpori in ustanovitev Osvobodilne fronte, ki je pod vodstvom komunistov pozvala k oboroženemu odporu in ga zelo učinkovito izpeljala do konca.

»Si ammazza troppo poco«

Ker vseh ljudi, ki so bili proti njim, niso mogli konfinirati na jug Italije in razporediti po posameznih zaporih, so začeli prav tako kot Nemci graditi koncentracijska taborišča. Sicer so te izkušnje imeli že prej s taborišči za naše avstroogrske vojake in Libijce. A sedaj so bile potrebe še večje. Najbolj znano je tisto na otoku Rab, ki je de-

lovalo v bližini otoškega kraja Kampor od julija 1942 do kapitulacije Italije septembra 1943. Skozi to je šlo od 15- do 25 tisoč ljudi, večinoma so bili tu zaprti Slovenci in Hrvati, pa tudi številni judi, ki so po osvoboditvi ustanovili svojo prvo partizansko enoto.

Drugo večje je bilo koncentracijsko taborišče Gonars, ki je bilo ustanovljeno februarja 1942. Že prej so na tej lokaciji urejali taborišče, kamor naj bi vodili ruske vojne ujetnike. Italijanski fašistični režim je v taborišče zapiral zlasti internirance slovenske in hrvaške narodnosti. Najprej so v dveh dneh pripeljali 5343 ljudi, predvsem Slovencev iz Ljubljane in zapornike iz nekoliko manjšega taborišča v kraju Monigo v bližini Trevisa. Taborišče v Gonarsu je bilo opuščeno 8. septembra 1943 ob kapitulaciji Italije. Oblast si je kasneje prizadevala zakriti dokaze o obstoju taborišča in ga porušila. Material je bil uporabljen za gradnjo bližnjega vrtca, območje pa spremenjeno v travnik. Čez del pokopališča je speljana cesta. Skrito ostaja tudi nekdanje taborišče Visco, ki je delovalo v letih 1942 in 1943 in v katerem je bilo 3000 jetnikov slovenske in črnogorske narodnosti. Ostalo je le nekaj betonskih temeljev ob cesti. In tako bi lahko še dolgo naštevati.

Na spletnem mestu <http://campifascisti.it> lahko dobite sezname vseh 1098 italijanskih zaporov in koncentracijskih taborišč. Po ocenah celo nekaterih italijanskih zgodovinarjev je bilo v Italiji in na njenih okupiranih ozemljih okrog 500 raznih taborišč in zaporov, v katerih so bili zaprti predvsem Jugoslovani. V to pa sploh niso šteli največjega, to je naše glavno mesto Ljubljana, ki so ga zato, da bi izolirali kar vse prebivalstvo, obdali z žico, mitralješkimi gnezdi in stražarnicami. To je imelo v Gramozni jami tudi strelišče za talce, v katerem so pobili več kot 100 ljudi. Torej kar celo mesto so spremenili v koncentracijsko taborišče, ki so ga lahko obvladali le tako, da so svojim kolaboracionističnim ritoliznikom dali posebne privilegije.

Italijani so, kot rečeno, že od 1920 leta dalje radi požigali naše narodne in kulturne domove, pa tudi naše vasi. Med vojno tega niso počeli samo fašisti, ampak tudi navadni vojaki. Omenimo le nekatere večje poboje in požige:

4. junija 1942 so se italijanske vojaške enote krvavo znesle nad civilnim prebivalstvom nekaterih vasi v Brkinih za njegovo domnevno sodelovanje s partizani. Na ukaz reškega prefekta Temistocla Teste so italijanske oborožene enote vdrle v vasi Kilovče, Ratečevo Brdo, Gornja Bitnja, Dolnja Bitnja, Podstenje, Podstenjšek in Merče, požgali 117 hiš, pobili 32 talcev in 462 prebivalcev odgnali v internacijo.

Požgane hiše v vasi Merče (Vir: pokrajinski muzej Koper).

V vasi Podhum so italijanski vojaki 12. julija 1942, po umoru italijanske učiteljice, izvedli krvavo represalijo nad civilnim prebivalstvom. Ustrelili so vse moške med 16. in 64. letom starosti. Na kraju pokola danes stoji monumentalen spomenik, na katerem so navedena imena 91 žrtev pokola; ostalo prebivalstvo naselja so italijanski vojaki odvedli v koncentracijska taborišča, vas pa požgali.

8. avgusta 1942 so v vasi Ustje pri Ajdovščini italijanski vojaki divizije »Julia« mučili in pobili 8 prebivalcev in nato požgali vas, številne pa odpeljali v zapore.

Podobno kot v Sloveniji so to počeli tudi na hrvaškem, Črni gori in drugih okupiranih krajih. V juniju 1943 je vojaški guverner v Krajevini Črne gore Alessandro Pirzio Biroli dal ukaz za ustrelitev 180 talcev kot povračilni ukrep za uboj 9 italijanskih vojakov 383. pehotnega polka (20 talcev za vsakega italijanskega vojaka).

V tem svojem sovraštvu do naših ljudi, kot manjvredne rase suž-njev, so med vojno nadaljevali s še hujšim izživljanjem, celo nad našimi otroki. To najbolje dokazujejo fotografije umirajočih otrok v njihovem koncentracijskem taborišču na Rabu in slike, ki so jih narisali v Gonarsu internirani otroci.

Še bolj so se izkazali po t. i. padcu fašizma, ko so njihove enote prav tekmovala z nacisti pri iztrebljanju naših ljudi in seveda tudi otrok. Tudi v vasi mojega starega očeta, Gabrovici, so skupaj z Nemci in domobranci ubili malo štiriletno Nerino in jo zažgali sku-paj s teto mojega starega očeta. Pa ne samo njiju, še sedem drugih. Še huje so počeli skupaj z Nemci v drugi istrski vasi Lipa, kjer so pobili in nato zažgali v njihovih hišah kar 269 ljudi, predvsem žensk, otrok in starcev.

Tako bi lahko naštevali naprej. Vsem tem požigom in klanjem od začetka fašizma pa do kapitulacije fašistične Italije bi morali dodati tudi tiste po njegovem padcu. To niso bili samo zločini nemških nacistov, ampak ali še najbolj grozni prav fašistov nove Mussolini-jeve Socialne republike Salo. Prav oni so bili poleg ustašev najhujši biriči druge svetovne vojne, kar nam pričajo posebni inšpektorat v Trstu, »Banda Collotti«, podivjana XMAS itd. Po podatkih, ki so bili predstavljeni na pariški mirovni pogodbi leta 1947, so Italijani skupaj z Nemci samo med vojno od 1941-1945 in samo v Julijski krajini pobili 42.800 ljudi, pohabili 7.000, zaprli, internirali ali de-portirali 95.460 oseb, popolnoma uničili 19.357 stavb, delno pa 16.837. Še bolj zgovoren je podatek, ki ga priznavajo celo v ure-dništvu spletnega glasila KPI *ilpartitocomunistaitaliano.it*, da so italijanski vojaki pobili v zasedenih območjih Jugoslavije od Tri-glava do Boke Kotorske kar 200.000 ljudi in da je v njihovih tabori-ščih umrlo 11.606 Slovencev in Hrvatov, samo na Rabu 4.000 ljudi. To pa seveda še ni vse, dodati je treba še poboje in zločine vseh njihovih kolaborantskih enot, zlasti bele garde, ustašev, četnikov in balistov.

To ni bila vojna, sploh ne vojna armade proti armadi, ampak vojna armade proti civilnemu prebivalstvu. To dokazuje tudi ukaz njihovega glavnega komandanta okupiranega območja, generala Maria Robottija:

»COMANDO XI CORPO D'ARMATA

P.M. 46 h 4 settembre 1941 - Anno XIX

Ufficio operazioni N 027734

OGGETTO: Azione di elementi ribelli in territorio Sloveno.

AL COMANDO DELLA 2" ARMATA / POSTA MILITARE

- per far fronte alla situazione eccezionale creatasi in questa Provincia,... sono indispensabili provvedimenti eccezionali:

- preventivi: ostaggi, estensione per la responsabilità per atti criminali alle autorità locali ed agli abitanti della zona;

- repressivi: pene capitali, immediate, sul luogo stesso del delitto e senza seguire lunghe procedure giuridiche.

IL GENERALE DI CORPO D'ARMATA COMANDANTE

- Mario Robotti«

Povzeto na kratko: Za obvladovanje izjemnih razmer, ki so nastale v tej provinci, so nujni izjemni ukrepi: preventivni: talci, povečanje pristojnosti odgovornim pri kaznovanju lokalnih oblasti in prebivalcev; represivni: takojšnja smrtna kazen na samem kraju zločina in brez dolgotrajnih pravnih postopkov.

»Bisogna sterminare tutti i maschi di questa stirpe maledetta!«

(Pokončati je treba vse moške tega prekletega plemena!)

Benito Mussolini, Gorica, 31. julija 1942

Leta 1942 pa je Robotti že bolj jasno povedal, ko je jasno rekel, *»Si ammazza troppo poco«*, da se v Sloveniji premalo pobija. General Mario Roatta pa je zahteval ne samo zob za zob, ampak glavo za vsak zob *»Non dente per dente, ma testa per dente.«*

Njihov cilj je bil uničiti slovenski narod, ne samo etnocid, ampak tudi genocid. To še najbolje priča pismo, ki ga je leta 1942 iz okupirane Ljubljane poslal v Rim visoki komisar Emilio Grazioli: *»Vprašanje slovenskega naroda se lahko razreši po enem od naslednjih*

M. Ivančič: Fojba laži, 94

načinov: 1. Da ga uničimo. 2. Da ga razselimo. 3. Da ga povsem asimiliramo - moramo se samo odločiti za smer, ki jo bomo ubrali.»

Na proslavi v Dražgošah leta 2016 je akademik in pisatelj Saša Vuga zelo jasno povedal, da smo bili Slovenci obsojeni na genocid:

»Židje in Slovenci smo bili naroda, namenjena za v popoln nič - pogin. Zato rad večkrat in spet navajam dva kanibalsko gnusna, zgovorna dokumenta. Prvi: v Dnevniku grofa Ciana, Mussolinijevega zeta in zunanjega ministra, je za 5. januar 1942, ko je sprejel tajnika fašistov Julijske krajine, zapisano naslednje: "Vidussoni mi je razložil krvave namere proti Slovincem. Namerava vse pobiti. Opozoril sem ga, da jih je milijon. Ni važno, je odločno odgovoril. Delati moramo kot naši v Afriki - vse pokončati!"

Drugi dokument: visoki komisar Emilio Grazioli je leta 1942 poslal iz bele Ljubljane v Rim naslednji načrt: "Vprašanje slovenskega naroda se lahko razreši po enem od teh načinov: 1. Da ga uničimo. 2. Da ga razselimo. 3. Da ga povsem asimiliramo - moramo se samo odločiti za smer, ki jo bomo ubrali."

Ta dokumenta tako ostudno jasno pričata o neki že začrtani prihodnosti, da tretji ni potreben - pa vendar. Naj dodam osebno pričevanje: leta 1942 me je, dvanajstletnega dijaka salezijanskega zavoda San Luigi sredi Gorice, doletela velikanska čast. Na petindvajset metrov sem na trgu, od zmeraj imenovanem Travnik, po 1918 pa Piazza della Vittoria, trg zmage, gledal nič kot Mussolinija, penastega od akcij Janka Premrla - Vojka. Skakal je po balkonu prefekture. Rjovel, smešen, pod ponvasto čelado na labodje pero: "Bisogna sterminare tutti i maschi di questa maledetta razza," kar v natančnem prevodu pomeni: "Treba je iztrebiti vse moške (ali samce) tega prekletega plemena (ali pasme)!" /.../ Zgolj mimogrede: istega dne ponoči so v tržaški slovenožerski ječi Coroneo do nezavesti mučili tudi mojega očeta.

Hitler - za tega tudi vemo, kako triumfatorsko je s svojimi generali koračil po Mariboru. In mrko terjal: »Napravite mi to deželo spet nemško!" Prav zaradi Dražgoš niso Gorenjske priključili k rajhu. Zavezniki pa - prek Dražgoš so prvič zaznali, ko so dešifrirali poro-

čila, ki jih je nemški štab z Bleda pošiljal v Berlin, kaj se čudno velikega dogaja v nekem majhnem narodu.«

Ne smemo pozabiti, da to, kar je o nas govoril Hitler, je bilo le nadaljevanje retorike, ki jo je začel Mussolini z izvorno fašistično retoriko. Res je nekoč obstajal nek rimski imperij, res je bila ta dežela stoletja tudi pod Nemci, vendar v njej so 1500 let razen prise-ljenih gospodarjev in kolonialistov živeli samo Slovenci.

Spomnimo se na Cankarja, ki je že pred vojno zelo jasno opozoril na naše slovensko hlapčevstvo. Takrat se je uradno vodstvo naroda pokazalo kot zbor strahopetcev in ritoliznikov, narod pa kot prestrašena čreda. Res se je našlo novo vodstvo naroda, ki ga je skupaj z izredno učinkovito organizacijo OF popeljalo v upor. Žal je ves narod posebej zaradi kolaboracije hlapcev plačal za svobodo zelo veliko ceno.

Kdo je ovajal ljudi, posameznike ali cele vasi, ki so delale za parti-zane, kdo je ovajal tigrovce, komuniste, ki so delali v strogi ilegali? Italijani, ki so komaj prišli in še slovenskega jezika niso poznali? Pa ne samo ovajali, sami so ljudi aretirali in celo nanje streljali. Tudi vodjo vojaškega krila Tigra Danila Zelena so domači policaji izdali Italijanom, nato skupaj z njimi tekmovali, kdo jih bo prej ustrelil – te naše Tigrovce. Tudi Borisa Pahorja so v Trstu ujeli »uvoženi« domobranci in ga predali Nemcem.

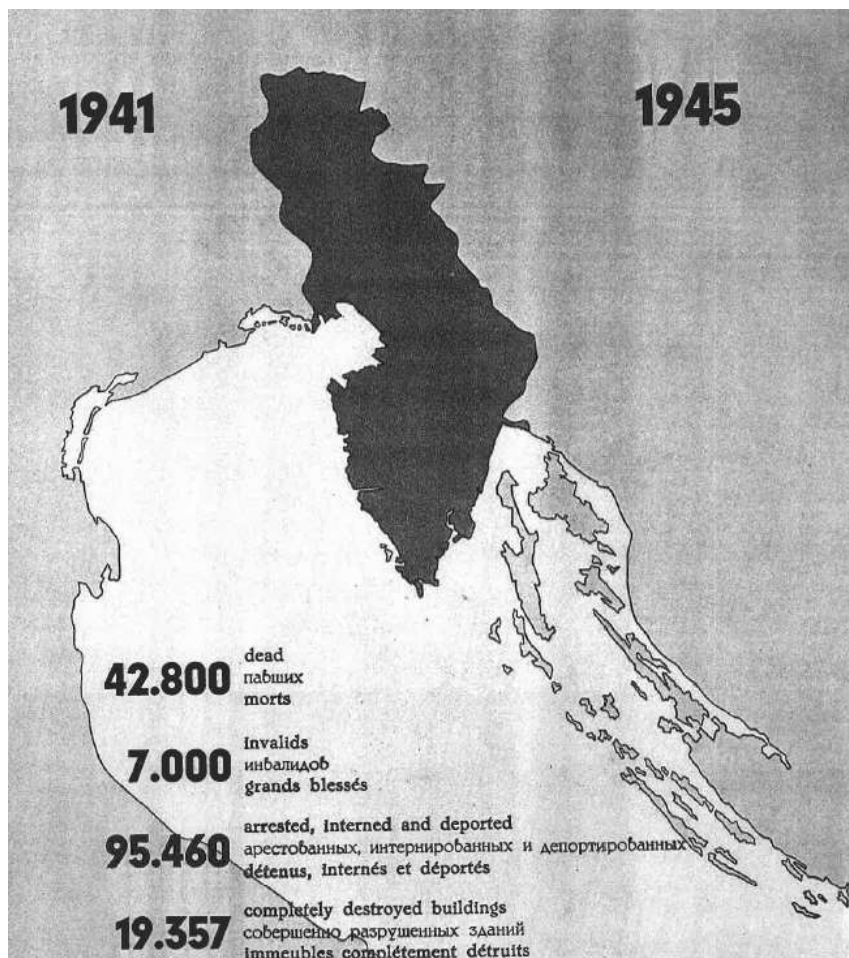
Pobijali in požigali so tudi »dobri Italijani«

Naših ljudi niso pobijali samo tuji in domači fašisti. Tudi navadni italijanski vojaki, tisti »navadni dobri ljudje«, ki so se ob svojih zločinih zelo radi fotografirali, tako kot lovci ob svojih trofejah. Prav to dokazuje, da so do naših ljudi imeli več kot vzvišen odnos, kot do sužnjev, da jih niso šteli niti za ljudi. O kulturi teh ljudi še največ pove fotografija gole mrtve ženske, ki so jo v Črni gori naj-prej posilili, ubili, nato pa še fotografirali. Italijani so namreč radi posiljevali in se izživiljali nad ženskami. Neka znana profesorica in žena znanega gledališčnika mi je v solzah pripovedovala o tem, kako so jih dijaki Bajukove gimnazije pretepali in kako so italijan-ski pazniki tekmovali, komu bo uspelo te uboge ženske »posiliti« z

večjim kovinskim ali lesenim orodjem. To sta pretrpeli tudi sestra in žena dveh znanih povojnih slovenskih politikov.

Grafični prikaz vojne škode v deželi Julijska krajina: 42.800 mrtvih, 7.000 invalidov, 95.460 aretiranih, zaprtih in interniranih in 19.357 uničenih stavb (Vir: Julijska krajina, posebna trijezična publikacija za mirovno konferenco v Parizu, Ljubljana 1947).

Italijanski vojni zločini pred in med drugo svetovno vojno so dobro dokumentiran, a bolj malo znan obraz Italije. Po nekaterih podatkih

naj bi v teh svojih vojnah v Afriki in Evropi pobili več kot 1.000.000 (milijon) ljudi.

Druga svetovna vojna se je z vsemi slavji, proklamacijami in mirovnimi sporazumi formalno končala, vendar se na prikrit način tudi nadaljevala z novo obliko hladne vojne, vse do padca berlinskega zidu ali bolj točno »rdeče Moskve«. (Pa še takrat ne. Preberite si Fašizem za Butalce.) V tistem času in povojnih razmerah, ko je bila Italija že na robu zmage levice, bi kakršno koli pogrevanje zločinov fašizma lahko prevesilo politično tehtnico. Za zahodne zaveznike je postal Nürnberški proces očitno že zadovoljiv obračun z nekdanjimi sovražniki.

Države, ki jih je Italija napadla, so pripravile seznam več kot 1.200 vojnih zločincev. Najhujši med temi je bil Mussolinijev maršal Pietro Badoglio, sramotni junak abesinske vojne, ki je v boju z napol oboroženim ljudstvom ukazal uporabo bojnih plinov in celo obstreljevanje bolnišnic mednarodnega Rdečega križa. Prav tega so Angleži in Američani po kapitulaciji Mussolinijeve vlade na predlog kralja postavili za novega predsednika nove Italije. Ta je v tej novi oblasti zbral okrog sebe samo svoje preizkušene fašistične oficirje, najbolj zagrizene italijanske nacionalistične politike in finančne podpornike Mussolinija.

Jugoslavija je po vojni ustanovila državno komisijo, ki je podatke o onih zločinih zbirala do leta 1947. Po njenih ocenah je bilo v Jugoslaviji 66.420 vojnih zločincev, med katerimi 17.175 pripadnikov okupatorskih sil. Med temi zavzemajo prvo mesto Nemci s 4017 zločinci, Italijani pa s 3618 drugo mesto. Večino zločinov so sicer opravili domači kolaboracionisti, vendar tudi te je treba pripisati njihovim gospodarjem ali komandantom, to je okupatorju. V Sloveniji so bratomorno vojno sprožili Italijani z ustanovitvijo MVAC, najhujše zločince, ustaše pa so urili na svojem ozemlju še pred vojno.

V arhivih OZN so še vedno zbrana imena več kot 1200 italijanskih vojnih zločincev, ki so zločine storili tudi drugje, ne samo na ozemlju Jugoslavije. Med temi je 883 italijanskih vojnih zločincev, ki so delovali na ozemlju Jugoslavije. Med najbolj krvoločnimi sta bila generala Roatta in Birolli, a zahodni zavezniki se za te italijanske

vojne zločince niso zganili. Vse, kar so naredili, je, da so Badogliu odsvetovali, da Maria Roatto postavi za novega obrambnega ministra. Še več, temu vojnemu zločincu naj bi prav britanska obveščevalna služba že leta 1945 pomagala zbežati v Španijo. Visoki častniki italijanskih oboroženih sil za vojne zločine, ki so jih italijanske enote zagrešile v Albaniji, Jugoslaviji, Sovjetski zvezi in Grčiji, niso nikoli odgovarjati. Nobenega niso izročili ali pa mu sami sodili, v strahu pred »komunistično nevarnostjo« so te zločine raje pometli pod preprogo, ali zaprli v »omaro sramote«.

Po vojni so sicer sprožili nekaj procesov, vendar le kot farso. Tudi zloglasni Gastone Gambaro, Alessandro Pirzio Biroli, Emilio Grazioli, Mario Robotti in mnogi drugi niso bili sodno obravnavani ne v tujini in ne v Italiji. Pred izročitvijo državam, ki so jo zahtevale, in sodnimi postopki jih je rešilo vojaško-politično ravnotežje v času hladne vojne, ki je to vprašanje zamrznilo in z odločilno podporo zahodnih zaveznikov italijanski vladi omogočilo politiko, s pomočjo katere se je vrh italijanske vojske izognil vsaki sodni kazni. Preiskovalna komisija pod vodstvom Luigija Gasparottija je bila le instrument, ki je preprečil kaznovanje.

To je pa le nekaj primerov številnih fotografij iz Muzeja revolucije naroda Jugoslavije v Beogradu, na katerih morilci ponosno pozirajo ob svojih pobitih žrtvah. Fotografirali so celo dekletke, ki so ga posilili in nato ubili. Posneli so jih Italijani sami pri svojih zločinskih dejanjih v Sloveniji, Dalmaciji in Črni gori v letih 1941-43, slike pa so prišle v muzej ob njihovem zajetju.

Na naslednjih straneh: Fotografije nekaterih italijanskih vojnih zločinov v Jugoslaviji (Vir: Muzej revolucije naroda Jugoslavije/znaci.net/telegraf.rs)

M. Ivančič: Fojba laži, 101

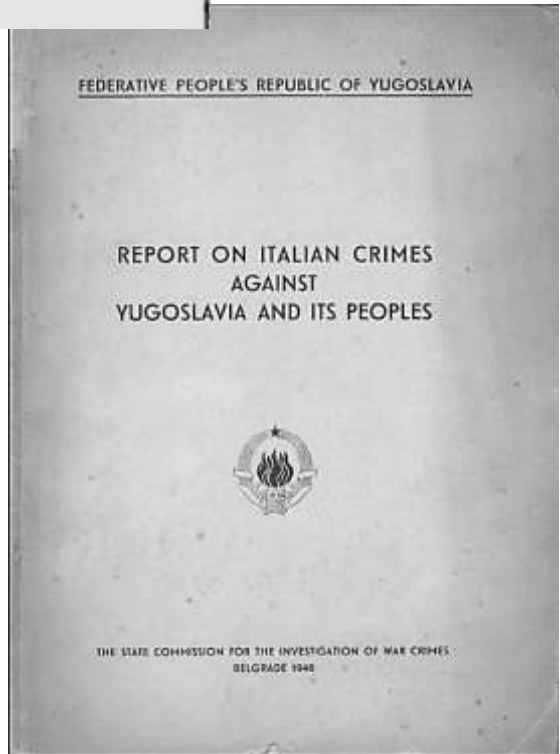
Italians Raze 100 Slovene Villages

LONDON, Sept. 4 (UP) -Intelligence reports reaching London today said that more than 100 Slovene villages have been destroyed by Italians in reprisal against Yugoslav guerrilla action.

The reports said that 7,000 Slovenes have been killed and 35,000 deported to Italian concentration camps.

(Zgoraj) Septembra 1942 so po poročanju italijanske vojske uničili 100 vasi v Sloveniji in v povračilnih ukrepih zaradi lokalnih gverilskih napadov umorili 7.000 vaščanom. (Izsek članka iz ameriškega časopisa Toledo blade, 4. 9. 1942)

(Desno) Poročilo o italijanskih zločinih proti Jugoslaviji in njenem ljudstvu, Državna komisija za preiskave vojnih zločinov, Beograd 1946.

Italijanski vojki plešejo okrog trupla ustreljenega partizana v Hercenovemu 31. januarja 1943 (iz knjige: Report on italian crimes againts Jugoslavia and its peoples, Poročilo o italijanskih zločinih proti Jugoslaviji in njenem ljudstvu, Državna komisija za preiskave vojnih zločinov, Beograd 1946).

Zahodni zavezniki so se po vojni bali italijanske levice in njenega odporniškega gibanja bolj kot preživelih fašistov. Njihov interes je bil, da se Italija priključi njihovemu zahodnemu bloku in da s hladno vojno dosežejo to, kar prej z najbolj grozno vojno vseh časov ni dosegel niti fašizem, to je da zatrejo ideje komunizma.

Združene države Amerike, Velika Britanija in Francija so se odpovedale sojenju pripadnikom italijanskih oboroženih sil in podpirale zavlačevalno ter izmikajočo politiko italijanske vlade do zahtev držav, denimo Sovjetske zveze, Jugoslavije in Albanije. Italiji so celo omogočile, da je z Grčijo kot članico bloka sklenila tajni sporazum.

Njenih zločinov pa je bilo preveč, da bi tudi v času hladne vojne ostali popolnoma skriti. Po zatrjevanju angleških raziskovalnih novinarjev so skoraj vsi zločinci iz osvajalnih vojn prišli doma v

Italiji na ugledne in vplivne položaje. V skladu s to politiko so še leta 1953 tudi Gaetanu Collottiju, nemu najhujših krvnikov Posebnega fašističnega inšpektorata v Trstu, podelili posmrtno odlikovanje.

Ta italijanska propagandna ofenziva je očitno koristila ali vsaj doseгла tiho odobravanje in pomoč vseh nekdanjih fašistov pa tudi novih, ki še gojijo stare ozemeljske želje, in seveda novim fašističnim kolaborantom iz nekaterih vzhodnih držav, ki so v sedanjih razmerah videli svoje nove priložnosti za oblast, krajo, bogatenje ... Ustrežal je tudi Evropski skupnosti, saj če poba, ki ga sprejmeš v svojo družbo navidezno enakopravnih ob tem dobi še kakšno vzgojno klofuto, bo vedel, koga mora spoštovati.

Sedaj pa se raje za boljše razumevanje problema eksodusa in fojbr vrnimo v leto 1943.

Padec fašistične Kraljevine Italije

Po porazu pri Stalingradu in nato še Kursku v začetku leta 1943 so se enote Rdeče armade preusmerile proti Berlinu, a zavile so tudi proti jugu. Najbrž so se prav zaradi tega zavezniške enote, ki so Nemce in Italijane premagale na Afriški fronti, odločile za zapad na Italijo kot najbolj šibki člen osi. Zavezniške enote so po izkrcanju na Siciliji 10. julija leta 1943 zelo hitro kazale svojo premoč, Italijani pa svoj značaj in prefinjenost svoje politične igre. Italijani so hitro ugotovili, kdo bo zmagovalec, zato so že 3. septembra v kraju Cassibile na Siciliji podpisali kapitulacijo, o kateri pa se je razvedelo šele pet dni kasneje, tj. 8. septembra. Kralj Viktor Emanuel III. je z Badoglijevo vlado zbežal na jug pod okrilje Anglo-Američanov, odstavljenega Mussolinija pa so zaprli na Gran Sassu. Italijanska država in vojska sta se sesuli kot hiša iz kart.

Temu taktičnemu prevratu pravijo padec fašizma, vendar kakšen padec fašizma je to bil, če so prav v soglasju z zahodnimi zavezniki

za novega predsednika postavili že prej omenjenega fašističnega maršala Petra Badoglija.

S severa so vdrli tudi Nemci in s pomočjo ljudi iz posebnega inšpektorata v Trstu osvobodili iz zapore odstavljenega Mussolinija ter zanj ustanovili Fašistično socialno republiko z glavnim mestom v Saloju pri Gardskem jezeru. Naš del ali Adriatische Kunsterland so si zadržali kar zase. To bi bilo v primeru njihove zmage ozemlje tretjega rajha, ki bi ga tako, kot je bilo ukazano za Maribor, naredili »spet nemškega«.

S padcem fašistične Italije pa ni padel tudi italijanski fašizem

---

Nova Salojska t. i. socialna republika je imela poleg oblasti tudi svojo vojsko, ki je nadaljevala vojno prejšnje. Njene najhujše enote, imenovane XMAS, so bile sestavljene iz najbolj zagrizenih fašistov, ki so si sedaj ob začetku propada fašizma upale še veliko več kot prej. Tudi posebni policijski inšpektorat v Trstu je nadaljeval z delom. Svoj odnos do protifašistov in zlasti Slovencev je še neprijemno bolj zaostрил in ga prav z delovanjem posebnega Collottijevega političnega oddelka pripeljal na vrh predrznosti človeških zločinov. Vedeli so, da jih po vojni čaka smrt, ali kot so dejali ljudje: *»Dopo la guerra ogni fascista avra la sua mora.«* (Po vojni bo vsak fašist dobil svojo moro.) Beseda mora ima namreč dva pomena, lahko črno laso dekle ali pa drevo murva, ki so bile takrat zaradi gojenja sviloprejk zelo razširjene. Danes se je sicer na ta stavek pozabilo, toda jaz sem ga večkrat slišal v pripovedovanju tistih, ki so »služili« Italiji v posebnih bataljonih in zaporih.

Med razpadom Italije in prihodom Nemcev pa se je tu v Istri dogajalo marsikaj, predvsem prva svoboda po treh desetletjih. Takrat je v Istri kot tudi drugih od Italijanov zasedenih krajih nastalo svobodno ozemlje. »Konec vojne in propad fašizma« so slavili tako Slovenci, Hrvati in Italijani, vsi ne glede na narodno pripadnost, prav tako so iskali priložnost za maščevanje prav vsi, tudi Italijani, zlasti množice delavcev, ki so fašizem čutili ne samo na lastnih plečih, ampak tudi želodcih. Kar se je dogajalo ni bilo maščevanje Italijanom, ampak fašistom, med katerimi so bili najhujši prav tisti s poitalijančenimi priimki.

Italijanski vojaki so odvrkli orožje in po vaseh iskali civilne obleke ter se odpravljali domov, nekateri so se pridružili partizanom. Obstaja nešteto primerov italijanskih vojakov in celih enot, ki so se povsod po Jugoslaviji in tudi Grčiji priključili partizanom. Primorci in Istrani, ne glede na narodnost, tudi Italijani so se množično priključevali partizanom, pa ne samo moški, tudi ženske. Vsi, ki so ostali v vasi, pa so tako stari in mladi delali za svoje partizane. V stiku s Slovenci so nastajale cele italijanske ali mešane brigade, ki so delovale pod vodstvom nove jugoslovanske vojske ali pa neposredno Komunistične partije Italije. Najbolj znani italijanski brigadi poleg brigade Garibaldi, ki je postala znana ne samo po bojih, ampak tudi lepi istoimenski borbeni pesmi, sta še Alma Vivoda in Fratelli Fontanot, ki sta nosili imeni znanih protifašistov.

Kaj pa domači zagrizeni fašisti? Večina fašistov in sprevržencev se je potuhnila in začela celo govoriti slovensko ali hrvaško. Najhuje je bilo za tiste Hrvate in Slovence, ki so med tem prevzeli italijanstvo in da bi to potrdili, so sprejeli še izkaznico fašistične stranke. To pa se je dalo skriti, črno srajco sleči, si okoli vratu zvezati rdečo ruto ali pa celo na kapo zašiti rdečo zvezdo. Najbolj pokvarjeni so se tako kot stric prej omenjene znanke hitro prelevili in začeli kričati »Viva Stalin. Viva Tito,« nekateri so se skrili in potuhnili ter čakali Nemce, drugi so se takoj odpravili v Trst, kjer je posebni policijski inšpektorat nove Salojske republike pod vodstvom Giuseppa Guelija in njegovega pomočnika Gaetana Collottija skoraj popolnoma obvladal razmere. Maresciallo Gueli, ki se je prej že izkazal pri okupaciji Albanije, se je sedaj še pri reševanju Mussolinija.

A ta svoboda ob padcu fašistične Italije pa je bila le začasna, trajala je le tri tedne veselja in žal tudi maščevanja, kar je med ali po vsaki vojni popolnoma razumljivo dejanje, pa čeprav ga ne smemo opravičevati niti s 25-letnim nacionalističnim in fašističnim terorjem. Ker se je vedelo, da vojne še ne bo konec, so takrat odbori Osvobodilne fronte in domače partizanske enote izvedle pravo splošno vstajo s splošno prostovoljno mobilizacijo. Partizani so razorožili italijansko vojsko in zaplenili veliko orožja, osvobodili jetnike iz zaporov in ustanavljali nove dobro oborožene brigade, a žal s slabo izurjenimi borci, ki so postavili obrambni zid pred prihajajočimi Nemci. Pri Pazinu so osvobodili celo 600 italijanskih vojakov, ki so

jih že zajeli Nemci in peljali v koncentracijska taborišča. Ljudje so jih nahranili in oblekli ter pustili domov.

Nemci so pričakovali izkrcaje zahodnih zaveznikov tudi v Istri. Teren si je že ogledovala njihova vojaška misija, zato so pohiteli. Ne samo pohiteli, ampak tudi ponoreli. Hitler je bil menda prepričan, da je na tem območju tudi glavnina Titovih sil. Osebo je sodeloval pri načrtovanju in zapovedal brezobziren teror nad civilnim prebivalstvom. Operacijo so imenovali »Säuberung Istriens« ali po naše „Čiščenje Istre“. Zbrali so 120.000 vojakov, pa čeprav so s tem oslabili obrambo v Italiji. V noči s 1. na 2. oktober so po načrtu Rommelovega štaba poslali s kraške planote na črto Milje–Kozina 50.000 vojakov s stopetdesetimi oklepniki. Poveljeval jim je komandant 2. SS tankovskega korpusa general Paul Hausser. Prvi del nemške vojske je prodiral ob obali, drugi pa je bil usmerjen na Buzet. Neizurjene in komaj oblikovane partizanske enote niso mogle zaustaviti nemških tankov. Najprej so se jim postavile po robu na prehodu čez Osapsko reko pri Orehu in nato med Rabujezom, Plavjami, Škofijami in Korošci. Bataljon Tržaške brigade, sestavljen iz italijanskih in slovenskih delavcev, je pod vodstvom Maria Tula iz Mačkolj miniral most in uničili nemško oklepno vozilo. Po večurnem boju je padlo 24 borcev Tržaške brigade, 9 je bilo ranjenih, 16 pa zajetih. Nemci so 2. in 3. oktobra 1943 samo v slovenski Istri pobili več kot 200 ljudi in požgali 55 naselij.

To nadaljujem z besedami dr. Jožeta Pirjevca:

»V tej operaciji so se nacistom pridružili tudi lokalni fašisti, kar je z druge strani prisililo hrvaške partizanske oblasti, s sedežem v Pazinu, da se na hitro znebijo tistih fašističnih veljakov, ki so bili aretirani v drugi polovici septembra. Na hitro so jim sodili, včasih pa tudi brez sodbe postrelili in jih vrgli v fojbe.«

Nekaj teh trupel so nato s pomočjo svojih zaveznikov, preživelih fašistov, Nemci potegnili iz Fojbe. Kot navaja tržaška publicistka Claudia Cernigoi na spletnem mestu Nuovaalabarda.org je v arhivu I.R.S.M.L.T., št. 346. tudi zapisnik gasilskega podčastnika Harzaricha, ki je vodil te preiskave in napisal, da je bilo v Istri infojbiranih 204 oseb, ustreljeno in vrženo v morje pa še 19.

Jordan Zahar, o katerem bom še pisal, mi je dejal, da so edine prave fotografije ali filmi o fojbah samo s tega omenjenega čiščenja, saj jih je on vse že videl med vojno v nemških propagandnih filmih in časopisih, za vsako ostalo pa se lahko hitro ugotovi, da je lažna.

Dr. Jože Pirjevec je v Dekanah leta 2013 ob 70-letnici nemške požigalske ofenzive v Istri in ustanovitvi istrskega odreda dejal, da je bila ta oktobrska akcija imenovana »Säuberung Istriens« ali po naše „Čiščenje Istrije“ izpeljana »z nezaslišano krutostjo, ki je terjala na tisoče žrtev predvsem civilnega prebivalstva, medtem ko so bile partizanske enote skoraj izničene. V tej operaciji so se nacistom pridružili tudi lokalni fašisti, kar je z druge strani prisililo hrvaške partizanske oblasti, s sedežem v Pazinu, da se na hitro znebijo tistih fašističnih veljakov, ki so bili aretirani v drugi polovici septembra. Na hitro so jim sodili, včasih pa tudi brez sodbe postrelili in jih vrgli v »fojbe«. Vsega je v tem navalu nasilja izgubilo življenje okrog 400 ljudi.«

Kako je bilo takrat v Pazinu, mi je zelo nazorno povedal moj prijatelj, znani istrski pesnik in svetovljan Bert Pribac, ki je bil prav takrat tam v srednji šoli. Njegov starejši brat je namreč padel kot italijanski vojak, zato je imela njegova družina nekaj privilegijev, pa čeprav so bili označeni kot zavedni Slovenci, in oče je to izkoristil za izobrazbo mlajšega sina. Pripovedoval mi je, kako je ravnatelj tamkajšnje šole, ki je bil zagrizen fašist, naredil iz drvarnice zapor za tiste učence, ki so med poukom spregovorili kakšno hrvaško ali slovensko besedo. Po 8. septembru, ko je prišla začasna svoboda, ga je videl na ulici, kako ga skupina partizanov pelje iz mesta, najbrž proti fojbi. Pravil mi je, da je bila ulica polna ljudi in da so prebivalci Pazina naredili pravi špalir ter z ovacijami pozdravljali to dejanje partizanov.

Pri tem je treba poudariti, da partizani v Istri niso bili neki tujci, ampak domačini, ki so se povečini, zato da bi se rešili fašističnega terorja, raje vzeli puško v roke in zatekli v gozdove, kjer so se pod organizacijo komunistov zbirale prve borbene skupine. Ti komunisti so pa bili člani jugoslovanske ali točneje slovenske ali hrvaške komunistične partije ali pa italijanske komunistične stranke. Ne

smemo pozabiti na rapalsko mejo, ki je bila mednarodno dogovorjena in tudi od Jugoslavije priznana, torej, da sta bila Istra in slovensko Primorje del Italije, ne pa bivše Jugoslavije. Cilj njihovega boja pa ni bil kristalno jasen, ta prvi je seveda bil proti fašizmu, vendar pri odločitvi glede meje je vsaka stran videla najprej svoj narod. Za vse skupaj je bila še najbolj privlačna ideja o t. i. Sedmi republiki, ki naj bi zajemala ozemlje med nekdanjo italijansko-avstro-ogrsko mejo in rapalsko mejo, kjer naj bi v okviru nove pravične in socialistične Jugoslavije skupaj enakopravno živeli približno enako številčni pripadniki slovenskega, hrvaškega in italijanskega naroda. Vendar ne za vse, Ta sedma republika sploh ni bila vseh Rimu, mogoče tudi komu v Ljubljani, sploh pa ne tistim v Londonu in Washingtonu.

S to ofenzivo je bilo konec veselja in neizmernega upanja, ki je preplavilo naše ljudi ob propadu italijanske fašistične države. Razpad Italije je namreč bila velika zmaga, uteha za trpljenje 25 mučeniških let pod fašizmom, prenašanja palice, ricinusovega olja, zaporov, mučenja in pobijanja, ki si so ga privoščili tisti, ki so se hvalili s svojo 2000-letno kulturo. To pa ni bila velika sprostitev samo za Slovence in Hrvate, ampak tudi za preprosto italijansko prebivalstvo, zlasti številne delavce rudnikov, ladjedelnic in pristanišč, saj je bilo konec domačega fašizma, vendar tudi za njih začetek tujega okupacijskega fašizma ali točneje nacizma. Nemci so namreč za manj vredne imeli tudi svoje prve zaveznike, to je Italijane. Celo zasmehovali, poniževali so jih.

Ko so Ščavi postali komandanti in padroni

Titove enote so imele takrat že pravo slavo, pa ne samo slavo, ampak tudi mednarodno priznanje in strahospoštovanje Nemcev in njihovih kolaboracionistov. Bile so urejena vojska, priznana od zaveznikov in celo stare jugoslovanske vlade v izgnanstvu, delovala je v skladu s takratno mednarodno zakonodajo, z vsemi formalnimi oznakami, redom in disciplino. Ta vojska je imela zelo jasna in visoka moralna pravila, za kraje, posilstva ali uboje so kaznovali celo s smrtjo. Bili so vojska svobodnih ljudi v okupirani državi in imeli so svojo ljudsko zakonodajno in izvršno oblast pa tudi partizansko sodstvo. Resda je to delovalo zelo hitro, vojaško, saj so tako

terjale takratne razmere. Bilo je preprosto urejeno, tudi v nasprotju z nekaterimi starimi pisanimi zakoni, vendar ob splošnem spoštovanju vseh moralnih norm. Ta sodišča so seveda sodila tudi številnim ujetim fašistom in vojne zločince obsodila na smrt.

Ob neposredni prisotnosti nemških in tudi salojskih fašističnih kolaboracijskih enot so morali to opraviti zelo na tiho, brez streljanja, kopanja grobov in pogrebov, najbolj enostavno tako, da so jih vrgli v brezna. To ni skrivnost in več ali manj je to tudi popisano. Je pa res, da so se ljudje v teh razmerah tudi sami maščevali za to, kar so jim ti domači izdajalci ali okupatorski fašisti slabega naredili. Tega sicer ni bilo veliko, vendar so se ponekod ljudje ne glede na narodnost ponoči v vasi ali mestu kar sami zbrali in uredili stare račune. Žal je bilo v razmerah, ko so okrog tebe že desetletja vsak dan umirali nedolžni ljudje, to nekaj popolnoma normalnega, sploh do tistega, ki je prej ta pravila uveljavil.

Večina fašistov iz tistih manjših krajev, kjer so bili manjšina, pa je takrat kar čez noč zbežala s svojih domov in se po večini po morju pa tudi z vozili in celo peš odpravila proti Trstu, kamor so Nemci najprej prišli in kjer so Mussolinijevi fašisti imeli najbolj utrjene postojanke. Ti fašisti so imeli veliko več varnosti v obmorskih mestih, saj je bila tu večja koncentracija italijanskega prebivalstva in tudi fašistov pa seveda Nemcev, ki so rabili pristanišča za svoje ladje in utrdili te kraje pred možnim izkrcanjem zaveznikov.

Koliko je bilo teh prvih ezulov, ki so se bali maščevanja tako nekdanjih sužnjev kot tudi svojih poniževanih ali celo osovraženih delavcev, nisem dobil pravih podatkov, zagotovo pa so številke v tisočih. V Trst so se selili tudi zato, ker so jih tam zelo radi zaposlili kot krvnike in paznike v Rižarni, zaporih, mučilnicah, pri policijskih enotah in v X-MAS.

Kot vedno ob vojnah in takih spremembah so se številni samo potuhnili, preoblekli ali celo hoteli izkazati kot najhujši borci proti fašizmu. Kolaboranti in izdajalci pa so vedno, tako kot se pri nas reče za volke, da menjajo samo dlako, v Italiji pa, da se menja zastavo, zelo uporabni za vse oblastnike.

Ponovne britanske obljube Trsta

Za razumevanje dogajanja je treba še enkrat pripomniti, da se je v času nemških porazov v Rusiji in izkrcanjem v Italiji, vprašanje mej po vojni vedno bolj izpostavljalo. Tudi nove italijanske oblasti in vse njihove stranke, vključno s komunistično, so se borile za ohranitev rapalske meje. Zavedali so se, da bi to lahko veliko lažje dosegli, če bi se zahodni zavezniki izkrcali tudi v Istri, na kar je nakažoval tudi Churchill. Kot je znano, so ob takratnih pogajanjih Angleži ponovno obljubili, da če bo Italija sama vrgla z oblasti Mussolinija, ji med drugim zagotavljajo tudi nekdanje meje, zlasti rapalsko. Italijani, zlasti komunisti Angležem niso verjeli, saj so poznali njihovo kolonialno politiko, ki je bila nadgradnja rimske Divide et Impera, zato so od njih izsiljevali izkrcanje v Istri, ki je zelo blizu Dunaja. Angleži, sploh pa Američani, z izkrcanji in fronto niso silili, saj je znano, da so se izkrcali na jugu Italije in v Normandiji šele po zelo krvavih a odločilnih bitkah Rdeče armade.

Kot že omenjeno, so v osvobajanju Istre sodelovale tudi enote italijanskih partizanov, ki so se posebej izkazale pri spopadih z ostanki salojških fašističnih enot. Od starih partizanov sem slišal, da so to počeli, da bi sami očistili Istro lastnega gnoja, da bi se lahko v Istri lažje izkrcali zavezniki. Največ pobojev fašistov, kot maščevanje ali čistka, se je dogajalo v dveh tednih »začasne svobode« med razpadom fašistične Italije in prihodom Nemcev z veliko požigalsko ofenzivo. Vsi fašisti se seveda niso predali, tako kot redna vojska, ampak so čakali Nemce. Domači partizani so pri čistkah uporabljali metode, ki so jih prej spoznali od fašistov. V požigalski ofenzivi v prvih dneh oktobra so Nemci skupaj s pridruženimi enotami fašistov samo v Slovenski Istri postrelili več kot 200 prebivalcev in požgali 55 naselij ali 1.800 stanovanjskih hiš in gospodarskih poslopij, nato pa so zasedli vso ostalo Istro in skupno pobili več kot 2.000 ljudi.

Pri čistkah fašistov v Istri pa ni šlo samo za maščevanje, ampak tudi za izvajanje ukaza vodstva italijanske komunistične partije, ki je nadzorovalo tudi nekaj teh pretežno italijanskih partizanskih enot v Istri, čeprav so delovale v sklopu jugoslovanske partizanske vojske. To potrjujejo tudi zapisani spomini Giorgia Jakseticha, komandanta italijanske brigade Fontanot, ki je delovala v sklopu jugoslovanske partizanske vojske, a je, kot je znano, prejemale tudi navodila iz

vodstva italijanske komunistične stranke. Posledica tega so tudi katastrofalne izgube pretežno italijanske brigade Alma Vivoda, ki bi se po ukazu slovenskega partizanskega poveljstva morala umakniti iz Istre, a se je raje držala navodil iz Rima, da morajo na vsak račun ohraniti prisotnost Italijanov v Istri, zato je doživela pri Kučibregu skoraj popolno uničenje. Pa tudi če vsem ni šlo za to, je pa zagotovo bilo vsem dovolj dvajset let fašizma in njihovih zločinov.

Po srečanju Tita in Churchilla pa do zavezniškega izkrcanja v Istri ni prišlo. Očitno jih je Tito z vojaško močjo svoje partizanske vojske prepričal, da bi bilo zelo nesmiselno, da bi tu zaradi interesov Italije izgubili še nekaj tisoč svojih vojakov in to za tako majhen košček ozemlja, ki bi ga s tem odtrgali od novega nastajajočega komunističnega bloka. Sicer pa je bilo v Italiji veliko več komunistov kot pa v Jugoslaviji in je tam obstajala večja nevarnost, da bodo ustanovili sovjetsko republiko kot pa v Jugoslaviji.

Izsek iz knjige Giorgio Jaksetich: La brigata Fratelli Fontanot, stran 118.

La Federazione triestina del PCI si era espressa, scrivendo al Comando del Battaglione « Zol » dell'Istria che aveva attaccato una caserma di carabinieri a Villa Decani:

(L'azione) è stata ben condotta militarmente e politicamente. Quando non si trova resistenza e avversità politica siamo del parere che è meglio un'azione politica che repressiva. Nel caso dei carabinieri di Villa Decani avete ben fatto, anzi bisogna sfruttare la simpatia da loro dimostrata, per avere tutta quella loro collaborazione - notizie, aiuti, eccetera - che può favorire la vostra azione, non rinunciando con ciò alla tattica delle « foibe » quando si scovano fuori fascisti responsabili di azioni contro la popolazione, ex dirigenti e responsabili del regime fascista dimostratisi particolarmente reazionari, dirigenti e responsabili dell'attuale fascismo repubblicano, del governo del venduto Mussolini, militi della Milizia repubblicana e della Guardia nazionale repubblicana, collaboratori aperti, decisi e attivi dei tedeschi, spic, eccetera, eccetera.

Prevod: Tržaška zveza PCI (Komunistična partija Italije) je v sporočilu komandi istrskemu bataljonu »ZOL« (imenovanem po padlem italijanskem partizanu Giovanniju Zolu, enemu prvih

komunistov in antifašistov), ki je napadel karabinjersko kasarno v Dekanih, napisala: »(Akcija) je bila vojaško in politično dobro izvedena. Menimo, da ko se naleti na odpor in politično ter represivno dejavnost, je najboljšje uporabiti politično represijo. V primeru policije v Dekanih je bilo opravljeno pravilno, če namreč pokažejo naklonjenost, je treba njihovo sodelovanje izkoristiti (informacije, pomoč itd.) v korist našemu delovanju, vendar ko se dobi fašiste, ki so odgovorni za dejanja proti civilnemu prebivalstvu, bivše vodilne in odgovorne nekdanjega fašističnega režima, zlasti izrazito reakcionarne voditelje in odgovorne sedanje fašistične republike, ki jo vodi prodani Mussolini, pripadnike republikanske milice in nacionalne republikanske varnosti, nemške kolaborante, vohune itd., ne smemo pozabiti na taktiko »fojb«.

Trst gnojna jama fašizma

Po prihodu Nemcev in še večjem pobijanju je primorsko ljudstvo še okrepilo svoj oboroženi odpor, ki mu najbrž ni primerjave nikjer drugje na okupiranem območju. V partizane je odšlo vse, kar je bilo sposobno nositi puško. Čeprav so Nemci v vsaki hiši naredili seznam stanovalcev, so ženske in starci rekli, da se njihovi sinovi in možje po razpadu italijanske vojske še niso vrnili. Tu tudi ni bilo izdajstev, saj lahko trdim, da se je vse slovensko prebivalstvo v kar 99 % opredelilo za partizansko stran. Tisti, ki niso odšli v partizane, so se organizirali doma, hiše pa so bile prave partizanske šivalnice in delavnice.

Kljub temu so Nemci skupaj z italijanskimi fašisti naredili iz Istre pravo trdnjavo, Trst pa so s kolaboracionisti iz Italije in celega Vzhoda spremenili v pravo gnojno jama fašizma. SS je postavil svoj štab na Oberdankovem trgu, kjer so spodaj imeli tudi svoje priročne zaporniške celice in mučilnico. Sami je niso mogli obvladovati, zato so se tu v veliki meri naslonili na italijanske fašiste in »uvožene kolaboracioniste«, ki so se prav tu morali svojim gospodarjem zahvaliti z najbolj krvoločnim klanjem, mučenjem in posiljevanjem.

Tu jim je še najbolj pomagala Mussolinijeva Salojska X-MAS, ki je bila sestavljena iz najbolj zagrizenih fašistov z vse Italije, ki niso hoteli odložiti orožja. V Trst so iz notranjosti Slovenije pripeljali

okrog 2.000 domobrancev, ki so največjo kasarno imeli prav v najbolj slovenskem predelu Trsta pri Sv. Ivanu, na Devinskem gradu pa so odprli oficirsko šolo za domobrance, v kateri je bilo veliko študentov iz Ljubljane. V Trst je prišla tudi večja enota Poljakov, ki je ob obhodih po naših vaseh na veliko posiljevala. Nemci so jih nato preselili proti Vidmu, vendar so v Trst pripeljali še večjo grozo, celo ekipo zločincev iz uničevalnega taborišča Treblinka, številne klavce iz Ukrajine, Rusije in vseh dežel, s katerih so se že morali umikati pred Rdečo armado.

Tržaški krematorij za Slovence je vodil Slovenec

To zbrano drhal je vodil že omenjeni slovenski odpadnik Odilo Globocnik, ki je kot visoki SS oficir prevzel komando nad vsem območjem, imenovanim Adriatische Kunsterland, s centrom v Trstu.

Ta Kunsterland, ki je zajemal tudi Furlanijo, Gotico, Ljubljano, Istro in Kvarner, bi namreč moral čim prej postati nemški in za to delo so, kot so že prej Italijani ugotovili, najbolj primerni odpadniki ali kolaboracionisti. Za Nemce pa so bile fojbe premajhne, zato so poslopje nekdanje tržaške rižarne, kjer je bila za potrebe luščilnice tudi velika peč, spremenili v zapor s krematorijem. V njem je do 27. aprila 1945, končalo okrog 5.000 Slovencev, Hrvatov, Istranov, Italijanov in Judov. Med temi največ Slovencev, Jude pa so tu zbirali predvsem za druga taborišča. Rižarna je bila poleg ostalih tržaških zaporov in mučilnic tudi zbirni center za transport v Nemčijo, predvsem v taborišče Auschwitz pa tudi Dachau in druga.

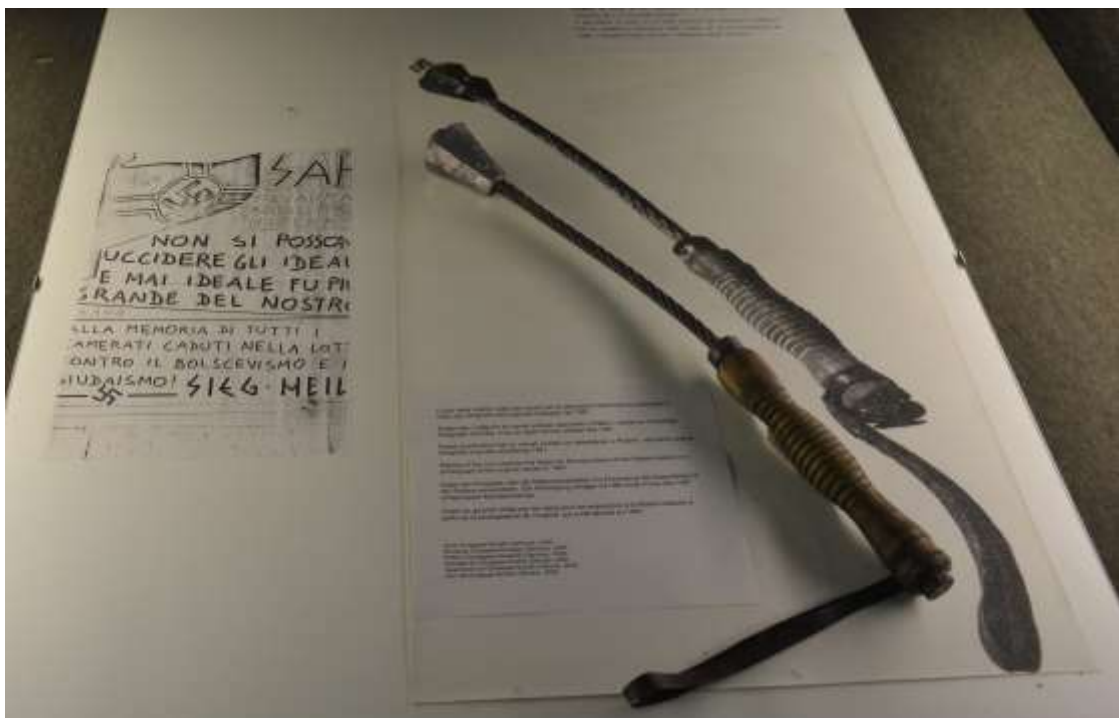
Čeprav so peč še dogradili, ni imela take zmogljivosti, kot so si želeli, zato je skozi vrata Rižarne odšlo v razna koncentracijska taborišča okrog 25.000 ljudi. Tu so sežigali predvsem tiste, ki niso prenesli zasliševanja in drugega trpinčenja v zaporih ter mučilnicah, ki so jih upravljali predvsem italijanski fašisti. Številne so tudi obesili in ustrelili, za hitrejše pobijanje pa so priredili poseben zaprt tovornjak za množično zastrupljanje z izpušnim plinom.

Skozi najhujše mučilnice in zapore posebnega inšpektorata v Vili Triste in nato Kolonji je šlo še okrog 5.000 ljudi, več kot 2.000 jih je bilo zaprtih pri jezuitih. V zaporu Koroneo je bilo po podatkih

Albina Bubniča samo med letoma 1943–1945 več kot 20.000 zapornikov, 11.000 pa jih je imelo oznako politični. Koliko jih je bilo prej v dvajsetih letih fašizma, ni znano. To seveda ni bil edini zapor v Trstu. Nekatere so vozili tudi v koprskie zapore, tu so bili zaprti že bazoviški junaki. V knjigi *Koprski zapori* piše, da je bilo tu med vojno zaprtih najmanj 5.000 političnih preganjancev.

V teh zaporih je bilo zaposlenih na tisoče ječarjev, vsi pa so bili Italijani, Tržačani in Istrani, službo so obdržali tudi med nemško okupacijo, pa še nove »preverjene Istrane«, ki so bežali pred partizani, so zaposlovali. V Trstu je delovala tudi posebna brigada italijanskih esesovcev imenovana po Tuliu Cividinu, tri čete italijanskih esesovcev pa so delovale neposredno pod poveljstvom operativnega šefa Rižarne Allersa. Tem je treba dodati še druge italijanske enote od XMAS do istrskih fašistov.

Zlasti Italijani so skupaj z Nemci po mestu ponosno vodili kolone jetnikov do železniške postaje. Po podatkih, ki jih je na internetu objavil milanski ANED, je od 42 vlakovnih kompozicij, ki so z območja Italije odpeljale deportirance samo v taborišče Dachau, kar 30 odpeljalo s tržaške železniške postaje (večina vlakov iz Trsta pa je šla za Auschwitz, koliko, nisem dobil podatkov). Zakaj prav iz Trsta skoraj trikrat več kot iz vse Italije? Na to odgovori seznam deportirancev, v katerem so predvsem slovanska imena in priimki.

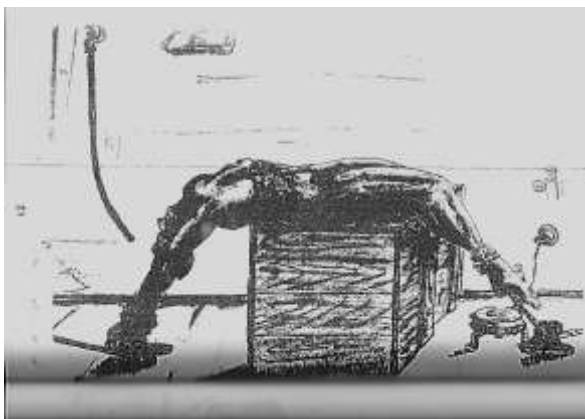

Poseben za ubijanje izdelan kij, s katerim so v Rižarni udarili človeka po glavi, preden so ga vrgli v krematorij. Zraven so nacistična gesla italijanskih esesovcev, da idealov fašizem ni mogoče ubiti in vzklikni heil v spomin na vse kamerate, ki so padli v boju proti komunizmu in judovstvu (Vir: stalna razstava v Rižarni, foto Neva Rolih).

V Trstu pa trdijo, da o tem niso nič vedeli, da je bilo to samo delo nemških nacistov, katerih žrtve so bili predvsem Italijani. Večina še danes noče verjeti, da je bil Trst eno od najbolj grozних nacifašističnih legel na svetu.

Nemci so tudi tu organizirali svoje »vaške straže«, ki so bile v mestih »Guardie civice«, torej mestne. V njih so »zaposlovali« tudi tiste, ki niso bili fašisti, dovolj, da so zaprisegli Tretjemu rajhu. Za razliko od domobrancev je bila tu ukazovalni in pogovorni jezik samo italijanščina. Neki bivši domobranski oficir se je nekaj let po osamosvojitvi hvalil v oddaji *Intervju* na TV Slovenije, da je bil on

le šolski inšpektor, ki se je boril, da bi v Trstu ponovno odprli slovenske šole. Meni pa je prav takrat Zorka Legiša iz Devina pripovedovala zgodbo, kako je neki domobranski oficir, ki se je izdajal za šolskega inšpektorja, odkril njihovo partizansko šolo, nato so naslednji dan prišli Nemci, eno učiteljico takoj ustrelili, njo in še eno drugo pa odpeljali v Trst. Njena prijateljica je med mučenjem umrla, ona pa je na srečo preživela ogabno mučenje in nato še grozni Dachau.

Sliki, ki prikazujeta tradicijo italijanske dvatisočletne kulture. Zgoraj: inkvizicijsko mučenje v srednjem veku z ročnim nalivanjem žrtve z vodo. Spodaj: Collottijeva priprava za mučenje protifašistov z nalivanjem vode s pomočjo cevi na pipi vodovodne instalacije in »klinom za obešanje žensk«, namesto verige, pod podplati pa dodatek nove tehnologije: električni kuhalnik (Vir: internet in dokumentacija J. Zaharja).

Bazovski Šoht

Zgodbo slovenske begunke, članice legendarnega beograjskega sindikata Botič in partizanske učiteljice Zorke lahko preberete v knjigi *Lebič: zgodbe pozabljenega eksodusa*, kjer sem celo poglavje posvetil tudi Rižarni. O tej mi je veliko povedal tudi Jordan Zahar

iz Boršta pri Trstu. Njegova zgodba je opisana v knjigi *Peruti tržaškega aborigina*. Te peruti so bila krila njegovega hidrokrilca PT 150, ki je največji hidrogliser na svetu. Ta vrhunski ladijski konstruktor je namreč kot otrok pasel krave in to prav okrog njihovega Šohta. Njegov Boršt, ki so ga Italijani preimenovali v San Antonio in Bosco (Sveti Anton v Gozdu), je v Bregu, na pobočju pod samim kraškim robom, med Dolino in Trstom. Njihove trte in oljke so na strmem bregu, otroci pa so nekoč že od malega gonili govedo na pašo gor na kraško gmajno pri Bazovici, saj borštanska jusarska posest sega tudi čez kraški rob, kjer so nekoč imeli lepe pašnike in Šoht.

Pa da ne bo dvoma, čigava je ta zemlja. Imena krajev so vsa starslovanska. Krajev z imenom Boršt ali podobno je v slovanskem svetu kolikor hočete, saj ta beseda pomeni gozdiček ali borov gozd. Prav tako je pri nas ogromno Brezovic, Bezovic, Bazovic, to pa je brezov gozd. Zraven so še Gabrovice, kjer je rastel gaber, še največ pa je hrastja ali cerja (Hrastovlje, Hrastnik, Cerje, Cerovlje) ...

Tu, na vrhu Brega, kot se imenuje ta del kraškega roba, so v času Avstro-Ogrske začeli iskati premog. Češka družba Škoda je med letoma 1901 in 1908 z avstrijskimi rudarji in domačimi delavci skopala približno 255 metrov globok navpičen rov, pa še nekaj vodoravnega. Ko pa so ladje začele voziti v Trst neprimerno cenejši in boljši premog iz Anglije, so premogovnik zapustili, kar takega brez ograje ali druge zaščite. Avstrijci so mu rekli Schacht, domačini so to poenostavili v Šoht, v fojbo (Foiba di Basovizza) so ga šele kasneje preimenovali ezuli – v spomin na svojo pazinsko Foibo.

Prva žrtev tega propadlega premogovnika je bil odgovorni inženir, ki se je v razočaranju sam vrgel vanj. Nato je rudnik sameval, kaj se je z njim dogajalo, ni dobro znano, vendar domačini so povedali, da so vanj metali vsemogoče, kar niso več potrebovali ali kar so očistili po bližnjih pašnikih, predvsem pa manjše kamne, da so slišali, kako udari na dnu.

Leta 1936 je premogovniška hiša Arsa naročila nekaterim speleologom iz Trsta, da raziščejo opuščene premogovnike na Krasu. Po ohranjeni dokumentaciji se je 13. septembra posebna skupina pod

vodstvom prof. Antonia Marussi spustila v Šoht, vendar samo do globine 225 metrov, saj je bilo v njem že približno 30 metrov različnih razbitin (les od starega rudniškega odra, odpadni material, ki so ga v jamo zmetali kmetje in pa kamenje ter zemlja, ki sta se krušil s sten izkopanega jaška). To potrjuje tudi wikipedia.it, v kateri so Italijani sami napisali, da »je leta 1939 ekipa italijanskega alpskega kluba našla truplo nesrečneža iz Bazovice, ki je padel v brezno, na globini 226 metrov. Leta 1941 se je en plezalec spustil do trupla dekleta, ki je bilo na 226 metrov. Končno se je 2. aprila 1943 skupina sedmih jamarjev spustila 220 metrov globoko.«

Torej pred razpadom fašistične Italije, ko je bilo še vse pod njihovim popolnim nadzorom, je bil jašek po italijanskih podatkih globok le še okrog 220 metrov, ob upoštevanju možnosti napake, seveda. Če je bilo tega nasutja v višini 30 metrov, bi bilo kljub različni širini tega jaška okrog 500 m² materiala.

Italijani so ta Šoht po drugi svetovni vojni preimenovali v fojbo in ga spremenili v nacionalni spomenik italijanskim domoljubom, v katerem »je 500 m² trupel«. Na spomeniku piše »Settore di 500 metri cubi contenenti salmeinfoibati«. A preberimo najprej del pripovedi Jordana Zaharja:

Šoht, ki je požiral ženske in moške

»Tik pred začetkom vojne, leta 1941, sem med pašo prav tu doživel srhljiv dogodek. Od daleč je proti Šohtu tekla mlada punca, za njo pa je kričal oče, ki je ni mogel dohiteti. Dekle je padlo v odprtino in izginilo. Nekaj dni za tem so sem prišli gasilci in noter v jamo spustili mladega gasilca, nato pa izvlekli truplo tega dekleta. S sabo so imeli napravo, s katero so merili nadmorsko višino oziroma globino brezna. Ta je meni pritegnila pozornost, prišel sem bliže, da bi si jo ogledal in slišal sem, kako je povedal, da je prišel do dna, da je to opuščeni premogovniški jašek na nadmorski višini 175 metrov in da je dekle našel na trdnem in ravnem dnu. Dno je bilo skoraj čisto, le nekaj drobnejšega kamenja, ki se je krušilo s sten. Pa tudi otroci in starejši smo noter metali kamenčke in poslušali, kdaj bo padel in kako se bo to slišalo. Nadmorska višina vrha brezna je 400 metrov, razlika in torej globina opuščenega rudnika je 225 metrov. /.../

Okrog Šohta smo med počitnicami pasli govedo ves čas vojne in tudi po njej. Deset do štirinajst nas je bilo, starih od 10 do 15 let, punce so bile starejše. Nekega poletnega dne leta 1944 smo videli dva vojaka »Guardie civice«, to je bila italijanska kolaboracionistična mestna straža v posebnih uniformah, kako med sabo vodita civilista iz smeri Bazovice. Gnala sta ga prav proti Šohtu, nato sta ga na robu kar brez strela pahnili v jamo in šla po drugega.

Tega dogajanja nisem opazoval sam, ampak cela skupina pastirjev in pastiric, bili smo oddaljeni okrog 500 metrov. To razdaljo sem si zapolnil po telegrafskem drogu. Ob tej grozoti smo se stisnili za grmovje in skale ter tiho opazovali. Seveda si nismo upali bliže. Drugi dan se je to ponovilo. Šest moških so tako vrgli noter. Neko nedeljo so pripeljali tudi eno žensko. Fantki smo se takrat dvignili in začeli kričati ter teči proti njim. Prišli smo na 50 metrov razdalje. Čeprav so imeli puške, niso pa vedeli, kdo smo mi, so to žensko hitro pahnili v brezno in zbežali. Smo pa jih zelo jasno prepoznali, to so bili tržaški kolaboracionisti iz Guardie civice. Mi smo namreč zelo dobro prepoznavali uniforme tistih, ki so prihajalo proti tebi, če so bili to italijanski kolaboracionisti, si moral bežati, če so bili četniki ali domobranci, si se moral skriti, če pa je bil Wehrmacht, si lahko šel mirno mimo njih, bali in umaknili pa smo se tudi esesovcem.«

Eden od teh pastirjev je tudi omenil, da so tisti ljudje v uniformah Guardie Civice najbrž bili preoblečeni inšpektorji posebnega inšpektorata, saj so tam blizu videli parkirano vozilo za prevoz mrtvih, ki so ga na svojih pohodih pogosto uporabljali prav Collottijevci.

Po koncu bojev okrog Trsta pa so ti pastirji videli, kako so domačini vrgli v to jamo nekaj razpadajočih trupel nemških vojakov, skupaj s konjskimi kadavri in ostanki vozov, ki so jih ob begu raztreščile bombe.

Tako se tega spominja Jordan Zahar:

„Jaz sem bil, kljub vsemu, kar sem doživel in preživel, mlad in sem s prijatelji, ki so preživeli vojno, kmalu šel pogledat malo naokrog, tudi do šohta. Tu smo srečali štiri starejše vaščane, ki so kot vaška

straža morali zakopati mrtve in očistiti poti po gmajni. Prav tu pri šohtu so namreč bombe uničile kolono štirih nemških vozov, polnih vojaškega materiala. Opazovali smo jih, ko so z volom vlekli proti breznu zadnjega od osmih konjskih kadavrov. Delo je bilo mučno in dolgotrajno, čeprav so imeli že dovolj prakse. V opuščen rudnik so vrgli tudi trupla štirih nemških vojakov, notri so zmetali še ostanke vojaških voz z neuporabnim tovorom vred. Padle partizane pa so svečano pokopali na bazoviškem pokopališču, kjer imajo tudi spomenik.

Mladi smo se potepali še malo bolj naokrog. V razbitinah sem našel mali priročnik za gradnjo malih mostičkov za vojaške potrebe in pa stekleno cevko za injekcije. Odkrili smo še truplo enega nemškega oficirja, ki je bilo brez roke. Roko mu je odnesla lisica, ki je prav takrat švignila mimo nas. Ker je že strašno zaudarjalo in ga nihče ni hotel nositi, so ga naslednji dan polili z bencinom in zažgali. Ker ni zgorelo, so ga skupaj z roko, ki jo je lisica ob begu izgubila, vrgli v šoht.

Malo za tem sem slišal tudi za nek proces proti kolaboracionistom. Med obsojenimi na smrt je bil tudi tisti Collottijev Fabio ali točneje Mario Fabian, ki je med mučenjem tudi posiljeval mladoletna dekleta v moji prisotnosti ...Tega rablja je vojaško sodišče jugoslovanske armade maja 1945 obsodilo na smrt, po izvršitvi kazni pa so njegovo truplo, ki ga ljudje zaradi njegovih grehov niso hoteli pokopati v posvečeno zemljo, vrgli v šoht.“

Po odhodu jugoslovanske partizanske vojske pa so pastirji gledali, kako angleški vojaki čistijo ta premogovniški jašek in kako vlečejo iz njega tudi trupla.

O tem so mladi očitvidci iz Boršta molčali dolgih 35 let, dokler se niso nekega dne srečali in je ob pogovorih to udarilo na plano kot ognjenik. Vsi si tega sicer javno niso upali povedati, vendar Jordan je bil najbolj korajžen. Nato mi je prav to vse še enkrat povedal tudi Srečko, ki se je tudi pohvalil, da so ga angleži kot zvedavega fantka posedli na buldožer in da se je vozil na njem tudi takrat, ko so vse to, kar so privlekli iz šohta, privali v tisto luknjo zraven.

NOVA, HLADNA VOJNA

Za boljše razumevanje moramo spet kakšen korak nazaj, saj je znano, da se je povojna hladna vojna začela že med vojno v igrah za meje po vojni, za novo delitev sveta. Za mojega očeta in vse nas tržaške Primorce, se je začela ob osvobajanju Trsta, ne pa z berlinskim zidom. Nekateri so jo čutili že prej, ob prvi svobodi, padcu fašizma, vsi pa kasneje, ko so hoteli nadaljevati svobodo po lastni poti... Bila je, ali je še, nadaljevanje tiste »vroče«, krvave.

V Trstu se je proti koncu vojne nabralo okrog 90.000 pripadnikov nemških in njihovih kolaborantskih vojsk, ki so se sem umikale tako iz zahodne kot vzhodne fronte in tu branile zadnji stik Tretjega rajha s Sredozemskim morjem. Ta Trst, eno največjih trdnjav fašizma, so tako kot ostalo obmejno območje osvobodili partizani, pa če to Italijani priznajo ali ne: Titovi partizani, borci IX in VII. Korpusa in prekomorci, ki so iz Dalmacije prišli s tanki, pa tudi tisoči tržaških delavcev, ki sta jih v partizanske bataljone organizirala Osvobodilna fronta in Komanda mesta Trst.

Dileme italijanskih protifašistov

O tem pa več Vlada Bidovec, Tržačanka iz družine Šebek, nečakinja znanega partizanskega duhovnika Piščanca in svakinja Ferda Bidovca. Med vojno se je vrnila v Trst in tam postala ena izmed glavnih organizatorjev Osvobodilne fronte. Njena pripoved je zelo pomembna za razumevanje tudi povojnega dogajanja, zlasti širjenja govoric o fojbah. Tako je pripovedovala:

»Spominjam se, da si je vodstvo OF v Trstu, takrat sem bila članica Okrožnega odbora OF in kasneje Slovensko-italijanske unije (SI-AMU), zelo prizadevalo vzpostaviti sodelovanje med Izvršilnim odborom odporniškega gibanja za severno Italijo (C.L.N.A.I. ali CLNAI, Comitato di Liberazione Nazionale Alta Italia ali pogovorno Celnai) in Osvobodilno fronto.

V Celnai so bile vključene vse protifašistične italijanske stranke, tudi KPI (Komunistična stranka kasneje partija Italije). Medtem ko

je imela OF za Trst in okolico v svojih vrstah večino slovenskih protifašistov, pa Celnai ni prodrl v širše množice italijanskih protifašistov. Tudi v Trstu je bil ustanovljen Komite narodne osvoboditve (CLN, Comitato di liberazione nazionale). Vendar se niti Celnai niti CLN v Trstu nista vključila v boj proti nacifašizmu, razen KPI.

Sprva so bili stiki s Celnai kar strpni. Kmalu pa so se pojavila neso-glasja med Celnai in OF, zlasti po II. zasedanju Avnoja v Bihacu leta 1943. Takrat je Avnoj sprejel sklep o priključitvi Julijske krajine, Trsta, Gorice, Celovca, Reke, Istre in slovenske Benečije k Jugoslaviji. Sprva se je Celnai strinjal s temi sklepi, potem pa je zaradi vse večjega vpliva italijanskih strank v njem, ki so bile v večini, spremenil stališče in se zavzel za politiko čakanja, da se boj z okupatorjem konča, in za ohranitev neokrnjene italijanskih meje, kar se je po padcu Jugoslavije razširilo celo na Ljubljansko pokrajino. V tej politiki se bile vse italijanske stranke enotne, tudi KPI. Ta je imela v Celnai le malo vpliva, čeprav je imela med italijanskimi protifašisti največ članov. Tako se je tudi KPI priključila stališču Celnai, da ne bi izgubila vpliva med Italijani, zlasti med delavci.

Na pomlad 1944 je na sestanek s predstavniki Celnai za severno Italijo v Milano odšel dr. Anton Vratuša - Vran, član izvršilnega odbora OF, da bi uskladil boj proti nacifašizmu. Dogovorili so se celo, da bi v Trstu ustanovili koordinacijski odbor, v katerem bi bili predstavniki OF in Celnai. Izdali so razglas, v katerem Celnai poziva vse italijanske protifašiste v Julijski krajini v boj proti sovražniku, naj se priključijo borcem v NOB pod Titovim vodstvom. Po tem sestanku se je dr. Anton Vratuša oglasil tudi v Trstu in prišel celo na naš sestanek okrožnega komiteja Skoja. Govoril nam je, kako silno važno je v tem trenutku povezovanje vseh protifašistov, zlasti mladine, Slovencev in Italijanov, in to še prav posebno v tovarnah. O vprašanju meje pa se bo odločalo po vojni. To vprašanje je bilo v večnacionalnem Trstu zelo pomembno.

Vendar niti Celnai niti CLN v Trstu nista imela namena, da bi se bojevala proti nacifašizmu. Iz svojih vrst so odstranili celo KPI, ki se je strinjala s skupnim bojem z jugoslovanskimi narodi.

Tedaj si je OF ponovno prizadevala, da bi prišlo, zlasti v Trstu, do sestanka vseh protifašističnih strank, včlanjenih v CLN, kjer bi se

dogovorili, kako bi se dokončno uskladil zadnji boj proti okupatorjem. Tega sestanka pa, žal, ni bilo. Sodelovala sta le dva člana CLN v Trstu, dr. Schifrer in Carrarci, vendar nista prišla v imenu CLN, marveč kot socialisti. Še prej je bilo rečeno, da naj bi izdajali skupen časopis Borba-Lotta. Urejal bi ga Don Marzari, ki pa je sabotiral in časopisa niso tiskali.«

»Tokrat so tudi italijanski nacionalisti zelo okrepili svojo dejavnost v Trstu?«

»Da, v Trstu so začeli novo gonjo proti Slovencem in opozarjali Italijane na slovansko nevarnost. Italijanska policija pod vodstvom SS pa je v Trstu aretirala skoraj ves odbor CLN. Preostali člani CLN, kolikor jih je še ostalo, se niso strinjali z ukinitvijo Guardie Civice, to je mestne straže v Trstu, ki je bila v službi okupatorja. Ustanovili so celo lastno četo, ki naj bi se bojevala proti partizanom. Tedaj je vodstvo OF pozvalo vse slovenske in italijanske protifašiste, naj se v Trstu ustanovi Izvršilni odbor slovensko-italijanske protifašistične unije (IO SIAU), ki bi začel v mestu in zlasti v tovarnah organizirati odpor. In res. SIAU si je pridobil velik vpliv. V tovarnah so delovali Odbori delavske enotnosti, ki so povezovali Slovence in Italijane in jih spodbujali v boju za njihove najosnovnejše pravice in za boj proti nacistom in fašistom.

Ko se je bližal konec vojne, je KPI spremenila dotedanje stališče in priznala, da ima vsak narod na tem ozemlju, tudi Slovenci, pravico do enakopravnosti. Vodstvo SIAU je v odločilnem trenutku združilo vse sile v boju proti nacionalizmu in fašizmu za osvoboditev Trsta.«

Med temi, ki so s tanki osvajali svoj Trst, je bil tudi general Branko Jerkič, takrat pomočnik komandanta brigade, ki je prva vdrla v mesto. Branko je bil sin primorske družine, ki je v času fašizma morala zbežati pred fašističnim terorjem, zato se je v Trst, glavno mesto Primorske, vračal kot v svoje mesto. Tako mi je pripovedoval:

»Na obronkih Trsta so bile razmeščene enote 188. nemške divizije. One so štitele prihode v mesto. V Trstu pa je imel Globočnik svoje enote, ki so sestavljale obrambo notranjega dela mesta. V tem delu so se našle vse mogoče enote, ki so bile ali SS ali pomožne enote

SS, v katere so spadali Slovenci, Rusi in Italijani. Poleg tega sta bili še protiletalska in proti mornariška obramba. Te enote so bile izredno močne in tako razporejene, da so se lahko skoncentrirale na nekaterih mestih, za katera so vedeli, da jih partizani ne bodo mogli zasesti. Eno takšnih mest je bil na primer Koroneo.«

»Tako kot ponekod drugje je tudi v Trstu delovala Komanda mesta.«

»Komanda mesta Trst je bila enkratno organizirana in mislim, da je naša velika napaka, da o tej organizaciji nismo dovolj govorili. Sama organiziranost bataljonov in njihova pomoč našim enotam, to je XXX. divizija in naša brigada, ki niso poznale Trsta, je pomenila izredno izredno veliko.«

»V Trstu so se začeli upori že prej, Komanda mesta pa je napadla že v noči na 28. april. Vi ste za to vedeli ...«

»Mi smo dobili povelje, ki ga nam je izdal naš štab divizije. Povelje smo dobili pravočasno in smo v noči na 30. šli v Trst. Bataljoni, ki pa so se tam bojevali, so lahko zdržali en dan borbe, ampak s tem, ko sta prišli XXX. divizija in naša enota, so dobili okrepitev. Sovražnik pa ni vedel, s kakšnimi silami, s kakšnimi močmi smo šli nad Trst.«

»S katere strani ste vdrlili?«

»Mi smo šli najprej proti vzhodu, da bi iz vzhodne strani prišli v Trst, vendar so bile tam težke borbe. Potem pa smo se vrnili in smo prek Proseka prišli v Trst, s tem da smo najprej prišli v Barkovlje, potem v Rojan.«

»Kje so bili najhujši boji? Prav okrog Opčin ...«

»Najhujše boje so imele naše enote XXX. divizije okrog Opčin, mi pa smo jih imeli, ko smo že prišli v Trst. To se pravi, da v Barkovljah nismo imeli tako rekoč nobenih bojov, ampak Barkovljani so bili Slovenci in so nas sprejeli z izrednim veseljem in nam potem kazali poti, povedali, kje so sovražniki. S tem so pomagali, da smo lahko zelo hitro napredovali proti Rojanu.«

Tako pa se tega osvobajanja spominja Morana:

»Konec aprila 1945 je prišlo v Trstu in okolici do vstaje pod vodstvom Komande mesta Trst, ki je delovala vse od leta 1944 in je imela v svojih vrstah okoli 20.000 oboroženih borcev. Komanda mesta je bila neposredno povezana s komando IX. korpusa, ki je že prodiral proti Trstu. Na obronkih mesta pa se je proti okupatorju bojevala jugoslovanska armada. V boju za osvoboditev Trsta so se izkazali zlasti tržaški partizani. Nemška vojska ni zapustila svojih položajev. Srdit boj se je bil iz ulice v ulico, za vsako hišo posebej, iz katerih so marsikdaj regljale strojnice in kosile smrt. Padlo je veliko naših borcev. Trst je bil osvobojen 1. maja 1945.«

»To je bil za vas zagotovo najlepši dan v življenju?«

»Da, to je res. Ne morem vam povedati, kolikšna je bila množica ljudi, ki se je proti centru mesta zgrinjala iz vseh koncev in krajev. Prihajali so celo s Krasa. Ljudje so jokali od sreče in se objemali. Mi, ki smo delali v ilegali kot vodje odporniškega gibanja, smo se srečali s partizanskimi komandanti. Takrat je prišel tudi pokojni Regent, ki se je vrnil iz Sovjetske zveze, srečala sem se s komandantom IX. korpusa, Borisom Kraigherjem in ne vem več točno, s kom.«

»Vi ste tudi ogovorili množico na Trgu Unita.«

»Da, takrat je prišel k meni tovariš Boris Kraigher in rekel: 'Morana, ti boš govorila v imenu OF.' Lahko si mislite, kako me je to presenetilo. Sploh nisem bila pripravljena, da bi govorila pred 100.000-glavo množico, ki se je zbrala na velikem trgu, in to v imenu OF. Takrat so ljudje začeli vzklikati Morana, Morana.«

Pozdrav zaveznikov s puškino cevjo na prsi partizana

Takrat je bil v Trstu tudi moj oče, ki je za deveti korpus ustanavljal godbo na pihala, s katero bodo proslavili svobodo in igrali so tudi ob slovesni ustanovitvi prve slovenske vlade v Ajdovščini. Bil je tudi med tistimi, ki so šli pozdravit anglo-ameriške zaveznike, ki so že prihajali od Tržiča proti Trstu. O tem se sicer nisva veliko pogovarjala in njega žal tudi nisem posnel za kakšno oddajo, saj se mi je zdelo, da ni pošteno, da kot novinar intervjuvam svoje starše, vendar mi je večkrat omenil, da so ti novozelandski zavezniki prvemu

od njegovih tovarišev, ki so jih ustavili na cesti, da jih pozdravijo kot zaveznike, postavili puško na prsi in zahtevali od njih, da se jim umaknejo s poti. Tako se jim je mudilo v Trst ali pa so tak odnos imeli do partizanov. Podobno mi je pripovedoval nek domačin z okolice Devina, ki je bil kot ranjen partizan doma na okrevanju, pa so se neki Nemci kar predali kar vaškim dekletom. One so jih z njihovimi puškami na ramenih pripeljale k njemu na dom. Ko so šli pozdravit Novozelandce, da bi jim predali ujetnike, je tudi njemu nek zavezniški vojak postavil puškino cev na prsi in zahteval, da se umakne. Profesor Bojan Pavletič pa mi je pripovedoval, kako mu je nek angleški vojak s klofuto zbil titovko z glave, ko se je vrnil v svoj osvobojeni Trst.

Ko so zavezniki prišli v Trst, je bil ta že skoraj ves osvobojen. Tako pripoveduje Branko Jerkič:

»Ko so prišli zavezniki, to je bilo 2. maja okrog 17. ure, so se v Trstu obdržale še tri postojanke. Ena je bil zapor Koroneo. Zavzeti so ga poskušale tudi oklepne enote IV. armade, ki so prišle v Trst 1. maja, vendar je bilo zidovje premočno, tako da so Nemci čakali, da bodo prišli Angleži in se njim predali brez borbe.«

»No, tudi vi ste zajeli veliko Nemcev in vseh vrst kvizlingov, ki so bili z njimi ...«

»Ko smo gledali na morje, smo videli, da se vojaki z motornimi čolni prevažajo na neke ladje. To so bili v glavnem oficirji. In takrat sem prvič videl, kaj pomeni vojska brez vodstva. Ko so se oficirji umaknili, je med temi vojaki brez poveljstva, organizacije kar nenaenkrat nastala slaba morala. Pri koncu bojev so naše patrulje zajele po 30, 50 Nemcev, ker so se tudi oni nehali boriti. Videli so, da ni nobenega razloga za nadaljevanje borbe, kajti njihovih poveljnikov ni bilo več med njimi.«

»No, danes posebno italijanska stran veliko govori o fojbah, o tem, kaj naj bi vse počele partizanske enote z ljudmi, posebno s fašisti, ki so jih dobili v Trstu ...«

»Naša enota ni izvajala nobenega terorja nad civilnim prebivalstvom. Predvsem smo čistili mesto raznih ostankov oboroženih enot in to čiščenje se ni končalo 3. maja, ampak se je nadaljevalo, ker so

bile oborožene formacije tudi v podzemlju, to se pravi v kanalizaciji Trsta. Te so bile predvsem italijanske. Menim, da so vse govorice o strašnih grozodejstvih, ki so jih partizani napravili v Trstu, izmišljene in da so – normalno – politično obarvane. Moram reči, da so nas pošteni Italijani in Slovenci v Trstu zelo pristrčno sprejeli, da je bila osvoboditev Trsta praznik za vse poštene ljudi. Dobro pa vemo, da je Trst predstavljal točko ali mesto, v katerem se je med vojno in ob koncu vojne zbralo vsemogoče. Vse, kar je zbežalo iz Jugoslavije, vse, kar je takrat zbežalo iz Slovenije, vse tisto, kar je prej bilo v Trstu. Torej, oni niso mogli naprej in so čakali, da bodo prišli zavezniki in da se bodo potem povezali z njimi.«

»Pomudimo se pri t. i. 40 dneh svobodnega Trsta. Kako je bilo v mestu?«

»Trst je živel posebno življenje. Nobena trgovina ni delovala, ker je bil pretok blaga presekan. Ljudje pa so vseeno imeli toliko zalog doma, da so lahko preživeli. Slovensko zaledje je bilo razmeroma močno, vendar moram reči, da so se naši odnosi z zavezniki zelo hitro slabšali. Ne toliko zaradi vojakov, ampak zaradi poveljstva. Zdaj po vojni, ko berem depeše in drugo, vidim, da je predvsem predsednik Anglije, gospod Churchill, precej dvomil o prejšnjih dogovorih s Titom in med dvema državama – to se pravi med partizansko oblastjo in angleško vlado.«

Maščevanja in lov na domače zločince

Morano sem vprašal tudi o fojbah, pa mi je odgovorila:

»Ne boste verjeli, ampak dejstvo je, da mi, ki smo bili v komandi mesta, vsaj jaz, o kakšnih fojbah v tistem času nismo imeli pojma. Vedeli smo, da je prihajalo do nepravilnosti, da je Varnostnoobveščevalna služba (VOS) aretirala nekaj Tržačanov, ki so jih odpeljali v kasarno pri Sv. Ivanu, vendar o fojbah takrat po pravici povedano nismo ničesar vedeli.«

Po vojni se je v Trstu dogajalo marsikaj, kar je bilo predvsem posledica tega, kar se je že prej pod fašizmom in zlasti med vojno. Sedaj so na oblast prišli tisti, ki so bili na vse načine poniževani, bili žrtve najbolj krutega fašizma in najbolj krvave vojne v zgod-

vini človeštva. Ljudje so kar sami iskali svoje krvnike. Tisti, ki niso uspeli zbežati v Italijo, še preden so jim partizanske enote presekale pot ali pa s čolni, so se poskrili v kleti, kanalizacijo in podstrešja. Od tu so hitrimi napadi na enote jugoslovanske armade, ki so vzdrževale varnost, poskušali zbežati iz Trsta.

Kot mi je dejal general Jerkič, so v samem Trstu imeli več mrtvih prav v teh incidentih kot pa v samem osvobajanju mesta. Danilo Ivančič, ki je bil tiste dni po vojni kot partizan v svojem Trstu, mi je pripovedoval, da so na njih streljali kar z oken hiš. Veliko je bilo še streljanja, saj je znano, da najhujši vojni zločinci pobijajo naprej, dokler niso sami ubiti. Koliko so jih pobili v spopadih ali zajeli, nisem dobil podatkov. Kljub temu je velika večina zločincev preživela, saj je znano, da je večina inšpektorjev posebnega inšpektorata dobila službo pri zavezniški policiji, imenovani Čerini (Tako se je takrat reklo zelo majhnim povoščenim papirnatim vžigalicam, s katerimi si se, ko si jih prižgal skorajda vedno opekel).

Ob tem so tržaški protifašisti in njihovi domači partizani, ki so bili organizirani s strani OF ali CLN vsak posebej lovili in aretirali tiste, za katere so sami dobro vedeli, kaj so počeli med vojno. Ne smemo pozabiti, da je bil Koroneo v rokah italijanskih fašistov tudi po nemški zasedbi Trsta, da so bili v Rižarni zaposleni predvsem italijanski pazniki, na njihovo kolaborantsko vojsko Guardio civico, to je na italijanske domobrance, na slovenske domobrance, ki so jih pripeljali iz notranjosti Sloveni, da bi sami obračunali z upornimi Primorci, na skupine in skupinice fašistov zlasti iz Istre, ki so z zastavami s kozo korakali po Trstu ... Pa ne gre samo za te, ampak tudi vse tiste, ki so pljuvali po Ščavih, ki so jih po pitju ricinusovega olja vlekli podelane in zavezane z vrvmi v sprevodih po mestu. Pa da ne omenjam izdajstev, s katerimi so polnili Koroneo, Rižarno in železniške vagone najprej za jug Italije, nato pa Nemčijo.

Priložnosti za maščevanja je po vojni ogromno, vendar mlada oblast je zelo uspešno prav s postavitvijo reda, komisij in hitrih vojaških sodišč vzpostavila dokajšen red. Ujeti fašisti so šli najprej pred komisije, ki so bile sestavljene iz tržačanov in oficirjev JA. O tem mi je pripovedoval tudi Stojan Udovič iz Svetega Ivana, najprej partizan tržaških delavskih bataljonov, nato pa je postal pomočnik

komandanta rajona Staneta Kavčiča, ki je vodil tako komisijo. Ta komisija ni odločala o likvidacijah, ni bila sodišče, ampak je le od zajetih fašistov le odbirala sumljive osebe, ki so jih nato odpeljali naprej v Slovenijo. Za Stojana in njegove soborce je bil Stane Kavčič zelo dober človek in do teh zajetih fašistov zelo popustljiv, »preveč dober«. Zatrnil je, da so jugoslovanski partizani zagotovo spoštovali navodila in niso nobenega vrgli v nobeno fojbo, pač pa tega ne more reči za italijanske, saj se je dogajalo veliko medsebojnih obračunov in osebnih maščevanj.

Z nekaterimi zelo znanimi in iskanimi vojnimi zločinci, kot na primer Collottijem, so obračunali takoj. Tega so zajeli pri begu italijanski partizani in ga likvidirali na kraju samem, skupaj s priležnico (tisto, s katero je stanoval nad mučilnico in s katero je vsako jutro hodil k maši v cerkev pri Jezuitih), saj so ju sami dobro poznali. Shranili so le njune osebne dokumente. Njegovega pomočnika, specialista za izživljanje nad ženskami, Maria Fabianija pa so dobili slovenski partizani in šel je pred hitro sodišče. Po nekaterih pripovedih naj bi ga to obsodilo na smrt prav v Bazovici, čeprav je imelo sedež in je tudi delovalo na Kozini. V Bazovici so ga nato tudi ustrelili, a ga ljudje zaradi tega, ker so videli njegov način mučenja, nekateri tudi okusili, niso hoteli pokopati na pokopališču med svoje ljudi, zato so ga raje vrgli v Šoht.

Titovi partizani so bili takrat že zelo urejena zavezniška vojska s strogim poveljstvom, ki je spoštovalo mednarodno zakonodajo in sporazume ter imelo tudi svoje sodstvo. Za razliko od italijanskih partizanov so ujete vojne zločince dali najprej pred posebne komisije, nato pa hitra sodišča. Tiste, ki jim niso takoj dokazali zločinov, so nato poslali v neke zbirne zapore na Primorskem, od tu pa jih odpeljali v glavno taborišče v Borovnico pri Ljubljani.

O tem v enem od odstavkov govori tudi skupno poročilo jugoslovanskih in italijanskih zgodovinarjev: »Večina Slovencev in jugoslovanski rešitvi naklonjeni Italijani so razširitev jugoslovanskega vojaškega nadzora z že osvobojenih partizanskih območij nad celotno Julijsko krajino navdušeno pozdravili. Slovenci so doživeli dvojno osvoboditev: izpod nemške okupacije in izpod italijanske države. Hkrati pa so Italiji naklonjeni prebivalci Julijske krajine

doživljali jugoslovansko zasedbo kot najtemačnejši trenutek v svoji zgodovini tudi zato, ker jo je na tržaškem, goriškem in koprskem spremljal val nasilja, ki se je izražal v aretacijah več tisoče, po večini Italijanov, a tudi Slovencev, ki so nasprotovali jugoslovanskemu komunističnemu političnemu načrtu - del aretiranih je bil v presledkih izpuščen; v stotinah naglo izvršenih obsodb - žrtve so bile večinoma vržene v kraška brezna, imenovane fojbe; ter v deportaciji velikega števila vojakov in civilistov, ki so deloma shirali ali bili ubiti med deportacijo, po zaporih in po taboriščih za vojne ujetnike v raznih krajih Jugoslavije (med njimi je treba omeniti Borovnico).«

Po podatkih ameriških in britanskih obveščevalcev, ki so sodelovali predvsem s C.L.N.A.I. oziroma italijanskimi viri informacij, naj bi bilo v času prisotnosti partizanke vojske v Trstu aretiranih okrog 1.500 ljudi, med katerimi so bili tudi v Trst pripeljani domobranci in študenti njihove oficirske šole. V istem poročilu je navedeno tudi, koliko ljudi naj bi partizani pobili okrog, in sicer 150 bivših fašistov, policajev, vojakov X MAS, Guardie Civice in drugih kolaborantskih enot ali skupin, stotine pa naj bi jih zmetali v jamo pri Bazovici ter druge kraške jame. Poročilo omenja tudi italijansko časopisno propagando in obtožbe, da naj bi v bazoviško brezno vrgli 600 Italijanov in 10 novozelandskih vojakov.

S prvih avgustovskih dni pa lahko v britanskih arhivih najdete tudi dokumente, ki dokazuje, kako velik pomen so dali Britanci italijanskemu pisanju o domnevnih pobojih, saj sta bila o tem obveščena tudi maršal Harold Alexander in prvi minister Wilson Churchill.

Dokumenti na naslednjih straneh:

- Splošno poročilo britanskih obveščevalnih služb o jugoslovanskih aretacijah in eksekucijah od maj do junija 1945 v Trstu (Vir: Raporti quasi segreti del G.M.A., Trieste agosto 1945).

- Kopija dopisa angleškega armadnega štaba iz Rima pristojnim za civilne zadeve v štabu za Julijsko krajino v katerem priporočajo, da se časopisnemu pisanju o 400 do 600 truplih v rudniku pri Trstu posveti čim večjo pozornost, tudi zato, da jih ne bi obtoževli, da prikrivajo jugoslovanski terorizem in kopija odgovora (Vir: The national archives, London, mapa Jugoslavia - Pit of Bazovizza).

- Dokument iz iste mape, ki zelo jasno zanika vse pisanje italijanskega tiska in priznava pritiske Rima (Vir: Isti).

COPY.

SECRET.

SUBJECT:- GENERAL REPORT ON JUGOSLAV ARRESTS AND EXECUTIONS IN
MAY/JUNE 1945

MAIN HQ 13 CORPS 87
33/2/GSI
3 Aug 45

AFHQ (attention G-2 Section).

---

1. INTRODUCTION

It is emphasised that this report is essentially of a general nature. The evidence which has been collected from a number of Allied and civilian sources in this area, has often been inconclusive and conflicting because of:-

- (a) absence of official records.
- (b) fear of reprisals which still dominates many Italian minds even preventing persons coming forward with evidence of disappearance of their kin.
- (c) limited personnel resources available to this HQ for prosecuting such an enquiry.

2. NUMBERS.

(a) Arrests.

Detailed lists of persons alleged to have been deported and still missing are being compiled by Welfare Branch of AMB 13 CORPS in close liaison with the TRIESTE Branch of the Italian Red Cross. So far lists of 1,450 names have been submitted to AFHQ and AC while a further 1,500 are under investigation. These figures divide into areas roughly as follows:-

TRIESTE Area	1,500
GORIZIA Area	1,000/1,500
FOJA Area	500/600
MONFALCONE Area	150

Investigations have necessarily proved difficult owing to the following reasons:-

- (1) Fear of reprisals. During the last week two women helping in GORIZIA with the compiling of records were

TOP SECRET

AFHQ MESSAGE CENTER

CORRECTED COPY - DESTROY ALL OTHERS

INCOMING MESSAGE

N 1123/02

N 2110/02

MOO: 01/RTCC
ROUTINE

TOP SECRET

edf/jtc

TOP SECRET

FROM: HEADQUARTERS ALCOM ROME

TO: AFHQ G-5 INFORMATION HEADQUARTERS MAIN XIII CORPS
SENIOR CIVIL AFFAIRS OFFICER VENEZIA GIULIA

REF NO THIS MESSAGE: 2901, 1 August 1945.

Cite ACEXE.

1. It was reported in the Italian press yesterday morning that "The General in command of the British Eighth Army has officially denied the news published by Italian press according to which 400-600 corpses had been discovered in a deep mine shaft in the TRIESTE Zone" and indicating no investigation would be held.

2. We are advised by the British Embassy here that a personal signal from ex Foreign Secretary EDEN was sent on 23rd July from POTSDAM which stated Mr EDEN considered full investigation into report of this atrocity should be carried out and that this was ex Prime Minister CHURCHILL'S view and also that of Field Marshal ALEXANDER. We also understand the State Department takes a serious view of the alleged atrocity and feels that unless full investigation is carried out, the American and British governments will later be accused by the Italians of suppressing evidence regarding Yugoslav terrorists' activities. Both Ambassadors fully share collaboration view and British Embassy have recommended to Foreign office that maximum publicity should be given.

3. In view of the above, we presume orders will be given for an immediate investigation and for a denial of the report referred to in Paragraph 1.

ACTION: G-5 (ACTION CHANGED TO SACS 3/8/45)

INFORMATION: SACS CAO G-2 US POLAD RESMIN G-3 INC
ENGRS PRO PWB **

M3 IN 1454A 3 Aug 45 TOP SECRET 0446B REF NO 2901 md/X

M. Ivančić: FOJBA

TOP SECRET

COPY No.

THE MAKING OF AN EXACT COPY OF THIS MESSAGE IS FORBIDDEN

FX 31943

File
136

OUTGOING MESSAGE

SECRET

PRIORITY

TO FOR ACTION: ALCOM
 FOR INFO : XIII CORPS
 REF NO : FX-31943
 SIGNED : SACMED CITE PHDSC

Reurad ALCOM 2901 of 1 August.

1. Report published in Italian press and also cabled to UNITED STATES that Allies had already recovered large numbers of bodies from BASSOVIZZA pit near TRIESTE was completely false. As you are aware under present censorship arrangements no control is exercised at source over such reports and it appears PRO had no knowledge of matter until reports were published.

2. Denial that bodies had been recovered was issued officially by PRO Eighth Army and by XIII Corps as was most necessary. In fact denial did not state that investigation was not taking place. However, ROME press which published original malicious report also appears to have reported denial inaccurately.

3. Signal from Mister EDEN to which you refer in your paragraph 2 is well known here. Matter has, in fact, been under investigation by XIII Corps for some time. Investigation however presents considerable engineering difficulties. It is hoped these will shortly be overcome when full reports will be made available to all concerned.

4. Statement that investigation is proceeding will not at present be published.

5. For XIII Corps. Your I2 of 1 August refers.

AUTH: J G SWEETMAN, LT COLONEL

ORIGINATOR : DC/S

INFORMATION: SAGS G-2 G-5 G-1(B) ENGRS CAO USPOLAD
 RESMIN INC PRO PWB **

MC OUT 969 4 Aug 45 SECRET 1100B Ref No: FX31943 ja/V/

M. Ivančić: FOJBA
 LAŽI

2
COPY NO.

K razumevanju takratne propagande o fojbah mi je zelo pomagal tudi intervju, ki sem ga imel z znanim Dolinčanom Dragom Slavcem. Kot sumljiv Slovenec je bil že ob pripravah na drugo svetovno vojno vpoklican v italijansko vojsko in nato poslan v Grčijo. Tam se je priključil grškim partizanom, nato je šel v Jugoslavijo k Titovim borcem, kjer si je nabral kar nekaj izkušenj. Vojna vihra ga je nato prinesla k italijanskim partizanom, pravzaprav jih je v Bormiu, Tiranu in tamkajšnjih krajih kar on osebno organiziral, zato so ga klicali »Komandante Tito«. Že prve dni maja pa so mu njegovi italijanski tovariši začeli očitati, da njegovi Titovi partizanu po Trstu kar vseprek pobijajo Italijane. V salojskih časopisih so bili naslovi »*Barbari slavi ammazano, per le vie del Trieste scorre sangue italiano*« (Slovanski barbari koljejo, po tržaških ulicah teče italijanska kri).

»Iz heroja sem se v trenutku spremenil v barbara,« mi je dejal, »zato sem se takoj vrnil domov, kjer sem se že konec maja prepričal, da gre le lažno propagando.«

Tudi on se je ob tej pripovedi skupaj z mano spraševal, kako to, da se je ta informacija tako hitro razširila po Italiji, skorajda še preden naj bi se zgodila. In to prav od protifašistične C.L.N.A.I.

Primorski dnevnik je 5. 8. 1945 objavil uvodnik z naslovom Kraške jame: v njem piše, da je »Reuterjev dopisnik Cecile Sprigge začel raziskovati trditve iz pisanja rimske Libere stampe o 600 truplih v jamah med skalovjem nad Trstom, ki naj bi jih hladnokrvno ubili Jugoslovani okoli 14. maja. Sprigge je preiskal jamo in »rudnik« blizu Bazovice in izjavil, »da vest ne odgovarja resnici.«

Pisanje italijanskih časopisov o fojbah je seveda pritegnilo veliko pozornost zlasti na zahodu, tam, kjer so iskali vsako dlako v jajcu, da bi jo izkoristili za propagando proti komunizmu, pa ne samo temu, ampak proti upornim Slovanom, ki niso hoteli sprejeti njihove diktature kapitala. Tako je novozelandski časopis Evening Post poslal svojega posebnega poročevalca P.A., ki se je z Novozelandci celo osebno spustil v to »brezno smrti«. Nato je 6. avgusta 1945 objavil članek v katerem v celoti zanika govorice, da bi bilo v njem 400 trupel italijanskih domoljubov in zraven še nekaj novozeland-

skih vojakov. Videl je le trupla nemških vojakov, kadavre konj in razbitine vozov.

Članek končuje z ugotovitvijo, da v jami ni tistih 400 trupel, ki naj bi jih notri vrgli partizani, da gre le za popolno načrtno laž.

“ The correspondent declares that the story about the disinterment of 400 corpses is a complete fabrication, as also is a report that the Bishop of Trieste and the Patriarch of Venice arranged for the burial of the corpses in a suitable place. ———

Izsek članka Poročilo z »jame smrti« / Lažna zgodba iz Trsta, (Vir Evening post 6. 8. 1945).

Politični boj za Trst

Za Trst se, seveda, ni boril samo slovenski narod in z njim Jugoslavija, ampak prav tako Italija in za njo Anglija ter ZDA, ki so imele tu na najbolj severnem koncu Sredozemlja, ob stiku slovanske in romanske Evrope, političnega vzhoda in zahoda ali kapitalističnega sistema in socialističnega, prav posebne interese, ki so se kazali v vseh odtenkih in dogajanjih hladne vojne. Na začetku je Jugoslavija imela tudi odločno podporo Sovjetske zveze, vendar po Informbiroju nam je Stalin popolnoma obrnil hrbet, italijanski komunisti pa so proti slovenskim in Slovencem nasploh organizirali take nizkotne napade, ki so prava sramota za samooklicane »proletarske intelektualce«.

Angleži in Američani so se postavili na italijansko stran

Očitno pa je Tito že v medvojnih pogovorih z Američani pristal na dejstvo, da bodo oni uporabljali Trst in železniško progo ob Soči za svojo pomorsko bazo in prometno zvezo pri dokončnih bojih proti tretjemu rajhu. Obenem ne smemo pozabiti na angleške in ameriške obljube Trsta Italiji ob pogovorih z Badogliom. Da bi se to lahko izpeljalo, je anglo-ameriško poveljstvo začrtalo tako imenovano

Morganovo črto, ki naj bi ločila ozemlje, ki bo pod anglo-ameriško kontrolo in tisto vzhodno pod jugoslovansko armado. Vmes so vzpostavili cono, Cono A pod kontrolo anglo-ameriške vojske in Cono B pod nadzorom nove jugoslovanske armade. V Coni A pa je bil pod ameriškim nadzorom tudi partizanski odred 2000 mož z lahko in težko oborožitvijo. Pariška mirovna pogodba je severni oz. večji del te meje z nekaterimi manjšimi popravki postavila kot dokončno, na južnem delu ali ob Trstu pa ustanovila novo paradržavico Svobodno tržaško ozemlje (STO), ki pa je bilo prav tako razdeljeno na Cono A in B. Pravzaprav sta lastnosti države imeli vsak cona posebej, zato jih tudi pišem za razliko od prejšnjih z veliko začetnico. Imeli sta svojega guvernerja, ki sta imela svoj svet, zakonodajne in izvršne organe, sodstvo, lasten denar in policijo. Cona A STO je bila pod absolutnim nadzorom anglo-Američanov in njihovega guvernerja, Cona B pa Jugoslavije. Seveda je šlo za dva popolnoma nekompatibilna, ne samo nacionalna, ampak tudi politična sistema in za pravi poligon propagandne še hujše hladne vojne.

Anglo-ameriške oblasti so bile zelo očitno na strani italijanske desnice, saj je ta zagotavljala najboljšo barikado proti vzhodnemu slovanskemu komunizmu. To najbolj dokazujejo dejstva, da so v mestno policijo zaposlovali vse bivše fašiste, celo najhujše vojne zločince iz Guelijevega inšpektorata, po nekaterih pripovedih vključno z njim samim. Ko je šel Jordan Zahar po nove dokumente na to zavezniško upravo, jih je tam prepoznal in oni njega. Tistega fašističnega učitelja iz Ospa, ki so ga otroci poimenovali Cagaincarta so postavili celo za oficirja. Ta je namreč iz drvarnice naredil zapor in se v njem vsako jutro podelal na časopis, nato pa v ta zapor zaprl tiste otroke, ki so se spozabili in med poukom izrekli kakšno slovensko besedo, po koncu kazni so morali tiste njegove iztrebke zaviti v papir in odnesti v svojo gnojno jamo. Anglo-ameriška uprava je najprej začela na šolah zaposlovati kot slovenske učitelje domobranske begunce iz Slovenije in prav tako novinarje na radiu Trst. Ker pa se Primorski dnevnik ni vdal, so ga celo prepovedali, a so morali po stavki 180.000 delavcev vendarle pustiti pri življenju.

Najbolj so se bali delavcev, pa ne samo slovenske narodnosti, ampak tudi italijanske, saj so tudi oni bili za spremembo političnega

sistema in številni celo za priključitev k socialistični Jugoslaviji. Zato ni čudno, da so za spopade z demonstranti pripeljali v Trst posebna oklepna vozila z ogromnimi plugi za odiranje človeških množic. 10. marca 1946 je njihova policija v Škednju ob prihodu mednarodne razmejitvene komisije celo streljala na demonstrante in dva ubila, dvaindvajset pa ranila. Slovensko-italijanska unija je v protest organizirala dvodnevno stavko, ki so se ji pridružile vse demokratične sile v Coni A Svobodnega tržaškega ozemlja (Več v izdajah Primorskega dnevnika iz tistih dni).

Ta anglo-ameriška uprava je ponovno vpeljala v pravni red celo fašistične etnocidne zakone. Tudi meni osebno, ki sem bil rojen 17. 3. 1948 v Trstu, niso hoteli vpisati slovenskega imena in priimka, ampak si je tista nuna, ki je skrbela za matično knjigo, kar sama izmislila drugo italijansko ime pa tudi priimek mojega očeta in mame je ponovno poitalijančila. Pravo slovensko ime in priimek mi je vpisal šele naš duhovnik pri krstu.

Pa da ne pišem o enoti ustašev, preoblečenih v ameriške uniforme in opremljenih z najsodobnejšim orožje, ki so vdrli čez mejo in pobijali ljudi na poti proti Ljubljani, o preletih ameriških letal, od katerih so naši menda dva sestrelili, eno pri Tolminu, drugo pred Ljubljano itd.

Italijanski komunisti so postali najhujši stalinisti

Leta 1949 pa se je politično razmerje na Balkanu bistveno spremenilo. Stalin je zahteval popolno oblast in popolno kontrolo tudi nad Jugoslovansko komunistično partijo, ki je s Titovo partizansko vojsko in tudi politiko kazala odločno željo po samostojnosti pa tudi po lastni poti v komunizem. Zaradi tega je Stalin že 28. junija 1948 v posebni resoluciji obtožil Komunistično partijo Jugoslavije za revizionistično in sovražen odnos do Sovjetske zveze ter jo izključil iz te organizacije. Tito je namreč Stalinu zelo jasno odgovoril, da imajo vso pravico, da grejo glede na razmere v državi v socializem po lastni poti. Ob tem je treba spomniti, da je vodstvo Kominterne, ki je takrat izvajala Stalinovo politiko, prevzela prav Italijanska komunistična partija, ki je to izkoristila tudi zato, da se je oprala fašizma in za svoj boj za vzhodno mejo. To smo plačali že na Pariški

mirovni konferenci, ko se Molotov ni zavzel za to, da bi vsaj Gorica pripadla Jugoslaviji.

Najhujši napadi na Tita in njegovo samostojno pot v socializmu so se začeli dogajati prav v Coni A in to pod vodstvom anglo-ameriške uprave. Tako imenovani Vidalijejci, ki so bili najbolj prepričani Stalinisti, so na ulicah fizično napadali Titoiste ali Babičance (Branko Babič, vodja tržaških komunistov, ki so zavračali stalinizem in ostajali zvesti Titu). Njihov teror je bil tako nasilen, da je ponovno, tako kot v času fašizma, povzročil hude razkole in celo novo bežanje Slovencev v Jugoslavijo. O tem si lahko preberete daljši intervju z Vido Babič, ženo Branka Babiča, ki je objavljen v moji knjigi *Lebič: zgodbe pozabljenega eksodusa*, tu pa le krajši izsek iz pogovora:

»... Najprej so nas imenovali titoisti, potlej pa Babičani. Šlo je za Tita, za Jugoslavijo. Tisti, ki so bili že prej zavedni in trdni Slovenci, smo vsi ostali za Tita. Priseljenci in tisti, ki niso dobro vedeli, kaj so po narodnosti, so vsi postali internacionalisti in 'comunisti Italijani' internacionalisti. Takrat je ponovno izbruhnil nacionalizem, ki ga prej v levih delavskih krogih ni bilo. Nekaj Italijanov je tudi ostalo z nami oziroma za Tita, Laurenti, Petronio, Sorta, ki so bili bolj razgledani. Propaganda pa je trdila, da je Tito šel proti Stalinu, da je izdajalec, da je šel na ameriško stran, pošten je samo Stalin pa še Lenin, mi in Tito pa smo izdajalci. In peli so Bandiera rossa trionferà. To, da se je ves narod štiri leta skupaj boril, to ni bilo vredno nič. Ampak za tiste, ki smo toliko pretrpeli pod italijanskim jarmom in nato v štirih letih vojne, je bilo to tako žaljivo, tako grozno. Do včeraj smo bili z Italijani 'compagni' (tovariši), potlej pa manj kot nič ... To je bilo vse dogovorjeno.«

»Menda je prihajalo tudi do pretepov, do fizičnega obračunavanja.«

»Ja, pa še kako! Vsi so kričali za nami: 'Dove te ga messo l'oro del partito.' (Kam si dal partijsko zlato?) Iskali so skriti zaklad partije in zlato ... Bili so zelo žaljivi. Takrat nihče ni imel tega denarja, ga ni bilo nikjer. Potlej so napadli Lavrentija, Petronija, mojega moža. Mene sta napadla dva možka. Še sreča, da sem imela (pri sebi) malo punčko, ki sem jo držala (v naročju), ampak sta me vlekla, me žali-

la. Bili so res nizki udarci. To je bilo zelo hudo ... Niti štiri leta borbe niso bila tako huda, kot je bil čas kominforma.«

»Kje je tičal vzrok za napad na vas, na tiste, ki ste zavrnilo Stalina in šli po Titovi poti?«

»Ne vem, kaj je bilo zadaj, ali je bila Sovjetska zveza, Amerika ali samo italijanski interesi ... Za Trst se je šlo, za Julijsko krajino, za to, da bi čim manj dobila Jugoslavija.«

V tem duhu je na tržaškem takrat potekala tudi propaganda ali prepričevanje Italijanov, da optirajo za Italijo pa tudi obtoževanje s povojnimi aretacijami najbolj očitnih fašistov in fojbami. Vse skupaj, tudi čaščenje Stalina je bilo z istim ciljem, da se STO ali vsaj Cona A priključi Italiji. To je anglo-ameriška uprava začela izvajati, saj je vse več prepuščala Rimu, najprej medije.

Ni pa šlo samo za Trst, ampak za nadaljevanje italijanskega fašizma do Slovencev. To dokazujejo tudi druga dejanja njihovih skrajnežev in celo oblasti, kot na primer: 3. aprila 1946 so t.i. Trikoloristi napadli in pretepli Antona Zanuta iz vasi Ošnije pri Sv. Lenartu v Benečiji. Istega dne so bili napadeni in pretepeni tudi Margherita Bledich in skupina beneških Slovencev na svoji poti iz Kozice v Sovodnje, ali pa požig sedeža Demokratične fronte Slovencev v Čedadu v ponoči 23. marca 1950, pa celo razkopavanje po Gujonovi cerkvi na Matajurju še 13. novembra 1995. Tako je za koprsko Ognjišče o tem povedal tamkajšnji slovenski župnik Paskval Gujon: »Pravzaprav je bilo po drugi svetovni vojni še slabše. V času fašizma smo vsaj vedeli, kako je in da je hudo. Po vojni pa se je pojavila organizacija Gladio (Meč). To je bila tajna, paravojaška organizacija. V ozadju je bila Amerika, ki jih je denarno podpirala, da bi preprečevala širjenje ruskega komunizma. Bali so se namreč, da bi komunizem prišel tudi v Italijo, saj je bil na oblasti čez mejo, ki je od tu le nekaj kilometrov. V naših krajih pa je organizacija dobila čisto drugačno vlogo. Spremenila se je v organizacijo za nadzor Slovencev in za boj proti njim. Tako je bil vsakdo, ki je govoril slovensko, komunist. Spet smo bili na udaru duhovniki. Proti nam so pisali po zidovih, nas zasledovali in vohunili.«

Čeprav smo po Videmskem sporazumu govorili o najbolj odprti meji, je bila dejansko le nova skrita »hladna Soška fronta«.

Eksodus Italijanov

V tržaški kolaboracionistični Gvardiji civici, o katerih dejanjih so mi pripovedovali Borštani, so bili povečini fašisti iz Istre, ki so po begu dobili to plačano službo kot nagrado za svoja dejanja. Ker je večji del dogajanja v zvezi s fojbami povezana prav s temi begunci, *esuli* ali optanti, povejmo preden »odpiramo to fojbo« še nekaj informacij o eksodusu Italijanov, ki je odvisno od dogodkov v vojni in nato hladni vojni potekal v več valovih.

Najprej je treba povedati, zakaj je beseda eksodus tako huda ali grda za Italijane. Zato, ker je v prejšnjih dveh stoletjih morala zapustiti svoj dom in se preseliti v prekomorske dežele kar polovica Italijanov. Pa ne zaradi nas Slovanov, ampak njihove politike, ki je na ta način skrivala revščino, gospodarske težave in svojo nesposobnost. Po podatkih iz Wikipedije se je med letoma 1861 in 1985 izselilo iz Italije več kot 29 milijonov ljudi. Največji val izseljevanja je bil pred prvo svetovno vojno in nato med letoma 1920 in 1929. Politiko izseljevanja so nadaljevali tudi po drugi svetovni vojni, saj so še naprej načrtovali pospešeno izseljevanje najmanj 300.000 ljudi na vsakih pet let. Tudi zato pojejo Verdijevo *Va, pensiero* kot svojo himno.

Eksodus Italijanov ni bil eksodus tlačениh sužnjevo, ampak užaljenih vzvišenih gospodarjev.

Sedaj bi to sramoto njihovih vladarjev ali politike in kulture radi pozabili, ali pa dali besedi eksodus novo vsebino, ki pa je vezana na nekaj tisoč tistih, ki so morali bežati zaradi upravičenega strahu pred maščevanjem, in nekaj sto tisoč, ki so se po novih razmejitvah sami odločili, da optirajo za Italijo. Poglejmo si ta ali te eksoduse, ki so se odvijali v več valovih.

Prvi eksodus, ali točneje beg Italijanov iz Istre in Dalmacije se je začel leta 1943, torej šele 25 let ali četrto stoletja po začetku množič-

nega izseljevanja Slovencev in Hrvatov, to je po vseh grozotah, ki so jih oni sami počeli Slovanom, in po padcu njihove fašistične Italije. Kot že povedano, prvi so že ob razpadu Italije začeli bežati tisti, ki so imeli krvave roke in so se bali maščevanja prebivalstva, kar sem že opisal, drugi so sledili po vojni. Čeprav to bežanje imenujejo eksodus, ga nikakor ni mogoče primerjati z zgodovinskim eksodusom judov iz starega Egipta.

Drugi val izseljevanja Italijanov se je sprožil ob končni osvoboditvi. Takrat so tudi najbolj krvavi kolaboracionisti razumeli, da je njihovega malega prodanega oblastništva konec in da je resna nevarnost, da bodo šli pred hitro vojaško sodišče ali pa se bo kdo kar sam maščeval nad njimi.

Ob tem je treba spomniti, da je ob koncu vojne prav tu čez Istro in Primorsko potekalo veliko poti bežečih ostankov nemških enot in njihovih kolaboracionistov, od domobrancev pa do Čerkezov, ki so se dobro zavedali, kaj so doma počeli s svojimi ljudmi in vzhodnimi zavezniki, da pa niso nič hudega vsaj oni osebno storili zahodnim zaveznikom. Dobro so bili tudi obveščeni, da bi nekateri zahodni politiki in generali radi nadaljevali vojno pobijanje proti svojim prvim ali starim sovražnikom, to je boljševikom, tja do Črnega morja in Kavkaza, da bi tudi oni rabili njihove klavske izkušnje in jih za to tudi dobro poplačali.

Tema dvema valoma so sledili tisti ob pariški mirovni pogodbi in kasnejšem londonskem memorandumu. Ti niso bežali, ampak so se selili po lastni odločitvi, da na osnovi mednarodnih sporazumov in zakonodaje, da se iz razmejitvenega območja lahko izselijo državo Italijo ali Jugoslavijo, v kateri želijo živeti po novi razmejitvi. Pri tej odločitvi so jim pomagale stalne grožnje z novo vojno, skrajna politična propaganda, lakota v opustošeni Jugoslaviji in novo blagostanje na drugi strani meje, stari trg za njihove pridelke v Trstu in stara delovana mesta, ki so jih odrezale nove meje, in ponujena nova delovna mesta, stanovanja... Da bi bežali zaradi želje po svobodi ali demokraciji, je bila za naše primorske ljudi, razen za kolaborante, velika farsa, saj so zelo dobro poznali in osebno izkusili to anglo-ameriško demokracijo v Trstu, ki ni samo ponovno izvajala

fašistične zakone in prepovedala slovenske časopise, ampak celo streljala na Slovence.

Za Italijane pa je bilo odločilno spoznanje, da v Jugoslaviji ne bodo več nadljudje z raznimi privilegiji, gospodarji, ampak enakovredni, da jim bodo odslej ukazovali *Ščavi*. Če tem pravim Italijanom dodamo še vse tiste Slovence, ki so sprejeli poitalijančenje, ali se zaradi privilegijev zanj sami potrudili, celo kot rablji lastnemu narodu, potem je to popolnoma razumljivo. In še nagrajeni so bili za to.

Hladna vojna se ni začela v Berlinu, ampak v Trstu

Glavni vzrok za množičnost izseljevanja je bil začetek hladne vojne, ki je imela za cilj končanje tistega, kar so začeli s podporo Musoliniju in Hitlerju. Prišlo je do političnih napetosti z grožnjami z atomsko bombo in blazno medijsko propagando, kakršne svet še nikoli ni pomnil, do vdorov oboroženih enot v Jugoslavijo tako z italijanske kot vzhodne strani kasneje tudi Avstrije, napadov na veleposlanike (najprej v Trstu), terorističnih akcij itd.

Italija je od tega imela samo koristi. Najprej je potrebovala volilne glasove, da bi premagali domače komuniste in socialiste, ki so po vojni resno posegali po oblasti. Ezuli pa niso bili samo glasovi, ampak tudi propaganda. Na ta račun je tudi prejemale od ZDA posebno denarno pomoč ali nagrade za vsakega ezula, ki ga je privabila čez mejo. Ta organizirani eksodus je, seveda, bil predvsem velik politični kapital za vso zahodno fronto hladne vojne, posebej pa za italijansko desnico, ki je dobivala najbolj zagrizene strankarske člane in volivce.

Italijani so s priseljevanjem ezulov tudi bistveno popravili narodnostno strukturo prebivalstva v svojih obmejnih krajih. Zanje so gradili cela naselja prav tam, kjer je bilo največ Slovencev. Tako so s priseljenci izvedli novo »bonifikacijo« slovenskega ozemlja.

Begunci so bili zelo dober politični ali verski kapital tudi za rimo-katoliško cerkev, saj je znano, da je ta slovanskim fašistom, kot so bili ustaši in domobranci, na razne načine pomagala bežati čez mejo in jih naseljevati v Argentini, ki je bila takrat v lasti papeževega in

Hitlerjevega prijatelja Prescottta Busha, katerega sin in vnuk sta postala predsednika ZDA.

Najhujša pa je bila mešanica vzvišene nadutosti številnih italijanskih nacionalistov in njihova užaljenost, ki se je pri odpadnikih Slovanov mešala s strahom. A si predstavljate tiste neštete Hrvate, Slovence in še neopredeljene Istrane, ki so zato, da bi postali kaj več, prevzeli italijansko ime in poitalijančeni priimek, se začeli predstavljati kot več vredni Italijani, kot fašisti in celo kot novi gospodarji, sedaj pa so tisti, ki so jih oni zaničevali, se izživljali nad njimi, postali enakopravni ali celo šefi. Še huje, oni pa so obveljali so za narodne izdajalce.

Res je, z vsemi temi skupaj so bežali tudi nekateri drugi prav nič krivi ali politično neopredeljeni ljudje, zlasti mladi, ki niso imeli delovnih mest in zaradi zgrešene agrarne politike niso videli dobre prihodnosti. V Jugoslaviji je bila takrat revščina, delovna mesta naših ljudi tu ob meji s Trstom in Gorico pa so ostala onstran vedno bolj železne meje. Prav tako tržnice za kmetijske pridelke. Veliko škode je povzročila tudi politika priseljevanja ljudi iz notranjosti Slovenije, od koder so prihajali tudi ljudje, ki so mislili tu gospodovati nad nami, kaj šele, da bi razumeli to narodnostno mešanico prebivalstva in kultur. Na izseljevanje so vplivale tudi grožnje z vojno novi Jugoslaviji in dve leti trajajoča trda in nevarna vojaška obveznost, pogosto na meji, kjer si lahko ostal s prerezanim vratom. Tudi to sem videl, ko sem stanoval ob karavli v Ospu.

Na večino pa je izredno močno vplivala medijska propaganda. Meni je kot otroku ostala v spominu tudi tista o sovjetskih zadrugah in skupnih loncih. Pri tem je igral glavno vlogo radio, za Italijane italijanske postaje, za Slovence pa Radio Trst A in slovenske oddaje na Radiu Vatikan, Glasu Amerike ter drugih propagandnih postajah. Dobro se spomnim našega duhovnika Rudolfa Žgura, ki nam je pridigal, da naj ne poslušamo tržaškega niti vatikanskega radia, ampak koprski radio, da naj ne nasedamo njihovim lažem in vabilom v tujino. Celó po domovih je hodil in opozarjal, naj ne nasedajo tej propagandi.

Se pa je popolnoma obratno dogajalo v Kopru in najbrž še kje, kjer so po pripovedovanju takratnega župana Koprá Dušana Novaka,

hodili duhovniki zvečer po domovih in jih prepričevali, da naj bežijo v Italijo. Pri tem so jim tudi kazali seznam delitve hrane, ki so jo po vojni prejeli od Unre oz. Amerike in govorili, da je ta seznam prišel tudi v roke Udbe, ki jih bo sedaj zaradi tega zagotovo zaprla ali pretepla. Res so neki udbovci takrat nekaj ljudi pretepli, vendar tega šefa Udbe je nato pretepel tudi Dušan in mu ob tem strgal srajco, tako da so tudi drugi videli, da je imel pod pazduho tetovirano svastiko kot tajni sodelavec nemške obveščevalne službe. Eden izmed naslednjih županov in direktorjev Radia Koper Miro Kocjan, mi je v radijski oddaji povedal, da so zaradi tega šli celo do Tita, da so lahko odstranili te ljudi s teh položajev in tega območja.

Fojba propagande

Za razumevanje zgodbe o Bazovskem Šohtu je treba še nekaj povedati ali poudariti že omenjeno.

Nekoliko više od Šohta, na Gmajni pri Bazovici, so Italijani že leta 1930 po zloglasnem tržaškem procesu ubili štiri slovenske narodne junake, prve borce proti fašizmu: Bidovca, Marušiča, Miloša in Valenčiča. Marija Ražem Pečar iz Bazovice mi je nekoč povedala, da je tisto jutro 6. septembra nekaj po peti uri tako močno počilo, kot da bi ustrelilo trideset pušk hkrati in so se vsi v vasi zbudili, tudi otroci. Sicer pa se je marsikdo zbudil že prej, saj so zjutraj, preden so pripeljali kamioni, uniformirani in oboroženi fašisti tako rekoč preplavili Bazovico. Ljudje si najprej niso upali stopiti iz hiše, tisti ob cesti pa so zelo razločno videli na kamionu vse štiri obsojence, ki so se razkrili. Kasneje, po ustrelitvi so nekateri vaščani vendarle hoteli na morišče, da bi videli, kaj se je zgodilo, a jih niso pustili blizu. V vas je prišla tudi mama Ferda Bidovca Antonia z dekliškim priimkom Vianello, saj je bila italijanskega rodu, a so ji fašisti vseeno preprečili, da bi videla truplo svojega sina.

Otroci tistega časa niso samo poslušali grdih zgodb, ampak jih celo sami doživljali. Tudi najbolj pogumni pričevalec dogodkov njihovega Šohta Jordan Zahar je še kot otrok gledal, kako ljudi mečejo v jame. Pa še huje. Celu na lastni koži je spoznal vso umetnost izživljanja italijanskih krvnikov.

Jordan se je že s petnajstimi leti pridružil mladim terenskim sodelavcem in dobil partizansko ime Tonček. Malo se namuzne, ko to pove, saj ime ni tako moško in borbeno, je pač bil še skoraj otrok. Junaško pa se je držal, ko je osebno spoznal zloglasnega »doktorja« Gaetana Collottija in njegove inšpektorje. Nekateri jih imenujejo Banda Collotti, vendar ne gre za nobeno skupino razbojnikov, ki bi delovala na lastno pest, to ni bila zgolj skupina fašističnih fanatikov, ampak politična sekcija posebnega inšpektorata za javno varnost Julijske krajine s sedežem v Trstu, torej uradna policijska enota, ki je bila financirana iz državnega proračuna, iz davkov, ki so jih plačevali italijanski državljani in ki je delovala po nalogu nadrejenih. Po podatkih tržaškega zgodovinarja Sama Pahorja so aretirali, mučili, internirali ali pobili več kot pet tisoč ljudi, večinoma Slovencev. Poudariti je treba, da niso preganjali in pobijali samo Slovencev in drugih Slovanov, ampak tudi italijanske antifašiste in Žide.

Tonček je bil samo eden izmed množice teh nesrečnežev, ki ga je z električnim strojem mučil Collotti najprej v vaški gostilni, nato njihovem sedežu v Kolonji. Collotti je hotel zvedeti, kje so bunkerji, v katerih se skrivajo partizani. Ko mu ni uspelo zvedeti od tega fantiča tudi s pomočjo uporabe elektrike, so ga slekli in zagrozil mu je, da mu bo požgal njegovega korenjaka, a ta se je ves potegnil vase. Da bi lahko to opravili, je šel njegov pomočnik Mario Fabian (ital. Fabiani) ven po eno Jordanovo vrstnico in jo slekel. Ko pa tudi to ni pomagalo, jo je Fabian začel posiljevati, a brez uspeha. Pravzaprav so ga rešili strelji partizanov, ki so se takrat kar sami poskušali rešiti iz obkroženega bunkerja. Jordanu je njegov korenjak ostal in tudi sam je postal pravi junak. To so videli tudi nekateri drugi in mi to potrdili.

Grozot, ki so se takrat dogajale okrog njihovega Šohta, kako mečejo ljudi v njihovo jamo, ni opazoval sam, ampak skupaj z drugimi otroki, fantki in deklicami iz Boršta, ki so tam vsak dan pasli krave. Zelo jasno so videli in ločili, kdo je koga metal v tisti Šoht. Tisti, ki so kar žive ljudi metal v Šoht, so bili posebni italijanski policisti v posebnih uniformah ali Guardia Civica (mestna straža), ti pa so jih pripeljali in porinili notri pa so bili pretepeni in izmučeni moški in ženske v civilnih oblekah. Eden je bil celo zelo podoben njegovemu

bratu, ampak Jordan takrat svojim očem ni verjel, ni hotel verjeti, saj njegov brat je bil v partizanih, daleč na Dolenjskem ...

Tudi čiščenja terena po vojni, ostankov orožja in vozil, predvsem pa trupel, se ne spominjajo samo Jordan in njegovi prijatelji pastirčki, ampak to so počeli vsi odrasli moški iz vseh vasi, kjer so potekali boji. Trupla tistih nemških vojakov, kadavre in razbitine voz je v Šoht metala kar velika skupina organiziranih kmetov, predvsem lastnikov te srenjske zemlje.

Obtožbe o povojnih pobojih niso širili samo italijanski fašisti, ampak še bolj protifašisti

---

Po nekaterih pripovedih in tudi dokumentih se je prve dni maja 1945, po osvoboditvi Trsta, razvila še ena zelo zanimiva zgodba. Tržaška publicistka Claudia Cernigoi, ki je razkrila številne manipulacije italijanskih fašistov, v svoji publikaciji Foiba di Basovizza navaja, da ta izhaja iz pisma tržaške CLN, to je njihovega komiteja za osvoboditev z dne 14. junija 1945. V njem so napisali, da so Titovi partizani pobijali partizane in jih metali v bazovski Šoht. Podpisali naj bi ga vsi člani, vendar pri nekaterih se očitno vidi, da gre za ponaredke. Nato je na ukaz anglo-ameriške vojske v Trst prišlo iz Rima neko sporočilo, da je izginila skupina zavezniških vojakov iz Nove Zelandije. Angleški in ameriški oficirji, ki so se raje družili z italijanskimi desničarji kot s partizani, so hitro nasledli njihovemu prepričevanju, da so te vojake ujeli Titovi partizani, jih pobili in skupaj s stotinami italijanskih domoljubov zmetali v opuščeni premogovski rov, zato so po odhodu jugoslovanske vojske iz Trsta tudi tako hitro in s tako vnemo čistili to brezno. To bi bil odličen motiv za zaostritev odnosov z novo Jugoslavijo, lahko tudi povod za napad.

Pri tem delu se jim je tako mudilo, da po ogledu materiala, ki so ga izvlekli iz jame, niso utegnili ločevati človeških trupel in konjskih kadavrov, ampak so vse skupaj metali v neko luknjo zraven. O tem mi je pripovedoval tudi kakšno leto mlajši Srečko, prav tako ugleden upokojen inženir iz Boršta, ki so ga angleški vojaki celo postavili na buldožer, ki so ga rabili pri tem delu.

Tako se tega spominja Jordan Zahar:

»Že pred koncem poletja je na področju bazovskega Šohta postalo zelo živahno. Zavezniki so okrog njega nagrmadili ogromne količine raznega streliva, obdali vse z visoko žico in zgradili visok stolp z žarometom, ki je ponoči osvetljeval žično ograjo. Govorilo se je, da so sumili, da so partizani vrgli v brezno nekaj zavezniških novoze-landskih vojakov.

Naenkrat pa so iznad same odprtine šohta postavili jekleno konstrukcijo z dvigalom, vitlom in dolgim kablom, na katerem je visela srednje velika zajemalka. Nekega dne smo se iz čiste radovednosti približali napravi. Ob dolgi mizi so stali štirje operaterji v belih haljah, maskah in dolgih gumijastih rokavicah. Zajemalka je iz notranjosti prinesla manjšo količino materiala, to so dali na ogromno mizo in možje v belem so to maso temeljito pretipali. Nam se je zdelo, da s posebno pozornostjo iščejo gumbe, ker so izbirali te, ostalo maso pa je velik bager potisnil v bližnji jašek, ki je bil kakšnih deset metrov od odprtine Šohta in jih pokril z zemljo.

Ta jašek je bil še iz časov, ko so kopali šoht. Bil je približno tako širok kot Šoht, vendar le dva metra globok. Sam sem nekoč padel noter in sem ga izmeril s svojo višino, saj sem le s težavo prišel ven. Moj prijatelj Srečko, ki je mlajši od mene, pa tudi drugi otroci, so se med čiščenjem celo vozili na buldožerju.

Presenetilo pa nas je, da so v to jamo z bagerjem zrinili vse, kar so izvlekli iz jame, ostanke človeških trupel, konjskih kadavrov, vozov in razne druge predmete. Zavezniki so očitno z veliko vnemo nekaj dolgo in temeljito iskali. Vendar tistega, kar so iskali, očitno niso našli, to, kar so, pa so temeljito zapisovali. Kasneje sem zvedel, da so iskali skupino novoze-landskih vojakov, za katere so 5. maja 1945 sporočili iz Rima, da so jih Titovi partizani vrgli v ta Šoht. Ker tistega, kar so iskali, niso našli, so ta novi jašek, z vsem, kar so v njega nasuli, hitro pokrili z zemljo, vse naprave so razstavili in odšli tiho, kot so prišli. Tudi ogromno skladišče streliva je skopnelo in Gmajna je spet svobodno zaživela v naravi.«

Iz Šohta pa niso izvlekli stotine, ampak le nekaj trupel civilistov, nekaj v nemških uniformah pa še konjske kadavre in ostanke vozov. Novoze-landskih vojakov pa niso našli.

Sklenimo vsaj zgodbo o pogrešanih novozelandskih vojaki. Ti so se seveda našli ali točneje vrnili v svojo enoto.

To potrjuje članek iz Novega Matajurja, v katerem naš slovenski rojak iz Beneške Slovenije Valentin Brecelj, ki je moral tako kot sto tisoči drugih po svetu, je hotel to raziskati in je pisal na novoze-landsko ministrsko za obrambo, v odgovoru pa so mu napisali, da to sploh ne drži.

Fotokopija pisma, ki ga je objavil »Novi Matajur« iz Čedada 25. aprila 1996. Povzetek v prevodu: »Dragi gospod Brecelj, hvala za vaše pismo z dne, 2. februarja 1996 v zvezi z zgodbo o truplih večje skupine novozelandskih vojaki, odkritih v opuščenem rudniškem rovu v Bazovici pri Trstu takoj po koncu druge svetovne vojne. V preteklosti smo raziskovali podobna poročila in ugotovili, da ne temeljijo na dejstvih. S spoštovanjem.« Sledi lastnoročni podpis pristojne osebe.

Trupla, kadavri, vozovi

Nadaljujmo s pripovedjo Jordana Zaharja, ki so mi jo v pogovorih potrdili tudi nekateri drugi očitvidci. Jordana pa je vse skupaj, predvsem zaradi tega, ker je sam preživel mučenja in ponižanja, tako razjezilo, da je še naprej zbiral dokaze, da bi ljudje verjeli njegove- mu spominu. Sam osebno je videl, da so tisti ljudje ob Šohtu vse beležili, kar so potegnili ven, in vedel je, da nekje ti zapisniki mora- jo obstajati. S pomočjo prijatelja je vendarle prišel do kopije tistega

skritega zapisnika v rimskih arhivih, v oddelku Confine orientale. V tem zapisniku je pisalo tudi to, kar si je nato prepisal in tudi prebral v eni od oddaj:

»Z delom so začeli 7. 8. 1945, priprave so trajale do 21. 9. 1945. Pri delih so uporabljali nov bager caterpillar, primerno zajemalko in jeklene vrvi. Trupla so ležala 220 metrov globoko. Do 9. oktobra 1945 so opravili 52 poizkusov z zajemalko, ampak samo 36 uspešnih. Na površino so izvlekli:

22. september: eno tuniko in človeško roko,

23 september: nič pomembnega,

24. september: dva konjska kadavra, del avtomatskega orožja in nožnica za meč,

25 september: ostanke konja in tri človeška trupla, en je bil v nemški uniformi, trudi drugi naj bi bil Nemeč, tretje truplo je bilo ženskega spola,

26. september: štiri človeška trupla, ostanki konja in oblačila,

27. september: deli človeka in konja, kopita,

28. september: eno človeško truplo in še nekaj ostankov,

29. september: opravljali so vzdrževalna dela,

4. oktober: človeški ostanki, konjski ostanki oblačila in en škorenj,

5. oktober: človeški ostanki: dve nogi, konjski ostanki – dlaka,

6. oktober: človeški ostanki, grušč in les,

8. oktober: grušč, dve nogi en škorenj, angleška kapa,

9. oktober: eno truplo, dve nogi, ena roka, grušč.«

Originalno poročilo je shranjeno v londonskem arhivu Publik Record Office, sedaj The National Archives. Nekatero izbrano dele iz tega poročila je 10. maja 1995 je objavil tudi tržaški Il Piccolo. Vendar niti enega celega lista, ampak samo kašen vogal.

V Piccolu so zelo jasno izrazili dvom v to, da bi Angleži res do konca očistili to brezno, »saj so se ustavili na globini 225 metrov«.

To omenjajo tudi angleški inženirci v svojih poročilih, v katerih se zelo pritožujejo nad slabo opremo.

V nadaljnjem pisanju o fojbah je uredništvo priobčilo tudi pogovore z »esuli« ter njihovimi »strokovnjaki«, ki so trdili, da Angleži premogovne jame niso počistili do dna, ampak da je ostalo še ogromno kubikov zemlje in trupel.

Na shemi fojbe, ki je vklesana v kamen ob spomeniku pri Bazovici, zelo jasno piše, da je v njej 500 kubičnih metrov jame s trupli. In če je to res, potem so ta trupla iz časov, preden so v jamo vrgli nemške vojake in konjske kadavre, ki so jih Angleži izvlekli iz jame, pa da ne omenjam tistih, ki so jih v Šoht zmetali kolaboracionisti iz Guardie civice. Il Piccolo pa je zaradi tega zaprosili znanega italijanskega vojaškega eksperta, istrskega ezula Ruggeto Calligarisa, ki je izrazil velik dvom, da bi angleški inženirci prišli do dna, in da je tistih 600 trupel še spodaj, pod temi 200 metri globine.

Res niso prišli do konca, ampak kaj je spodaj pod tem, pa kasneje.

Skrivna mapa Pit of Basovizza

Ob tem pisanju sam nikoli nisem mogel razumeti, kako to da nek lokalni tržaški časopis pride do verodostojnih kopij zapisnika v mapi PIT OF BASOVIZZA, ki so ga pisali Angleži ob čiščenju tega Šohta, in zakaj naši raziskovalni novinarji, diplomirani zgodovinarji, doktorji tega ne zbrskajo in objavljajo. Osebnost sem videl nekaj listov tega zapisnika že okrog leta 1987 v rokah publicista in politika dr. Julija Beltrama, ko je sodeloval v eni od naših radijskih oddaj in o tem tudi govoril,

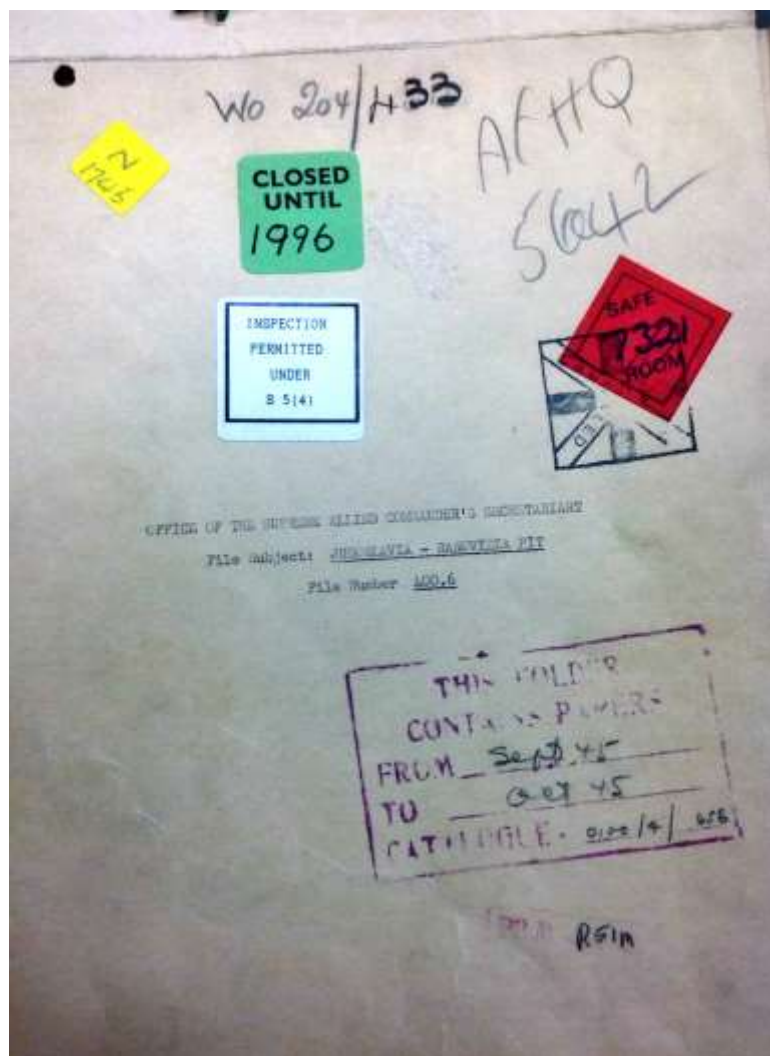
Ko sem pred nekaj leti prišel do te mape, sem razumel, zakaj Italijani objavljajo le vogal enega dokumenta, ne pa vsebine. Na njih so bili zapisani enaki podatki, kot jih je povedal Jordan Zahar, vendar moja fotografija v spominu mi pove, da je bilo na enem Beltramovem listu napisano, da so v zadnjih poizkusih prišli do tršega sloja in izvlekli material, ki ne kaže več na prisotnost človeških ostan- kov. Listi so bil tudi polni velikih žigov in podpisov, ki so potrjevali njihovo izvirnost, očitno so po njegovi skorajšnji smrti obležali v kakšnem predalu ali arhivu, pa čeprav je zanje vedelo veliko ljudi.

Ob pisanju te knjige sem se ponovno srečal z Jordanom Zaharjem in ob tem mi je povedal, da je on videl, kaj so angleški inženirci zadnji dan potegnili iz Šohta, bila je samo okrušena zemlja in polno kamnov in kamenčkov, ki so jih oni in tudi vsi ostali leta metali v brezno, da bi slišali koliko časa rabijo, da padejo na dno. Da je bilo tega kamenja ogromno na dnu, je potrdil tudi jamar, ki se je pred vojno spustil v jamo, da so lahko potegnili iz nje tisto nesrečno dekle, ki je bežalo pred očetom.

O tem, kar so v bazoviškem premogovniku našli, so Angleži obvestili tudi Italijane, to dokazuje tudi dejstvo, da je Jordanov prijatelj našel eno kopijo v Rimu. V začetku čiščenja so pošiljali dnevna poročila, nato pa najbrž zato, ker so že prvi vzorci pokazali, da gre za nemška trupla, z dnevnim poročanjem prenehali ali pa so se ta poročila »izgubila«.

Z digitalizacijo arhivov mi jih je kar po internetu uspelo odkriti v omenjenem londonskem arhivu nekaj originalov in prijatelj mi je nato prinesel kopijo cele mape. V njej je več zapisov o nekaterih poročilih medijev in tudi 25, ki omenjajo bazoviški jašek.

Zgoraj: Prvi list mape Jugoslavija – Pit of Basovizza (Vir: The national archives, London, mapa Jugoslavija - Pit of Bazovizza)

Sliki na naslednjih straneh: Kopija zapisnika na dveh straneh ob koncu čiščenja bazoviškega jaška (Vir isti)

13th October 1945.

GHI. 389. 455/31-C.

SUBJECT: BASOVIZZA Pit Investigation.

TO : Lt. Col. J. G. Sweetman, S. A. C. S.

1. Reference S. A. C. S. memorandum 804, dated 4 Aug. 45 and conversation Lt. Col. Sweetman - Lt. Col. Stepanovich, herewith a short report on the investigations to date, compiled on information from XIII Corps.

2. The task of investigating the pit was undertaken with a view to confirming allegations by the Italian Committee of National Liberation that between 2 and 5 May 1945 the Yugoslavs threw hundreds of corpses of Fascist policemen and minor officials, collaborators and German soldiers down the BASOVIZZA pit, these corpses being covered by those of approximately 120 German soldiers and the decayed carcasses of horses.

3. Work was started on the 7th of August but due to many 'teething' troubles in the improvised equipment, the complete failure of which on one occasion held up work for two weeks while replacements were obtained, no really satisfactory recovery was carried out until the 21 Sep. 1945.

Material recovered during this period included many miscellaneous items from rubble and Bailey parts to boots containing the remains of feet and one headless corpse. Out of 52 grabs made only 38 had been successful.

Improved and more efficient grabbing was commenced on 22 Sep. and a day by day report of material recovered since then is as follows:-

- 22 Sep. - 1 tunic and 1 human arm.
23 " - Grabbing was unsuccessful.
24 " - 2 horse carcasses, parts of automatic weapon and one sword scabbard.
25 " - Horse flesh and 3 human bodies (one a German WO, another believed German) third believed to be a female.
26 " - 4 human bodies, horse flesh and clothing.
27 " - Human flesh, horse flesh and hoofs.
28 " - 1 human body, human flesh.
29 " - Maintenance day.
4 Oct. - Human flesh, horse flesh, clothing and 1 boot.
5 " - Human flesh, 2 feet, horse flesh, hair.
6 " - Human flesh, rubble, timber.
8 " - Rubble, 2 feet, 1 boot, British cap G. S. (Last believed belonging to member of guard).
9 " - 1 body, 2 feet, 1 hand, rubble.

Note: during October reports have not been received every day.

4. As will be seen some confirmation has been found for the allegations referred to in para. 2. The discoveries made so far are those of horse-flesh and German corpses and it may be inferred that further investigation might eventually reveal the Italian corpses. However it is possible, that these if they exist have now become unrecognisable through decomposition.

5. Meanwhile fresh engineering difficulties have been encountered and the Engineer Commander responsible has sent the attached signal (see Appendix A). The provision of the equipment requested would take several weeks for its arrival from U. K.

6. Further a request by the B. G. S. XIII Corps for the views of A. F. H. Q. on the desirability of continuing investigations has been received (see Appendix B). This request together with reports on the investigations to date have been passed to the Resident Minister's Office at their request for forwarding to the Foreign Office who originally ordered the investigation to be made.

For the Assistant Chief of Staff, G-2.,

M. Ivančić: Fojba

N. S. de A. Luelan, Capt.

for
EARLE B. NICHOLS,
Colonel, GSO,
G-2(CI) Section.

Dobro sem pregledal celo digitalizirano mapo z napisom JUGOSLAVIA - PIT OF BASOVIZZ, vendar tistega prej omenjenega lista, da so prišli do sloja, kjer ni več ostankov, in to naj bi po mojem spominu večkrat v prazno spustili zajemalko, nisem našel. V tej mapi pa je bilo več listov o nekem simpoziju o beguncih in več zapisov radijskih sporočil, ki so jih angleški prisluškovalci zabeležili, vendar čisto druge vsebine. Torej bi moral nekdo v londonski arhiv poiskati v tistih mapah manjkajoča dnevna poročila, zlasti zadnjega dne izkopavanja. Enota je morala namreč vsak dan pošiljati tudi dnevna poročila, teh pa je v mapi le nekaj, namesto njih pa listi iz očitno drugih map.

Rubble: drobno kamenje

Kljub temu je že iz sklepnega zapisnika jasno, da so prišli do tistih kamenčkov, ki so jih ljudje že dolga leta pred vojno metali v Šoht. O tem je napisano na koncu naštevanja na prvi strani, da so pri zadnjih spustih zajemalke 6., 8. in 9. oktobra vlekli ven tudi »rubble«, torej drobno kamenje ali grušč, to je tiste kamenčke in kamne, ki so jih ljudje metali v brezno, pa tudi tiste, ki so se sami kot najtežji delci sten Šohta leta krušili na dno. Ta grušč pa tudi »timber«, to je stavbni les od starega rudniškega odra in opaža, ki je nekoč preprečeval krušenje sten premogovnika, pa pri vseh gornjih ali vrhnjih zajetjih nista omenjena. (Ta les omenja že speleološka skupina pod vodstvom prof. Marussija leta 1936.)

Kaj pa spodaj pod tistimi kamenčki in lesom od odra, kaj pa če so tam trupla? Še vedno tam. Kako pa bi več sto ali tisoč trupel, deset tisoč Italijanov, ki naj bi jih Titovi partizani zmetali v Šoht, ali bi lahko v nekaj dneh ali mesecu kot voda pronicala skozi vse to, kar je bilo vrženo prej, torej spodaj, skozi trupla Nemcev, kadavre in vozove, ostanke odra nekdanjega premogovnika in skozi drobno kamenje, ki se je v nekem sloju nabiralo več let, skozi vse to, kar so angleški inženirci potegnili na plano? Saj če bi jih res zmetali notri, bi to lahko naredili šele po tistem, ko so prišli v Trst, po končanih bojih, po pogrebi lastnih borcev, po opravljenih racijah, in bi bila na vrhu, nad trupli Nemcev, konjskimi kadavri in vozovi ...

Kljub vsem dvomom pa sledi zelo jasen zaključek, v Šohtu so našli trupla 6 neznanih moških in 1 mlade ženske, ki jih je italijanska fašistična in kolaboracionistična Guardia civica pahnila v ta odprti jašek leta 1944, 4 trupla padlih nemških vojakov, ostanke trupla enega nemškega oficirja, 8 konjskih kadavrov in razbitine vojaških vozov, ki so jih 6. maja 1945 v jamo vrgli domačini, poleg tega pa še truplo znanega Collottijevega pomočnika Maria Fabiana, ki je bil ustreljen po nalogu vojaškega sodišča jugoslovanske vojske kot član Collottijeve bande. Torej, našli so samo ostanke dvanajstih človeških trupel in nič več.

Te dokumente, seveda, poznajo tudi Italijani, vendar Il Piccolo je ob razpravah o fojbah pokazal le en vogal enega lista in nič drugega:

Kopija slike iz tržaškega dnevnika Il Piccolo z dne, 10. 1. 1995.

Kaj je bilo prej in kaj potem

Kaj pa tistih 600, ki naj bi jih Titovi partizani vrgli v Šoht v času štirideset dnevne »okupacije« po vojni. Če bi to bilo res, bi morala biti njihova trupla nad nemškimi in njihovimi konji. Očitno je bilo ob koncu vojne v Šoht vrženo le truplo enega Italijana, saj za tiste, ki jih je prej metala Guardia civica, lahko z največjo verjetnostjo sklepamo, da so bili Slovenci.

Čeprav je bila italijanska stran jasno obveščena o tem, kaj so zavezniški inženirci našli v tem opuščnem premogovniku, so njihovi časopisi nadaljevali z objavljanjem propagandnih laži. Ko je tistih

dneh to propagando zabeležil Primorski dnevnik, so italijanski časopisi pisali, da so v jami našli 600 trupel ali 400 italijanskih in 200 nemških. Se ve, zakaj, zaradi Trsta in tudi zastraševanja pred komunizmom. Zato je bilo treba to na vse načine izkoristiti tudi za politično propagando proti Titu kot simbolu komunističnega heroja in proti njegovim partizanom kot borcem za svobodo, enakopravnost, pravičnost, bratstvo. To dokazuje tudi dopis na prejšnji stani, ki je bil poslan na pristojno zavezniško poveljstvo za Venezio Giulio. Iz drugega odstavka lahko sklepamo, da je italijanska stran celo pritiskala na njih, da naj se izgovarjajo, da trupel niso našli zaradi neustrezne tehnike.

Pritiski z italijanske strani pa tudi katere druge, da bi vendarle našli ali objavili kakšne bolj obtožujoče podatke za Jugoslovansko armado so se nadaljevali, ampak brez pravega učinka. Obstajajo tudi drugi dokumenti v drugih arhivih. V rimskih se jih težko dobi, saj kot so mi povedali nekateri raziskovalci, je tisti oddelek o »vzhodni meji« stalno zaprt zaradi nekih obnovitvenih ali vzdrževalnih del.

Na družbenih omrežjih se je leta 2020 ob protestih proti poklonu našega predsednika Boruta Pahorja širile kopije dokumenta *DECLASIFILD Authority 77076 By AI NARA* z dne 10. 2. 1946, ki naj bi se nahajal v arhivu v Washingtonu, kopija pa celo v Pokrajinskem arhivu Koper. Iz teh izhaja, da čiščenje šohta ni dalo tistih rezultatov, ki jih je pričakoval C.L.N.A.I. oz. italijanska stran. Se pa v zapisu čuti angleška diplomacija, ki se noče zameriti Italijanom, saj se s poudarjanjem težav z napravami, izgovarja, da ne more dokazati njihovih zmot, vendar opozarja, da glede na dosedanje rezultate tudi z drugo tehniko nikakor ne bo mogla dokazati očitanih jugoslovanskih grozodejstev. Je pa vse to že prej bilo z istimi stavki zapisano v dokumentih o čiščenju bazoviškega Šohta, ki so v londonskem arhivu.

Na naslednji strani prvi list z dopisa J. G. Sweetmana z dne 21. 10. 1945 (Vir: (Vir: The national archives, London, mapa Jugoslavia - Pit of Bazovizza)

FX 49 765

AFHQ MESSAGE CENTER
OUTGOING MESSAGE

File
10-2

SECRET

PRIORITY

TO FOR ACTION: AGMAR FOR COMBINED CHIEFS OF STAFF
CABINET OFFICE FOR BRITISH CHIEFS OF STAFF

REF NO : FX 49765

SIGNED : SACMED

CITE: FHC00

This NAF 1078.

NAF 1078

1. Subsequent to occupation of TRIESTE area by Allied Troops allegations were made by Italian Committee of National Liberation that between 2 and 5 May 1945 Yugoslavs threw hundreds of corpses of local inhabitants, Carabinieri and minor officials, collaborators and German soldiers, down a pit at BASOVIZZA (some 7 miles East of TRIESTE and West of the MORGAN Line) and covered these with corpses of approximately 120 German soldiers and by carcasses of horses.

2. Following advice of political advisers here and because of views expressed by Mister EDEN to Field Marshal ALEXANDER at POTSDAM, attempt has been made to investigate the matter using Military personnel and Military engineering equipment in the form of a grab. Latter has been difficult to operate owing to depth of pit (700 to 1000 feet) and has tended to break up the material in the course of extraction.

3. Material so far obtained shows that human bodies (some identifiable as Germans) and horse carcasses have been thrown down the pit. Otherwise results are inconclusive.

4. If effective investigation is to be carried out it will be necessary to import mining machinery from outside ITALY and install machinery to allow personnel to descend shaft by cage and examine material at bottom.

5. In view of advanced state of decomposition of bodies consider that unlikely any conclusive evidence of Yugoslav atrocities would result from further investigation, even with this machinery.

3

MC OUT 1562

SECRET

COPY NO.

THE MAKING OF AN EXACT COPY OF THIS MESSAGE IS FORBIDDEN

Mr. Francis P. Johnson, 100

Čiščenje krških jam

Po čiščenju bazovskega Šohta se iskanje pogrešanih ni umirilo. V Trstu so ustanovili posebno skupino, ki je pregledala in očistila vse kraške jame in brezna. Vodil jo je inšpektor civilne policije GMA Umberto De Giorgi, ki je bil v času fašizma »maresciallo«, častnik Guelijevega Posebnega inšpektorata. Anglo-ameriška vojaška uprava je tudi njega postavila celo za vodjo tržaške »Polizie scientifiche«. Bil je torej pravi strokovnjak, ki je vedel, kje iskati infojbirance, saj je bil tudi tesni sodelavec zloglasnega Gaetana Collottija. V nekem intervjuju je potrdil, da so našli tudi trupla, ki so jih za sabo puščali Collotti in njegovi inšpektorji t. i. »političnega oddelka«.

Ko zločinci iščejo trupla, da bi z njimi obtožili svoje žrtve

---

Po dokumentih, ki jih razkriva Claudia Cernigoi, je De Giorgijeva skupina med letoma 1945 in 1948 raziskala 71 kraških votlin, v katerih je bilo v skoraj petdesetih odkritih skupno 464 trupel; 23 je bilo praznih. Raziskali naj bi vse jame na Tržaškem, posebej okrog Opčin, kjer so bili najbolj srđiti bojo med partizanskimi in nemškimi enotami ter njihovimi kolaboranti, predvsem Italijani in domobranci. Preiskovali so tudi okrog Tržiča in naprej na delu Furlanije do Travesia pri Pordenonu, kjer je vodila ena najbolj prometnih poti bežečih kolaboracijskih armad in vsega kar jih je spremljalo pri njihovem »umiku« z Balkana. Upali so, da se bodo lahko pridružili zahodnim zaveznikom pri skupnem in odločilnem napadu na Tita in Stalina.

Te kraške jame in brezna je s svojimi jamarji raziskoval tudi znani tržaški speleolog in militantni desničar Ugo Fabbri. Tudi njega tako kot De Giorgija ni zanimalo, čigava so bila ta trupla, saj je bilo predvsem pomembno, da so bila in so jih lahko oklicali za njihova ali od njihovih prijateljev. V časopisu "Il Borghese" je 25. 4. 1976 (približno dva tedna pred smrtjo De Giorgija), zapisal, da je bilo v jami pri Repnu 50 trupel nemških vojakov, ki so padli med bitko pri Opčinah, v jami Jelenka pri Komnu pa 156. Tu je bilo med trupli nemških vojakov tudi 70 vojakov v uniformah drugih narodov. Že to, kar sta ta dva očitna fašista objavila, jasno dokazuje, da govorice in trditve o pobitih italijanskih vojakih in domoljubih ne držijo, saj

gre očitno za žrtve zadnjih bojev agresorske in kolaboracionistične armade. O tem obširneje piše na spletnem mestu nuovaalabarda.org.

11 dicembre 1947

Grotta N. 8 VG

Sono continuati i lavori di recupero alla VG 8.

Con il primo sacco sono stati estratti i resti di due soldati italiani, uno dei quali presentava un'operazione al cranio. Fra i resti si notano brandelli di panno grigioverde tipo R.S.I., una bustina per pettine color nero, una borraccia italiana.

Con gli altri due sacchi sono stati portati alla superficie i resti di cinque soldati tedeschi. Tra i resti si notano un piastrino di riconoscimento appartenente a Karl Von Wacheln, N 20703 MK, un orologio da polso rotondo con cinturino in metallo inossidabile flessibile, un piccolo orologio rettangolare in metallo giallo senza cinturino, una baionetta italiana tipo 38 con fodero, tiranti di bretelle in pelle e frammenti di un pettine bianco.

Del poročila inšpektorja De Giorgija o izsledkih iz čiščenja jame »N. 8 VG«, v kateri so našli trupli dveh italijanskih vojakov z znaki kolaboracionistične vojske salojske republike, trupla petih nemških vojakov in nekaj še neidentificiranih, saj naj bi bila jama po infojbiranju zažgana, kar so po čiščenju bojišč tudi ljudje počeli, da so preprečili širjenje okužb in smradu po razpadajočih truplih (Vir: www.diecifebbraio.info).

Ob tem raziskovanju kraških brezen so posneli veliko fotografij, najbolj razširjene so tiste, ki kažejo ljudi, ki nekaj vlečejo iz brezna, vendar se ne vidi jasno kaj. Kljub temu se te fotografije še vedo uporabljajo za propagando.

Italijani so pri nas znani po tem, da svoje delo opravljajo zelo površno, enako tudi njihovi novinarji. Takrat, ko so očistili brezna pri Opčinah, so nekateri časopisi iz Rima in drugih oddaljenih krajev pisali, da so ta trupla našli v bazovskem Šohtu. Po njih so to pov-

zemali tudi drugi in to se je tudi v večji meri še ohranilo kot javna resnica.

Izvirnik celotnega poročila inšpektorja De Giorgija naj bi bil v Speleološkem društvu v Postojni, deli tega pa so že bili objavljeni v časopisu "Borghese".

Ugo Fabbri je s svojo skupino leta 1949 pregledal tudi bazovski Šoht, kjer pa na dnu ni našel popolnoma nič. To je razvidno tudi iz njegove dokumentacije, ki najbrž še obstaja v tržaškem občinskem arhivu. Očitno je bilo še vse čisto od zadnjega iskanja angleških inženircev.

Bršljanovca

Vsi, ki so do sedaj iskali trupla po jamah, so jih največ našli v okolici Opčin, kjer so kot že omenjeno potekali zadnji najhujši boji med partizani in Nemci ter njihovimi kolaboracionističnimi enotami. Zavezniške enote se v te najbolj krvave boje niso spuščale, ampak so napredovale mirno brez sile in bojev samo po glavni cesti mimo Tržiča proti Trstu, tako da tu ni padel noben njihov vojak. O žrtvah bojev pri Opčinah mi je v intervjuju več povedala Openka Stanka Hrvatina, ki je bila dolga leta tudi predsednica tržaškega vsedržavnega združenja partizanov Italije:

»Kot vemo, je bil Trst osvobojen že 1. maja, Opčine pa so bile svobodne šele 3. Na Tržaškem se je vojna končala 3. maja, ko so se zadnje nemške enote vdale partizanom. Od 29. aprila do 3. maja so tu potekali zelo hudi boji. Vemo, da je tu poleg partizanov padlo, umrlo v bitki okoli 800 Nemcev. Prej je deževalo in celo snežilo, tako mrzlo je bilo, 3. maja pa je nastopila neznosna vročina, tako da je trupla teh vojakov odbor sklenil pokopati v jami Bršljanovici; partizanske borce pa smo vozili v Sežano v bolnišnico. S tovarišicami smo tako zamenjale naloge. Vsak Openec je lahko videl, da so mrtvim nemškimi vojakom najprej odvzeli številko in jo dali Rdečemu križu. Zato bi moral imeti Rdeči križ vse podatke o njih. Kje so podatki končali, pa ne vemo.«

»Italijani pa zdaj trdijo, da je Bršljanovica polna njihovih ljudi, da so Bršljanovico partizani napolnili z Istrani ...«

»To zdaj zlorablja italijanska desnica, predvsem v Trstu. 35 let po koncu vojne so se spomnili, da so tam Istrani. Kar pa ni res. Tam so postavili spomenik svojim žrtvam, istrskim in dalmatinskim. To je zloraba teh žrtev za doseg cilja desnice. Če so bili tako prepričani, da so v jami Italijani, zakaj jim niso takoj postavili spomenika? Čakali so do leta 1986. Kot partizani, kot vaška skupnost, smo takrat protestirali na vse strani, ampak nihče nas ni podprl. Pa ne samo to. Ob 50. obletnici osvoboditve smo pripravili pohod do vseh naših spomenikov. Z nami je bilo tudi veliko otrok in pri Bršljanovici smo jim povedali resnico, kdo je tam notri in kako je bilo.

Italijani izrabljajo trupla nemških vojakov in partizanov

Vemo tudi, da se je Nemčija obrnila na tržaško oblast, da bi sami izpraznili Bršljanovico in trupla odpeljali v Nemčijo. Vendar niso uspeli, tako vsaj nam je bilo rečeno. Italijanska oblast namreč še vedno zlorablja tudi te mrtve v svojo korist. Prepričani smo, da jama ni prazna, da so v njej še trupla Nemcev. Res so jo enkrat odprli, ampak samo zgornji del, v katerem sta bili še dve trupli. Drugače pa smo vsi Openci prepričani, da so spodaj – jamo so potem zabetonirali – še trupla nemških vojakov in nikogar drugega.

Vse premalo se govori – o tem ne piše nihče –, da so v bazoviškem kamenšahtu tudi partizani. Po vojni so iz postojnskega okraja in okolice sem hodili ljudje in prinašali cvetje. Očitno so vedeli, da so tam partizani, zakaj bi ga sicer nosili. Kakor vemo, so Nemci v tisto fojbo zmetali tudi partizane. Ampak o tem se ne govori. To je tudi naša krivda. Zakaj nismo mi še naprej tja nosili cvetja? Potem tega ne bi bilo mogoče zlorabiti, zdaj pa trdijo, da je tudi to fojba.«

»Čigava krivda, vas manjšine ali Slovenije, Jugoslavije, Slovenije?«

»Vseh skupaj.« /.../

»Žrtve ste pa vi, tu, zamejski Slovenci, borci ste največje žrtve te propagande, češ da ste barbari.«

»Seveda. S tem v zvezi – lani sem bila za 8. marec povabljena k Napolitanu, na Kvirinalski grič. Povabljena sem bila, ker sem članica Vsedržavne zveze partizanov Italije, ANPI; vsako leto povabijo na Kvirinal tudi nekaj žensk, tovarišic. Takrat se je pokazala prilika, da mu povem, kar si mislim o njegovih besedah, da smo krvoločni narod, da bi morali biti očiščeni ... (???) Iskreno sem mu povedala, da ne more tako misliti in govoriti in da ga prosim, da naj, ko pride v Trst, obišče sedež ANPI-ja, da mu bomo vse povedali in da se ne sme več zgoditi, da bi ponavljal kaj takega. Takrat mi je sicer obljubil, da bo prišel v Trst in poslušal tudi našo Zvezo. Res je prišel, ni pa poslušal ne naše Zveze in tudi ne drugih ...«

»Pa ne bi bilo najbolje, da bi te fojbe odprli, da bi pogledali noter in javno povedali, kaj je v njih? Zakaj se tega tu, v Italiji, ne doseže, čeprav ima tudi Italija zakonodajo, po kateri bi morala te mrtve pokopati? Zakaj jih ne pokoplje? Zakaj se jam ne odpre?«

»To zahtevamo že od samega začetka. Naj odprejo in naj se pogleda. Seveda je razlika, ali je žrtev ena ali jih je sto ali deset tisoč; število je pomembno, ni pa najpomembnejše. Tragedija se je zgodila, nihče ne pravi, da ne; toda najprej je bil fašizem, potem nacizem s kolaboracijo, z italijanskimi fašisti oziroma z drugo kolaboracijo, in potem so prišle fojbe. Niso bile najprej fojbe. Pravzaprav so bile: če se spomnite, je Mussolini septembra 1920, če se ne motim, v Pulju dejal, da mora Jadransko morje in ta zaliv postati italijanska. To je bil začetek rasizma in etničnega čiščenja. Leta 1927 je potem Cobolli Gigli napisal, da imajo fojbo, v kateri naj bodo pokopani vsi, ki se ne čutijo Italijane. Kaj to pomeni? Fojb si nismo izmislili mi, ampak fašisti.

/.../ Vojne niso rožice. V vojni so tudi osebna maščevanja, vse, kar hočete. Gotovo je v fojbah tudi kakšen nedolžen človek. Tega ni nihče nikoli zanikal.«

Pogovarjala sva se tudi o takrat še svežemu zakonu Dnevu spomina na fojbe in eksodus, o filmu, televizijskih oddajah, bazoviškemu spomeniku fojbam in o vsem sovraštvu do nas Slovencev in Hrvatov, ki ga vedno bolj ostrijo.

Sramota za Slovenijo

»Še bolj kot ta spomenik je sovražen do nas Slovencev in Hrvatov, najbolj do nas primorskih Slovencev, zakon o dnevu spomina ... pa odnos uradne Republike Slovenije, takratnega zunanjega ministra, ministra za Slovence po svetu, predsednika vlade in predsednika države, da so to dovolili. Ne žalostno, smešno je, da je ta naša mala država ustanovila ministrstvo za Slovence po svetu, ampak očitno ne za te naše manjšine, ki branijo nacionalne meje našega naroda pred vedno agresivnimi sosedi, ampak zato, da bi domovini zavladali kolaboracionisti, ki so po izdaji naroda v drugi svetovni vojni zbežali v Argentino, Avstralijo, ZDA in nekatere druge države, pa si sedaj želijo nadaljevanje državljanske vojne in seveda zmago.«

»Kako je to možno, zakaj?«

»Tu pri bazoviški fojbi so se združili različni interesi od tistih, ki bi radi oprali svojo umazano fašistično zgodovino in ponovno prišli na oblast, do teh, ki bi si z novim časom in razmeram prilagojenim fašizmom radi utrdili današnjo oblast, teh, ki hočejo rehabilitirati fašizem zaradi osebnih, družinskih ali drugih interesov, ki jih zlasti na italijanski strani ni malo in takih, ki jih nič ne briga in raje kot noji tiščijo glavo v pesek.«

»Žal v veliki meri tudi zaradi našega nikoli razčiščenega slovenskega fašizma.«

»Slovenska narodna zavest je neprimerno manjša od italijanske. Slovenci smo sicer imeli svoje gibanje Zedinjena Slovenija, vendar kaj takega, kot so Italijani izpeljali pod vodstvom Garibaldi, si mi niti sanjati nismo mogli. Kar smo v času preporeda narodov lahko naredili je bilo le taborsko gibanje, ustanavljanje bralnih ter pevskih društev in podobno. Slovenska gospoda je služila še bolj bogati avstrijski oligarhiji in je jasno vedela, ji je tako veliko bolje, kot če bi šla na svoje. Novi intelektualni sloj in rastoči srednji razred je za razliko od nekaterih kulturnikov prav tako videl več koristi od svojega hlapčevanja avstrijskemu kapitalu, kot pa da bi se postavljali na lastne noge. Delavskega razreda pa nismo imeli, razen na Tržaškem, kjer pa ga je bilo več kot pa v vsej ostali Sloveniji. /.../ Poleg tega je bila slovenska duhovščina, zlasti iz Ljubljanske škofije, bolj papeška od papeža. Vse to se je seveda zelo poznalo tudi v partizanskem boju, ki je bil predvsem boj za ohranitev slovenskega na-

roda. Pa še tu so se takrat tako kler ljubljanske škofije kot tudi višji in večji del srednjega razreda opredelili za sodelovanje z okupatorjem. Tu je ta žalostna usoda slovenskega naroda, na katero je jeseni 1942 italijanski general Vittorio Ruggero opozoril škofa Rožmana na to kaj je kolaboracija »Povedal Vam bom odkrito, kaj jaz mislim o MVAC. Nisem Slovenec, a tako gledam na Slovence in njihov boj: MVAC nam Italijanom mnogo pomaga ... a med vami Slovenci ustvarja takšno sovraštvo, da ga petdeset let ne boste mogli odpraviti.«

Fojba odpadkov

Dušan Fortič, ki je bil tudi dopisnik iz Trsta, mi je povedal, da je po angleškem čiščenju Šohta tržaška občina to brezno sklenila nameniti mestnim odpadkom. To mu je osebno rekel tudi dolgoletni župan Trsta Gianni Bartoli, Istran po rodu, ki kljub temu, da se je preselil v Trst že pred vojno, zagotovo ne bi dovolil, da bi domnevni »grob Istranov« zasipali z mestnimi smetmi. Claudia Cernigoj pa v svojih tekstih navaja, da je bilo konec leta 1945, torej po angleškem čiščenju Šohta vrženo v to jamo tudi nekaj ostankov orožja, predvsem nemškega, pa tudi zavezniškega, pa tudi veliko nabojev in angleških granat, celo nekaj deset ameriških kamionov in podobno.

Domoljubi na smetišču

Aprila leta 1949 je svet tržaške občine namenil bazovski Šoht zaveznikom za njihov odpadni material. O tem so pisali tudi časopisi. Takrat so se ameriški in angleški vojaki začeli počasi umikati iz Trsta in ga tako vse bolj prepuščali Italiji. Številni izmed njih so imeli s sabo tudi družine, te pa polno opreme in tudi težje gospodinjske stroje, ki jih niso mogli peljati nazaj v Ameriko ali Anglijo, v Trstu jih pa zaradi carinske zaščite niso smeli prodati in tudi ne pustiti, saj niso bili italijanski in tudi ne formalno uvoženi, ampak le pripeljani, zato so jih ob vednosti vseh in tihem soglasju oblasti metali v to brezno, ki je tako postalo fojba ameriške tehnologije.

Bi to počeli, če bi še vedno sumili, da so v breznu trupla Novoze-landskih vojakov? Bi to Italijani dopustili, če bi bili (tako kot da-nes) prepričani, da so spodaj trupla njihovih domoljubov.

Po odhodu zavezniške vojske iz STO so se nekateri začeli zavedati, da je to, kar so vanjo zmetali Američani, lahko pravi zaklad. Tako so že leta 1954 ugodili prošnji podjetnika Eugenia Cavazzonija, da lahko iz Šohta pobere ta odpadni material.

Ob tem so neki domačini preimenovali ta Šoht v *Škavacon* (smeti-šče).

Na naslednji srtrani: Izseki iz zapisnika s sestanka pri županu občine Dolina Dušanu Lovrihi na katerem so oddali v najem opuščeni rudnik pri Bazovici, iz katerih je jasno razvidno, da mora podjetje Cavazzoni očistiti Šoht vega, kar so vanj zmetali Ameriški vojaki (Vir: arhiv občine Dolina)

Verbale di deliberazione della Giunta Comunale

N.º di prot. 854/54

Reg. Delib. N.º 37/B

OGGETTO

AFFITTANZA TERRENO COMUNALE ADIACENTE POZZO BASOVIZZA.-

L'anno millenovecentocinquanta quattro addi ventitre del mese
di febbraio alle ore 18.45 nel ~~Palazzo~~ ^{la casa} Comunale, ~~presiede~~ ^{presiede}
l'adunanza il sig. LOVRIHA Dusan - Sindaco -
~~segretario e presidente e componenti~~ si è riunita la Giunta Comunale con la assistenza
del Segretario Comunale Signor GERLI Giuseppe

Sono presenti: i sigg.:

1) VALENTIO	Giuseppe	- assessore effettivo -	
2) KOSMAČ	Rodolfo	- idem -	
3) GIULIANI	Giusto	- idem -	
4) PURGER	Alessandro	- assessore supplente -	
5) SALVI	Carlo	- idem -	- che non ha diritto al voto.

Sono assenti: l'assessore effettivo STAREC Giuseppe, giustificato.

IL SINDACO

constatato il numero legale degli intervenuti, dichiara aperta la seduta ed invita i convenuti a

carbone, allo scopo di recuperare dalla voragine profonda "600 piedi" il materiale ivi abbandonato dalle truppe americane, in possesso del relativo permesso del TRUST Property Disposal Division dd.14.11.1953 n. APO-209- C/CPm - Ny, Ny;

non empi

Toliko propagande za optiranje ali preseljevanje v svobodno demokracijo, kot jo je bilo takrat zlasti po italijanskih radijskih postajah, svet še ni slišal. Toliko strupa proti nam Slovanom je bilo v etru, da v Trstu nisi smel več govoriti slovensko. Otroke, ki so po ulicah govorili slovensko, so mimoidoči kar oklofutali, prav tako v mestnem avtobusu. Še meni v Kopru je neka Italijanka tam na stopničkah pljunila pred noge, ko jo je moja stara mama nekaj vprašala po istrijansko. Še vedno se jih je držala tista stara nacionalistična in fašistična nadutost in vzvišenost nad manjvrednimi Ščavi in barbari, ki so sedaj postali zmagovalci in gospodarji. Ko me je mama peljala k slovenskemu zdravniku v Trstu, jo je medicinska sestra, ko ji jaz nisem hotel odgovoriti po italijansko, lepo podučila, da tudi če je Slovenka, mora otroka naučiti italijansko, sicer ne bi iz njega nikoli nič postalo, ostal bo »Ščaveto«. Končno pa so vendarle dočakali odrešitev, Jugoslovani v Trstu sicer niso odkrili demokracije, ampak trgovine kavbojk, nato kave, raznega kiča in še marsikaj.

Trst je začel bogateti, zato se o fojbah ni govorilo do sprejema Slovenije v Evropsko skupnost. To dejanje je pomenilo priznavanje slovenskega naroda za enakopravnega ostalim zahodnim evropskim in seveda tudi vzvišenim Italijanom, zato nas je bilo treba ponovno spomniti, da smo barbari in ščavi.

Takrat se je v ozadju začela odvijati največja sramota za novo slovensko politiko, ki sta jo vodila predsednik vlade Lojze Peterle in zunanji minister Dimitrij Rupel. Očitno s t. i. španskim kompromisom in nato z oglejskimi dogovori nista pristala smo na plačilo odškodnine istrskim beguncem, ampak še na kaj drugega. Slovenski begunci iz časa fašizma, vsi interniranci, žrtve pobojev, ki jih je zakrivila Italija, po so bili žrtvovani za soglasje k vstopu v EU. Žrtev te sramotne politike sta bili tudi slovenska Tržaška kreditna banka in Banka Koper. Čigava politika je bila to, je zelo jasno že po gonji nekaterih slovenskih novinarjev, ki so takrat pripravljali teren za rušenje vsega slovenskega gospodarstva v Italiji na prostoru, kjer živi slovenska manjšina. Takrat so tudi naši italijanski politiki prav smešno nasledli Italijanom, ko so očitno za prodajo koprške banke dobili v upravljanje 7. pomol tržaškega pristanišča, pa so ga morali

zapustiti še preden so z njim zaslužili kakšno liro. V ta sklop štejem tudi razprodajo radijskih in televizijskih oddajnikov in pretvornikov kopskega RTV centra, ki sta bila med najbolj poslušanimi in tudi komercialno uspešnimi postajami v Italiji, a tudi trn v peti desničarjev in Vatikana ... Pa da ne naštevam še naprej.

Tako se je v Trstu zgodilo celo srečanje predstavnika italijanske levice Violanta in desnice Finija, ki sta s skupnim pokopom povojnih pobojev v Italiji ponovno začela utrjevati vzhodno mejo in braniti svoj Trst, a o tem kasneje. Takrat je tudi Berlusconi začel sanjati o svojem napadu na Vzhod, a je bil prav on tisti, ki je Italijo postavil na dno *Juga*. Razmere v svetu in zlasti na Balkanu so se namreč spremenile. Po razpadu Jugoslavije, vojni v Bosni in na Kosovu so ZDA in veliki kapital dobili svojo novo bazo, neprimerno bliže Srbiji, Rusiji in Bližnjemu vzhodu, kot pa je Italija.

Petdeset let po vojni, ko je večina pozabila na čiščenja Šohta, so se ob njem ponovno pojavili bagerji. Tokrat so ezuli, tako se italijanski begunci in optanti sami sebe imenujejo, začeli z državnim denarjem graditi ogromen spomenik svojim »infojbiranim patriotom«.

»Ob tem so z bagerjem lomastili tudi po tisti jami, v katero so Angleži porinili vsa trupla, kadavre in ostalo, kar so izvlekli iz Šohta. Kakšna civilizacija je to, kakšna kultura, ki lahko vse to skupaj mendra in ne pokoplje. Videl sem kosti, ki so molile iz zemlje, a oni se niso ustavili,« mi je dejal Jordan Zahar, ko je ves zaprepaden prišel k meni na radio. Nato mu je zastal glas, kot da mu gre na jok, in iztisnil iz sebe to, kar ga je bolelo:

»Kaj če so med tistimi kostmi in ostanki iz Šohta tudi bratovi? Nekdo mi je leta 1972 pripovedoval, da je spomladi 1944 videl mojega brata v Dutovljah, ki se je po zdravljenju v partizanski bolnici vračal z Dolenjske na krajše okrevanje domov. In eden izmed tistih izmučenih in pretepenih, ki so ga pahnili čez rob, mu je bil tako podoben ...«

REVIZIJA ZGODOVINE IN OBNAV-LJANJE FAŠIZMA

Hladna vojna je izkoristila eksodus v Italiji do skrajnosti, toda tudi ta se je zaustavil. Prvi učinek Marshallovega plana je počasi izzve-neval, zato je zaživel spoznanje, da jih Sovjetska zveza prekaša s surovinami in vedno bolj sodobno težko industrijo. Svojo energijo so preusmerili v utrjevanje skupnosti za premog in železo, ki je ob spoznavanju nujnosti po sožitju evropskih narodov na srečo prera-sla v uresničevanje tistih lepih pozitivnih idej o miru in sodelovanju v novi Evropski skupnosti. Ta ideja je prevladala v večini, a ne pri vseh, sploh ne pri italijanskih nacionalistih, starih in novih ireden-tistih in fašistih, ki so izkoriščali tragično usodo ezulov za svoje pohlepe po sosednjih ozemljih onstran Soče in Jadranskega morja. Tem to zблиževanje Evrope v skupnost enakopravnih narodov ni šlo v račun, sploh pa ne razmišljanje, da bi v Evropo sprejeli kar celo sosednjo Jugoslavijo še preden bi propadla. Tu so se našli skupaj tudi z našimi fašisti.

Načrtno sesuvanje vzhodne socialistične Evrope je v strategijah in taktikah vsebovalo tudi sesuvanje vrednot in enotnosti narodov in to z vsemi možnimi manipulativnimi sredstvi od spreminjanja zgodovine do obujanja fašizma. Ob novih generacijah, ki so rasle, in po-zabljanju zaslug starih, ob njihovem odhajanju z vplivnih mest in oblasti, ob pozabi zgodovine, je bilo najbolj enostavno ponovno zavajanje množic s tistim delom propagande iz hladne vojne, ki je imel za cilj ne samo izenačiti komunizem s fašizmom, ampak celo vračati na oblast preživele gradnike fašizma, kot so nacionalizem, populizem, sovraštvo do priseljencev pa tudi Slovanov. V Sloveniji se je po naši tradiciji to najbolje pokazalo v rušenju vsega, kar je bilo prej simbol komunističnega napredka in v razprodaji narodovega bogastva tujcem ali novemu kolaboracionizmu.

Med vojno je bilo 60 milijonov mrtvih, po vojni 6

Ko pozabljaš na vzroke, zakaj je prišlo do vojne, ki je zahtevala več kot 60 milijonov žrtev, na povojno obnovo, hladno vojno in njene vojne kot sta bili korejska in vietnamska, ko pozabiš tudi na vse žrtve prebujajočega se kolonialnega sveta, se lahko oprimeš le na tistih 6 milijonov mrtvih po vojni, ki so bili posledica obračunov po vsem svetu za 60 milijonov mrtvih med vojno. Seveda ne vseh 6 milijonov, ampak selektivno kot komu paše: Italijanom zagotovo ne tistih deset tisoč, ki so jih sami pobili, ampak le tiste stotine, ki so jim jih drugi iz maščevanja za njihove zločine.

Ob prvem delu združevanja Evrope, samo zahodnega dela Evrope, oddaljevanju od druge svetovne vojne, vedno večji pozabi na vojne strahote, ob vsem tem, kar se je dogajalo z razpadanjem vzhodne Evrope, se je tudi nekaterim v Italiji zdelo prav, da bi iz svojih dobro zaklenjenih sefov potegnili tudi svoje okostnjake. Tako se je pojavilo nekaj člankov, da naj bi bilo samo v deželi Emiglii Romagni po vojni pobitih okrog 20 - do 22.000 fašistov in kolaboracionistov z nacisti. Teh, seveda, niso pobili Titovi partizani, ampak njihovi ali zelo pogosto kar maščevanja željni ljudje, ki so kar sami čistili gnoj iz svoje hiše. Levica se je tega ustrašila, desnica pa je te številke začela napihovati, a le za kratek čas.

So pa Italijani prav s tem praznovanjem dneva spomina pozabili ali pa načrtno pozabljajo na strašne žrtve, ki so jih sami imeli v vojnah, ki so jih začeli, na to koliko vojakov in tudi civilistov so jim pobili zahodni zavezniki v Afriki in tudi ob napadu na Italijo. Pozabljajo celo na to, kar so jim naredili Nemci med leti 1943 1945. V Rimu so samo za eno partizansko akcijo ubili kar 335 Italijanov, v Marzabottu preko 770 ljudi, v S. Anni di Stazzema več kot 500 ljudi, vključno z otroki, v Kefaloniji v Grčiji so pobili okrog 9000 zajetih italijanskih vojakov, v Rusiji je v bojih padlo skoraj sto tisoč italijanskih vojakov, sto tisoče Italijanov je bilo v internaciji. Edini grešnik in sovražnik ostajamo mi.

Povojni poboji

Povejmo še enkrat: Po prvi svetovni vojni se pobijanje ni končalo. V Italiji so v sodelovanju s policijo in sodišči z njim nadaljevali

škvadristi, torej fašisti. Ti so pobijali svoje delavske in komunistične voditelje, tu ob meji pa še najraje slovenske in hrvaške domoljube in tudi duhovnike. Zaporji so bili polni, zato so si izmislili konfinacijo in prisilno izseljevanje, nato pa še koncentracijska taborišča. Italijani so za naše vojne obveznike prva naredili že takoj ob koncu prve svetovne vojne. V drugi svetovni vojni je bilo po številnih ocenah več kot 80% vseh mrtvih na strani zmagovalca, poraženec pa manj kot 20 %. Med mrtvimi so bili veliki večini civilisti, tudi ženske in otroci, kar 58 % na zmagovalni strani, a le 4 % na strani povzročiteljev vojne. Zmagovalci torej niso bili krvniki civilnega prebivalstva.

Vseh teh ljudi seveda niso pobile samo bombe, ampak predvsem krogle, ki so jih sprožali posamezniki, bajoneti in noži, veliko tudi plameni v krematorijih ali gorečih hišah, v katere so »ljudje« osebno metali druge ljudi. To so res počeli pod vplivom ali ukazi Mussolinija, Hitlerja, Hirohita in njihovih podrepniških oblastnikov, vendar tako veliko število mrtvih je bilo, ker so to počeli tudi tisti »Italijani brava gente«. Ti pa, ki so preživeli to morijo, so sami videli kdo je pobijal njihove tovariše, sorodnike in sedaj so imeli orožje oni v rokah.

Povojni poboji so bili le posledica vojne. Če ne bi bilo vojnih pobjev, ne bi bilo tudi povojnih, sploh če med vojno ne bi bilo na zmagovalni strani toliko žrtev med civilnim prebivalstvom. Spomnimo se nekdanjih vojn, ko je zmagovalec bil praviloma tisti, ki je imel manj mrtvih, v tej drugi svetovni vojni pa je zmagovalec imel štirikrat več mrtvih in to predvsem matere, žene, otroke ...

Govoriti o povojnih pobojih z današnjega zornega kota je vsekakor nekaj drugega kot s takratnega povojnega, govoriti pa je treba zato da se v prihodnje ne bi več dogajali, saj so v sramoto človeški kulturi, v še večjo pa so, če se jih poizkuša izkoristiti za nova sovraštva in spreobračanje resnice.

O povojnih pobojih se je začelo načrtno obširneje govoriti šele potem, ko so glavne priče medvojnih pobjev pomrle ali se postarale, in ko so otroci vojnih zločincev in kolaboracionistov dobili možnost, da operejo spomin na svoje krvave starše. To se je zgodilo, ko se je začel rušiti svet, ki je zrasel iz druge svetovne vojne, pa tudi,

ko se je pozabilo, zakaj je prišlo do nje in ko so sile, ki so jo sprožile, videle nove možnosti za osvojitve totalne oblasti nad tem novim svetom.

Rušenje berlinskega zidu je bilo predvsem rušenje simbola, v ozadju pa je bila prava želja, da bi si prilastili vse, kar je bilo na oni strani. Zato so tudi razvili nove oblike fašizma oziroma izkoristili posamezne gradnike, da so lahko z njim prekrili dobre strani in celo številne prednosti socialističnega sistema, ki je tudi zahodu prinesel novo socialno in pravičnejšo državo.

Nemci o svojih pobitih molčijo

Po vojni, ko so imeli zahodni zavezniki v razdeljeni Nemčiji ogromno število svojih vojakov, pa tudi svoj kapital, se tudi v Nemčiji ni govorilo, kaj se je pri njih dogajalo. Ko so Američani začeli odhajati, so se nekateri zelo skesano začeli spominjati, da so zavezniki v taboriščih ob Renu, torej prav ob vodi, sestradali sto tisoče zajetih nemških vojakov, ki jim niti vode niso pustili piti. Ne samo ruski vojaki, ampak tudi ameriški, so ob osvobajanju taborišč zajete Nemce pogosto kar postrelili.

Splošno znano je, tako so mi povedali tudi nekateri interniranci nemških taborišč, da so osvoboditelji, tako Američani kot Rusi, dali preživelim internirancem na voljo 24 ur, da počnejo z Nemci kar hočejo. Orožje, ki so ga ob predaji odvrgli nemški čuvaji, so, seveda, najprej pograbili preživelim interniranci. V Franciji so njihovi partizani in ljudje sami pobili na deset tisoče domačih fašistov in kolaboracionistov, v Sovjetski zvezi najbrž še več, o množičnih pobojih na daljnem vzhodu se tudi ne dobi nekih enotnih števil.

Tudi partizani, če ne pa jetniki, bi v Jesenovcu najbrž pobili vse ustaše, če bi jih tam dobili. Ti so pravočasno zbežali tako, da so naredili trojno kolono. V vmesni vrsti so bili interniranci, predvsem ženske in otroci, na vozovih celo ranjeni partizani, ki niso mogli zbežati. Te so imeli za ščit do prehoda Drave, kjer so jim porezali vratove in jih zmetali v reko. Med redkimi, ki jim je uspelo zbežati, je bil takrat mali Slavko Weis, katerega pričevanje si lahko preberete v moji knjigi *Lebič*. V tej knjigi je tudi pripoved Franca Širclja, kako so ga bežeči nemški krvniki iz Rižarne zavezali na vrh letal-

skih bomb in granat, ki so jih peljali s sabo v Nemčijo. Na bombah zavezane ljudi pa so tako partizani kot tudi piloti zavezniških letal opazili. Najhujši zločinci so tako uspeli zbežati, so pa angleški piloti zadeli nekaj Nemcev brez zapornikov, med drugim tudi na bazovski Gmajni prav blizu Šohta.

Po zapisih in pripovedi pa partizani, ki so med vojno kar dvakrat napadli koprške zapore, da so osvobodili politične jetnike, za katere so fašisti pripravljali množični pobjoj, pa fašistov, ki so bili pazniki tudi pod nemško okupacijo, niso ustrelili, le zaprli so jih v celice in odšli iz mesta, v katerega so prihajale nove oklepne enote Nemcev.

Avtor znane knjige *Podivjana celina* Keith Lowe, ki je razmere po vojni in tudi poboje zelo plastično opisal, pravi, da so v Italiji po vojni pobili od 12- do 20.000 fašistov in kolaboracionistov. Ljudje pa govorijo, da je bilo pobitih neprimerno več. To so storili ljudje sami, njihove prve partizanske enote, ki so nastajale po zgledu jugoslovanskih. Ljudje, saj tudi partizani so bili najprej ali predvsem ljudje, sinovi in hčere pobitih ali interniranih staršev, očetje pobih otrok in možje onečaščenih žena, dedki, ki so ostali sami na tem svetu ... Res so pobijali zaradi maščevanja, ampak tudi ali predvsem, ker niso zaupali oblastem in sodiščem.

Upoštevati je treba tudi splošni kaos, ki ga je pustila vojna. Love pravi, da je leta 1946 samo v Rimu, Neaplju in Milanu živelo 180.000 klateških otrok, v Jugoslaviji so partizani pogosto naleteli na skupine sestradanih otrok, ki so živeli v jamah, gozdovih in podrtijah, na Poljskem je bilo več kot milijon vojnih sirot, razseljenih je bilo 40 milijonov ljudi...

Čeprav se v Italiji o povojnih pobojih uradno molči, lahko vendarle danes slišimo zelo različne številke o povojnih pobojih v Italiji. Desnica, še bolj neofašisti, te številke napihujejo do nemogočega, saj tako z njimi lahko obtožijo levico ali konkretnije komuniste, ki so povsod vodili odpor prebivalstva, levica pa te številke zmanjšuje. Pa da ne bo pomote, podatek o šestih milijonih povojnih žrtev sem povzel po angleški Wikipediji, ki mi je bila glede na navedeno literaturo in argumente najbližje možni resnici.

Govoriti o medvojnih pobojih, mrtvih in vseh grozotah, pomeni govoriti o grozotah, ki so jih počeli fašisti, to je skrajna desnica. Govorice in napihovanje številke o povojnih pobojih v korist prav tej desnici, saj sami sebe spreminjajo v žrtev prav vodilnih upornikov in borcev proti fašizmu, to je komunistov. Pa da ne pozabimo na predvojno oboroževanje in popušcanje Italiji, Nemčiji in Japonski se je začelo zaradi strahu pred komunizmom. In prav komunisti so bili prve žrtve italijanskih škvadristov že od leta 1919 in nemških množičnih taborišč smrti, ki so jih postavili že leta 1933 in na katera so jim v posmeh zapisali Marxovo geslo »Arbeit macht frei«. Naslednji zaporniki teh taborišč pa so bili španski republikanci, ki jim jih je podaril Franco kot suženjsko delovno silo, ki je po uporabi ne bo treba vrniti.

To pozabljanje in spreminjanje resnice se je začelo že v času hladne vojne, ki je dejansko bila nadaljevanje druge svetovne vojne proti Sovjetski zvezi in njenemu komunističnemu taboru, vendar takrat le z zelo omejenim uspehom, saj je bilo živih še preveč prič in predvsem že veliko urejenih arhivov o fašističnih zločinih. S padcem berlinskega zidu pa so padli tudi arhivi, ustvarjali so se novi strahovi in za rušenje preostankov komunizma so bili spuščeni novi psi. Za pranje možganov množicam so poskrbeli novi množični mediji in to prav s starimi Geobbelesovimi metodami, z lažmi vseh vrst in ponavljanjem laži. Se pa ljudi ni več ustrahovalo z judi kot morilci Kristusa in brezbožnimi komunisti, ampak s ptičjimi gripami, novega koronavirusa in podobnimi, z gospodarskimi krizami, lakoto, vojnami, množicami beguncev in raznimi fašizmi, med katere sodijo tudi verski fanatizmi itd., vmes se je rušilo zgodovinske resnice, ki so stebri moralnih vrednot in, seveda, vse grehe tega sveta naprtilo komunizmu.

Laž ni samo »fake news«, je tudi zamolčanje najpomembnejših zgodovinskih dejstev za razumevanje zgodovine, zamolčanje resnice, poudarjanje samo ene itd. Govori se samo še o posledicah, ne pa o vzrokih, o fašizmu, njegovi krivdi za to svetovno morijo, za vso morijo nedolžnih. Pri govorjenju o posledicah se izpostavlja le po-

samezne primere krivice, ki zameglijo popolnoma vso resnico, vse grozne zločine tistih, ki so bili zanje kaznovani.

Pozablja vse, kar se je pri nas dogajalo pred vojno. Predvsem se pozablja na izvorni italijanski fašizem kot na prvi nacizem do nas Slovanov, ki so nas imeli za manjvredne ljudi, barbare ali sužnje.

Pozablja, skriva se ali namerno briše iz spomina požige, internacije, mučenja in poboje nedolžnega prebivalca. Izjemoma se ohranja spomin holokavst, za kar pa se imamo zahvaliti samo ponosnim judom.

Pozablja se, da nas je domovina, Dravska banovina, pustila na cedilu, nas žrtvovala za svoje sramotne privilegije rabljev lastnega naroda.

Pri nas se skrivajo vse grozote, ki so se dogajale v italijanskih mučilnicah in taboriščih, kar se je dogajalo v Jesenovcu, Jastrebastem, po raznih vaseh in celo cerkvah, kot na primer Svetem Urhu. Skriva se najhujša klanja in grozote, kot so bili poboji celih razredov šolskih otrok, rezanje zarodkov iz trebuha žen partizanov, metanje dojenčkov v zid, trenje njihovih glavic kar s škornji, delanje ogrlic iz oči, tekmovanja v klanju ljudi s posebnimi noži ...

Zamolči se, da so se fašisti pri tem izgovarjali, da to počnejo v ime nu Kristusa, med njimi so bili celo nekateri duhovniki in menihi. Skriva in briše se fotografije s sprejema pri papežu Piju XII, ko je sprejel na nagradno avdienco kar 100 najbolj zaslužnih ustaških klavcev.

Pozablja se, da so takrat vse države, tudi stara Jugoslavija, zakonsko opredelile kolaboracionizem z okupatorjem kot izdajstvo naroda, kar se je kaznovalo s smrtjo, in da v vojni to počnejo vojaška ali hitra sodišča. Da so imeli svoja sodišča tudi partizani in druge vojske, ki so pobijala zločince.

Kdo še ve, da so takrat ljudje na Balkanu in tudi drugod še vedno spoštovali staro pravico do »krvne osvete« in da zato množicam razčlovečenih ljudi po vojni ni bilo mogoče preprečiti maščevalnega pobijanja.

Pozablja se na vse objavljene amnestije, na letake, ki so jih trosila zavezniška letala, s katerimi so jih pozivali naj odložijo orožje in se priključijo svojim partizanom. Celo na sporazum Tito Šubašič, priznanje Titove vojske s strani stare begunske vlade in kralja, vseh zaveznikov, da je ta postala del zavezniških sil, se pozablja.

Zakaj pa se ob 9. maju, dnevu zmage, pozablja poudariti, da je bila to le zmaga nad nemško armado, da so le njeni komandanti ukazali predajo orožja, njihovi kolaboranti in zagrizeni fašistični zločinci pa ne. Ti so nadaljevali z boji celo proti svojemu narodu in na poti proti novim obljubljenim zaveznikom pobijali tudi nedolžno prebivalstvo, posiljevali in požigali.

Pozablja pa se tudi na tiste, ki so jih prepričevali ali vabili, da se priključijo novi skupni anglo-ameriški in nemški vojski, s katero bodo skupno dokončno prodrli do Moskve in zrušili komunizem.

Skrunitev posiljenih in pobitih deklet ter žena

Še huje, posmrtno ostanke kolaboracionistov, vojnih zločincev in izdajalcev se pokopava in časti z državnimi častmi, postavlja spomenike kolaboracionistom in izdajalcem naroda.

Ne gre samo spreminjanje zgodovine, ampak tudi za skrunitev najbolj nedolžnih žrtev fašizma. To se ne dogaja samo v Italiji. Naši revizionisti so na primer uporabili slike ženskih kit, ki so jih našli v Hudi jami, za svoje manipulacije zgodovine, da naj bi komunisti zverinsko pobijali celo ženske in jih pred tem ostrigili. Slike so se pojavile na plakatih ob slavnostnem pokopu posmrtnih ostankov po vojni pobitih, na internetnih družabnih omrežjih in celo za promocijo knjige bosanskega avtorja, ki povezuje te povojne poboje s tistimi v Srebrenici. Te kite so namreč ustaški krvniki porezali svojim jetnicam v Jesenovcu, preden so jih posilili in nato pobili. Na begu v Avstrijo so jih tako kot denar ali zlato skrili tako, da so si jih zavezali okrog pasu, saj je bilo to za stare plešaste gospe iz zahodnega sveta, ob takratnem razvrednotenju njihovega denarja, pravo suho zlato. Ko so te krvnike nato žive zazidali, so se morali sleči in odvreči s sebe tudi te kite. Ko so se pojavile prave razlage teh fotografij, so le-te kmalu zginile z internetnih strani.

Dogovor Fini Violante

Italijanska politika pa ni od včeraj, sploh pa ne hlapčevska. Ne samo politika, tudi novinarji v večini zelo državotvorno razmišljajo in delujejo. Tako so nekateri tudi mene kot kolega spraševali, kako to, da nekateri naši novinarji rušijo celo enotnost in gospodarstvo slovenske manjšine v Italiji. Tistih člankov in oddaj pri nas čaščenih »raziskovalnih« novinarjev nikakor niso mogli razumeti, rekli so mi, da so ti naši novinarji prava sramota za novinarski ceh.

To rušenje se je, seveda, nadaljevalo v brisanje ljudi, denacionalizacijo, šenkavanju gozdov, tovarn, podjetij in gradov Vatikanu, Avstriji in Nemčiji... Italijani so se ob tem celo čutili zapostavljene, češ da oni od te pogače ne dobijo toliko kot Nemci. Samo antene in oddajniki Radia Koper – Capodistria jim niso bili dovolj, zahtevali so koprsko banko pa še kaj.

Tako je prišlo marca 1998 prav v Trstu, tam, kjer sta se za Italijo končali prva in druga svetovna vojna in začela hladna, do zelo zanimivega in pomembnega srečanja celo med vodilnima politikoma italijanske levice in desnice, reformiranim komunistom Lucianom Violatejem in neofašistom Gianfrancom Finijem. Tu sta se preprosto povedano dogovorila, da bodo svoje omare ali grobove z okostnjaki ponovno zaklenili, grobove in tudi fojbe zaprli, zapečatili in jih prekrili z debelimi sloji železobetona, na njih pa napisali, da notri ležijo žrtve Titovih komunistov. V to so jih že dolgo prepričevali ezuli in skrajni tržaški desničarji, med katerimi je bil najbolj glasen Roberto Menia, ki si je celo javno upal dvigovati roko v fašistični pozdrav.

Italijanski politiki gre za združevanje naroda, ne pa za njegovo razdvajanje.

Šlo jim je za obujanje starega italijanskega nacionalizma, iredentizma in fašizma, njihovega boja za Trst, Gorico, Istro in Dalmacijo, vendar samo tistega iz časov po padcu fašistične Italije, ko so jih po napadu Nemcev zahodni zavezniki nekako vzeli za svoje. Podobno torej kot pri nas, le da se pri nas datum pozabe ali novega štetja začne šele po kapitulaciji Nemčije, ne pa tudi njenih kvizlinških kvazi držav in vojska nacionalnih fašizmov. Vendar z veliko razli-

ko. Fini in Violante nista tega naredili, da bi razdvojila svoj narod, ampak ga združila v novem boju, če pa boja ne bo, vsaj v skupnem žalovanju. Naši pa so to očitno izpeljali prav s ciljem razdvajanja naroda, da bi očrnili nekdanje borce proti fašizmu in rehabilitirali svoje predhodne fašistične kolaborante ter obenem strnili vrste novih kapitalistov in bojevnikov.

To je bila italijanska oblika sprave med levico in desnico na račun sosedov, ki naj bi obema politikoma prinesla nove volilne glasove in novo enotnost Italije.

CORRIERE DELLA SERA

A A A = □ □

piùletti

IERI L' INCONTRO IN UNA CITTA' BLINDATA. DURE
PROTESTE DI FORZA ITALIA E RIFONDAZIONE

Violante a Trieste con Fini: foibe dimenticate per convenienza

---

— Ieri l'incontro in una città' blindata. Dure proteste di Forza Italia e Rifondazione Violante a Trieste con Fini: foibe dimenticate per convenienza TRIESTE - Oltre "le ferite della storia". In una città' presidiata dalle forze dell'ordine, Luciano Violante e Gianfranco Fini parlano due ore per ricucire "la memoria strappata" delle Foibe. Il presidente della Camera invita il Paese, e la sinistra, a rileggere "pagine non lette per convenienza, anche se non ci fanno piacere". Elenca "il dolore separato" e dimenticato vissuto da Trieste durante la guerra e il dopoguerra, riconosce le "responsabilità gravi" dei comunisti negli eccidi. Il leader di An condanna "il razzismo strisciante". Dure contestazioni da Rifondazione e da Forza Italia. *
A pagina 5 Alberti, Battistini Morelli

Pagina 1

(15 marzo 1998) - Corriere della Sera

Corriere della sera, poročilo s sestanka, s katerim je italijanska

M. Ivančič: Fojba laži, 182

politika položila kamen na povojne poboje in preprečila razkol lastnega naroda ter to nadomestila s sra-motnim napa dom na sosede. Naslov pravi, da oba soglašata s trditvijo, da so bile fojbe namerno pozabljene, pri strani pa piše, da je bil ta članek med najbolj brani.

Nekateri, a žal redki italijanski intelektualci, med njimi še bolj redki novinarji, so takoj posumili, za kaj gre pri tem srečanju in da mu bo sledilo še kaj več. To je komentar novinarja in pisatelja Gorgia Bocce v enem od najbolj objektivnih časopisov v Italiji La Repubblica, žal komentarji niso tako brani kot novice:

The image is a screenshot of the La Repubblica website. At the top left is the logo 'la Repubblica.it' and to its right is the word 'Archivio'. Below this is a navigation bar with links for 'Home', 'Pubblico', 'Economia&Finanza', 'Sport', 'Spettacoli', 'Cultura', and 'Mot'. A large banner below the navigation bar features a black and white photograph of a structure and the text 'IL MEGLIO DE'. Below the banner is a breadcrumb trail: 'Sei in: Archivio > la Repubblica.it > 1998 > 03 > 15 > Violante e Fini rimandati...'. The main heading of the article is 'Violante e Fini rimandati in storia'. The text below the heading reads: 'DOPO rapida ma sufficiente lettura delle dichiarazioni congiunte fatte a Trieste dal segretario di An Gianfranco Fini e dal presidente della Camera Luciano Violante, uno che sta facendo più danni alla sinistra di tutto il peggior craxismo, si dovrebbe, se avesse un senso, rimandarli a Marcel Bloch, a Fernand Braudel e a Federico Chabod per fargli capire che cosa è la storia.' Below the text is the caption: 'Komentar Gorgia Bocce v časopisu La repubblica (Vir: spletni arhivi časopisov).'

Temu komentarju Georgia Bocce bi v prevodu dali naslov: Violante in Fini sta padla na izpitu zgodovine. Ker pa komentator razlaga in tudi skriva v svojih besedah še marsikaj, ga bom v prevodu bolj povzel kot prevedel:

»Skupna izjava sekretarja Gianfranca Finija in predsednika zbornice Luciana Violanta, ki je naredil več škode levici kot Craxi, kaže, da bi ju morali ponovno poslati k profesorjem zgodovine, vendar ta nasvet je brez pravega smisla, saj jima ni do ustvarjanja zgodovine, ampak preusmerjanja predvolilne politične vode na lastni mlin. V pogovoru sta razkrila svoja najhujša demagoška in propagandna stališča do zapletene zgodovine, ki zasluži večje spoštovanje. Fini v

M. Ivančič: Fojba laži, 183

svojem revizionizmu (fašizma) ni mogel zanikati svojega izvora, prav tako tudi Violante svojega Togliattijevega komunizma. Fini si je celo upal hvaliti princa enot X-MAS Borghesa, ki je na koncu vojne poskušal pri anglo-ameriških zaveznikih dobiti varno zavetje s tem, da je s svojo črnosrajčniško milico branil Trst pred Titom. Sekretar Fini je namreč rekel, da so hoteli braniti čast svoje domovine, saj so tu na Tržaškem bili v primežu med Nemci in »rezisten-co«, ki je bila protiitalijanska. Torej so sodelovali s SS in Rajhom, da bi rešili čast. Nemci jih niso marali, zato so jih pošiljali ven iz mesta na ne preveč častna požiganja vasi in obešenja partizanov. Nekdanji komunist Violante pa je kritiziral protifašiste in njihove zgodovinarje, ki niso obsodili poveljnih pobojev in fojb, v katere »Titoisti« niso metali samo fašiste, ampak tudi tiste iz italijanske rezistence, ki so se borili za priključitev Julijske krajine in dela Furlanije k Italiji. Mogoče je v tistih letih Luciano Violante nosil še prekratke hlače, da bi spoznal tragedijo ob okupaciji dežel Bosne, Dalmacije in Slovenije, pobijanje partizanov, požige vasi in napade na civilno prebivalstvo. To, seveda, ni opravičilo za grozote fojb, vendar bi vsaj moralo našo nacionalno zavest obdati s tančico pietete. V tistih letih bi lahko Tito zahteval izročitev in sojenje našim generalom in njihovim štabom. Violante obtožuje protifašiste, da so molčali o fojbah samo zaradi lagodnosti. Res moraš imeti prav lep obraz iz bron, da delaš politično kariero stranki Palmira Togliattija, ki je ob tržaškem vprašanju kot podpredsednik Kominterne izvajal Stalinova navodila in šel na pogajanja s Titom na Brione. Kako lahko razumemo ta dva politika, ki iz svojih političnih razlogov trgata zgodovino iz rok zgodovinarjev. In kako lahko ta dva gospoda izjavita tako neumnost, da bo narod imel pravo nacionalno zavest šele takrat, ko jo bodo dosegle tudi njihove politike. Po tej trditvi bi morali ponovno napisati zgodovino, ki bo v skladu s politiko od nekdanjih savojskih vstajnikov, do fašističnega Dučēja, pa od sovjetskih in nacističnih oblastnikov, pa do Violatove komunistične stranke. Zgodovina kot splošni dogovor? Pozabiti bi morali na vse, kar se je dogajalo, dati vse tudi aristokrate in republikance v isti koš. Naša zgodovina je to, kar je bilo, ne pa to, kar bi nam ustrezalo, da bi tako prišli na oblast ali vrh stranke. Prav žalostno je, da se je v tem še bolj izkazal bivši fašist kot pa komunist.«

Če temu komentarju dodam še svoj pogled z našega bolj oddaljene-ga kota: ni šlo samo za predvolilne interese obeh strank, ki si v itali-janski partitokraciji delita v povezavah z razpadajočo krščansko sredino in liberalizmom torto oblasti, ampak za kaj več, za to, kar razlagam v knjigi *Fašizem za Butalce*, torej o oživljanju fašizma, njegovo skrivanje v lažeh, manipulacijah in mutacijah, celo v do-moljubju. V tej zgodbi je celo Fini, kot večkrat oklicani neofašist, zelo jasno pokazal neprimerno višji politični ali državniški nivo kot tisti naši Demosovi neofašisti ali samozvani osamosvojitelji in borci za demokracijo, ki jim je dejansko šlo predvsem za revanšizem.

Kdo je več glasov dobil na tistih volitvah sploh ni pomembno, kar je dobil Violante, je bila zakopana bojna sekira, zaprti grobovi in s tem dosežena pomiritev ali celo sprava. Danes pa je jasno, da je od tega največ odnesel Fini oziroma njegovi fašisti, ki so svoje grehe prenesli na svoje žrtve, iz svojih pokvarjenih očetov in dedov pa naredili heroje. Še največ so dobili Menia in njegovi ezuli, ki so tako prepričali Italijo in svet, da niso bežali, ker so se bali maščeva-nja, saj govoriti o maščevanju, pomeni priznati, da je to posledica nečesa hujšega. S tem so tudi optanti, ki so jim nasedli in zapustili svoje domove samo zaradi političnih iger velikih, dobili lažno ute-ho, da so morali iti, sicer bi jih Titovi komunisti vse zmetali v foj-bo.

Ne smemo pozabiti, da so bila devetdeseta leta čas velikih spre-memb v svetu, tudi razpadanja večnacionalnih držav, da Italija ni tako nacionalno enotna kot zgleđa, da se tudi Italijani zavedajo, da so skupek različnih narodov, ki jih je čas nacionalizmov združil, vendar te vezi lahko še vedno počijo. Pravzaprav so začele že poka-ti z ustanovitvijo severne lige, željami po ustanavljanju Padanije, osamosvajanju Sicilije, Benetk, vedno večjem zavedanju Furlanov, da so narod.

Tudi v Trstu, ki je izgubil jugoslovanske kupce, so ljudje začeli sanjariti o nekdanjih časih avstro-ogrskega svobodnega pristanišča in Svobodnemu tržaškemu ozemlju. Še huje, ob razkrajanju Jugo-slavije so pojavile se celo ideje, da bi takrat Italija skupaj za Natom

ali Gladiom ponovno šla čez osimsko mejo do Rapalske, a se niso prijele. Najbrž je general Čad s svojim »dnevom prej« dal tem nestrpnem jasno vedeti, da iz te moke ne bo kruha.

Tudi vojaške razmere v svetu niso bile dobre, saj je bila takrat Rusija ranjena zver. Italija se je zavedala, da so ji tiste njene nekdanje vezi umetne butare že nevarno popokale. Tudi v tistem času je bilo vedno več nekih razlogov za iskanje nekega novega nacionalizma, ki bi jih povezal. Če pa ni dovolj tujcev, je za to najbolj učinkovito sovraštvo do sosedov. Do Avstrijcev ali Francozov, prav tako starih smrtnih sovražnikov, si tega niso upali, če drugega ne, ker so bili skupaj v EU, so pa bili za to zelo primerni razpadli Jugoslovani.

Temu je treba dodati, da je začela Italija gospodarsko nazadovati, sploh pa Trst ni bil več Meka jugoslovanskih kupcev, Churchillova železna zavesa ni več prinašala prednosti »odprtih vrat«, Marshallova malha pa je že zdavnaj splahnela. Trst je postal slepo črevo Italije, v katerem se lahko zelo iznenada pojavi akutno protiitalijansko vnetje, kot je na primer želja po ponovni svobodi mesta in pristanišča ali pa STO, zato ga je treba stalno preparirati z nacionalizmom in fašizmom. Pa ne samo Trst, tudi bližnjo Furlanijo, Benetke in oddaljeno Sicilijo. Železobetonska plošča nad breznom bazovskega Šohta je kot utež na kupu papirja, da jih prava burja s Krasa ne odpihne na morje.

Gre tudi za ustvarjanje lažnega vtisa, da jih le Italija in njen nacionalizem ubranita pred slovanskim barbarskim osvajanjem.

Pri nekaterih ezulih sem opazil tudi veliko zavisti do tistih, ki niso zapustili svojega doma, pa tudi jezo, da so nasledli propagandi, zapustili dom in odšli v tujino, da so bili tako naivni, da so verjeli, da bodo pod komunizmom morali jesti vsi v vasi iz enega kotla. Celo, da bodo morali skupaj s svojimi ženami spati z vsemi ostalimi iz vasi... Pa se to ni zgodilo, tudi od glada in boleznih niso umirali. Ti, ki so ostali, niso mogli na delo v Trst ali Gorico, so si pa zgradili nove tovarne, stanovanjske bloke nato pa celo lastne vile, kupovali osebne avtomobile, šolali otroke v svojem jeziku, imeli brezplačno zdravstvo, hodili vsako leto na morje ali smučanje, po vsem svetu ... v primerjavi z optanti so postali prava gospoda. Po osamosvojitvi, pa so postali še njim enakopravni državljani Evropske unije.

Priprave na dan spomina

V Italiji niso zmagali ne fašisti in ne komunisti, ampak Silvio Berlusconi in njegov informacijsko politični kapital, ki ni bil samo v bankah, ampak predvsem televizijah. Berlusconi je neoliberalni neopragsmatik, ki dobro ve, da v Italiji še bolj kot pšenica uspevajo star Mussolinijev plevel in njegovi novi križanci.

V političnih razpravah v ezulskih klubih, medijih in parlamentu so se začele pojavljati informacije in razprave, koliko domoljubnih Italijanov naj bi Titovi partizani zmetali v fojbe in koliko pregnali čez mejo. O tem, kar so oni prej počeli, seveda, ni bilo niti besede, tako kot pri nas o domobrancih in ustaših ter četnikih. Tudi o otiranju ni bilo govora, ampak sam o bežanju italijanskih domoljubov pred Titovimi partizani, ki bi jih sicer, če ne bi zbežali, tako kot je to prikazano v filmu Srce v breznu, zmetali v fojbe. Seveda so ob tem govorili o ogromnih številkah, o sto tisočih in celo milijonu.

Da, sto tisočih in milijonih. Celó v parlamentu se je slišalo, da je bilo pobitih (infojbiranih) 300.000 Italijanov, nekdo je rekel tudi milijon.

Dobro se spomnim prve internetne strani o tako imenovani bazoviški fojbi. Na tej strani je bilo jasno napisano, da je v njej najmanj 30.000 trupel italijanskih domoljubov, ki so jih v to jamo vrgli Titovi partizani in da so to krvoločno klanje opravili partizani v tistih 40 dneh »okupacije« Trsta. V dveh odstavkih je bilo napisano tudi, da to potrjujejo slovenski publicisti in zgodovinarji, kot na primer Vinko Levstik, kasneje so dodali še Jožeta Dežmana. Nato so se številke začele zniževati in sta s strani izginili ti dve imeni. So pa začeli manipulirati s predelanimi izjavami dveh največjih primorskih duhovnikov in protifašistov, in sicer Francem Malalanom in Virgilijem Ščekom.

Zahvala primorskim zgodovinarjem

Pri nas v Sloveniji na to ni bilo odmevov, v novinarstvu so bili zelo redki, saj sem ob snemanju svojih radijskih oddaj imel občutek, da sem edini, pa še šikanirali so me in mi grozili s pretepom in celo streljanjem, naši Slovenci, seveda. Politika se je še vedno ukvarjala

z novo državo in medsebojnim kreganjem, zmagala je desnica in ta, seveda, ni dala nobenega pravega odgovora, kaj šele odločnega protinapada, ki bi prestrašil tudi nove fašiste. Sicer pa, kaj bi lahko pričakovali od predsednikov vlade, kot sta bila Lojze Peterle in Janez Drnovšek, ki je javno tajil da je bil prej član Zveze komunistov. Jože Pučnik, Janez Janša pa tega pa nista mogli skriti. Ali pa od takratnega zunanjega ministra Dimitrija Rupla? Nekateri naši zgodovinarji so vendarle stopili v bran resnici, sploh tisti iz zamejstva. Pri tem moram omeniti tiste, ki sem jih opazil sam kot novinar, to so bili dr. Jože Pirjevec in njegov krog mladih raziskovalcev, nato dr. Marta Verginelli, dr. Dr. Milica Kacin Wohinz, Claudia Cernigoj, Alessandra Kersevan, Samo Pahor, Sandi Vovk pa še koga bi lahko naštel, ampak izpostavljam predvsem prve izza meje, ki so si v tistem nasršenjenem okolju upali dvigniti glas za resnico.

Ob razburjanju naše javnosti, podpori leve in delno tudi sredinske politične opcije, pa celo tistih, ki so se ob čaščenju izdajalcev opredeljevali kot domoljubi, je prišlo pod okriljem obeh zunanjih ministrstev celo do imenovanja skupne komisije slovenskih in italijanskih zgodovinarjev, ki naj bi prišla do skupnega usklajenega strokovnega poročila. To je bilo dorečeno in objavljeno.

Komisijo, ki je bila sestavljena z vsake strani s po šestimi člani, sta vodila dr. Milica Kacin Wohinz in prof. Giorgio Conetti. Prvič se je v plenumu sestala 19. novembra 1993 v Benetkah, končno sporočilo, ki nosi naslov Slovensko-italijanski odnosi 1880-1956 - Relazioni italo-slovene 1880-1956 (foibe, esodo) pa je komisija soglasno sprejela na zasedanju v Vidmu 27. junija 2000. Poročilo naj bi bilo uradno razglašeno in objavljeno v uradnih glasilih in javnih medijih obeh držav, a to se je zgodilo le v Sloveniji. Italijanska stran ga še vedno skriva in širi laži, tako kot ustreza njihovi stoletni strategiji in tudi dnevni politiki.

To, kar je v tem poročilu napisano, je plod strokovnega soglasja, ki je bilo doseženo z močjo argumentov, ki so jih drug drugemu priznali člani mešane komisije. V njem je priznan italijanski nacionalizem in iredentizem pa tudi nepravilnost rapalske delitve ozemlja. Opisani so: krivična meja, pomembni dogodki ali dogajanje in tudi najpomembnejši fašistični zločini nad našim narodom:

»Nova meja na severnem Jadranu, ki jo je določil že londonski pakt leta 1915 ter jo je v glavnem potrdila rapalska pogodba (1920) in je tekla po razvodju med Črnim in Jadranskim morjem, je odtrgala od matice četrtno narodnega telesa (327.230 ljudi po avstrijskem štetju leta 1910, 271.305 po italijanskem štetju leta 1921, 290.000 po ocenah Carla Schiffrerja), toda večje število Slovencev v Italiji ni vplivalo na položaj Beneških Slovencev (ok. 34 tisoč po štetju iz leta 1921), ki so že dotlej živeli pod Italijo, oblasti pa so jih obravnavale kot dokončno poitalijančene in jim zato niso priznavale nikakršne narodne pravice.«

Kratko in jedrnato je opisan tudi eksodus Slovencev in Hrvatov iz fašistične Italije:

»Po jugoslovanskih ocenah je odšlo skupno 105.000 Slovencev in Hrvatov. Če je pri izseljevanju čez ocean težko določiti ločnico med ekonomskimi in političnimi razlogi, je pri zatekanju zlasti mlajših ljudi in izobražencev v Jugoslavijo očitna neposredna povezava s fašističnim političnim in nacionalnim preganjanjem.«

Omenjena je tudi pravica do samoodločbe narodov in soglasje, ki so ga o tem dosegali Slovenci, a žal samo z italijansko komunistično partijo.

Iz časa vojnega obdobja pa:

»Politična, kulturna in gospodarska privlačnost Italije naj bi domače prebivalstvo postopno fašizirala in poitalijančila. Fašistični okupator se je sprva zanašal na to, da si bo lahko Slovence podjarmil z domnevno večvrednostjo italijanske omike, zato je bila italijanska okupacijska politika sprva milejša/ ... / Okupacijski režim je temeljil na nasilju, ki se je izražalo v vsakovrstnih prepovedih, v konfinacijah, deportacijah in internacijah v številna taborišča po Italiji (med njimi Rab, Gonars in Renicci), v procesih pred vojaškimi sodišči, v zaplembah in uničevanju premoženja, v požigih domov in vasi. Bilo je na tisoče mrtvih: padlih v bitkah, obsojenih na smrt, ustreljenih talcev, ubitih civilistov. V taborišča je bilo odgnanih okrog 30.000 ljudi, večinoma civilistov, žensk in otrok. Mnogi so od trpljenja umrli. Nastali so načrti o množični deportaciji Slovencev iz Ljubljanske pokrajine. Nasilje je doseglo vrhunec med štiri-

mesečno italijansko vojaško ofenzivo, ki so jo italijanske okupacijske oblasti začele poleti 1942, da bi si spet zagotovile nadzor nad vso pokrajino.

Italijanske oblasti so v duhu politike "deli in vladaj" podprle slovenske protikomunistične, zlasti katoliško usmerjene politične sile, ki so tedaj iz strahu pred komunistično revolucijo obravnavale partizansko gibanje kot hujšo nevarnost in zato privolile v sodelovanje. Zato so ustanovile samozaščitne vaške straže, italijanska poveljstva pa so jih, čeprav jim niso povsem zaupale, organizirale v prostovoljno protikomunistično milico in jih z uspehom uporabljale v protipartizanskem boju.«

Posebno poglavje je namenjeno odporu na Primorskem, Rižarni in koncu vojne ter boju za Trst, v katerem sta se italijanski in slovenski protifašizem zelo hudo razšla. Obravnava napetosti med hladno vojno, informbirojem itd.

Zelo jasno tudi piše da:

»Ni dokazov o načrtnem izganjanju Italijanov.«

In:

»Skupno je v povojnem času z istrskega ozemlja, ki je prešlo pod slovensko suverenost, odšlo več kot 27.000 oseb, ali z drugo besedo malone vse tamkajšnje italijansko prebivalstvo, hkrati pa tudi več tisoč Slovencev, ki so se pridružili množici beguncev, v veliki večini Italijanov (novejše ocene se gibajo med 200.000 in 300.000 osebami), iz hrvaške Istre in Dalmacije, to je z območij pod hrvaško suverenostjo. Med Italijani, ki se niso odselili (8 odstotkov skupnega prebivalstva), je bilo največ starejših delavcev in kmetov, razumnikov iz levičarskih vrst in povojnih političnih priseljencev.«

V stotinah naglo izvršenih obsodb, ne pa tisočih

O fojbah pa najdemo ta tekst, da so Italijane odbijale od sodelovanja s partizani že:

»... novice o pobojih Italijanov jeseni 1943 na območju Istre, kjer je delovalo hrvaško osvobodilno gibanje (tako imenovane "istrske fojbe"). Poboji niso bili zagrešeni le iz narodnostnih in socialnih

motivov, temveč tudi zato, da bi prizadeli lokalni vladajoči sloj; zato je večino Italijanov na teh območjih skrbelo, ali bodo narodnostno preživeli in ali ni ogrožena tudi njihova osebna varnost.«

Po koncu vojne pa:

»Hkrati pa so Italiji naklonjeni prebivalci Julijske krajine doživljali jugoslovansko zasedbo kot najtemačnejši trenutek v svoji zgodovini, tudi zato, ker jo je na Tržaškem, Goriškem in Koprskem spremljal val nasilja, ki se je izražal v aretacijah več tisoč, po večini Italijanov, a tudi Slovencev, ki so nasprotovali jugoslovanskemu komunističnemu političnemu načrtu - del aretiranih je bil v presledkih izpuščen; v stotinah naglo izvršenih obsodb - žrtve so bile večinoma vržene v kraška brezna, imenovane fojbe; ter v deportaciji velikega števila vojakov in civilistov, ki so deloma shirali ali bili ubiti med deportacijo, po zaporih in po taboriščih za vojne ujetnike v raznih krajih Jugoslavije (med njimi je treba omeniti Borovnico).«

Torej govori še o hitrih sodiščih in stotinah usmrčenih, ne pa o tisočih ali deset tisočih. O tisočih ne bi mogli govoriti, tudi če bi med te »infojbirane« tako kot Italijani, ki vse mečejo v isti koš, šteli tudi tiste, ki so bili pobiti zaradi maščevanja ljudi samih, obsojeni na smrt na hitrih sodiščih ali zaradi bolezni umrli v zaporih, kot na primer v Borovnici. Po mnenju dr. Nevenke Troha število tistih, ki so umrli na območju slovenskega zamejstva in Slovenije ne preseda 1.500 ljudi. Ne smemo pozabiti, da se je v Trstu še dogo časa streljalo, pa ne samo na skrivaj na partizane in ljudi na ulicah, ampak da so se fašistični skrivači preoblekli v partizane in se tako poskušali prebiti iz mesta, pri tem pa so še najraje streljali kar na ljudi, da bi tako sejali paniko. Podobno, so to počeli raztrganci v okolici Ljubljane, da bi ljudje in politikanti za to obdolževali prave partizane. Veliko fašističnih zločincev je teh 40 dni preživelo in počakalo anglo-američane, ki so jih nato zaposlili kot čerine, politične begunce, celo vojne zločince na šolah in tudi radiu, najhujšim pa je uspelo s pomočjo Vatikan prek Španije zbežati v Argentino.

Skupno poročilo zgodovinarjev, seveda, ni ugodno za italijanski narod »dobrih ljudi«, še manj pa za potomce romanske imperialistične kulture, sploh pa ni sprejemljivo za stare in nove fašiste. Vendar ob tem soglasju ob podatkih, da je bilo med Italijani na

tisoče vojnih zločincev (ne samo tistih 800 na seznamu), infojbiranih pa le nekaj sto, in ob dejstvih, da je »zmagovalec in sodnik« že pred tem desetletja trpel neprimerno večje trpinčenje, poniževanje in pobijanje, bi to vsak razumen človek moral razumeti kot neizbežno obliko konca vojne.

Če kdo meni, da se tiste številke v deset ali sto tisočih infojbiranih nanašajo na hrvaški del Istre in Dalmacijo, pa mora upoštevati, da gre za znane laži. Pred in med vojno je bilo tam še veliko več fašističnih in vojnih zločinov, ki so jih prebivalcem storili Italijani, vendar so lahko skoraj vsi zločinci bežali pred partizani proti Trstu, kjer pa so jih partizani z izredno krvavim prebojem pri Opčinah zajeli v past. To, kar se je dogajalo v Trstu, ni bila posledica samo tega, kar se je prej dogajalo v Sloveniji, ampak v vsej Jugoslaviji, ki je imela v vojni več kot milijon in pol mrtvih.

Dan spomina

Leta 2004 so v Italiji sprejeli zakon o spominskem dnevu. V prvem členu piše, da je 10. februar dan spomina na tragedijo fojb in eksodusa Istranov, Rečanov in Dalmatincev iz njihovega ozemlja po drugi svetovni vojni. V drugem členu določa, da morajo vse šole ne glede na stopnjo skupaj z institucijami obeležiti ta dan s posebnimi študijami, pogovori, razpravami in podobnim. Pri tem posebej poudarja italijansko kulturo na severu in vzhodu Jadrana ...

Datum, 10. februar, so izbrali v opozorilo na za njih krivično mirovno pogodbo pariške mirovne konference leta 1947, ki je bila sprejeta prav na ta dan. Pogodba je bila sklenjena med zmagovalci druge svetovne vojne, ki so Sovjetska zveza, Združene države Amerike, Združeno kraljestvo, Francija, Poljska, Jugoslavija, Češkoslovaška in Grčija, in na drugi strani poraženkami, ki so bile: Italija, Romunija, Madžarska, Bolgarija in Finska. Pogodba je vstopila v veljavo 15. oktobra istega leta.

Italijani pa z izborom tega datuma niso priznali svojega poraza in se niso hoteli pokesati za svoje zločine, ampak so razpihovali spomin na začetek eksodusa, svojo žalost, da ne rečem zahtevo po revanši-

zmu. 10. februarja 2007 so slavnostno odkrili monumentalni spomenik pri Bazovici. Prav v tem kraju, kjer imamo Slovenci svoj spomenik žrtvam prvega tržaškega procesa iz leta 1930, tu ob tej jami in v teh krajih, kjer so med vojno počeli najhujša grozodejstva!

Tudi v Italiji, tako kot pri nas, so se našli ljudje, ki so začeli brskati po arhivih. In ker je treba železo kovati, dokler je vroče, so si razne podatke o zločinih, ki naj bi jih počeli Titovi partizani, kar izmišljali. Med najbolj vnetimi »raziskovalnimi« pisuni je bil Marco Pirina. Njegova najbolj obtožujoča knjiga je *Genocidio*, ki seveda ne govori o genocidu, ki so ga Italijani v času fašizma počenjali s Slovenci, Hrvati in Črnogorci, ampak o genocidu, ki naj bi ga nad Italijani izvajal 9. korpus. V njej izpostavlja 86 imen, še posebej partizana Bora (Franca Preglja iz Renč). Med temi imeni so tudi tisti, ki so jih italijanske oblasti zaradi domnevnih zločinov že dale na sodišča, a je bilo v procesih dokazano, da so obtožnice lažne. Takrat je namreč jugoslovanska vlada najela 5 eminentnih advokatov.

Pirina je ob pravem medijskem pompu, kakršnega poznamo tudi pri nas v knjigah Romana Leljaka in Dežmana, v Pordenonu sprožil ponovne tožbe po tridesetih letih. Obtožnice je sestavil z državnim tožilcem Pittitom iz Rima, a sta tožbe izgubila. Pritožila sta še na višje sodišče v Trstu in tudi izgubila. Ko sta ti dve tožbi izgubila, sta sprožila nove procese, a tudi te izgubila.

Nato je Franc Pregelj zaradi lažnih obtožb vložil tožbo proti njemu. S svojimi odvetniki je dokazal, da so med tistimi, ki imajo celo na goriškem lapidariju vklesana imena, in mu sodijo, da jih je ubil prav on s svojimi tovariši, štirje še vedno živi, nekateri mrtvi pa so na seznamu pogrešanih na ruski fronti ali pa umrli v nemških koncentracijskih taborišči.

Med temi, ki so jim ponovno sodili, je bil tudi Nerino Gobbo. Prvi proces proti njemu so uvedli že konec leta 1947 in ga ob koncu procesa leta 1948 obsodili na 26 let zapora. Kot je v pogovoru z njim zapisala novinarka Večera Nada Ravter, so mu očitali, »da je bil poveljnik enote, ki je zakrivila zločin in pobite vrgla v fojbo, in drugič, da so do 12. maja 1945 ukrepali samovoljno, ker naj ne bi bili imeli do tedaj nobenih uradnih pooblastil. "To ni res, saj je Poveljstvo mesta Trst uradno obstajalo od začetka druge polovice

leta 1944," ju odgovoril v obrambi. "Bili smo oborožena formacija, ki je sodelovala pri osvoboditvi Trsta. Od prvega dne smo imeli pooblastila in v skladu s tem dobivali naloge. 12. maj pa je datum, ko smo uradno postavili narodno zaščito."

Zločinci kot tožniki

Sodili so mu in ga obsodili zaradi fašistične tolpe, ki jo je razkrinkal in aretiral, na koncu pa so člani te tolpe v tržaški sodni farsii, namesto da bi oni sedli na zatožno klop, nastopili kot priče proti njemu.

"Pred osvoboditvijo Trsta se je v vrstah osvoboditeljev znašlo tudi nekaj špekulantov," pojasnjuje dogodek. "Tudi med nami se je znašla tolpa, ki se je izdajala za partizane, ki so sodelovali v vstaji, in je zasedla zapor Jezuiti. Da bi jih preveril in imel pod kontrolo, sem jih povabil v naše enote in kmalu ugotovil, da so delali zelo po svoje, tudi kradli. Ko smo zbrali o njih vse podatke, smo jih na mojo pobudo takoj razkrinkali, aretirali in predali armadi, ki naj bi jim sodila. Prevzel jih je stari tržaški aktivist Tine Lipovšek, a jih je med potjo v Ljubljano nekaj pobegnilo, nekaj so jih pa na begu ustrelili. Pobegli so se pojavili na procesu proti meni kot priče" /.../

"Leta 1966 pa je prišla Saragatova amnestija, v kateri je posebni člen za vsa dejanja, storjena v borbi proti nacifašizmu. Dr. Murko, ki sem ga pozval, naj država kaj ukrene, mi je tedaj svetoval, ker Italija ne pozna anuliranja procesa, ampak samo pomilostitev, naj najamem tržaškega odvetnika in izkoristim amnestijo. Odvetnik je res pri predsedniku senata, pooblaščenem za amnestijo, sprožil primer in dobil brez težav vse podpise. Pomiloščen sem bil z najširšo amnestijo, ker sem bil borec, stvari, ki so mi bile očitane, pa rezultat strašne vojne proti nacifašizmu."

To je bilo pred 30. leti. Računi z Italijo so bili torej za vse večne čase poravnani. Tako je mislil, dokler ni zagledal svojega imena na Pitittovem seznamu.

"Tržaški odvetnik Bogdan Berdon mi je priskrbel dokumentacijo s procesa. Ko jo po petdesetih letih pregledujem, se mi gnusi, ko vidim, kako prebrisano so stvari nastavili. Neka ženska je celo pri-

čala, da je videla, kako sem v zaporu mučil ljudi. V življenju nisem bil v nobenem zaporu, nikdar nisem nikogar aretiral, kaj šele mučil. Sem pa res nekaterim pomagal iz zapora, ker so bili med aretiranimi tudi takšni, ki razen črne srajce niso imeli nobenega madeža in so bili preveč nepomembni, da bi bila aretacija smiselna.«

Franc Pregelj Boro pa se je z lastnimi sredstvi boril še naprej, to ga je, seveda, stalo ogromno denarja, samo odvetniška pisarna 24.000 €. Ko ni mogel več in je skorajda obupal, je šel prosit za pomoč slovensko vlado, ki se je, kot je sam dejal, obnašala zelo nedržavniško. Takratni predsednik Tone Rop mu je po posredovanju predsednika države Milana Kučana pisno obljubil sto tisoč tolarjev (ne evrov), a ko je to pismo poslal ministru za finance, mu je ta dejal, da do sredstev ni upravičen, ker jih v proračunu ni za ta namen. So mu pa potem s podporo Kučana in Janeza Stanovnika pomagale borčevske organizacije, ki so zbrale 17.000 evrov.

Pirina se je na koncu pritožil še na kasacijsko sodišče, ki je v Italiji najvišja stopnja, tako kot pri nas ustavno, a je tudi tu izgubil tožbo. S to sodbo kasacijskega sodišča pa so bile končno razveljavljene tudi vse tiste druge sodbe proti ostalim slovenskim in hrvaškim partizanom, ki so jih obtoževali pobojev in genocida.

Poseben absurd teh sodnih procesov je tudi to, da so v neskladju z mirovno pogodbo, po kateri Italija kot napadalka nima pravice do procesov proti zavezniški vojski.

Kot novinarja me je pri vsem tem najbolj presenetilo dejstvo, da je ta končna rzsodba kasacijskega sodišča šla popolnoma mimo medijev. Ko so se začela splošna obtoževanja Pirine in sodni postopki, so o tem poročali vsi italijanski mediji in večina slovenskih. Pregelj mi je povedal, da so se okrog njegove hiše stalno skrivali fotoreporterji in ga slikali na vsakem koraku. Po končni rzsodbi sodišča, za kar sem slučajno zvedel od Dušana Fortiča, in šel k njemu po intervju. Pregelj mi je dejal, da sem prvi in edini novinar, ki je po tej rzsodbi prišel k njemu. Po objavi skorajda enournega šokantnega radijskega intervjuja, v katerem sem tudi to povedal, mi je neka novinarka rekla: »O škoda, si me prehitel. Jaz sem pa z njim name-rava narediti en intervju.«

Slovenski odgovor

Primorska je na italijanski praznik dan spomina zahtevala odločen odgovor, tak ki ne bo samo odgovor, ampak tudi jasen opomin, da se podobna spreobračanja zgodovine ne bodo več ponavljala. Prav tako je zahtevala svoj dan spomina na to, kar je morala prenašati pod fašizmom. Zlasti borčevske organizacije in zamejski rojaki pa tudi nekateri novinarji smo predlagali pomembne datume in dogodke, ki bi spomnili na začetek fašizma, njegovo brutalnost, zmago nad fašizmom. Ko se je to iskanje že začelo kristalizirati na tri ali štiri za vso Primorsko najbolj simbolične datume, to je požiga Narodnega doma v Trstu, usmrnitve štirih bazoviških junakov, padca fašistične Italije in sklepa plenuma OF o priključitvi Primorske k Jugoslaviji, nas je prehitela takratna Janševa vlada, po desni, seveda.

Primorski praznik ima napačen datum

Leta 2006 so v slovenskem parlamentu sprejeli zakon o primorskem prazniku v spomin na priključitev Primorske k matični domovini, to je 15. september, ko so leta 1947 stopili v veljavo sklepi pariške mirovne pogodbe, tisti, ki so razdelili Primorsko in nam odrezali Trst in Gorico. Ljudje so ta praznik sicer sprejeli, saj imamo končno nek praznik v spomin na naš boj in ga tudi s ponosom praznujemo, seveda, ob njem vedno poudarjamo trpljenje Primorske pod fašizmom in naš slavni partizanski boj. Vendar ta datum v sebi skriva tudi razdvajanje naroda, saj nas je ta nepravični pariški dogovor razdelil na Primorce, ki smo to združitev dosegli, in tiste, ki so ostali v Italiji.

Z datumom veljavnosti pariškega mirovnega sporazuma je bila vrnjena le slaba polovica Primorske, brez obeh glavnih mest, Trsta in Gorice, katerih kratici je za svoje ime uporabil že TIGR. V Italiji je po principu uravnoveženosti ostalo 140.000 Jugoslovanov, ki pa so vsi bili Slovenci, in to predvsem na račun Italijanov, ki so ostali na Hrvaškem, ne pa v Sloveniji. Še več, ob našem morju je bila kot tampon ustanovljena neka paradržava Svobodno tržaško ozemlje, ki je bila bolj jedro spora in gnojna rana hladne vojne. Za Tolmince, Vipavce, Brkince in še koga je ta dan res praznik združitve, vendar

ne za vse Kraševce, Istrane, Tržačane, Goričane, Benečane, Rezijane - za njih ni in ne more biti. Njih je še naprej prepustila nadaljnji nasilni asimilaciji (imena, napisi, uradni jezik, ohranjanje fašističnih zakonov, nekaznovanje vojnih zločincev itd.). Torej gre za najbolj žalostni dan v zgodovini slovenskih Primorcev.

Tudi s tem dejanjem se je naša takratna politika postavila na isti skupni imenovalac kot italijanska, to je Pariška mirovna pogodba. Oni se spominjajo 10. februarja 1947 kot tragičnega dneva, ko so s podpisom pogodbe izgubili Istro in Dalmacijo, mi pa 15. september, dan uveljavitve pogodbe, a kot veseli dan priključitve Primorske, pa čeprav brez tržaškega, dela goriškega in slovenskega beneškega ozemlja.

Lahko pa naš parlament ta naš spominski datum popravi le za en dan, in sicer na 16. september, ki spominja na obljubo svobodoljubnega dela naroda, da se bo boril za priključitev vse Primorske k matični domovini in to tudi vsaj s svojim bojem izpolnil. 16. septembra leta 1943 je plenum OF izdal zgodovinski proglas o priključitvi Primorske, ki ga je kot enega najpomembnejših ciljev nove jugoslovanske države in vojske potrdil tudi Avnoj.

Za to, kar se je nato zgodilo na Pariški mirovni konferenci, ko je ob tem sklepu, ki ga danes praznujemo od žalosti in jeze, jokal ves naš partizanski pevski zbor Srečko Kosovel, pa se moramo zahvaliti našim zaveznikom, zlasti Angležem, ki bi Italiji ponovno podarili skorajda vse ozemlje, ki so ji ga že pred prvo svetovno vojno. Američani so jim ponujali nekaj manj, Rusi pa so se zaradi Stalinovega nezadovoljstva s samostojno Titovo politiko ob koncu pogajanj umaknili iz tega diplomatskega boja. Sledil je Informbiro.

Predsedniške manipulacije

Italijanski predsednik države Giorgio Napolitano, nekdanji italijanski partizan, se je Slovencem najprej zapisal v spomin kot tisti predsednik italijanske republike, ki je ob dnevu spomina na žrtve fojb in izgon Italijanov iz Istre in Dalmacije leta 2007 najbolj odločno in grobo s prstom pokazal na severovzhod. Spregovoril je o

slovanskih ekspanzionistih, o slepem, skrajnem nasilju v tistih krajih, o pohlepu po italijanski zemlji.

Napolitano je ob velikem sprejemu ob praznovanju dneva spomina leta 2007 to obdobje »odkrivanja zgodovine« sklenil z govorom o »etničnem čiščenju«, »slovanskem ekspanzionizmu«, »barbarstvu« in podobnih obtožbah na naš račun. Mlada slovenska država pa je prav v tem času zbrala dovolj poguma, da bi odkrila svoja povojna grobišča in pokopala posmrtno ostanke tudi tistih, ki so bili na strani okupatorja.

Ob tem se mi je kot novinarju takoj postavilo vprašanje: Pa menda ja ne bi radi naši sosedje svoje kosti izpod svoje preproge pometli v naše grobove? Odzval sem se s posebno radijsko oddajo in nekaj intervjuji. Ostali slovenski mediji oz. novinarji so bili pri odmevih na to bolj medli, saj so jih slovenski revizionisti zgodovine že zapeljali v slepo ulico dvomov in razdora.

Italijanov po vojni pobiti ljudje niso brigali

Dr. Jože Pirjevec mi je na vprašanje, zakaj Italija to počne, dejal:

»Slovenija je ob tem naivno nasedla Italijanom, češ da jim gre za ugotavljanje resnice, pa jim ne gre za to. Kajti, to resnico bi lahko že zdavnaj ugotovili, spiski so že zdavnaj pripravljeni in če bi bila res prisotna želja po resnici, bi se to lahko že zdavnaj uredilo in za vsako žrtev poimensko izvedelo, od kod prihaja, kje in kako je končala. Vendar v bistvu to nikogar ne zanima.«

Mar se za tem ne skriva tudi stalno netenje spora s sosedi, je to nadaljevanje nacionalistične politike ali celo fašistične? Zakaj morajo to plačevati prav naši rojaki v zamejstvu? Kljub neki že stari lakajski navezanosti Ljubljane na Italijo je Slovenija samostojna država, ki se ukvarja pretežno s svojimi problemi, drugo pa gre mimo. Slovenci v Italiji pa so tam, ostajajo izpostavljeni dnevni politiki, medijski propagandi in odzivu ulice, oni so po potrebi dnevne politike »infoinatori«, tisti barbari ali pa potomci onih, ki so metali ljudi v fojbe. Tudi zato si na ulicah in v uradih Trsta marsikdo ne upa govoriti po slovensko.

Najbolj strnjeno mi je problem nerešenih zgodovinskih vprašanjih in njihovo izkrivljanje v nekem pogovoru povzel prof. Milan Pahor:

»Najprej gre za dva nivoja. Prvi je ta, da so Italijani agresorski narod, ki je najprej izvajal agresijo nad svojimi državljani druge narodnosti (Slovenci in Hrvati, ki so ostali za rapalsko mejo, op. avtorja), in nato še agresijo na Jugoslavijo oziroma Slovenijo, Hrvaško in Črno goro, če govorimo o sedanjih državah. To se želi skriti in to začenjajo sedaj izkrivljati zaradi ene epizode, ki se je zgodila po vojni, tega neljubega dogodka, fojbe. To moramo, seveda, obsoditi, ampak fojbe ne morejo postati odrešitev Italije, ne morejo prevaliti krivde genocida in etnocida na sosedo, ki tega sploh ni izvajala. Sploh pa ne moremo sprejeti trditve, da so nekateri končali v fojbah samo zato, ker so bili Italijani, ob tem pa pozabiti na vse drugo.

Drugi nivo je izkrivljanje drugih zgodovinskih krivic, in te so še hujše: požig Narodnega doma in drugih kulturnih domov, bazoviške žrtve. Ob tem je treba povedati, da za njih žrtve iz časa NOB niso noben problem, saj so tudi sami imeli »rezistenco«. Če priznajo tiste predvojne, pa še Rab in Gonars, bi s tem priznali, da je italijanska država izvajala nasilje nad Slovenci in Hrvati.

Tretji nivo pa je, kako se o tem piše. Tu ne ostajamo samo pri propagandi desnice, tu se pozna širši konsenz, ki sega do levice. Tu se desnica, obremenjena s fašizmom, in del levice, obremenjen s komunizmom, dobita skupaj in mislijo, da bodo zabrisali grobove, da se bodo oprali. Grešni kozli pa ostajamo tisti, ki smo vmes, in to smo manjšine, posebej naša manjšina, ki ima to posebnost, da se je odločno postavila v tabor antifašistov.«

Pa še bi lahko nadaljevali: o prastrahu do Slovanov, ki še vedno živi v Trstu, o zaprtosti nekaterih krogov, ki se nočejo odpreti do drugih kultur, pa o raznih drugih predsodkih, ki so ostali iz časov iredentizma, fašizma, druge svetovne vojne in hladne vojne.

Italijanska javnost je pod vplivom svojih medijev, ti pa so pod nadzorom njihove politike. Druge plati zvona ne slišijo več. Nekoč sta se skoraj po vsej Italiji poslušala in gledala koprski radio in televizija. Odkar je nova slovenska politika ob osamosvajanju ustregla italijanski desnici in zaprla ali razprodala oddajniški sistem po Itali-

ji, smo izgubili vse možnosti, da povemo in razložimo tudi našo plat zgodbe. Kako naivno je naša nova politična elita verjela, da bo lahko vse pojasnila, vsa sporna vprašanja in nesoglasja o preteklosti, s skupnim poročilom slovensko-italijanskih zgodovinarjev. Koga pa v Italiji, z izjemo naše manjšine in dela strokovne javnosti, briga za razlaganje skupne resnice? Ob tem se poraja tudi vprašanje, ali oni rabijo resnico kot protiutež laži. A ni ta še vedno v interesu zahodne desničarske propagande, da se vsaj v podtalnicah med zahodnim in slovanskim svetom še ohranja meja in hladno vojno?

Vse to pa najhuje čutijo naši rojaki v Italiji. Ko sem takrat snemal oddaje pri njih, nekateri sploh niso mogli verjeti, kako jih je slovenska politika pustila na cedilu, jih prodala. Veliko grdega sem slišal na račun zunanjega ministra Rupla, potomca tržičanov, ki je zelo jasno pokazal, da si za obrambo svojih rojakov ne bi zmočil niti prsta.

Premier Janez Janša je v odgovoru na novinarsko vprašanje, kakšno je stališče Slovenije ob tem vprašanju, dejal, da formalno ni bila predlagana nobena revizija meddržavnega sporazuma, zato meni, da se s tem nima smisla ukvarjati. Predsednik dr. Janez Drnovšek pa je novinarjem odgovoril, da bo on Napolitanu že napisal pismo, ki pa ne bo namenjeno javni obravnavi.

Ob tem sem dobil vtis, da tem našim politikom, to hujskanje italijanskega naroda z lažmi, nekaterim Slovencem in Hrvatom celo ustreza. Edini zelo jasen odgovor iz slovenske uradne politike, poleg zveze borcev, je bil od evropske poslanke Mojce Drčar Murko, ki je to povezala tudi z množičnim podeljevanjem italijanskega državljanstva v krajih, ki so bila prej pod njihovo okupacijo. Je pa s pravega nivoja Napolitanu in italijanski politiki zelo jasno odgovoril hrvaški predsednik Stipe Mesič, da v teh izjavah *"ni mogoče spregledati sledi odprtega rasizma, zgodovinskega revizionizma in političnega revanšizma"*.

Seveda se je v Italiji iz tamkajšnjih medijev vsulo po Mesiču, celo Bruselj so pritegnili k temu, vendar hrvaški novinarji, mediji in politiki so veliko bolj državotvorni kot slovenski, tako da je tudi Napolitano naslednja leta dal drugačen poudarek v svojem govoru,

češ da: "Pomembno se je spominjati tudi zato, da bi premišljevali o usodnih napakah in da jih nikoli več ne bi ponovili.«

Prav Giorgio Napolitano pa je tri leta pozneje povabil v Trst slovenskega predsednika Danila Türka in hrvaškega kolega Iva Josipovića in dal v zgodovino zapisati krilatico o »duhu Trsta« kot duhu sprave in sodelovanja. Ni pa se nikoli opravičil za to, kar je njegova država ali celo narod naredil našemu.

Državna odlikovanja za zločince

Še več. Na osnovi zakona iz leta 2004 so začeli tudi izdajati neka posmrtna priznanja žrtvam fojb in eksodusa, ki so jih podpisali predsedniki države, torej tudi Napolitano. Med temi, ki so jih posthumno dobili, je bilo več vojnih zločincev. Nekaj primerov odlikovancev, ki imajo svoje dosjeje v Arhivu Jugoslavije v Beogradu skupaj z ostalimi 3.693 italijanskimi vojnimi zločinci je na spletni strani <http://www.diecifebbraio.info> zbral in leta 2012 objavil Milovan Pisari, in sicer:

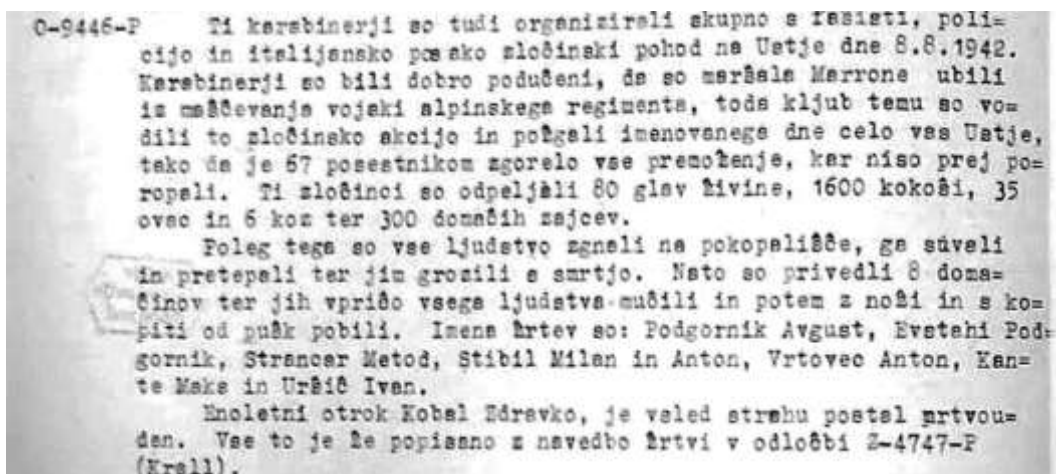
Romeo Stefanutti, ki je bil odlikovan leta 2006 in nato še 2007, je na območju Buzeta sodeloval pri uboju devetih civilistov in požigu štirinajstih hiš ter številnih aretacijah ljudi, ki so nato končali v koncentracijskih taboriščih.

Vincenzo Serrentino, odlikovan 2007, je kot fašistični sodnik hitrega sodišča v Šibeniku brez dokazov in možnosti zagovora obsodil na smrt številne protifašiste. V njegovem dosjeju je samo za leto 1941 navedenih 16 smrtnih obsodb s streljanjem.

Bruno Luciani, odlikovan leta 2007, je bil eden izmed najbolj zagriženih vojnih zločincev iz tako imenovane Bande Collotti iz tržaškega posebnega policijskega inšpektorata. Tu so mučili, pobili, poslali v Rižarno ali koncentracijska taborišča okrog 5000 ljudi, pretežno Slovencev, pa tudi jude in italijanske protifašiste iz Julijske krajine.

Iginio Privileggi, odlikovan leta 2007, ki je med drugim 8 dni mučil Ivana Jelovaca in ga nato v gozdu pri Poreču skupaj s svojim škvardistom ubil.

Giacomo Bergognini, odlikovan 2009, je bil eden izmed karabinjerjev, ki so vodili že omenjeni zločin vasi Ustje na Vipavskem. Zajet je bil med begom v Italijo in nato obsojen na smrt.

Slika dela spisa št. 24978 iz ovitka 234 Arhiva Jugoslavije o vojnemu zločincu Gicomu Bergogniniu (Vir: isto tam).

Luigi Cucè, ki je bil odlikovan leta 2011, je julija 1943 sodeloval pri mučenju in pokolih ljudi na Dugem otoku na otoku Pašman.

Še huje: 2018 so pred dnevom spomina poimenovali zloglasni tržaški zapor Koroneo po Ernestu Mariju, ki je ta zapor vodil v času najhujšega kolaboracionističnega fašizma, ko je bil Trst pod nemško okupacijo.

A tudi to se je v javnosti že utopilo v neskončni množici nepomembnih in senzacionalnih novic, sploh v Italiji, kjer je novinarstvo vedno bilo državotvorno ali celo lojalno vladajoči politiki. Skupaj s politiki še naprej in vedno bolj spreminjajo laž v resnico, da so Italijani samo »brava gente«, domoljubi in žrtve. Desničarji pravijo da so žrtve krvoločnih Titovih komunistov, levičarji pa nemških nacistov in slovanskih barbarov in to samo zato, ker so bili Italijani. Nekateri so se celo približali slovenskim, tako da sedaj pišejo o žrtvah pod rdečo zvezdo. Ob padcu fašistične Italije leta 1943 je bilo v Jugoslaviji po nekaterih ocenah celo 90 tisoč italijanskih vojakov, karabinjerjev, carinikov in raznih drugih uslužbencev itali-

janske države ter ljudi, ki so živeli od vojne, pa jih je jugoslovanska partizanska vojska vse pustila domov, ljudje so jih oblačili v civilne obleke in jim dajali tudi hrano. Pa niso si vsi naredili rdeče zvezde in se priključili partizanom. Zakaj pa teh niso postrelili? Tiste, ki niso hoteli odvreči orožja in so se udinjali Nemcem, so pa streljali, saj so ostali sovražni vojaki.

Še bolj žalosten je bil odziv slovenskih medijev. Ti so se že takrat veliko več ukvarjali s povojnimi poboji in spreminjanjem zgodovine kot pa s temi italijanskimi lažmi in pljuvanjem po naših rojakih. Kakršna koli obramba bi pomenila istočasno tudi zanikanje povojnih dogodkov pri nas ali pa vsaj drugačen pogled nanje. Ob vseh kaznovanjih, šikaniranjih in mobingu nad tistimi, ki smo to povojno dogajanje poskušali pokazati kot posledico desetkrat večjih fašističnih in vojnih grozot, se večina novinarjev ni hotela zameriti desnici, ki razlaga, da so bili tudi naši fašisti domoljubi in le borci proti komunizmu, ne pa kolaboranti in izdajalci naroda.

Viva l'Istria italiana, viva la Dalmazia italiana!

Ker Slovenija ni odgovorila na prejšnja izkrivljanja zgodovine in na ščuvanje sovraštva do nas, kaj šele gojenja starega fašizma, predvsem pa ob vzponu in čaščenju fašističnega kolaboracionizma pri nas in Hrvaškem, si Italijani upajo to izkoriščati vedno bolj in bolj. Tako smo lahko ob praznovanju dneva spomina leta 2019 od njihovega predsednika Giorgia Mattarelle ponovno slišali, da ni šlo za maščevanje nad fašisti, ampak za pobijanje iz politično ideološkega, etničnega in socialnega sovraštva do Italijanov (*»frutto di un odio che era insieme ideologico, etnico e sociale«*).

Še hujše laži in celo zahteve se je slišalo na slovesnosti pri spomeniku lažne fojbe v Bazovici. Tega nacionalnega pompa se je poleg skoraj celega lokalnega in državnega političnega vrha udeležil tudi Antonio Tajani kot predsednik evropskega parlamenta, ki je v svojem govoru skorajda mussolinijevsko kričal: *»...viva l'Istria italiana, viva la Dalmazia italiana, viva gli esuli italiani, viva gli eredi degli esuli italiani. Evviva coloro che difendono i valori della nostra Patria«* (*»... živela italijanska Istra, živela italijanska Dalmacija*

ja, živeli potomci italijanskih ezulov. Naj živijo vsi, ki branijo vrednote naše Domovine.«

Po protestu naših evropskih parlamentarcev se je začel izmikajoče opravičevati, češ da je pri tem mislil samo na ezule.

Vsebinsko še hujše je bilo enačenje žrtev Auschwitzta s temi infojbiranimi krvniki, ki si ga je privoščil italijanski notranji minister Matteo Salvini. Temu sta z naše strani kmalu pritegnila tudi Janez Janša in Branko Grims ter njihovi mediji. Župan mesta Trst pa je od nas zahteval opravičilo za zločine, ki naj bi jih naredili nad njihovim narodom.

V Italiji, zibelki fašizma, je ta očitno preživel. Zakaj bi se sicer tako trudili pozabljati na grozote svojega fašizma, jih pripisovati prav nam Slovanom, največjim žrtvam njihovega fašizma, zakaj trdijo, da so te ljudi pobijali Titovi partizani z rdeči zvezdo na kapi in to samo zato, ker so bili Italijani?

Zakaj toliko poudarjajo prav to, da so jih po vojni pobijali samo zato, ker so bili Italijani, zakaj skrivajo svoje neprimerno večje in hujše povojne poboje. Ne gre samo za trenutne notranje razloge, sploh ne za gospodarsko krizo in volitve kot razlaga kakšen RTV-jev dopisnik iz Rima ali naš doktor politoloških znanosti, ampak za krepitev njihovega nacionalizma in celo fašizma, pri čemer se izkorišča tudi gospodarske krize, populistično pa migrante, ki bežijo k nam zaradi širjenja ameriške demokracije na Bližnji vzhod in na severu Afrike.

Ponavlja se to, kar se je že pred obema velikima svetovnima vojnama, ko sta italijanski iredentizem in fašizem ob zelo očitni podpori svetovnih oblastnikov začela stegovati roke po našem ozemlju. Zato je Tajani kričal tako kot njihovi novi škvadristi CasaPound »*Viva l'Istria italiana, viva la Dalmazia italiana!*«

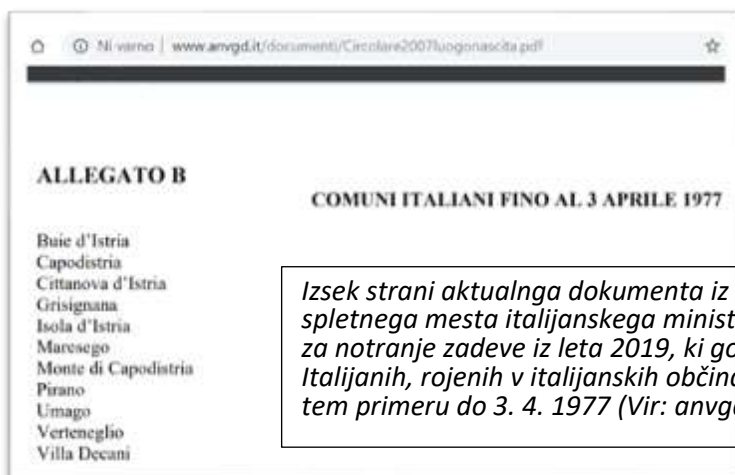
Ob tem moramo poudariti, da imajo ezuli v Italiji celo neke vrste občinske uprave v izgnanstvu, za katere trdijo, da se bodo nekoč vrnile v njihova mesta. A si predstavljate, da bi potomci slovenskih beguncev iz fašistične Italije imeli v Ljubljani in Mariboru svoje občine Trst, Gorica ... s svojimi župani? Slišal sem, da ima njihova rimska oblast celo kratice za avtomobilске tablice, rezervirane za to

priložnost, zagotovo pa v njihovih dokumentih še vedno dobite sezname »italijanskih občin«, v ezulskih organizacijah pa redno izvajajo volitve županov teh občin.

Slika posneteka govora predsednika evropskega parlamenta Antonia Tajanija na spletu še vedno izziva Slovence in Hrvate (Vir YouTube).

Temu je treba dodati tudi dokaj agresivno politiko Italije do teh krajev in ljudi, ki smo ostali na svoji zemlji. Najbolj očitno je bilo ponujanje italijanskega državljanstva vsem, ki so bili rojeni na Primorskem in v Istri v času fašistične Italije, pa tudi njihovim potomcem, nato izredno širokogrudno podeljevanje njihovih pokojnin oz. nadomestil za služenje njihove vojske, denarna nadomestila za nove spomenike ali obnavljanje starih na naših pokopališčih ipd.

FOJBA LAŽI

O bazovskem Šohtu kot fojbi italijanskih domoljubov se je ponovno začelo govoriti leta 1980, pravi pomen pa ji je dal šele predsednik Francesco Cossiga leta 1991, torej ko je bilo jasno, da Jugoslavije ne bo več. Za nacionalni spomenik jo je z dekretom z dne 11. septembra 1992 razglasil njegov naslednik Oscar Luigi Scalfaro. Temu je sledil propagandno manipulativni cunami, v katerega so se v skladu z dogovorom Violante Fini vključile vse stranke, vsi politiki, njihove institucije in seveda tudi vsi množični mediji z državno radiotelevizijo (RAI) na čelu.

Razprava v Trstu o tem, kakšen spomenik se bo gradilo na bazovski Gmajni, kakšno dodatno stavbo bodo postavili ali pravi mavzolej z razstavnimi prostori, dodatno pa še muzej o fojbah in eksodusu v Trstu itd., je bila zelo burna. Ob tem je bil velikokrat oskrunjen spomenik našim slovenskim bazoviškim junakom.

Protiutežni oltar Rižarni

Opuščeni premogovnik je na jusarski zemlji Boršta, ki spada v občino Dolina, meji pa z bazovsko Gmajno na kateri so bili ustreljeni bazoviški junaki, ta pa je že pod občino Trst. Takrat je bil župan občine Dolina Edvin Švab. On pa tudi nekateri drugi občinski svetniki so mi pripovedovali, kako so se temu dolgo zoperstavljali na vse načine. Šoht je bil takrat že pokrit z betonsko ploščo, zraven pa je bil en majhen skromen kamnit spomenik infojbiranim (tisti s 500 m³ trupel). Tako je pogovor nadaljeval Švab:

»Sedaj pa so hoteli narediti neke vrste protiutežni oltar Rižarni, kjer so ubijali naše ljudi in antifašiste, ali jih zbirali za nemška taborišča. Mi smo rekli, da imajo tak spomenik že v Rimu. Sploh pa smo bili proti mavzoleju, ki bi bil naperjen proti Slovencev v Italiji, Slovencem onstran meje, proti Jugoslaviji in drugim Slovanom. Mi smo jih opozorili, da ne vidimo perspektive sveta, če bomo še naprej gojili sovraštvo, in da lahko ponovno pride do pretepov.«

»Pa ne bi bil čas, da se odpre to jamo?« sem ga vprašal.

»Cilj te fojbe je, da se manipulira s posledicami, ki jih prinesla vojna. Jaz sem bil večkrat v Rimu in Ljubljani, da bi uredili ta problem, da bi rudnik odprli in pogledali, kaj je v njem. Italija rabi to fojbo za podžiganje strasti in da lahko razvijajo laži, kot je na primer film Srce v Breznu.«

»S tem pa najhuje prizadenejo vas, Slovence v Italiji?«

»Mi imamo že utrjeno kožo, pravzaprav plemenito kožo, odprto za prijateljstvo in sodelovanje med ljudmi. Ne samo tu pri nas, ampak tudi v svetu. Mi moramo tako živeti, kot je ob zadnjem obisku dejal tudi Milan Kučan, ne drug ob drugem, ampak drug z drugim. Ob sovraštvu ne bo napredka.«

Do gradnje mavzoleja ni prišlo, so pa zato v Trstu postavili velik »muzej fojbam« in ogromen spomenik s spominsko stavbo na Gmajni pod Bazovico. Občina in lastniki zemlje so popustili obljubi, da bodo ob tem uredili tudi spomenik slovenskim junakom na Gmajni, in njegovo okolico, strelišče pri Opčinah, kjer so bili usmrčeni junaki drugega tržaškega procesa, številni talci, zajete kurirke in partizani in nekateri drugi spomeniki. Rim in Trst pa sta na to pozabila kar za dolga leta. Pogodbo z občinsko borčevsko organizacijo VZPI – ANPI o prenosu upravljanja s streliščem kot spominskim parkom je podpisal še tržaški župan R. Dipiazza konec leta 2019 (pol leta po tisku te knjige). Pravo presenečenje je bila postavitve spominske plošče jeseni 2010 na stavbi vojašnice v ulici Cologna, kjer je imel svojo drugo mučilnico in zapor posebni inšpektorat.

»To je samo obliž na rano, mene pa še vedno boli tisti strah, ki so mi ga tam ubili v glavo,« mi je po vrnitvi z odkritja plošče dejal Jordan Zahar.

Nekateri tržaški borci in slovenski intelektualci so poskušali italijansko javnost in oblasti prepričati, da bi pred gradnjo tega velikega spomenika na bazovski Gmajni morali vendarle priti do dna resnici tega šohta. Ostal je namreč dvom, da angleški vojaški inženirci, ki so leta 1945 čistili to jamo, niso prišli do njenega dna.

Vendar se v Italiji politiki menjajo, strateška nacionalna politika pa ne. Ostali so pri odgovoru, ki ga je dal na tako zahtevo italijanskih

parlamentarcev že 4. 2. 1959 nekdanji znani italijanski politik takrat notranji minister Giulio Andreotti, da so bile v premogovnik vržene na ta trupla tudi velike količine eksploziva in nafte, kar bi pri teh delih predstavljalo veliko nevarnost. Po njihovih trditvah naj bi bila trupla pobitih italijanskih domoljubov pod tem eksplozivom, ki so ga zmetali v jame partizani pred njihovim odhodom iz Trsta. (Čudno, da ni kaj eksplodiralo, ko so angleški inženirci vanj metali težko jekleno zajemalko, s katero so počistili vse, kar je bil vrženo notri že med vojno? Ali pa potem, ko so po njenem dnu brskali tržaški jamarji?).

10. februarja 2007 so ob Šohtu na bazovski Gmajni svečano in uradno odprli veličasten spomenik, katerega sestavni del je tudi spominska stavba ali mavzolej s stalno razstavo. Ob tej priložnosti so se, seveda, tu zbrali tudi vojni veterani s klobuki in peresom »bersaglieri« in novinarji vseh novinarskih hiš iz Italije, pa celo Slovenije. O vsebini govorov in intervjujev pa bolje, da ne izgubljam besed.

---

500 kubičnih metrov trupel

Poleg glavnega spomenika s križem in sprejemne stavbe še več kamnov in plošč z raznimi napisi in posvetili posameznim skupinam in enotam, celo policiji, to je posebnemu inšpektoratu in »bandi Collotti«.

Na eni od plošč piše: »Oh ti, ki neveden hodiš po tem Krasu, trdem a vendar dobrem, obstani. Postoj ob tem ogromnem grobu...»

Tu, spomladi leta 1945, se je dogodila nepojmljiva povojna grozota. Na stotine so nas pahnili v brezno, razmesarjenih od krogel in trdih skal. Nihče nas ne bo mogel prešteti. Osvajalna požrešnost, sovražnost in kruto maščevanje so se razbesnele proti nam. Biti Italijani, to je bila naša krivda...

Pahnile v brezno so nas trume osvajalcev, ki so planile na našo zemljo pod vplivom rdeče zvezde ...

Nevednež, pomni naše žrtvovanje in širi glas o naši tragediji«

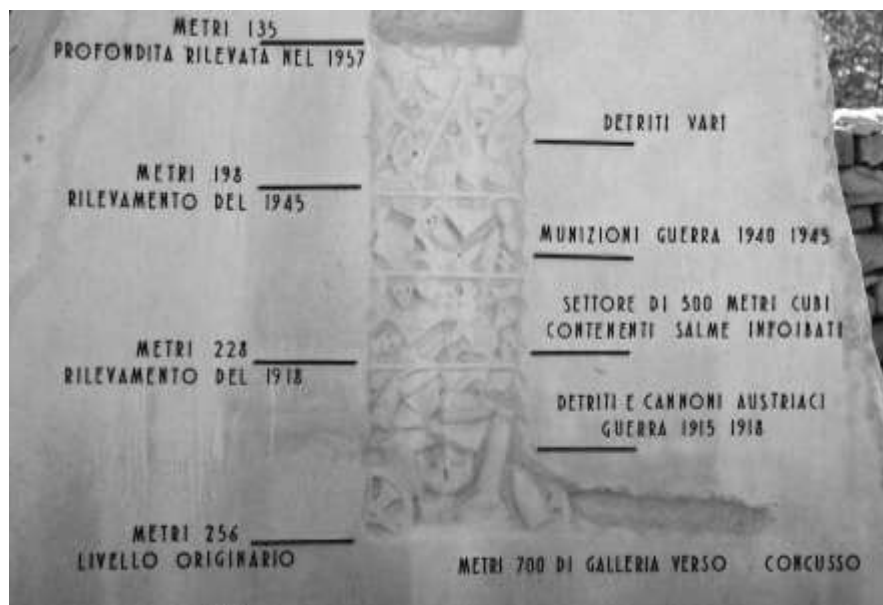

Od spominskih obeležij je najbolj fotografirana in objavljena je tista skala v ozadju osrednjega spomenika, ki kaže prerez fojbe in kaj naj bi bilo v njej, od tega najbolj zbode v oči podatek o tistih skrivnostnih 500 kubičnih metrih trupel, ki so ga sicer zapisali kot »500 kubičnih metrov materiala, ki vsebuje trupla«. Veliko jih je, ki te kubike pretvarjajo v trupla, nekateri trdijo, da vsak kubik vsebuje tri trupla, drugi sedem in tako naprej.

Teh 500 kubičnih metrov trupel naj bi bilo v sloju pod debelo plastjo streliva iz časa vojne 1940 do 1945. Kdo naj bi zmetal notri to strelivo: partizani? Da prav tisti partizani, ki so zbirali vsak naboj posebej in vsako puško in jo popravili, če je bilo treba, saj partizani niso imeli svojih rudnikov in tudi ne tovarn za izdelavo streliva in orožja. Nemci tudi ne, saj so zaradi pomanjkanja surovin morali vsako neeksplozivno granato poslati na ponovno predelavo v Nemčijo. Je to orožje, ki so ga odvrgli italijanski vojaki ob razpadu fašistične Italije leta 1943? Potem bi moralo biti pod trupli.

Najbolj fotografirani kamen v Bazovici, ki prikazuje kaj naj bi bio v tem breznu imanovanem Foiba di Basovizza. (Foto M. Ivančič)

Detalj kamena s shemo premogovniškega jarka in oznakami ter merami, kaj naj bi bilo notri. Od zgoraj dol:-135 m, globina izmerjena leta 1957, nato pod njimi desno: razni odpadki. 198 m, izmerjeno leta 1945, pod njimi na desni strani piše strelivo iz časa vojne 1940-1945. Pod tem piše, da je sektor 500 kubičnih metrov, ki vsebuje trupla infojbiranih. Ta naj bi se končal pri globini 228 m, ki je bila leta 1918, pod tem pa naj bi bili odpadki in avstrijski topovi iz prve svetovne vojne. Pravo dno je označeno z 256 metri, od koder desno zavije 700 metrov dolg vodoraven rov (Foto: Miloš Ivančič).

»Posebno pokopališče«

Kdo je torej napolnil ta premogovniški jašek s trupli? Če so spodaj trupla, potem so jih tja že prej zmetali Italijani in to že po prvi svetovni vojni. Tako trdijo tudi nekateri starejši domačini, s katerimi sem se pogovarjal. Notri pa niso metali trupel svojih pobitih sovražnikov, ampak svojih bojnih tovarišev, nato nanje zmetali še tisto neuporabno, a nevarno, kar se je še dobilo na stari frontni črti. Nato so z eksplozijami vse to zasuli z zemljo in kamenjem, ki se je

skrušilo s sten jaška. To pa naj bi opravila italijanska vojaška sanitarna enota iz Trsta ob koncu prve svetovne.

Prav v starem tržaškem pristanišču je bil ogromen zbirni center za vse, ki so se vračali iz avstro-ogrskega ujetništva. To so bili sestradani in bolni ljudje, številni tudi ranjeni, vendar za italijanske generale niso bili več častni ljudje, ampak strahopetci, dezertjerji in izdajalci, saj tiste, ki so se umikali na fronti, so kar sami streljali. Takrat je začela razsajati tudi španska gripa, ki je po svetu zahtevala skorajda večji krvni davek kot vojna. In ta množica italijanskih vojakov je umirala prav Trstu.

Do teh podatkov je prišel tudi Primož Sancin in to zelo enostavno v tržaških arhivih, in sicer tako, da je pogledal sezname takrat umrlih, njihove datume in jih primerjal s prejšnjimi.

Primož Sancin je o tem tudi napisal pismo uredništvu *Piccola* in to ga je tudi objavilo, vendar bilo je, kot da bi vrgel kapljico rdeče barve v morje. Meni je te svoje zbrane dokaze tudi pokazal in ob kazanju s prstom po kopijah takole pripovedoval:

»V Šohtu je več kot dvesto trupel italijanskih vojakov.

Ko so Avstrijci in Nemci pri Kobaridu prebili vrste italijanske fronte in je večina italijanske vojske hitro bežala proti Piavi, je na fronti ostalo veliko obkoljenih italijanskih vojakov, ki so jih zajeli ali so se kar sami predali, saj niso imeli več ne streliva ne hrane. Prav te so Italijani nato obtožili krivde za poraz. Avstrijci teh vojakov niso vozili v notranjost, ampak so jih pustili tu ob nekdanji fronti, to pa predvsem zato, ker jih je bilo preveč, da bi jih v tistih vojnih razmerah hranili ali celo stražili in ker se jim je mudilo za glavnino umikajoče se ali točneje bežeče armade.

Govorilo se je, da jih je bilo ogromno, okrog 300.000. Od teh se jih je 160.000 vračalo v Italijo prek tržaškega pristanišča. Ti italijanski vojaki so se vračali ali bežali domov zelo neorganizirano, saj so jih ljudje veliko srečevali celo sredi Istre, ko so jih spraševali, kje je najbližja pot do Neaplja ali Sicilije. In tudi od tam so jih usmerjali v tržaško pristanišče, saj so bile vse železniške proge uničene. Iz Trsta so te, ki so bili usmerjeni v srednjo Italijo, vozili z ladjami v Benetke, tiste na jugu pa v Bari. Od teh 160.000, ki so prišli v Trst,

jih je 12.000 zbolelo zaradi podhranjenosti in predvsem španske gripe in tifusa. Od teh jih je 3.300 umrlo v Trstu.«

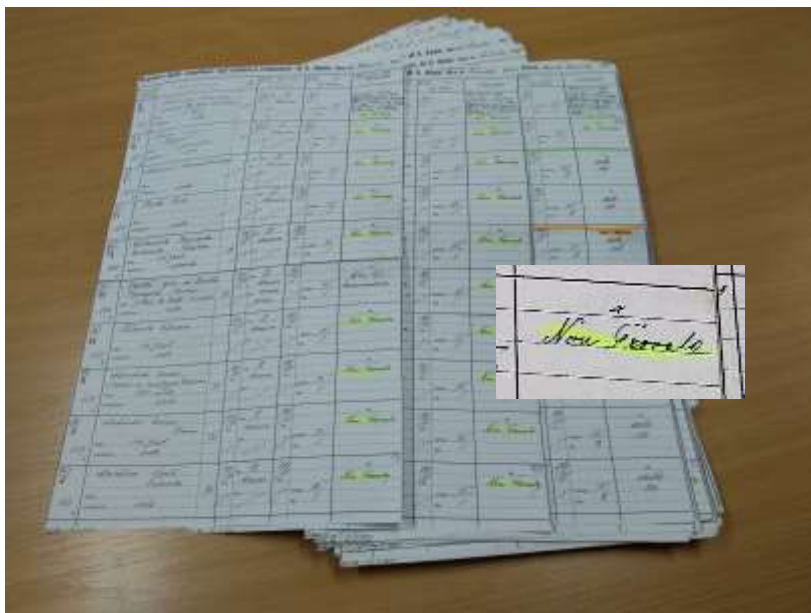
Ob tem je začel listati po kupu kopij seznamov mrtvih in govoril:

»Poglejmo tu na ta mrtvaški list: 26. novembra jih je umrlo 111, naslednje dni 155, 135, 129 ... v petih dneh je umrlo 606 vojakov. To je zapisoval Cesare Panini, ki je kasneje postal fašistični podestat Trsta, takrat pa je bil občinski uradnik, zadolžen za popis prav teh mrtvih vojakov. Pa tudi kje so pokopani, je napisal, da bi lahko sorodniki prišli na grob. Na tem seznamu, ki je pisan po abecednem redu, je tudi številka ... in tu piše, da so ti od te pa do te številke pokopani na pokopališču pri Sv. Ani, od te do te, pa na bivšem avstro-ogrskem pokopališču pri Žavljah.

O tem se ni več govorilo. Angelo Visintin je sicer o tem pisal v svoji knjigi, ampak ni raziskoval, kje so ta trupla. Ti vojaki, ki jim je uspelo priti domov, so to, kar se je dogajalo v Trstu pripovedovali in obtoževali tržaške oblasti, da jim niso dali ne hrane in ne oblek. V Silosu, kjer so živeli, so zaradi mraza pokurili prav vse, kar je gorelo. Petitti pa jim je grozil, da jih bo postreljal z mitraljezi, saj so jih imeli za izdajalce. Za te vojake so se pobrigali le Američani, Angleži in Rdeči križ ... Tu piše tudi, koliko hrane so jim dali. Italijani so takrat v času okupacije Trsta, takrat so tudi sami govorili o okupaciji, bili krivi za več kot 3.000 mrtvih, trikrat več kot jugoslovanska vojska, o kateri toliko govorijo.

Leta 1926 je bilo treba vse vojake prekopati in jih prenesti v zbirni center v Vilež, od koder so jih potem vozili v spominsko pokopališče Redipulja. Ti, ki so to urejali, so prišli na pokopališče in ... no tu je ta podatek: 230 jih je teh, ki so v bazovskem Šohtu. No, pogledajte tu: Giorgino Formica je umrl 27.11. vojak bersaljer 13. iz Avellina, pokopan naslednjega dne 28., kraj pokopa prostor 2., brez krste. Tu pa je pripisano, da je leta 1927 prekopan in častno prepeľjan na vojaško pokopališče v Vileš. Vendar pogledajte, kaj je tu spodaj pripisano: »Non trovato.« Torej ga niso našli! Če ga niso našli, ga tudi niso prepeljali. Kje je? Tam, kamor so ga vrgli. In tako je pripisano pri vseh teh, pogledajte... Oprostite, vendar če tukaj piše, da je bil ta 28. novembra leta 1918 prav tu pokopan, nato pa čez devet let prekopljejo prav ta označen grob in ugotovijo, da je prazen, po-

tem je ta od mrtvih vstal in odšel. Ker vemo, da to ni mogoče, je pač edina razlaga, da ga niso pokopali tam kjer piše, ampak kje drugje.

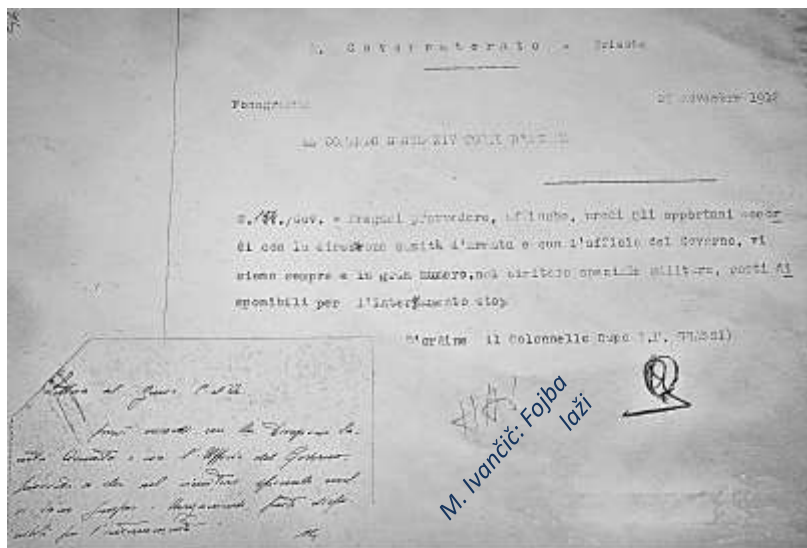

Kopije popisnih listov umrlih in pokopanih. Na teh dveh imajo vsi razen enega z rumenim označen pripis »Non Trovato« (Ni najden). Glej izsek (Vir: Biblioteca Civica Attilio Hortis, Trst/ Primož Sancin).

Zakaj? Takrat je umiralo preveč ljudi in premalo jih je bilo teh, ki bi jih pokopali. To pokopališče pa je eno samo kamenje. In takrat je bilo treba kopati samo na roke. Na pokopališču so kopali 24 ur na dan, ampak niso uspeli več, saj je umiralo že po 180 ljudi na dan. Ker pa je takrat razsajala španska gripa, so ta trupla predstavljala veliko grožnjo okužbe ... Ti, ki so to delo opravljali, so se hudo pritoževali in obstaja tudi telegram od nekega višjega oficirja, v katerem piše, da mora biti na posebnem pokopališču vedno dovolj prostora za mrtve. To pa z drugimi besedami povedano pomeni, da jih v tem primeru lahko vržejo v opuščeni rudniški jašek pri Bazovici, saj je ob njihovi poti in to ni kraška jama, ampak izkopan jašek, ki je uporaben tudi za pokop. So pa zato na seznam »pokopanih« napisali, da so 1.828 trupel pokopali na posebnem vojaškem

M. Ivančič: Fojba laži, 213

pokopališču pri Žavljah, ki ga seveda nikoli ni bilo in ga tudi nikoli niso našli, so pa Žavljce tako rekoč pod Šohtom

Dopis polkovnika Grassija, da je na posebnem vojaškem pokopališču vedno dovolj prostora (Vir: Biblioteca Civica Attilio Hortis, Trst/ Primož Sancin).

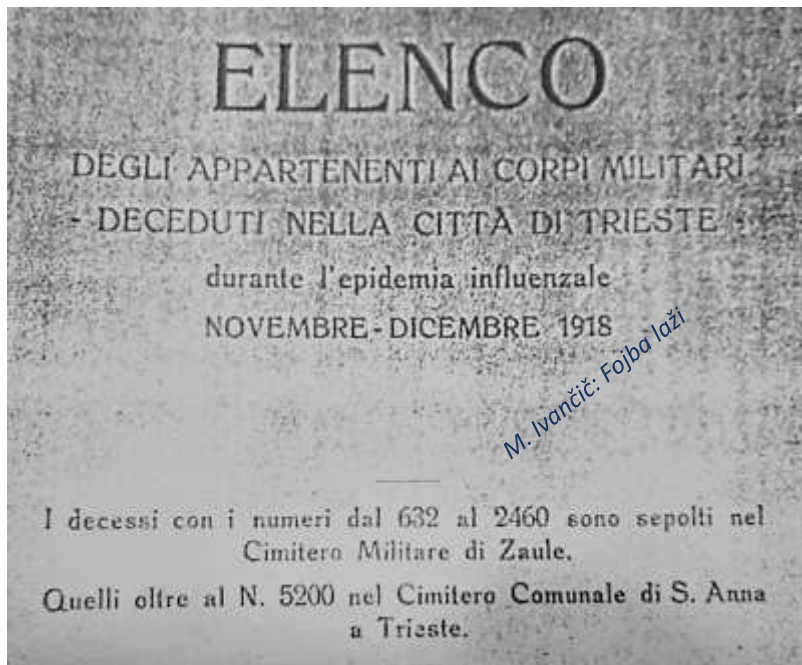
Torej v tej fojbi niso avstrijski topovi, ampak italijanski vojaki. Notri ni topov, če pa bi bili, bi jih ljudje potegnili ven in v tisti gospodarski krizi dobro prodali. Pa še premajhna odprtina je, preveč ozka, da bi lahko skozi njo vrgli top.

Sam sem prepričan, da so vsi, pri katerih je ta pripis »Non trovato«, prav tu notri v bazoviški fojbi. Zato je tudi prav to brezno ostalo edino vsaj delno neraziskano.«

Tisti kubični metri trupel, ki naj bi še ostali v breznu pod tistim nivojem, do katerega so torej čistili angleški inženirci, niso žrtve titoizma ali komunizma, ampak italijanske nekulture ali skrajnega nacionalizma, prafašizma, ki se je že spreminjal v novi fašizem.

Pripoved Sancina dopolnjujejo številni dokumenti o takratni španski gripo. Po podatkih iz knjige Dagli Asburgo a Musolini Almeriga Apollonia iz Trsta, sicer esula, je v starem pristanišči v Trstu samo

med 8. in 25. novembrom 1918 umrlo 13 oficirjev in 1.222 italijanskih vojakov. Mrtvi so ležali celo polteh ob cesti proti železniški postaji in v Silosu, saj jih z vozovi niso uspeli pravočasno odvažati na pokopališča.

Seznam umrlih vojakov v Trstu s pripisom pripisom da so od številke 632 do 2460 pokopani na Vojaškem pokopališču Žavlje, ki ga pa sploh ni (Vir: Biblioteca Civica Attilio Hortis, Trst / Primož Sancin).

Seveda imajo tudi Italijani zakon, ki zahteva obvezen častitljiv pokop ljudi, njihovih trupel ali samo ostankov. Posebej zahteva tudi ločitev človeških delov od živalskih. To so od italijanske vlade zahtevali številni, posebej slovenski borci in antifašisti. Še najbolj odmevna je bila zahteva odvetnika Berdona, vendar vse brez uspeha, ponovno se je ustavilo pri tisti Andreottijevi obrazložitvi, da je preveč nevarno zaradi odvrženega streliva in orožja. Pa saj ga niso odvrgli šele po tistem, ko so angleški inženirci s težko zajemalko

počistili vse iz Šohta, kar se je dalo, v njihovih zapisnikih pa ni besede o eksplozivu ali orožju.

Marsikdo od Primorcev, ki je okusil italijanski fašizem, pa tudi mlajši, ki smo ga spoznali iz pripovedovanj, zlasti pa tem, ki so bivali ali se vozili mimo gradbišča spomenika lažem, ni mogel verjeti svojim očem, da je to, kar počnejo res možno. Kar z bagerjem so premetavali tiste kosti, saj jih Angleži niso ločili od konjskih kadavrov. Številni so protestirali, a nihče, ki bi lahko kaj ukrenil, jih ni poslušal. Ob tem sem slišal, da so sicer kasneje, po odhodu angleških inženircev, pristojni iz tržaške občine zbrali nekaj kosti iz tiste nove jame in jih pokopali pri Sveti Ani v šestih ali desetih krstah, vendar ...

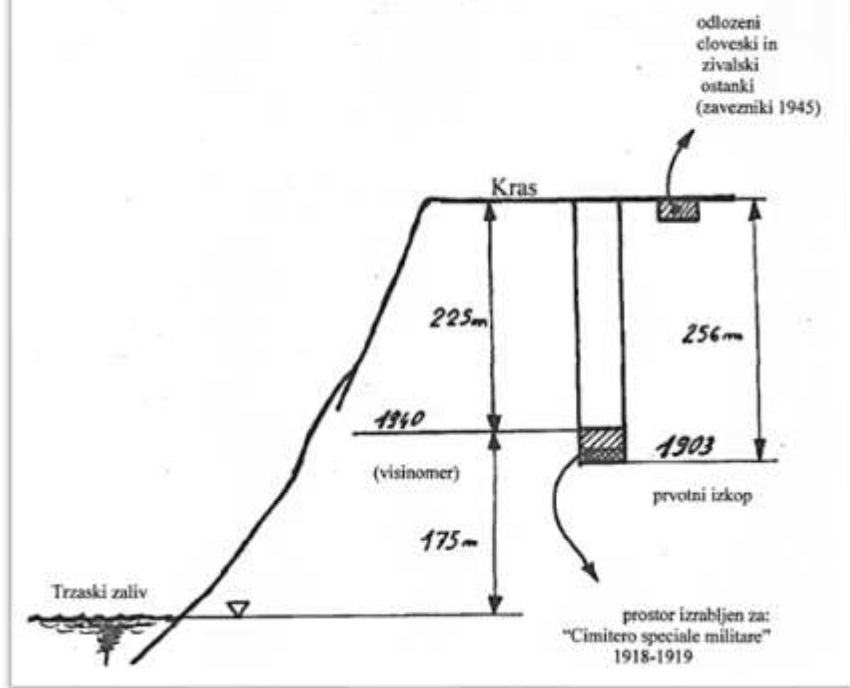
Foiba di Basovizza (Foto M. Ivančič).

Ostanki nekdanjega »škovacona« (smetiščča), kot Šohtu pravi Sancin, ki s prstom kjer jih je največ našel (Foto Miloš Ivančič).

**“SOCHT”
ROV RUDNIKA PRI BAZOVICI**

Prerez Šohta, po pripovedi Sancina, ima spodaj desno na dnu vrisano mesto, kjer naj bi bila trupla umrlih italijaskih vojakov po prvi svetovni vojni ali t. i. Cimitero speciale militare (Vir: Jordan Zahar).

Primož Sancin, ki ga je to tudi bolelo, se je odločil, da gre s krampom in lopato prekopat in brskat po tem, kar je ostalo izven novega zidu tega spominskega parka, da vidi, kaj se nahaja v njihovi zemlji. Tam je delal dneve in dneve in vse, kar je našel, je nato doma zvečer razvrščal po vazah in škatlah. Pravi, da ima »*te robe na kvintale*«. Medtem ko je to zbiral, so ga zelo pogosto obiskovali karabinerji, vendar mu niso nič mogli, saj je počel izven obzidja in to na svoji jusarski zemlji. Da so bagerji marsikaj porinili izven meja parcele, pa on ni bil kriv.

Seveda sem ga vprašal, ali je našel kaj kosti, pa mi je pokazal nekaj manjših, ali točneje koščkov kosti, ki jih je imel spravljene v posebnih škatlah. Kot nestrokovnjak nisem mogel sklepati, čigave so, na prvi pogled so se mi nekatere zdele podobne živalskim, takim, ki ostanejo po kosilu, vendar neki kosi so bili zelo sumljivi. Ko mi je odpiral te škatle, mi je bilo popolnoma jasno, da je bilo tam nekoč tržaško smetišče in tudi odpad ameriške industrije. Veliko je bilo namreč kovinskih mehaničnih delčkov in bakelitnih ostankov takratne elektronike, deli baterij, razne žice, žebliji, gumbi in drugi ostanki oblačil ter neverjetno veliko krogel in tulcev, nabojev zlasti za malokalibrsko puško. Zanimivo mi je bilo, da se na kroglah ni poznalo, da bi po izstrelitvi kaj zadele, vsaj kaj tršega. Je pa našel tudi veliko šrapnelov od zanesenih ročnih in drugih granat.

Slike (zgoraj in na naslednji strani) najdenih predmetov v neposredni bližini spomenika na bazovskem Šohtu (Foto: Miloš Ivančič).

Propagandna industrija

Najprej se je treba spomniti na star fašistični odnos do nas kot Ščavov, nato na hladno vojno, na pravico, da se o komunizmu lažejš kolikor hočeš in o čemer hočeš, tudi ali še zlasti na račun narodov, ki so ga sprejeli kot svoj politični sistem. Nato se je treba spomniti na italijansko zgodovino, njene nekdanje državnice, nacionalizem, s katerim so jih združevali, in fašizem, ki jih je vsaj začasno zelo dobro zlepil v monolitno državo. Po padcu fašizma je to lepilo začelo popuščati, razpoke pa so začeli lepiti z ezuli. Ti so bili že od začetka dobro organizirani in so od države dobivali veliko pomoči, kar ni primerljivo s tem, kar se je pred vojno v Jugoslaviji zlasti Dravski banovini dogajalo s Slovencem in Hrvatom, ki so zbežali pred dejanskim fašističnim terorjem v Jugoslavijo. Pa da ne bi omenjal, kaj so oni dobili za odškodnino ...

Italijanski in naš nacionalizem (da ne govorim o fašizmu) se bistveno razlikujeta. Slovenski nacionalizem se je razvil iz domoljubja s podobno željo kot italijanski, torej z željo po zedinjenju naroda. Njihov je ta cilj dosegel še v »pravem času«, naš pa šele v posebnih razmerah druge svetovne vojne. Italijanski nacionalizem je lahko že v času pred prvo svetovno vojno v novi in veliki združeni Italiji prerasel v imperializem, kolonializem in iredentizem, po vojni pa v nacionalistični in imperialistični fašizem. V Sloveniji se je nacionalizem razvijal šele v času Kraljevine Jugoslavije, kot odgovor na srbski in delno po vzgledu hrvaškega. Seveda se v teh razmerah ni mogel razviti v italijanski ali nemški tip fašizma, ampak bliže avstrijskemu, hrvaškemu in španskemu klerofašizmu, ki je bil predvsem obramba vere pred brezbožnim komunizmom. Z okupacijo Jugoslavije se je nacionalizem razvil v dve smeri, domoljubni upor proti okupatorju, ta drugi konformistični, koristoljubni in predvsem fašistični del pa v kolaboracionistično sodelovanje z okupatorjem.

V Italiji se je ta delitev začela šele po padcu fašističnega režima in nemški okupaciji. Na severu se je večina fašistov priključila novi Mussolinijevi vojski Salojske republike, med katerimi je najbolj znana X MAS, levo usmerjeni del naroda pa se je po zgledu uporniškega gibanja v Franciji, Grčiji in predvsem Jugoslaviji začel organizirati v partizanske enote. Italijanski nacionalisti se niso vsi opre-

deljevali za fašizem, številni so obdržali svojo izvorno željo po svobodni Italiji in so se priključevali odporniškemu gibanju, ki je bilo pod vodstvom KPI. Pojavile pa so se tudi nekatere manjše samostojne popolnoma desno usmerjene odporniške enote, znani so tudi spopadi med levimi in desnimi (primer Osoppo). Italijansko odporniško gibanje se je zgledovalo po jugoslovanskem, vendar je bilo razen izjem pod vodstvom njihovih komunistov. Ti italijanski partizani, katerih organizacija in tudi delovanje se sploh ne more primerjati z našim, so sprejemali v svoje bojne vrste tudi nacionaliste in celo nekatere »domoljubne« fašiste, ki so za razliko od jugoslovanskih odklanjali kolaboracijo.

Te razmere so se poznale tudi v povojnem času, ki ga niso oblikovali samo vpliv zahoda ali proameriški kapital, politika in mediji, ampak tudi sovjetski informbiro, saj so bili italijanski komunisti in socialisti stalna grožnja, da zmagajo na volitvah. Zakaj informbiro? Ker, kot sem že omenil, se je v sporu z Jugoslavijo njihova komunistična stranka postavila na stran Sovjetske zveze in priznavala Stalina kot nespornega voditelja vseh komunistov na svetu. To je bil, seveda, odraz takratnih povojnih razmer, vendar vsaj delno tudi italijanske strategije širjenja ali nepotešenih ozemeljskih apetitov, nerazčiščene geneze njihovega fašizma in nedoživete očiščevalne katarze naroda, ki je pred to katastrofo človeštva več kot večinsko verjel v fašizem in tudi volil fašiste.

Če se spet spomnimo na hladno vojno, korejsko, vietnamsko in druge vojne, terorizem po vsem svetu, Rdeče in Črne brigade v Italiji, rušenje berlinskega zidu, razpadanje Jugoslavije in razkrajanje celega vzhodnega bloka in to povežemo z Italijo, potem je jasno, da vsaka domoljubna še bolj pa nacionalistična politika teži k enotnosti naroda (razen naše). Italijanska je šla glede na svojo hinavsko politiko še korak naprej. Ni gradila na lastnih plečih, ampak z novim sovraštvom do sosedov, pa tudi novemu času ter razmeram prilagojenemu fašizmu, ki se je razvijal tudi v razkrojeni Jugoslaviji. Pri nas je začel jahati konja povojnih pobojev. Tako so se italijanski neofašisti ponovno dobili na skupni fronti s slovenskimi, hrvaškimi, srbskimi, bosanskimi ...

Ta novi fašizem izhaja iz diktature kapitala, partitokracije. Njegova strategija je populizem, strah in sovraštvo do priseljencev, najpomembnejša metoda delovanja pa medijske manipulacije množic, pri manipulacijah pa rušenje resnic in spreobračanje zgodovine. Njihov praznik je treba razumeti tudi v tem kontekstu in poudariti, da to ni samo zakon o dnevu spomina, ni samo zakon o prazniku kot sta naša o priključitvi Primorske ali Prekmurja, ampak zakon o dolžnostih državnih institucij, lokalnih skupnosti, medijev, vseh šol zahteva samo počastitev spomina ampak aktivno obnavljanje spomina.

Še enkrat je treba povedati, da njihove ezulske organizacije niso dobro podprte samo od države, ampak tudi od lokalne politike. S tem potrjujejo svojo pripadnost državi in so glavni steber njihovega nacionalizma ali vrv, ki Italijane povezuje v butaro.

Tem organizacijam z novo zakonsko in s finančno podporo ni bilo težko organizirati pravi cunami političnih manipulacij, ki naj bi zbrisale stare spomine na grdo plat italijanske zgodovine. Niso snemali samo filmov in dokumentarnih oddaj za televizijo, ampak tudi v vsakem kraju in v vseh šolah organizirali predavanja in svečanosti za umrlimi v fojbah. A ob tem jim je zmanjkovalo dokumentarnega gradiva. Nekaj fotografij o preseljevanju je bilo, tudi nekaj slik in en kratek nemški filmček o čiščenju Fojbe pri Pazinu, ki so ga med vojno posneli kot propagandno gradivo že Nemci.

Oni pa so potrebovali dokaze o nasilju. Našli so jih med starimi fotografijami svojih očetov, ki so jih posneli prav v Jugoslaviji. »Junaki« so se z žrtvami in požganimi hišami zelo radi kar sami fotografirali, da so se s tem lahko bahali kako pogumni vojaki so ali pa pravi fašisti.

Partizani v čeladah italijanske vojske

Med prvimi je zelo popularna postala fotografija, ki prikazuje, kako vojaški strelski vod strelja civiliste. Vojaki naj bi bili Titovi partizani, civilisti pa istrski Italijani. Ni jih motilo niti to, da so bili ti »Titovi partizani«, ali »banditi« vsi oblečeni v uniforme redne italijanske vojske in vsi imeli na glavi italijanske čelade brez rdeče zvezde.

Ta motiv je postal tako priljubljen, da so ga začeli upodabljati celo njihovi umetniki. Naši zamejski zgodovinarji, ki so si že ogledali gradivo v ljubljanskem muzeju novejše zgodovine, so hitro prepoznali, da gre za fotografijo iz Loške doline, na kateri italijanski vojaki 31. julija 1942 streljajo slovenske civiliste iz vasi Dane. Celo imena so znana, strelci sicer ne, so pa to vojaki, ki so izvrševali ukaz generala Maria Roatte. Žrtve pa so Franc Žnidaršič, Janez Kranjc, Franc Škerbec, Feliks Žnidaršič in Edvard Škerbec.

Izvorna fotografija streljanja talcev v Danah (Vir: nuovaalabarda.com / MNZS)

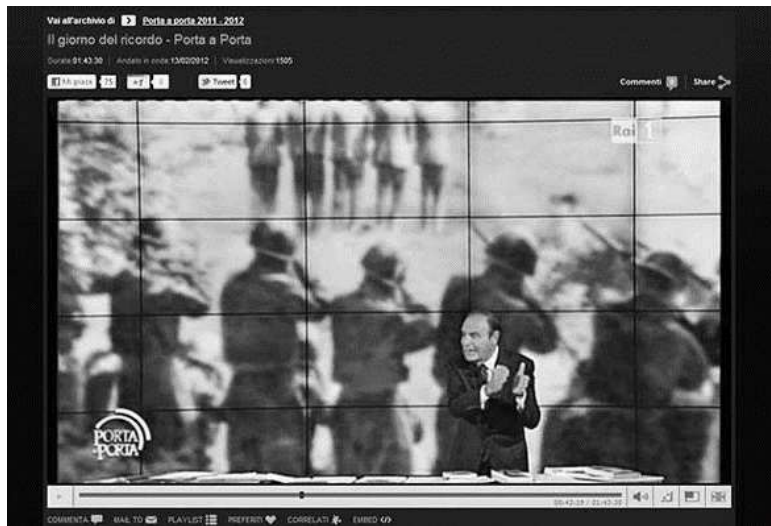
Eden prvih plakatov za počastitev spomina na infojbirane Italijane z motivom italijanskih vojakov, ki streljajo slovenske civiliste iz Dan. Na naslednji strani.

*Primeri štirih plakatov z zlorbo iste fotografije
(Vir: diecifebbraio.info)*

Ekranski posnetek oddaje RAI Porta a porta z Brunom Vespo (Vir: diecifebbraio.info).

Fotografija streljanja talcev je postala še bolj znana po oddaji prvega nacionalnega programa italijanske radiotelevizije Porta a porta ob 10. februarju 2012, ki jo je vodil eden najbolj popularnih italijanskih novinarjev Bruno Vespa. Ob dolgem polemičnem pogovoru ali obtoževanju Slovanov imel prav to sliko za celozaslonsko ozadje. Italijanska zgodovinarica slovenskega rodu Alessandra Kersevan, ki naj bi dajala videz objektivnosti oddaje, je hotela opozoriti, da ta fotografija dokazuje ravno obratno, a ji je Vespa grobo vzel besedo. Ko je Kersevanova naslednji dan v Rimu sklicala novinarsko konferenco, se je nanjo prišla pokazat tudi italijanska policija. Seveda naše slovenske televizije tu ni bilo, ker je raje naslednji dan poročala s proslave na lažni fojbi v Bazovici. Naša televizija v skladu s pravili objektivnega poročanja pa tu ni dala mikrofona našim zgodovinarjem in še živčim slovenskim očitvicem dogajanja, ampak samo ljudem, ki so prišli počastit svoje narodne mučenike, in skoraj vsako leto zapored tudi najbolj nestrpnemu Massimu Lacoti, ki svoj fašizem skriva za istrskim domoljubjem.

Skrunitev mrtvih brez primere

M. Ivančič: Fojba laži, 226

Na skrajno nemoralno zlorabo te fotografije in skrunjenje spomina na svoje žrtve so se odzvale predvsem borčevske organizacije. Predsednik združenja borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Cerknica Miro Mlinar je februarja 2012 poslal dopis predsedniku italijanske države, v katerem ga je vljudno spomnil na vsebino fotografij in na zgodovinska dejstva. Med drugim je zapisal:

»Po italijansko-nemškem napadu, brez vojne napovedi, 6. aprila 1941 smo bili priključeni Kraljevini Italiji s kraljevim zakonskim odlokom št. 291 z dne 3. maja 1941, s katerim je bila ustanovljena Ljubljanska pokrajina. Naše področje je bilo del okraja Logatec (Longatico, 564,78 km² in 24.710 prebivalcev) in je bilo poverjeno Graničarjem XI. armadnega zbora, katerih poveljniku je bilo poverjeno interniranje civilnega prebivalstva. Dokument z dne 25. maja 1942 je predvidel deportiranje civilnega prebivalstva »južnega Kočevskega in kotline Lož-Stari trg« skupno 10-12.000 oseb »skoraj izključno ženski, otrok in starcev«. Toda 31. maja 1941 je bila iz graničarskih enot tega področja ustanovljena XI. taktična skupina pod poveljstvom polkovnika Alberta Seraglie, kateremu je bil nato dodeljen 8. bataljon črnih srajc »M«. Že 29. in 30. junija je bilo aretiranih za deportacijo 255 oseb.

Stanje se je poslabšalo po 16. juliju 1942 v teku ofenzive XI. armadnega zbora, ki je trajala do 4. novembra 1942 in bi jo moral italijanski narod poznati kot del »bolj zapletenega dogajanja na vzhodni meji«. Kar se je dogodilo na našem področju je opisano v poročilih Umberta Rosina, civilnega komisarja za okraj Logatec (Longatico). O tem, kar se je zgodilo na vzhodnem delu našega področja, ki ga je prečesavala divizija »Granatieri di Sardegna« pod poveljstvom divizijskega generala Taddea Orlanda, imamo ganljivo pripoved v dnevniku Pietra Brignolija, vojaškega kurata 2. grenadirskega polka, ki mu je takrat poveljeval polkovnik Umberto Perna, objavljenem leta 1973 z naslovom »Maša za moje ustreljene«. Izredno pomembna so razmišljanja, ki so objavljena na straneh 124-127.

Kot podrobnost, ki prikazuje dogajanja tistega časi in ožjega področja, kjer je bila posneta obravnavana fotografija, navajamo zločine, ki so bili storjeni v samo štirih dneh:

- A. 29. julija 1942 v Danah pobitih 8 oseb: tri ženske in pet moških;
- B. 29. julija 1942 v Grajševki pobit 1 moški;
- C. 29. julija 1942 v Jermendolu pobitih 9 moških;
- D. 29. julija 1942 v Podcerkvi pobitih 5 moških;
- E. 30. julija 1942 v Podgori pobita 2 moška;
- F. 30. julija 1942 v Babnem polju pobitih 40 moških;
- G. 30. julija 1942 v Ložu pobitih 7 moških;
- H. 31. julija 1942 na Križni gori pobitih 5 moških;
- I. avgusta 1942 na Ulaki pobitih 27 moških.

Med temi 104 (med 271 pobitimi v mesecih juliju in avgustu od enot pod poveljstvom polkovnika Seraglie) se pod črko H nahaja pet ustreljenih z obravnavane fotografije, ki so bili pred ustrelitvijo prisiljeni, da si izkopljejo grob. Da so italijanski vojaki na tak način povzročali trpljenje slovenskega civilnega prebivalstva, dokazuje pet fotografij, ki so bile verjetno posnete 25. julija 1942 s posegom enote črnih srajc v Zavrhu severno od Loža.

Italijanska država se je obvezala z 29. členom pravilnika o kapitulaciji z dne 29. septembra 1943, da bo takoj aretirala in izročila silam Združenih narodov osebe, ki so navedene kot vojni zločinci. Ta obveza je bila potrjena s 45. členom Mirovne pogodbe z Italijo z dne, 10. februarja 1947, toda ni znano, da bi bila italijanska republika spoštovala to obvezo. Poveljnik divizije »Granatieri di Sardegna« Taddeo Orlando (imenovan 26. marca 1943 za viteza Savojskega vojaškega reda za dejavnost, ki jo je opravil v Sloveniji od maja 1941 do septembra 1942) je bil vrhovni poveljnik karabinjerjev, ko je bil general Mario Roatta, svoj čas poveljnik 2. armade (Višjega poveljstva oboroženih sil v Sloveniji in Dalmaciji) od 18. marca 1942 do 4. februarja 1943 v zaporu zaradi drugih obtožb. Dne 4. marca 1945 je Roatta uspel pobegniti zaradi soglasnosti Orlanda. O usodi polkovnika Umberta Perne in polkovnika Alberta Seraglie ne vemo ničesar, ne poznamo niti imena poveljnika 8. bataljona črnih srajc »M«. Nespoštovanje sprejetih obveznosti za kaznovanje vojnih zločincev gotovo ni v čast Italiji, kot ji tudi ni v čast nespoštovanje členov vojaškega vojnega kazenskega zakonika 185-

189. In po tej sramoti je prišlo tudi do nespodobnega prilaščanja naših padlih.«

Spomnil ga je tudi na odnos naše partizanske vojske do italijanskega naroda in tudi njegove vojske. Kljub tem zločinom so jih dvakrat povabili, da se jim pridružijo v boju proti Nemcem, a se na to, razen redkih, niso odzvali:

»Po 8. septembru 1943 so bile italijanske enote povabljene, da se pridružijo slovenski vojski za boj proti nemškim oboroženim silam. Tudi takrat se italijanski vojaki niso odzvali, toda kljub temu jim je naša vojska pomagala, da so odšli domov. 73. pehotni polk, ki je z drugimi enotami odšel iz Metlike, je šel 13. septembra prek našega področja in prišel brez izgub do Trsta.«

Ta fotografija se po vsem tem, zlasti ob nešteti internetnih objavah o zlorabi, ne pojavlja več. Podobne manipulacije so pomagali razkrivati tudi italijanski protifašisti in njihove organizacije, vendar neofašisti ne bi bili fašisti, če ne bi v svoji predrznosti takoj našli druge fotografije za manipulacije. Zato so izkoristili manj znane fotografije svojih in tujih fašističnih zločinov iz Dalmacije, Črne gore, celo iz Italije, Francije, nemških uničevalnih taborišč in Srebrenice.

Poglejmo si nekaj najbolj ostudnih primerov skrunitve spomina na žrtve fašizma, s katerim je bil preplavljen tudi svetovni splet, a so jih po razkrivanju laži tudi tu začeli brisati in nadomeščati z novimi fotografijami in risbami.

Žrtve italijanskih pobojev si mora-jo same kopati grob (slika zgoraj), nato pa jih italijanska nacionalna televizija Rai 3 (slika spodaj), ki je pod vodstvom levice, prikazuje kot Italijane (Vir:

bresciaanticapitalista.com).

Home • Home • Storia • Quelle voragini destinate a chi si opponeva al maresciallo Tito

Quelle voragini destinate a chi si opponeva al maresciallo Tito

VENERDI, 11 GENNAIO 2006

Il 20 febbraio è la giornata del ricordo, per non dimenticare i martiri delle foibe, gli emigrati, i giuliani e dalmati. Anche noi di *La Voce del Savuto*, vogliamo ricordar e condannare senza appello le atrocità che la storia ci ha consegnato.

In seguito proponiamo una sintesi di quanto accaduto a cura della dottoressa **Cinzia Gallo**.

È ormai universalmente acquisito che lo sterminio degli Ebrei operato dai nazisti nella seconda guerra mondiale - sotto la genesi con il nome ebraico di Shoah, letteralmente "distruzione" - rappresenta un episodio assolutamente unico. Un punto di non ritorno della nostra civiltà. Da questa premessa è scaturito nel corso del tempo l'obbligo di scegliere un giorno del calendario in cui ricordare, partendo da quello degli Ebrei d'Europa, ogni tipo di sterminio: non importa se di matrice "raziale", sessuale, religiosa, etnica o altra. Un obbligo innanzitutto di natura morale e civile, dunque. Che però da qualche anno ha assunto in Italia anche un carattere istituzionale. Una legge precisa, la 211/2000, ha scelto, infatti, la data simbolica del 27 gennaio - quando appunto nel 1945 vennero abbattuti i cancelli del famigerato campo di concentramento di Auschwitz per istituire un "Giorno della Memoria". Un giorno, preciso, unico e solo, in cui sei milioni di persone hanno la possibilità di

Zgornja slika ima naslov Jugoslovanski vojak brca Italijana, spodnji članek pa Brezna za tiste, ki so se upirali Titu, kot pa vidimo na fotografiji, pa ni Tito tisti, ki pretepa talca medtem, ko ga vodijo na streljanje, ampak navaden italijanski vojak (Vir: brescia-anticapitalista.com.).

Ta fotografija in tudi prva na naslednji strani sta iz iste serije italijanskega streljanja talcev v Dalmaciji in sta v zbirki Muzeja Jugoslavije v Beogradu.

IL SOLDATO JUGOSLAVO CHE PRENDE A CALCI UN ITALIANO

Ustreljeni črnogorski talci iz iste serije fotografij Arhiva Jugoslavije v Beogradu (Vir: criminidiguerra.it).

Zasežena fotografija neznanega poboja judov domnevno pri Baltiku, uporabljajo jo tudi za dokaz poboja poljskih oficirjev v gozdu Katyn, čeprav so žrtve očitno v civilnih oblekah (Fotografija se nahaja v Muzeju JLA v Beogradu.)

Primera potvarjanja dokumentov na RAI:

Slika levo: Napoved posebne oddaje TG2 Dossier leta 2019, v kateri piše, da gre za 10.000 oseb, ki so jih pobili jugoslovanski komunisti samo zato, ker so bili Italijani (Vir: Facebook, Slovenci v Italiji).

Slika levo: Napoved posebne oddaje tretjega državnega programa ob dnevu spomina leta 2018. (Vir: meteoweb.eu in FB).

V tej želji po obsojanju Slovanov in Titovih komunistov so italijanski nacionalisti sposobni oskruniti tudi svoje žrtve. To je fotografija obešenih 27 furlanskih partizanov iz Premarjka v Furlaniji 29. maja 1944 (med njimi en iz Gorice in en iz Novega

«Sulle foibe non c'è il segreto di Stato»

Il segretario generale della presidenza del Consiglio dei ministri risponde al sindaco che replica: «Contenti deludenti» di Francesco Faln

ricordo storia

10 febbraio 2015

«Contenuto di una parte dei cadaveri rinvenuti in una foiba (Foto di archivio)

«Con il mio corso alle scuole superiori il 14 ottobre 2014. La comunità che, a seguito di approfonditi accertamenti, sulla questione delle foibe non risulta mai essere stato il segreto di Stato»

CORRIERE DELLA SERA

Srebrenica, 15 anni dopo

«Esperti di medicina legale del Tribunale internazionale per i crimini di guerra hanno in possesso di lavori per 2 cadaveri di italiani in un'area compresa tra la foiba di S. Costantino e la foiba di S. Sofia, ma di risultanti successi da Srebrenica (Italia).

L'esumazione di una parte dei cadaveri rinvenuti in una foiba (Foto di archivio)

mesta) (Vir: bresciaanticapitalista.com).

Primer skrunjenja fotografij žrtev iz Srebrenice. Levo: Barvna slika objavljena v tržaškem Il Piccolo, pod katero piše, da je to del

trupel, ki so jih izkopali iz neke fojbe. Desno: Ugledni Corrie della sera objavlja isto fotografijo pod naslovom Srebrenica po 15 letih.

*Zloraba fotografije
četniškega klanja
partizana z zamenjavo
ozadja in zrcaljenjem (Vir:
Arhiv Jugoslavije,
Beograd/*

bresciaanticapitalista.com).

M. Ivančič: Fojba laži, 235

Il Comune di Brisighella (ma a grandi linee mi pare che l'utilizzo della foto sia più diffuso) commemora le foibe con questa foto:

Nel 1945 oltre 10 mila persone furono gettate vive nelle foibe, le cavità carsiche ai confini orientali, o uccise dopo processi sommari dai comunisti di Tito. Le Foibe. Un eccidio scomodo, soffociate per tanto, troppo tempo. Donne e uomini ammazzati su ordine del dittatore comunista Tito, perché italiani. Centinaia di migliaia di nostri connazionali della Venezia Giulia, della Dalmazia e dell'Istria, costretti a fuggire e a lasciare la loro terra. Onore a tutte le vittime delle foibe e dell'esodo giuliano-dalmato, che oggi ricordiamo perché ci sia piena consapevolezza di ciò che è stato quel massacro e quel periodo drammatico della nostra storia.

Primer zlorabe fotografij nemškega holkavsta (Vir: bresciaanticapitalista.com).

Višje, kot so ti manipulatorji, bolj zahtevno literaturo za argumentiranje svojih laži uporabljajo. Spodaj desno je fotografija iz knjige dr. Jožeta Pirjevca: *Foibe. Una storia d'Italia*, ki prikazuje povojni prekop žrtev fašističnega in nacističnega nasilja v Ajdovščini. Spodaj sta fotografiji vabila na komemoracijo ob dnevu spomina Zbora poslancev italijanskega parlamenta in Montecitoria ali poslanske zbornice.

(Vir: diecifebbraio.info)

Za napihovanje svojih laži so si fotografije sposodili tudi pri sosedih Francozih.

Fleeing Hitler

France 1940

HANNA DIAMOND

'An invaluable account'
Carmen Calli, Financial Times

Levo : original fotografije (in vir), ki prikazuje beg Francozov pred nemško armado, spodaj pa predelana v spomin na italijanske mučenike fojb in eksodusa.

Spodaj: vabilo na osrednjo proslavo dežele Puglia (Vir: www.lavocedimarug-gio.it).

GIORNO DEL RICORDO

DIEI FEBBRAIO DUEMILADICIASSETTE

PER NON DIMENTICARE
MARTIRI DELLE FOIBE
DELL'ESODO DI 350.000 ITALIANI,

Ista slika kot vabilo italijanske demokratske stranke, ki je naslednica KPI (Vir: diecifebbraio.info).

Ti francoski otroci so bili uporabljeni celo za propagandni letak za novi film, ki so ga po uspehu Srca v breznu posneli prav tako z denarjem plačevalcev davka za državno televizijo RAI. Film je imel delovni naslov Rosso Istria, prikazuje pa prav to, kar so radi počeli njihovi fašisti in tudi navadni vojaki Jugoslovankam, vendar obrnjeno, naj bi mi nad njihovim narodom.

Italijani se očitno ne morejo odločiti, kako naj bi izgledali Titovi partizani. Najprej so jih prikazovali v lepih uniformah in s čeladami na glavi, ko pa so jih blogerji prepričali, da so ti, ki streljajo civiliste, italijanski vojaki, so po zgledu in uspehu Srca v Breznu leta 2018 posneli drugi film, ki so mu dali ime Rdeča dežela (Rdeča Istra). V tem pa so partizani vsak drugače oblečeni banditi razcapane bande, večina celo brez titovk in rdečih zvezd. Torej vrnilo so se na staro fašistično prikazovanje partizanov kot banditov, to je razbojnikov (Vir: Primorski dnevnik / lospecialista.tv).

Desno: plakat za film *Il cuore nel pozzo*.

Spodaj: promocijski plakat ob začetku snemanja filma *Rosso Istria* in levo: končni plakat, ko so izvor prvega odkrili naši slovenski zamejski blogerji (Vir: Primorski dnevnik: »Beg pred Nemci in ne pred partizani«).

Vir fotografij:
nuvaalabarda.org,
diecifebbraio.info,
bresciaanticapitalista.com, criminidigu-erra.it, Facebook/zločini
 italijanov nad slovinci in drugi že navedeni.

Ker njihovo ponarejanje in skrunitve naši rojaki v zamejstvu prej ali slej odkrijejo in jih na družabnih omrežjih razkrinkajo, morajo manipulatorji za skrunjenje zgodovinskih spominov iskati vedno nove fotografije. Leta 2019 so uporabili fotografijo Maria Magajne, na kateri so otroci iz Padriče slovenske kraške vasi nad Trstom.

Fotografija slovenskih otrok iz Padrič, ki jo je RAI objavil kot fotografijo istrskih beguncev (Vir: Primorski dnevnik).

Fašizem je živ

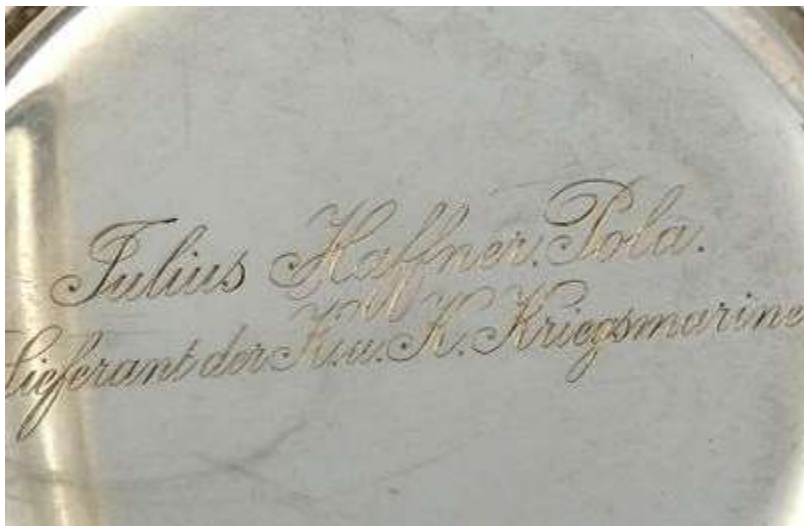
Po vsem tem razkrivanju njihovih ponaredkov in laži je leta 2020 v propagandnem stroju prevladala fotografija deklice s kovčkom na katerem je napis ESULE GIULIANA. Ta »italijanska« deklica, ki je postala žrtev Titovih komunistov samo zato, ker je bila Italijanka, je danes znana gospa Egea Haffner iz Trenta, v kateri ni niti kaplje italijanske krvi. Ker se je o njej veliko pisalo in govorilo, smo lahko zvedeli, da so pred komunisti zbežali iz Pulja leta 1946,

M. Ivančič: Fojba laži, 241

da je mama bila hči hrvaške družine Kamenar, oče pa Kurt Haffner, iz oficirske avstro-ogrske družine Julijusa Haffnerja, dobavitelja medalj in nagradnih ur za avstro-ogrsko vojaško mornarico, ki pa je kljub izgonu vseh avstro-ogrskih državljanov lahko ostal v Pulju in nadaljeval s poslom. Njegov sin, Egein oče, Kurt je imel v Pulju zlatarno in ni nikoli služil vojske, ne Italijanom in ne Nemcem. Pred leti sem dobil dva članka enega v italijanščini in enega v hrvaščini, ki sta ga povezovala s fašisti, po prihodu Nemcev pa z SS-som in to celo pri zaslišanjih in mučenjih protifašistov iz Pulju. Italijanski vir je trdil, da je bil le prevajalec, iz italijanščine v nemščino, seveda. Nekateri so te torture preživeli (tudi neki moj starejši italijanski novinarski prijatelj) in po vojni prišli po njega. Potem se ni več vrnil, Egeina mama pa naj bi videla njegove čevlje okrog vratu nekega partizana. Po mnenju mame naj bi končal v pazinski Fojbi, onidve pa sta se skupaj z italijanskimi optanti odpravili k teti v Cagliari, ki je tam nadaljevala z družinskimi trgovskimi posli.

Izsek sličič plakatov s fotografijo Egee Haffner iz spletnega iskalnika.

Napis na pokrovčkih ur avstroogrskih mornariških oficirjev: Julius Haffner, Pola, Lieferant der kaiserlich und königlichen Kriegsmarine (Vir: watch-wiki.org).

Fašistični stroji izmišljevanja laži in manipulacij delujejo naprej. Z razvojem digitalne fotografije in orodij za njihovo obdelavo pa danes ni treba več krasti starih fotografij in jih obdelovati, vendar lahko se posname novo in jo postara, zraven se posname še lažno izjavo in se jo proda kot resnico z dokumentom. Veliko tega se danes najde v sodobnih množičnih medijih, zlasti na internetu.

Še leta 2019 so na srečanju združenja Istranov v Trstu še bolj razvili Berlusconijevo izjavo, da so bila italijanska taborišča le letovišča. Kot smo lahko prebrali v Primorskem dnevniku 27. februarja, so dejali, da *»Rab ni bil taborišče, italijanska fašistična vojska ni bila zločinska in pol internirancev v Gonarsu je v taborišče šlo prostovoljno, da bi ubežalo Nemcem in komunistom. To bi novinarji morali vedeti, ko pišejo o zgodovini, so poudarili na današnjem posvetu, ki ga je na sedežu deželne vlade v Trstu priredila Unione degli Istriani (Združenje Istranov).«*

Gre torej za nam že znano lajno lažnive zgodovine, s katero tudi naša in sploh evropska desnica z zamegljevanjem vzrokov in

obračanjem zgodovine enači nacizem in komunizem, da bi se lahko v novi liberalizem vgradilo čim več preživelih gradnikov fašizma.

Vendar bi ti istrski in dalmatinski begunci lahko poznali vsaj fotografije otrok iz italijanskega koncentracijskega taborišča na Rabu. Tako, kot je tu spodaj, si moraš zapomniti.

Otroci v »ambulanti« italijanskega koncentracijskega taborišča pri Kamporju na otoku Rab. (Vir: revije.si/ Borec/2014).

Turizem na račun laži

Pa ne samo to! »Bazoviško fojbo« so izkoristili celo za turistično destinacijo. Po podatkih iz leta 2019 jo je obiskalo že več kot 122.000 ljudi, predvsem šolarjev, ki jim ob tem predavajo o zločinskih sosedih. Še več pove podatek, da se je v primerjavi s prejšnjim letom ta obisk povečal za več kot 16 odstotkov in bo očitno kmalu najbolj obiskan kraj na Tržaškem. Ti ki razlagajo »zgodovinsko dogajanje«, so predvsem prostovoljci iz ezulskih in skrajno desničarskih organizacij.

Slovenska država je hlapčevska

Da se ne vračam nazaj na že povedano, poskušajmo za konec samo analizirati to, kar se je dogajalo ob odmevnem praznovanju dneva spomina leta 2019 in naslednje leto ob sto letnici požiga Narodnega doma v Trstu.

V naših medijih smo o tem, kar se je dogajalo ob praznovanju leta 2019, večkrat slišali, da je naša politika končno enotno reagirala na te obtožbe in potvarjanje zgodovine. Mogoče to vsaj delno drži glede tega, kar je govoril Tajani, delno tudi Mattarella, vendar pa sploh ne za to, kar je izjavljal njihov notranji minister Matteo Salvini. V odgovorih se pozna, da je naša politika hudo razdvojena, da ne pozna dobro zgodovine, zlasti Primorske, zlasti pa, da je naša desnica bolj obremenjena s sovraštvom do komunistov kot do nekdanjih gospodarjev ali šefov bele garde in drugih domačih izdajalcev.

Čeprav je naša nacionalna televizija bolj poudarjala izjave naših evropskih poslancev iz slovenske desnice kot pa levice, je bilo kmalu jasno, da so se desničarji zelo hitro zadovoljili z opravičilom njihovega predsednika Tajanija, levica pa ne. So pa to jasno povedali uporabniki družbenih omrežij in podpisniki peticije, ki so zahtevali odstop Tajanija. A ta ni odvisen od manjšinske evropske levice in tudi ne od ogorčene slovenske javnosti, ampak samo od evropske parlamentarne večine, ki pa je bolj ali manj v rokah evropske desnice, katere del so tudi naše SDS, NSI in SLS.

Temu, kar prikazujejo spodnji izseki, res ne moremo reči, da smo enotni, vse pa potrjujejo tviti vodje naše desne opozicije Janeza Janše in njegovih, ki so tudi to priložnost izkoristili za manipuliranje.

Čez nekaj mesecev smo lahko na spletu in v časopisih videli objavljen zemljevid velike Italije z rapalsko mejo, vso Istro, Kvarnerjem in Dalmacijo, ki ga je objavil tržaški občinski odbornik Lorenzo Giorgi, nekaj dni za tem pa še zemljevid velike Madžarske, ki si lasti naše Prekmurje.

Odziv SDS delegacije v Evropskem parlamentu na izjavo predsednika Evropskega parlamenta Antonia Tajanija

12. 2. 2019, 11:17

38

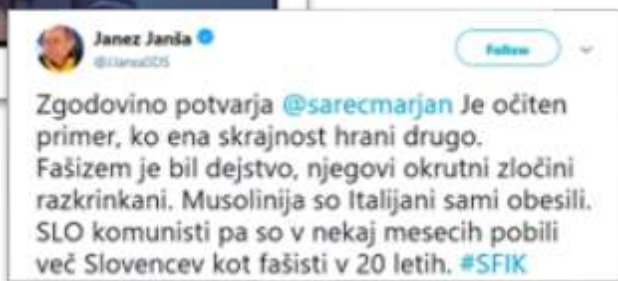
Facebook Twitter

"Evropski poslanci iz vrst SDS Patricija Šulin, Romana Tomc in dr. Milan Zver spoštujemo nedavni poklon italijanske politike žrtvam revolucionarnega komunističnega nasilja. Strpna in k spravi ter miru usmerjena politika bi morala z enakimi vatli meriti tudi žrtve, ki so jih pobili tudi fašisti, na primer v okupiranem delu Slovenije v dvajsetih in tridesetih letih prejšnjega stoletja," so zapisali v skupni izjavi.

Izretek iz spletne objave na portalu www.nova24TV.si, kjer vse pove prvi stavek, da poslanci SDS spoštujejo nedavni poklon italijanske politike žrtvam revolucionarnega komunističnega nasilja (Vir: isti).

Slike na naslednji strani: Izseki objav na družabnem omrežju: Na vrhu Salvinijska, ki je v odgovoru na protest predsednika slovenske vlade glede enačenja žrtv Avschwiza in fojb svojo trditve še manipulativno razširil s trditvijo, da ni razlike med tem, ali otroka ubije nacist ali komunist. Spodaj: izseka tuitov Branka Grimsa in Janeza Janše, ki mu seveda pritrjujeta (Vir: Facebook).

Salviniju pa še komu je najboljšo odgovoril navaden državljani Andrej Bolčina iz Dolenjega Brda v pismu italijanskemu veleposlaniku, v katerem je med drugim zapisal:

»Ustreljeni in zmetani v jame naj bi bili samo zato, ker so bili Italijani. To je laž. Bili so zavojevalci, okupatorji in nosilci novega fašističnega reda po Evropi. Če je kakšen nedolžen med njimi, se opravičujem, vendar šele takrat, ko se bo italijanska država uradno opravičila nam Slovencem za vse gorje, storjeno med letom 1918 in 1943. Tudi primerjava o pomoru otrok v nemških taboriščih in v kraških jamah je nevzdržna. V fojbah ni otrok. Je pa znano, da je v koncentracijskih taboriščih Rab, Gonars itd. umrlo zaradi lakote in bolezni, več kakor 150 otrok. Ta taborišča pa je zgradil in polnil italijanski okupator v letih 1941- 1943. Ni mi znano, gospod SALVINI, da bi bil v kraških jamah kakšen otrok »fucilato da 'la mano dal uomo con la stella rosa«. Znano pa mi je, da je še ne rojeni otrok iz materinega telesa končal »su la baioneta di soldato Italiano«. Dne 23. 2. 1943 je enota italijanske kraljeve vojske pomorila celo družino Bizjak na Gori nad Ajdovščino. Petčlansko družino so zverinsko pomorili in zmetali v ogenj goreče hiše. Med pomorjenimi sta bila dva otroka, eden še nerojen. Končala sta na bajonetih teh podivjanih zločincev. In tudi dostojnega pogreba niso dovolili. Krste so prepovedali, domačega župnika so nagnali. Še mrtve so ponižali, ker so njihove ostanke dovolili pobrati le v navadno »kišto«. Ribelli – banditi ne zaslužijo drugega, so dejali. Dejanje je bilo storjeno samo zato, ker je bila zapovedana stroga zatemnitev (copri fuoco), gospodinja – mati pa je prižgala svečo, da bi skuhalo kamilice bolnemu otroku.«

Italijani pa dobro vedo, da podpisnik tega pisma ni predsednik države in niti ne kakšne stranke.

Tudi naše Združenje protifašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Koper je šlo v nov »boj« za resnico. Pri tem smo dobili veliko podporo pri naši lokalni javnosti, domačih zgodovinarjih in, kar nas je zelo prijetno presenetilo, tudi v protifašističnih in borčevskih organizacijah onstran meje, ne samo združenju ANPI – VZDI, v katerem je včlanjeno veliko naših rojakov. Podprli so na tudi dru-

gih italijanskih protifašističnih gibanjih, pa ne samo obmejnih, ampak tudi globoko po Italiji. Tudi protifašizem je živ.

Slavnostni podpis listine o prijateljstvu protifašistov in borcevskih združenj iz Kopra, Milj in Trsta v Kopru 15. maja 2019. Foto: M. Ivančič

Temu dogajanju naši mediji niso posvetili skoraj nobene pozornosti, kaj šele, da bi kdaj naša nacionalna televizija ali kdo drugi, z državno podporo posnel film na primer o dogodku na Gori? Ali pa kako so internirani otroci na Rabu po božični noči našteali 83 trupel sotrpinov, ki so umrli zaradi popolne izčrpanosti, podhranjenosti in boleznii?

... in laž resnica je postala

Vendar kaj pomaga razum veteranov dveh narodov, ki v spravno dejanje med narodoma, podpišejo listino o prijateljstvu, ko pa hočejo slavo sprave, pa čeprav lažne, s figo v žepu, pobrati politiki, novi oblastniki, ki rabijo volilne glasove. To je bila priložnost tako za tretjo vlado Janeza Janše kot za predsednika države Boruta Pahorja,

M. Ivančič: Fojba laži, 249

ki se je za zgodovinsko spravo klanjal celo pobitim vojnim zločincem in postavil sredi Ljubljane monolitno zidovje sprave, kar pa je narod bolj razdelilo, kot pa pomirilo.

V slovenski politiki ni tiste državnosti, ki sta jo bila sposobna pokazati Luciano Violante in Gianfranco Fini, da bi pomiritev naroda dosegla z dogovorom in to celo na račun sosedov, ki so nas res hoteli izničiti. Slovenci ostajamo hlapčevski, še naš fašizem ni izhajal iz našega nacionalizma, ampak hlapčevskega kolaboracionizma.

Tako se je diplomacija obeh držav, ob novih razmerah strahu pred begunci in virusno padnemijo, začela dogovarjati in se dogovorila, da bi vsaka za svoje interese izkoristila stoletnico požiga Narodnega doma v Trstu, ki bi ga že zdavnaj morali vrniti Slovencev.

Številni zamejski rojaki so se organizirali v javno skupino #NEV-NAŠEMIMENU in jasno opozarjali, da italijanski strani ne gre za vrnitev Narodnega doma, ampak priznanje laži o fojbah, in da je klanjanje na Šohtu izdajstvo naroda. Organizirali so obisk pri predsedniku Boruti Pahorju, demonstracije v Ljubljani in več protestov, tudi Bazovici. A brez upeha.

Skupina protestnikov s Tržaškega, ki v Ljubljani protestira proti klanjanju Pahorja na »Foibi di Basovizza" (Vir: FB David Daneu/Severin Kovačević).

13. julija sta se predsednika prijela za roko in se poklonila najprej na Šohtu, potem pa še spomeniku našim junakom na Gmajni, a jim statusa teroristov ob tem niso zbrisali. Zatem so v Trstu uprizorili veliko gledališko farso podpisovanja pisma o nameri vračanja doma, ki bo dejansko vrnjen šele čez deset let ali pa mogoče nikoli. Se je samo za to moral naš predsednik klanjati lažem na Šohtu.

Slovenski krovni organizaciji sta ta simbolična dejanja pozdravljali, saj sta ponovno dobili zagotovilo, da bo Narodni dom res vrnjen, in upanje, da bodo odnosi v Trstu postali strpnejši.

Italijanskim fašistom in ezulskim organizacijam »vračanje« doma in klanjanje na Gmajni ni bilo všeč, a so vse skupaj prav zaradi poklona predsednika slovenske države na njihovem oltarju laži to sprejeli z velikim odobravanjem. Že istega dne je spletni Piccolo objavil članek s pomenljivim naslovom *Aplavzi Mattarelli in Pahorju od Salvinija do Zingarettija* (sekretarja SD). Sporazum Fini – Violante, desnice in levice, o spravi italijanskega naroda na račun

nas Slovencev ali Slovanov odlično napreduje. Uredništvo nato v izpostavljenem tekstu poudarja besede predsednika dežele Massimiliana Fedrige, da je bilo s tem dejanjem Mattarelle in Pahorja končno priznано vse kar se je zgodilo, tržaški župan Dipiazza pa, da je to dejanje krona na koncert treh predsednikov. Ob tem se moramo spomniti, da so se po tistem Mutijevim spravnim koncertom v Trstu leta 2010 laži, manipulacije, napadi na Slovence in fašistične manifestacije ter njihove zahteve samo še stopnjevale. Pred tem »spravnim« srečanjem dveh predsednikov pa so v Trstu in Gorici pohiteli izkoristiti priložnost še za en spominski dan spreminjanja zgodovine in netenja sovraštva, to je 12. julij, ko se je iz teh krajev umaknila jugoslovanska osvobodilna armada, ki so jo oni tem praznikom še uradno uzakonili kot okupatorsko.

Slovinci smo z tem dobili lepo zrežiran in ganljiv televizijski šov, v katerem se predsednika kljub pandemiji Covida 19 držita za roki in novo obljubo o vrnitvi narodnega doma, Italijani pa priznanje predsednika države Slovenije, da so vse njihove laži o fojbah tudi resnica. Naš predsednik Pahor je dobil še bolj svetlečo avreolo zgodovinskega spravnikarja, ki ni prevzel na naša slovenska ramena ne samo pobjo ustaških in četniških vojnih zločincev, ampak tudi italijanskih. Naša desnica in italijanski fašizem sta s tem še bolj utrdila in razširila laž kot resnico, ezuli pa so že naslednji dan v okrogli mizi televizije Rete Veneta jasno povedali, da sedaj lahko vse svoje zahteve za odškodnine naslovijo kar na Slovenijo, saj je ona s tem priznanjem, tudi prevzela vse odgovornosti od nekdanje Jugoslavije.

Trieste: » Cronaca

Plauso da Salvini a Zingaretti per il gesto di Mattarella e Pahor

La classe politica regionale e nazionale commenta l'incontro di Trieste. Fedriga: "Finalmente un riconoscimento universale di quanto avvenuto". Rosato: "Momento di grande valore simbolico per la città". Il sindaco Dipiazza: "Coronamento del lavoro iniziato con il concerto dei Tre Presidenti". Meloni critica: "Occasione sprecata"

Članek iz Piccola, ki piše o odmevih na zgodovinski dan. Vir: ilpiccolo.it

Edini, ki je ob tem dobil res zasluženi priznanji, je naš tržaški pisatelj Boris Pahor. Škoda, da so skorajda vsi novinarji preslišali zadnji stavek njegovega odgovora, da so obtožbe jugoslovanske armade, da je zmetala ogromno Italijanov v fojbe, le velika laž. Dobesedno je dejal: »... *Un'attacco, all'armata jugoslava, che ha fatto gettare nelle foibe non so quanti italiani: è tutta una balla questa, non era vero niente.*«

ZA ZAKLJUČEK

Italijanska politika in s tem tudi mediji počnejo vse, da bi se iz krvnikov spremenili v narod žrtev. Seveda so žrtev, vendar ne nemškega nacizma in tudi ne jugoslovanskega komunizma, ampak fašizma, ki je sprožil sovraštvo, pobijanje in drugo svetovno vojno in je dejanski vzrok vsega, kar se je dogajalo pred, med in po njej.

Širjenje teh laži je načrtno, to ustreza tako tistim, ki bi radi obnovili fašizem, onim, ki bi ga radi skrili ali vsaj oprali grehov, in množicam "dobrih" Italijanov, ki bi radi pozabili na to kar so počeli ali pa celo ne morejo verjeti, da je bilo vse to res.

Ta fojba laži ni sramota za italijansko politiko, saj je politika tako ali drugače zelo umazana in se vedno okorišča s tistim, s čimer lahko doseže svoje cilje, celo s terorjem in vojnami. Sploh pa ne za današnje premikanje na desno, oživljanja nacionalizmov in fašizmov, sploh v Italiji, kjer je fašizem preživel kot neka narodna ali domoljubna vrednota. Je pa to velika sramota za tisto slovensko politiko, ki je očitno še vedno sposobna razdvajati in prodajati svoj narod za svoje lastne koristi, politične ali na sploh. Ne gre jim za domovino, narod ali boga, ampak za kolaboracionistični klerofašizem. Tudi ta slovenski fašizem je namreč preživel komunizem in prav z odpiranjem povojnih grobišč pri velikemu delu naroda celo uspel obrniti vlogo domoljubov in izdajalcev ter rabljev in žrtev.

Fini in Violante sta dosegla svoje namene tudi po zaslugi te slovenske politike. V Italiji in ne samo tam, ampak v celotnem svetovnem spletu in medijskem prostoru sploh se govori o eksodusu in fobjah Italijanov kot o genocidu, ki naj bi ga izvajali Titovi partizani nad italijanskim narodom.

Govoriti o etnocidnosti ali celo genocidnosti nas Slovencev in tudi drugih Slovanov do Italijanov je več kot absurdno, je smešno in butasto, predvsem pa zlobno in pokvarjeno. Italijanom je dovolj, da se zapeljejo čez mejo, prej pa morajo pogledati na svoje table in smerokaze z napisi krajevnih imen in ulic, na table institucij in celo zasebnih podjetij, na napise na vratih in nad njih, nato čez mejo na

naše napise. Seveda bi morali najprej vedeti, da tam pri njih živijo tudi Slovenci in da so bile tamkajšnje vasi in predmestja pred fašizmom skorajda povsem slovenska, a tega jim njihova šola in mediji ne povedo. Še več, primerjati bi morali, kako poteka pouk v njihovih in naših šolah, kjer se tudi Slovenci in vsi priseljenci na dvojezičnem območju morajo učiti in naučiti italijansko. Vsaj to bi morali opaziti in razumeti, da kogarkoli vprašajo po italijansko, jim ta zna odgovoriti, jih vsaj razume, pa ne zato, ker bi bil Italijan, ampak ker je kulturn Slovenec, ker je vzgojen v spoštovanju drugih, sploh pa sosedov. Če jim odgovoriš v lepi italijanščini ti rečejo: »Ma tu sei Italiano!«

Res je, da je tudi Italijanov pri nas vedno manj, a veliko hitreje se asimilirajo Slovenci v Italiji. Tam imajo še vedno probleme celo s slovenskimi imeni, ki jih v večini dokumentov in uradih ne znajo ne morejo ali nočejo zapisati po slovensko, sploh pa s strešicami. Tam se v javnosti lahko še vedno zgodi, celo otroku, da ga kdo nahruli, če govori slovensko. Poslušajte pa njih, ko pridejo v kakšno našo trgovino ali gostilno, kako na glas govorijo po italijansko, kričijo ... pa trgovci in natararji hitro tekajo okrog njih in jim odgovarjajo samo po italijansko.

Smo pač različni.

Tudi različni zmagovalci v vojni. Italijani ne govorijo o svojih zločinih, ki so jih počeli med vojno, pa tudi ne o tistih svojih vojaki, ki so umirali na afriških bojiščih in tudi v zavezniških taboriščih, ob osvobajanju Italije. Pa so umirali in to množično. Celotistih 800 tržačanov, ki so umrli ob zavezniškem bombardiranju Trsta. Zakaj pa tem še niso postavili niti ene male spominske plošče? Pa bodo kdaj postavili spomenik ali ploščo dvema ubitima in dvajsetim ranjenim demonstrantom za priključitev k Jugoslaviji leta 1946 v Škednju ali Ščedni, kot se je nekoč imenovala slovenska ribiška vas, ki je prerasla v del Trsta? Mogoče enajstletni Emiliji Passerini Vrabec, ki je bila leta 1947 ustreljena z brzostrelko ob fašističnem napadu na našo mladino, ki se je zabavala v slovenskem kulturnem krožku ob vojaški bolnišnici v središču Trsta? Pa da ne naštevam še vseh ostalih napadov na naše ljudi vse gor do Rezije.

Sprave ne more biti, dokler bodo te fojbe laži zaprte in jih bodo uporabljali kot oltarje italijanskega obmejnega fašizma, na katerih se bo vsako leto načrtno obnavljalo sovraštvo do nas. Prvi in osnovni pogoj za spravo mora biti resnica, zato je treba vsa brezna, kjer naj bi bili mrtvi, odpreti in očistiti, ter ugotoviti dejansko resnico, o njej pa obvestiti javnost in to v taki meri, kot je bila prej obveščana o lažeh.

Najprej je treba odpreti Šoht, ki je oltar laži.

Laži o bombah in razstrelivu, ki na bi ga bil Šoht poln, ne smejo biti izgovor za njegovo čiščenje. Če bi bilo kaj res, bi eksplodiralo, ko so angleški inženirci metali vanj težko kovinsko zajemalko, s katero so ga čistili. Eksplodiralo bi tudi, ko so ameriški marinci metali notri svoje stare stroje in avtomobile, ko je to čistilo podjetje Cavazzoni, ko so se notri spuščali nešteti jamarji ... Danes pa imamo tudi nove varnejše naprave in stroje.

V prvi izdaji te knjige sem zapisal, da se bojim se, da se bodo naši politiki šli prej klanjat Foibi di Basovizza, kot pa bodo v Trstu stale table s starimi slovenskimi imeni ulic, tako kot v Kopru, preden bodo na kamnih ob bazovskem Šohtu po slovensko napisana imena protifašistov, ki jih je fašistična Guardia Civica zmetala v brezno. V tisti propagandni »kapeli« pa bi moralo biti zapisano, kdo so bili in zakaj so morali umreti.

To, česar sem se bal, se je zgodilo 13. 7. 2020 in sedaj se bojim, da se bo še ponavljalo.

Si bo kdo v Sloveniji upal tožiti Italijo za laži, ki jih proti vsem mednarodnim dokumentom širi proti Sloveniji, našemu narodu in manjšini, pa čeprav smo bili mi člani zmagovalne protifašistične koalicije, oni pa naš rabelj? Si bo kdo upal to internacionalizirati?

Se bo kdaj ta italijanski praznik spomina spremenil v dan opomina, na grozote, ki so jih oni sami s svojim nacionalizmom in fašizmom počeli drugim, na pravo naravo njihovega fašizma, ki se kot pandemija nalezljivih bolezni vrača v novih valovih, najprej napade lastni narod, nato druge najšibkeje, manjšine, in ko se s tem okrepi, napade sosede, ves svet?

Spomenik bazoviškim junakom, majhen skromen in skorajda vedno oskrunjen s strani italijanskih fašistov, vendarle spomenik resnice in ne laži (Foto: Licijan Pelicon).

Kolofon:

Naslov: Fojba laži

Avtor: Miloš Ivančič

Jezikovni pregled: Aleksandra Repe in Vera Vezovnik

Oblikovanje: Miloš Ivančič

Založba: Združenje protifašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Koper, za založnika Vojko Vodopivec

Naklada: 350

Cena: 20 €

Koper, 2020

Druga, dopolnjena izdaja